Alexandru Pătraşcu

CARTEA DESPRE DEMNITATE

Povestea unor oameni (aproape) necunoscuți

EDITURA VIRTUALĂ

Alexandru Pătraşcu

Cartea despre demnitate

Povestea unor oameni (aproape) necunoscuţi

Editura VIRTUALĂ
2013

© 2013

Cartea despre demnitate. Povestea unor oameni (aproape) necunoscuţi de Alexandru Pătraşcu

ISBN ePub: 978-606-93389-1-9

Această carte în format digital intră sub incidenţa drepturilor de autor şi a fost creată exclusiv pentru a fi citită utilizând dispozitivul personal pe care a fost descărcată. Oricare alte metode de utilizare, dintre care fac parte împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială a textului, punerea acestuia la dispoziţia publicului, inclusiv prin intermediul Internetului sau a reţelelor de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme – altele decât cele pe care a fost descărcată – care permit recuperarea informaţiilor, revânzarea sau comercializarea sub orice formă a acestui text, precum şi alte fapte similare, săvârşite fără acordul scris al persoanei care deţine drepturile de autor, sunt o încălcare a legislaţiei referitoare la proprietatea intelectuală şi vor fi pedepsite penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Familiei mele, pentru cel mai altruist sprijin posibil

Lui Gavril, întâlnirea cu el m-a făcut să scriu

Lui Marius, întâlnirea cu el m-a făcut să continui să scriu

Lui Theo, întâlnirea cu el m-a făcut să scriu ce gândesc

Prefaţă

„Cartea despre demnitate” nu are autor, dar are personaje de legendă. Volumul oferit cu atâta delicateţe de un seamăn de-al nostru conţine file de poveste din viaţa haiducilor pe care nu i-am învăţat în şcoală. Rezistenţa din munţi contra ocupantului sovietic are memorie, dar nu-i dă nimeni vizibilitate. Şi aici gratitudinea anonimului e comparabilă cu cea a apostolilor care au dus mai departe crezul. Dacă sfinţii bisericilor din satele româneşti au figuri cunoscute, pictorii rămân mereu anonimi. Poate bloggerul meloman, exasperat de surzenia contemporanilor săi, a compus această Simfonie a V-a pe un Do minor al tristeţii şi melancoliei, doar pentru a se întreba asemenea marelui urmaş al lui Mozart, de ce?…de ce?…de ce? Trei bătăi dure pentru exasperantul mi bemol al şoaptelor ce ar trebui să se transforme, ca-n Verdi, în tunet.

Suntem un popor nefericit, nu pentru că ne-au plecat copiii spre o lume mai bună, ci pentru că nu ne-am descoperit încă martirii, zidiţi la temelia autostrăzilor sau uitaţi în gropile comune.

Grecii trăiesc din mituri pentru că la un anumit timp cineva a ştiut să mărturisească. Şi evangheliile au fost scrise după 160 de ani. Noi încă nu ştim să ne recuperăm memoria recentă. De ce? Tentaculele bestiarului comunist ne-au extirpat acest al şaselea simţ, cel al demnităţii, sau nu ne-am eliberat încă din tentaculele caracatiţei Securităţii?

„Cartea despre demnitate” este antidotul. E vitamina necesară recuperării organismului nostru social, îmbolnăvit de un mediocru virus ce nu se mai lasă dus din mentalul colectiv: frica.

Autorul anonim, la fel ca orice bun creştin, oferă soluţia, fără a cere nimic la schimb: Recuperarea Memoriei, ca o terapie.

Un popor care nu-şi cunoaşte trecutul e condamnat la neputinţă, la veşnică robie. De aceea recomand această partitură întremătoare pentru cei care se mai întreabă cine suntem.

E trist că semeni de-ai noştri îşi caută modele printre hipsterii vremurilor şi divele care inundă ecranele.

Dacă baloanele de săpun îşi au asemenea fluturelului existenţă limitată, oameni ca Elisabeta Rizea vor dăinui atunci când va veni adevărata revoluţie a bunului simţ.

„Cartea despre demnitate” ne învaţă cum să rezistăm apărându-ne principiile. Ea este şi un ghid de supravieţuire prin tenebrele prezentului.

E tristă, dar nu incurabilă, uitarea. Să treci cu bolidul peste gropile comune, fără a te mustra conştiinţa e doar pentru că, vorba autorului, nu ştii!

Nu ştii că poporul român a avut eroi ca Teodor Şuşman, Lucreţia Jurj, Spiru Blănaru, Gavril Vatamaniuc, Ion Gavrilă Ogoranu, Nicolae Pop, dispuşi la jertfă doar pentru că nu au putut pactiza cu Necuratul, care nu era Nabucodonosor, doar ciuma roşie.

În timp ce oamenii săraci cu duhul pactizau cu duşmanul, aceşti martiri ai neamului, pe care bine îi denumeşte autorul „haiduci”, nu „partizani”, au preferat retragerea în munţi retragerii în disperarea

cazonă. Înarmaţi precum Gheorghe din iconografia creştină au aşteptat dragonul purtător de ciumă care n-a mai venit. Nu e vina lor că americanii au semnat un ruşinos pact pe un şerveţel într-o Ialtă mai urâtă decât moartea.

Mulţi semeni de-ai noştri preferă pârtiile de schi de la Clermont-Ferrand, urmele Oracolului din Delfi, plajele mediteraneene sau închinăciuni la moaştele sfinţilor catolici, uitând că în munţii de acasă sunt urme de martiri nedescoperite.

Uitarea cade ca o ceaţă. Mi-e frică de vrednicia copleşitoare a întunericului şi de aceea implor semenii mei să se aplece măcar la un capitol din carte şi să le spună şi celorlalţi că există probe ale sfinţeniei poporului român.

Puţinii conaţionali care îşi mai petrec vacanţele prin România nu ştiu că în drumul de la Sighet spre Mănăstirea Rohia, undeva pe dreapta, e Troiţa ridicată în memoria lui Nicolae Pop, un drept printre popoare. Câţi cunosc misterul din Şleagul lui Tcaciuc? Câţi mai au răbdare să asculte ecoul din Preluca Grofului şi Cracii Prislopului, mărturia naturii că din turla bisericii a fost împuşcat un creştin?

Dintre bănăţenii mei, câţi au auzit de povestea românului din Teregova, salvat de la moarte de Biblia pe care o ţinea la piept?

Vitaminele pentru doza de mândrie naţională se găsesc în carte. Oferită gratuit. Cât de inspirantă poate fi vorba Lucreţiei Jurj: „Pentru ei am vorbit, nu pentru mine. Am vrut să-i scot dintre cei morţi şi să-i aduc printre cei vii”. Pilda ei poate fi molipsitoare pentru viitorimea care sigur se va reîntoarce la rădăcini.

N-au fost decoraţi Gavril Vatamaniuc (87 de ani), Teodor Suciu (86 de ani), Aristina Pop-Săileanu (80 de ani), Ion Ilioi (81 de ani), se plânge autorul. Martirii nu au nevoie de panglici omagiale pe hârtii parfumate, doar de dreptul la Memorie. Şi să nu uitaţi vrerea sfinţilor închisorilor: „Nu ne răzbunaţi!”.

Marius Ghilezan

18 decembrie 2012

Cuvânt înainte

Acesta este punctul final al blogului, cel puţin în forma actuală. Pentru prima dată în România, un blog devine o carte, 100%. E o carte care a fost scrisă în întregime în spaţiul public, cititorii au putut s-o comenteze, s-o amendeze, s-o influenţeze chiar în timpul creaţiei. De altfel, comentariile lor sunt şi vor fi prezente şi binevenite. Scrierea a durat aproape 18 de luni.

Aşadar, acesta este marele proiect, publicarea unui blog într-un volum. Aparent e o încercare ciudată, în fond materialele există chiar acolo, consultabile oricând. M-am uitat însă pe statisticile din ultimul an şi am constatat că unele postări care mie mi s-au părut utile au fost mult mai puţin citite decât altele, poate nu la fel de interesante. De asemenea, documentele strânse pe acest site au fost puţin accesate. Am mai constatat şi faptul că lectura unei cărţi diferă totuşi de cea a unei pagini web.

Articolele au fost strânse într-un demers deloc lipsit de surprize şi emoţii. Pentru că, aşa cum au fost publicate ele, în ordine cronologică, au făcut ca acest blog să fie un fel de jurnal. Pe măsură ce am adunat informaţii, am scris, am comentat şi am îndemnat lumea să trăiască aceleaşi emoţii odată cu mine. Nu mi-am propus să epuizez subiectul rezistenţei anticomuniste, ba chiar dimpotrivă: am vrut să stârnesc curiozitatea celor care ignorau subiectul; e doar un punct de plecare pentru cei care vor să ştie mai multe şi aici pot găsi o părere, cred eu că e una bună şi echilibrată. Acum 23 de ani, un anonim a scris pe un zid din Bucureşti: „De Crăciun ne-am luat raţia de libertate!” – un mesaj cu o încărcătură emoţională extremă, reluat apoi de presa vremii sau de manifestaţiile pentru democraţie, la nesfârşit, fără să se banalizeze niciodată, cel puţin pentru cei care au trăit vreodată vremurile raţiilor alimentare. Anul acesta, tot de Crăciun, eu, un alt anonim, voi scrie pe un zid virtual vreo câteva sute de pagini virtuale, care nu vor avea niciodată impactul celor şapte cuvinte reale amintite mai sus. Dar mă simt beneficiarul direct al acelor cuvinte, considerând că este poate prima dată când mi-am folosit „raţia” aşa cum se cuvine. Anul acesta, de Crăciun, *Cartea despre demnitate* este cadoul acestui blog, oferit oricui vrea să-l primească.

În momentul în care tot ce am scris s-a strâns între paginile unui volum, a trebuit să structurez informaţiile, care au căpătat o altă consistenţă. Voi explica pe scurt despre ce este vorba.

Cartea are trei părţi, marcate de imaginea a trei arbori dintr-un triptic al simbolurilor: cel al ***suferinţei***, cel al ***morţii*** şi cel al ***uitării***.

Un segment extrem de mic din populaţia României, compus în general din oameni simpli, fără să posede filosofia politicii ci doar bunul simţ, s-a opus comunizării. În general, incidentele au fost declanşate de abuzurile noii puteri de după 1945, la care aceşti oameni au reacţionat bazându-se pe puterile şi pe conştiinţele lor, nu pe lege. Au plecat în munţi şi au suferit îngrozitor, dar au fost poate singurii oameni liberi din ţară. Suferinţele lor sunt aproape necunoscute publicului larg; libertatea lor e la fel de necunoscută. Acesta este copacul suferinţei.

Reprimarea acestor oameni liberi a fost medievală, însoţită de moarte în cele mai multe cazuri. Partidele de vânătoare de oameni se terminau cu execuţii sumare, sau cu prăzi jalnice omorâte apoi în captivitate. Acesta este copacul morţii, pe care îl găsim nu numai în România, ci şi în celelalte ţări din Europa de Est.

Ce ştim despre aceste lucruri, în afară de ideile primite de-a gata? Destul de puţin. Una dintre cele mai păguboase idei este aceea că fenomenul rezistenţei anticomuniste din munţii României este unic în lume. De ce trebuie să ne căutăm cu încrâncenare această unicitate? La ce ne foloseşte? S-a dovedit deja, copilăresc de simplu, că această conceptualizare a unicităţii e anulată de o altă enormitate, care spune că toţi luptătorii din munţi erau legionari, oameni de extremă dreaptă, şi nu e deloc adevărat, chiar dacă legionari au fost mulţi dintre ei.

Aşa cum statele comuniste erau organizate pe principii identice, impuse de Uniunea Sovietică, la fel cum o corporaţie multinaţională îşi impune procesele de business corporatiste în toate filialele din lume, tot aşa ar trebui să ne gândim că reacţia populaţiilor în curs de comunizare forţată trebuie să fi urmat un tipar asemănător. Aşa se face că, în ţările dezvoltate industrial, chiar unii conducători ai partidelor comuniste au încercat să adapteze ideologia la specificul ţărilor lor, nu să aplice fără menajamente un şablon. Fără Imre Nagy nu ar fi existat Budapesta 1956. Fără Alexander Dubček nu ar fi existat Primăvara de la Praga. Explicaţia este simplă: ţările industrializate aveau mai bine acoperit spectrul politic al stângii, mai matur, mai raţional, distanţat de extremismul comunist.

Iar în ţările agrare, în care stânga politică era anemică, rezistenţa a aparţinut logic oamenilor de la ţară, o rezistenţă violentă, disparată, primitivă şi sortită înfrângerii celei mai dureroase. Dintre toate ţările în care a existat o mişcare de aceste tip, cazul Bulgariei este aproape identic cu cel al României. Diferenţele sunt neimportante. Moartea e numitorul comun, cum bine spune istoricul Marius Oprea. În condiţiile în care distanţa dintre Sofia şi Bucureşti este mai mică decât cea dintre capitala noastră şi Iaşi, ne-am întrebat vreodată ce ştim despre comunismul vecinilor noştri? Mai nimic, în afară de existenţa lui Jivkov şi a fotbaliştilor bulgari din generaţia lui Stoicikov, vizionaţi la televiziunea bulgară, iar asta e foarte rău. Nu e mai puţin adevărat că nici bulgarii nu ştiu decât că a existat un Ceauşescu, dar fără să fi aflat că pe 21 decembrie 1989, în capitala României, au fost omorâţi sute de demonstranţi. Cum am putea avea atunci pretenţia nemăsurat de orgolioasă că rezistenţa anticomunistă din România ar trebui să fie cunoscută de toată lumea, dar mai ales de Europa Occidentală? Dacă noi nu ştim nimic despre luptătorii bulgari sau polonezi, de ce ar trebui să ştie francezii despre anticomuniştii români? Cine ştie oare astăzi, în România, cine a fost Jean Moulin? N-ar trebui să ne supărăm pe francezi, sau pe englezi – dacă veţi căuta pe internet vreun site anticomunist din Europa de Vest veţi găsi nişte glume proaste pe forumuri în care extremismul cu aer de enclavă exclude seriozitatea, ba chiar compromite însăşi ideea de normalitate opusă totalitarismului. Pentru că asta este de fapt anticomunismul: normalitatea, în opoziţie cu nebunia, iar nu un alt „ism” ideologic, cu derapaje antidemocratice justificate de vreo ideologie.

Oricine ar trebui să-şi pună întrebarea logică: eu ce-aş fi făcut? În 1989, în ultimele zile ale regimului Ceauşescu, un tânăr care termina liceul avea doar câteva opţiuni. Dacă ar fi spus cu voce tare ceea ce gândeşte, dând glas bunului simţ, ar fi putut deveni o victimă, apoi un opozant încrâncenat, poate chiar fără voia lui. Dacă ar fi tăcut, ar fi putut încerca să emigreze, întrucât România nu avea nimic de oferit. Dacă ar fi colaborat, ar fi putut deveni un conformist apăsat de compromisuri, sau poate chiar un activist de partid, oportunist pentru tot restul vieţii. Normalitatea nu mai exista. În ceea ce mă priveşte, 1989 a venit la timp, înainte de a apuca să răspund la această întrebare: Eu ce drum voi alege?

În fine, ceea ce nu se ştie prea bine se uită încă şi mai uşor, iar asta se şi întâmplă deja cu haiducii

din munţii României. Există multe cărţi despre ei, foarte valoroase ca informaţie, pot spune din proprie experienţă că dosarele de la Securitate sunt greu de citit, obstacolele puse de limba de lemn a ofiţerilor semianalfabeţi, de viziunea oficială inevitabil hidos distorsionată, nu sunt sortite să atragă publicul spre o adevărată penitenţă a lecturii. Acesta este copacul uitării.

De aceea cred că uitarea poate fi alungată prin artă. Şi am ales pentru asta arta supremă, Opera. Motivul este simplu: opera este locul în care muzica, literatura, teatrul, poezia – pe scurt, celelalte arte – se întâlnesc pentru o experienţă completă. Iar drama şi tragedia luptătorilor din munţi e singura atât de intensă încât să se ridice la nivelul dramei şi al tragediei din muzica de operă. Ce poate fi mai simplu atunci? O producţie de operă care să îi aducă pe scenă pe cei morţi în păduri ar fi, sunt convins de acest lucru, o experienţă tulburătoare, greu de şters din memoria unui spectator, fie şi pentru simplul fapt că aşa ceva încă nu s-a mai încercat până acum.

Aceasta este cheia de lectură. Iar ca s-o folosiţi, nu trebuie decât să urmaţi un drum. Harta acestui drum sunt aceste pagini, iar dacă le veţi urma, în faţa dvs. se va deschide cartea despre demnitate.

Crăciun fericit!

Despre demnitate

Istoria trebuie să meargă înainte şi istoria tot cu oameni care au vorbit s-a făcut, nu? (Lucreţia Jurj)

După definiţie, demnitatea ar însemna calitatea de a fi respectabil şi respectat. Evident, propria noastră imagine asupra demnităţii se reflectă în primul rând în viaţa cotidiană. Nu suportăm uşor să fim jigniţi, drept urmare răspundem la o jignire printr-o replică în care calitatea de a fi demn este pusă în valoare. Cerem ca părerile noastre să fie respectate, chiar dacă aceste păreri nu sunt neapărat adoptate. Încercăm să ne educăm copiii să fie şi ei respectabili, deci demni, atunci când vor creşte mari.

Mai mult, discuţiile despre alţi oameni au ca subiect tocmai lipsa de demnitate a altor persoane, fie ele colegi, cunoscuţi, persoane publice, prieteni cu care ne-am certat etc. Ce ne revoltă este situaţia în care îi găsim pe semenii noştri abdicând de la demnitate.

Oare cât de demni ne considerăm pe noi înşine? (Răspuns: suficient de demni, cel puţin). Oare cât de demni îi apreciem ca fiind pe cunoscuţii noştri? (Răspuns: destul de demni, nu neapărat suficient de demni).

Această carte este dedicată demnităţii individuale. De acolo pleacă totul. Demnitatea este o noţiune pe care astăzi oamenii o consideră o calitate pierdută, similară cu onoarea samurailor. Nu este adevărat. Demnitatea există în fiecare dintre noi, însă parcă ne temem să o recunoaştem. În opinia mea nu există noţiunea de „demnitate naţională” ci doar demnitate individuală.

***

Un bun prieten remarca platitudinea vinovată a numelor de străzi din Bucureşti sau din România, nume de flori, de sentimente (ridicol, nu?), de anotimpuri. Şi se întreba: există vreo stradă cu numele Vasile Motrescu? Dar Gavril Vatamaniuc? Sau Toma Arnăuţoiu? Poate Teodor Şuşman, măcar Elisabeta Rizea? Nici Gogu Puiu? Ion Gavrilă? Ion Paragină?

Aproape toţi aceşti oameni au murit. Unii dintre ei au apucat să-şi spună povestea, alta decât cea din declaraţiile din anchete, eventual publicată la vreo editură obscură, într-un tiraj minuscul. Cine le-a citit amintirile? Cine mai citeşte astăzi cărţi? Cum am putea ajunge online la ele? Am încercat să dau de aceste poveşti şi să le fac accesibile pe Internet. Şi pentru că poveştile contează şi nu cel care le citeşte, am rămas o vreme anonim. Ideal ar fi ca aceste persoane să devină notorii.

Aş vrea să văd şi să aud un stadion întreg strigând (şi să strig şi eu) numele lui Vasile Motrescu la un concert al trupei Phoenix, cu piese de pe ultimul album, compuse pe versurile bucovineanului. Ultimul album cu haiduci (Mugur de fluier II – Floare de fluier). Cu Baniciu revenit, bineînţeles :).

Aş vrea să aplaud 30 de minute alături de toată audienţa la Opera Română premiera operei „La Fanciulla del West” în care Ramirez e de fapt Arsenescu, Minnie e o învăţătoare din sat, iar Rance e un căpitan de securitate (să zicem Cârnu, că şi-aşa nu-i ştie nimeni biografia). Şi ca modernismul să fie maxim, numele personajelor să fie schimbate şi în libret. (De ce nu? La Amsterdam s-a prezentat

recent o producţie a operei în decor contemporan – un cimitir de maşini, personaje marginale, iar actul III o arăta pe Minnie în chip de Marilyn Monroe sub o proiecţie cu dolari care cad din cer şi cu leul MGM).

Între timp am aflat că există strada Martir Spiru Blănaru în Timişoara (unde în altă parte?) şi o altă stradă, Elisabeta Risea în Iaşi. Înseamnă că nu am uitat chiar tot…

O primă carte importantă de citit sau măcar de răsfoit este aceea a lui Cicerone Ioniţoiu: *Rezistenţa anticomunistă din munţii României, 1946 - 1958*[1].

Actul I: Copacul suferinţei[2]

Gavril Vatamaniuc: […] Pe pârâul Neagului, care e la mică distanţă, la cabane, era pază. Am trecut pârâul şi am urcat într-un anumit loc al Dealului Neagu, unde sunt nişte pietre uriaşe. Numai din vale era intrare spre acea „cetate” şi era un loc excepţional pentru supraveghere, în vale aveam pârâul, sursa de apă şi o pantă abruptă, strategică, în stânga erau lucrări silvice, de la deal nu putea veni nimeni, căci erau pereţii de stâncă. Maşinile hăitaşilor veneau pe pâraie până când nu mai puteau urca; de acolo, activitatea era preluată de poteră.

Eram într-un loc foarte bun, chiar şi dacă ne-ar fi descoperit urmăritorii, noi aveam loc de tragere, iar ei nu aveau cum să se retragă. Asta urmăream: să nu mai fim de găsit la locul de unde au primit foc. […]

Am stat acolo o lună de zile, sub un brad. O lună de zile de adevărat calvar, într-un ger cumplit. Toată luna lui februarie şi câteva zile din martie. Am crezut că murim… Şi vă spun ceva ce trebuie ţinut minte, luna aceea a fost mai grea decât toate închisorile la un loc.

Constantin Hrehor: *Uluitor! (Interlocutorul meu plânge mocnit…)*

Gv.V.: Aşteptam disperaţi să treacă prin zonă muncitorii, să ne dea ceva de mâncare. Gerul ne storcea şi ultimele puteri. Mâncam câte o fărâmă de pâine şi o bucăţică de slănină şi, de multe ori, zăpadă, căci la pârâu nu puteam coborî: pocneau copacii, cădeau din ramuri gaiţe îngheţate.

Pe înserat s-a pornit o vijelie mare, prăpădul lumii. Stăm sub un copac cu rucsacii pe noi, cu automatul pe braţ, pândind în dreapta şi-n stânga, în acest coşmar . […]

Cum mi-am plătit datoria externă

În oraşul de provincie în care mi-am petrecut copilăria şi adolescenţa, Ceauşescu ajungea destul de rar în vreo vizită oficială. Ajungea mai des incognito, pentru vreo partidă de vânătoare prin pădurile judeţului. Ca în orice reşedinţă de judeţ, existau cam două licee considerate mai bune decât celelate, pentru că procentul elevilor care reuşeau să treacă de examenul de admitere la facultate era mai mare. Cei care au terminat liceul în anii '80 cred că îşi aduc aminte destul de bine de toate lucrurile astea, alături de practica agricolă, practica „în producţie", informările politice, învăţământ politic, economie politică şi multe alte unelte de ideologizare de care tinerii UTC-işti probabil că nici nu mai erau conştienţi, atât de multe erau.

Nu ştiu câţi s-au gândit la asta, eu unul m-am gândit, că aceia care au absolvit liceul în 1989, având 18-19 ani, au ajuns ca în 2008 sau 2009 să fi trăit jumătate din viaţă în comunism şi jumătate în postcomunism. E un exerciţiu aritmetic util, care ne poate da multe indicaţii despre impactul comunismului asupra mentalităţii oamenilor.

Nu aş putea aprecia câţi dintre aceşti tineri l-au văzut vreodată pe Ceauşescu de la o distanţă rezonabilă. Dacă acesta venea într-o astfel de reşedinţă de judeţ, de obicei ţinea un *speech* pe stadion, unde lumea era adusă şi plasată în tribune şi pe terenul de fotbal, să deseneze cu pancarte diverse alegorii patriotice sau lozinci, mai puţin „reuşite" decât cele din ziua de azi din Coreea de Nord, dar oricum progresele „artistice" erau vizibile de la un an la altul.

Un alt motiv pentru care populaţia unui oraş era dusă încolonată pe stadion era pentru celebrări ale diverselor evenimente importante ale politicii zilelor acelora. Pentru vreun protest organizat împotriva cursei înarmărilor, pentru realegerea lui Ceauşescu la un nou congres al partidului comunist etc.

Îmi aduc aminte de o întâmplare din 1989, undeva prin primăvară, cred că luna mai. Ţin minte că era numai bine de stat afară îmbrăcat subţire. Eram în clasa a XII-a, ultimul an de liceu. Şi era un miting pe stadion, pentru Ceauşescu. Nu mai ţin minte pentru ce aberaţie. Cred că pentru celebrarea lichidării datoriei externe a României. Tot oraşul era mobilizat la măreţul eveniment. Iar elevii de liceu, cu atât mai mult. Îmbrăcaţi în uniforme, puteam mai uşor să servim drept un fundal de nuanţă albastră pentru diverse imagini care se compuneau prin ridicarea unor cartoane colorate distribuite astfel încât să formeze o imagine sau o lozincă. Sau puteam servi în grupuri dreptunghiulare albastre drept diverse motive aşa-zis estetice, dispuse după o experimentată concepţie, pe un teren de fotbal.

Aşadar, având în vedere excepţionalul eveniment, ne-au scos din şcoală şi ne-au încolonat pe clase. Eu m-am aşezat în rând, mai în spate, alături de iubita mea din liceu, special pentru ca diriginta (altfel, o doamnă) să nu ne sâcâie să nu ne mai ţinem de mână şi să nu ne vadă atunci când ne sărutam.

După vreo trei străzi mărşăluite, am ajuns la o intersecţie unde ne-am oprit pentru un motiv pe care nu l-am aflat niciodată. Detestam ideea mitingului şi cum primăvara se dezlănţuise asupra noastră, am luat-o de mână şi am tras-o pe fată după mine cu un pas foarte grăbit, ca să ieşim din coloană. Am apucat-o pe o stradă pe care nu-mi pot explica nici azi de ce mi se părea că ne-am ascunde foarte repede de privirile profesorilor. În realitate, ne-a văzut foarte multă lume şi diriginta a şi strigat după

noi. Ne-am prefăcut că nu auzim şi am luat-o la fugă, să nu ne ajungă din urmă vreun maistru trimis să ne aducă înapoi.

Nu ne-am uitat în urmă, ne-am prefăcut că nu auzim nimic. Ştiam amândoi de ce am fugit de acolo. Pentru că ştiam că părinţii noştri erau şi ei convocaţi fără scăpare la mitingul acela stupid.

Am mers la mine acasă şi am făcut dragoste toată după-amiaza, absolut siguri că n-o să ne surprindă nimeni, nici părinţii mei, nici vecinii, pentru că toată lumea era ocupată să se bucure oficial de mari cuceriri revoluţionare. Iar eu exploram şi cuceream muntele lui Venus…

Ce mişto a fost!

A doua zi, am fost luaţi la refec, dar fără mare amploare, pentru că diriginta, o femeie trecută de prima tinereţe, dar încă frumoasă, fusese văzută de un politruc din tribuna oficială că se amuza şi râdea într-o conversaţie cu un alt profesor. Ce exemplu putea să dea un asemenea comportament elevilor care trebuiau educaţi în spiritul moralei comuniste? Aşa că, pe nedrept, biata profesoară a fost admonestată, prelucrată în şedinţa BOB, iar cei doi elevi, care fugiseră din formaţie ca să petreacă nişte ore delicioase împreună, n-au mai fost băgaţi în seamă.

Mama m-a întrebat: „Şi unde v-aţi dus?”. „În parc, ne-am plimbat, chiar nu voiam să merg la prostia aia de miting.”

Ai mei şi-au făcut multe griji, că se va interpreta politic şi cu rea intenţie la şcoală, iar eu zâmbeam prosteşte. De fiecare dată când părinţii mei mă puneau să le mai povestesc odată ce şi cum cu fugitul, nu mă gândeam decât la gemetele de plăcere pe care le scoteam amândoi în acelaşi apartament, cu o zi-două înainte. Şi la oboseala plăcută de după. Şi la sânii ei. Şi la ochii ei care se închideau când plăcerea devenea insuportabilă. Şi la tremurul epuizat al trupurilor noastre, secătuite, iradiate de senzualitatea celuilalt…

Eram puţin speriat, totul era ridicol şi în acelaşi timp ameninţător. Oamenii păreau să-şi facă prea multe probleme. Norocul meu era că se concentrau mai mult pe dirigintă decât pe mine. Am scăpat chiar fără nota scăzută la purtare.

Pe de altă parte, îmi aduc aminte încordarea cu care aşteptam o veste de la ea, să-mi spună că nici de data asta nu rămăsese însărcinată. Era epoca în care politica demografică făcea ravagii, nici urmă de anticoncepţionale, moralitatea era mai falsă ca oricând. Într-o ţară în care poziţia sexuală oficială era cea a misionarului, iar sexul oral era privit ca o perversiune a unei minţi bolnave, sexualitatea în sine era considerată un păcat, cel al fornicării, precum în ipocriziile catolice din Evul Mediu, tot ce conta era numai reproducerea, multiplicarea omului nou.

Apoi, în parc, sărutându-ne pe o bancă mă ţin minte, spunându-i ei că detest comunismul. Nu arată bine deloc lumea asta în care trăim. Mă gândeam că o să termin liceul, speram să reuşesc să intru la facultate şi apoi aş fi fost obligat să plec în armată. Într-un mod inexprimabil atunci, dar foarte clar pentru mine acum, unitatea militară nu se putea asocia cu nimic altceva decât cu un lagăr de exterminare. Lipsea exterminarea fizică, desigur, dar conspectele din cuvântarea tovarăşului la congresul PCR nu. Dar asta e altă poveste.

Şi îi spuneam, în timp ce o muşcam uşor şi erotic de lobul urechii: *„Mă fut pe el de comunism. La propriu.”*

Ce crezi că eşti în stare să faci într-o situaţie limită?

Să presupunem că eşti angajatul unei corporaţii, cu multe dintre atributele care guvernează aceste firme: un salariu bun, peste medie, care îţi permite să-ţi faci planuri (casă, maşină, copii etc.), un cod de comportament impus de „propaganda” capitalistă, dar pe care sfârşeşti prin a-l adopta mai mult sau mai puţin conştient. Reuşeşti la un moment dat să-ţi atingi măcar o parte dintre obiectivele care îţi definesc viaţa ca fiind „mai bună”. Politica nu te preocupă prea mult, fiind trivială şi promiscuă. Te afectează, bineînţeles, totuşi multe depind de tine în ceea ce priveşte jobul: urmăreşti piaţa muncii, încerci să-ţi faci treaba cât mai bine, cu un ochi şi la ce se mai întâmplă prin alte firme – clienţi, furnizori sau concurenţi.

Studiul istoriei se rezumă la discuţiile cu prietenii la un şpriţ-viteză în week-end, pe la un team building sau la vreo aniversare. Eventual ai vreo obsesie, dificil de explicat, pe un anumit subiect, gen *World War II* şi atunci descarci de pe net o grămădenie de cărţi a căror lectură ţi-ar putea ocupa tot restul vieţii.

De dragul exerciţiului mintal, să ne imaginăm următoarea distopie: în 2012, sau 2016, într-un context internaţional foarte nefavorabil, în mijlocul unei crize economice profunde, un partid obscur (circa 2000 de membri, cu susţinere mult sub orice prag electoral) fraudează alegerile şi le câştigă. Apoi îndeplineşte un deziderat stupid al zilei de azi, respectiv face un Parlament unicameral, cu puteri extrem de limitate, cu totul subordonat Guvernului, care la rândul său este supus unui corp de control

al acestui partid-fantomă.

Procentul pe care şi-l însuşeşte incredibil în aceste alegeri este de 75% (nu există nici o altă explicaţie decât o fraudă electorală de proporţii năucitoare), astfel încât nimic nu-i poate sta în cale. Politica promisă va fi una justiţiară, în care soluţia economico-morală a ieşirii din criză este să se împartă totul la toţi în mod egal. Evident, vor fi şi mulţi naivi care vor crede că averile din Top 300 vor fi de ajuns astfel încât fiecare să capete câte ceva. Se naţionalizează absolut toate firmele private, inclusiv filiala corporaţiei multinaţionale la care munceşti, aceasta retragându-se din România, în timp ce ţara noastra este exclusă din UE. Majoritatea „mogulilor", şi cei „buni" şi cei „răi", sunt arestaţi pentru că sunt consideraţi vinovaţi de situaţia economică dezastruoasă a ţării. O parte dintre ei reuşesc să plece definitiv din ţară.

În afară de TVR şi România Actualităţi, toate posturile de televiziune şi de radio se desfiinţează pentru că sunt considerate imorale, iar acum nu se mai transmit decât ştiri propagandistice despre succesele noului guvern, în rest până şi manelele au dispărut complet (asta nu-i chiar aşa rău, în definitiv). Mai există pe Internet, într-o clandestinitate completă, ascunse după nenumărate proxy-uri şi IP-uri dinamice, câteva posturi de radio cu ştiri aparent normale, cel puţin la nivelul limbajului, dar care nu fac decât să amplifice tot felul de zvonuri.

O mare parte dintre politicienii notorii din opoziţie, la câteva luni după alegeri, sunt judecaţi şi condamnaţi la pedepse foarte, foarte mari, pentru trădare. Deşi se reintroduce pedeapsa cu moartea, ei totuşi sunt condamnaţi la închisoare pe viaţă alături de unii dintre avocaţii lor. Puţini dintre ei, în general diplomaţii şi foştii parlamentari europeni, părăsesc ţara (mai exact nu se mai întorc din străinătate) declarând pe diverse canale că nu vor lăsa lucrurile aşa, situaţia va fi restabilită cu siguranţă într-un viitor apropiat, „maxim 6 luni, hai 1an".

Majoritatea prietenilor şi colegilor tăi dezbat enervaţi această situaţie după care, pe rând, încep să fie concediaţi şi arestaţi. O parte se întorc acasă după zile, săptămâni sau luni, zdrobiţi de bătaie, complet schimbaţi, cu frica înscrisă de acum în ADN, numai bună de transmis urmaşilor. Despre alţii afli că au murit chiar înainte de a ajunge în vreun arest, deşi această ştire nu e confirmată de nici un buletin de ştiri şi ar putea fi un zvon absurd.

Peste vreun an eşti somat ca în 24h să părăseşti vila la care încă mai plăteşti rate (astea nu s-au desfiinţat, totuşi dobânzile au fost scăzute binişor la aproape jumătate – ce folos însă, şi veniturile tale sunt reduse la 10% faţă de vremurile „de dinainte" – ce ciudat, în numai un an, atâtea s-au schimbat!) şi simultan eşti concediat şi tu şi partenerul de viaţă. Ratele le vei plăti în continuare, în casă au fost mutaţi nişte romi. Copilul nu mai este primit la şcoală pentru un motiv pe care nu-l înţelegi: eşti prea bogat (deşi tocmai ai rămas pe drumuri). Toate bunurile la care ţii – maşina, LCD-ul, DVD-urile, cărţile, jucăriile copiilor, mobila, costumele bune – sunt confiscate şi împărţite la aurolaci.

O parte dintre lucrurile mai de calitate (sigur ai identificat cravata aia care-ţi plăcea) ţi se pare că le observi în casa unora dintre oportuniştii care „s-au aranjat" găsindu-şi un rost pe lângă noua putere şi la care te-ai dus după ajutor. În urma unei asemenea întâlniri, la o săptămână, eşti anunţat pe YM că ai veşti, dar nicicum nu poţi să le primeşti în scris sau la telefon, pentru că absolut totul se

interceptează şi poate fi interpretat greşit.

Cu speranţă şi foarte multă frustrare (între timp, un văr şi naşii de la nuntă sunt arestaţi) te duci la întâlnire să afli care ţi-e soarta, oare prinzi un job, oricât de umil? Vestea este însă aceea că, indubitabil, vei fi arestat, întrucât tot cercul tău de prieteni şi de colegi de departament sunt deja reţinuţi şi cercetaţi (unul dintre ei a murit, era oricum bolnav, dar familia nu a fost lăsată să-l vadă şi este îngropat nu se ştie unde). După toate calculele, te aşteaptă minim 10 ani după gratii pentru vina că nu ai fost sărac lipit, deşi între timp tocmai ai devenit. Bun, zici, nu are cum să dureze, chiar şi dacă te arestează, această aberaţie va înceta, nu au cum să ne lase baltă, Europa şi SUA vor interveni, iar tipul proletar (ce zice că a fost? electrician sau instalator?) care conduce ţara, de care nu ai mai auzit niciodată, nu era nici măcar lider de sindicat undeva, va fi arestat iar tu reabilitat – mamă, ce daune morale vei cere statului!

La ONU tocmai s-a comunicat că situaţia din România este intolerabilă şi că se vor lua măsuri, deocamdată se monitorizează totul, sateliţii militari alcătuiesc o adevărată Cale Lactee pe cerul nopţii, aici, la munte, la marginea pădurii, în satul bunicilor, în casa cărora te-ai refugiat. Familia stă la nişte prieteni, care sunt ignoraţi deocamdată de autorităţi, fiind nişte obscuri funcţionari la o agenţie de stat la fel de obscură. Pentru cât timp?

Deodată observi o patrulă care bate violent în poartă şi te strigă. E ora 4 dimineaţa.

În noptieră ai un pistol achiziţionat acum o lună de la un fost militar dat afară din armată. Zice-se că unii dintre aceştia s-au opus arestării şi au omorât sau au bătut nişte poliţişti, nu se ştie exact. În spatele casei e o grădină de la capătul căreia începe pădurea.

CE FACI?

Pe un site, vizitatorii au fost provocaţi să participe la un sondaj de opinie şi să aleagă răspunsul potrivit la această simplă întrebare. Sondajul se găseşte online.

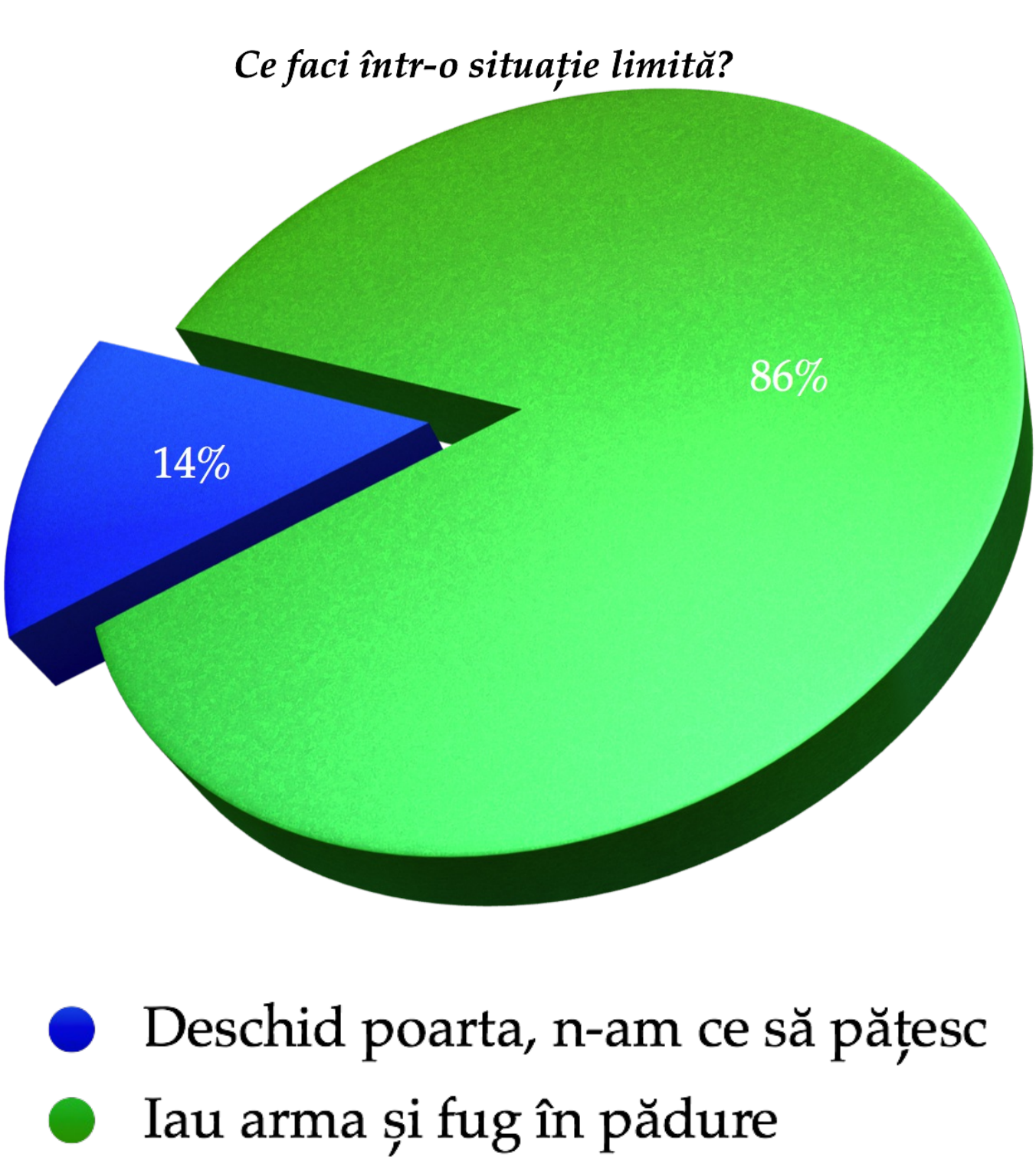

Interesant, nu?

În realitate, în 1948 şi în anii următori, mai puţin de 1% dintre români au ales a doua variantă.

Diverse sondaje din media românească încearcă să demonstreze, prin întrebări bine alese, că românii ar regreta comunismul. Realitatea anilor de început, a instaurării totalitarismului în ţara noastră, seamănă însă foarte bine cu scenariul de mai sus.

Dintre cei 1% pomeniţi mai sus, Gavril, Vasile, Teodor, Ion, Spiru, Gogu, Nicolae şi fraţii lor bulgari, Goryani, Ghiorghi sau Gherasim, au ales al doilea răspuns.

Gavril

Despre uitare şi imaginaţie

Am văzut un film, acum aproape un an. Se numea *Portretul luptătorului la tinereţe*. Discuţia pe marginea acestui film e foarte lungă şi include şi o mişcare politico-socială din perioada interbelică, anume mişcarea legionară, care îmi repugnă. Ştiam cine a fost Ion Gavrilă Ogoranu. Citisem şi destule cărţi despre istoria recentă, nu eram neprevenit. Un singur lucru m-a izbit la filmul amintit şi m-a făcut să mă gândesc multă vreme la el. Acest lucru era replica cel mai des întâlnită pe tot parcursul lui: *„Mi-e foame”*.

Am realizat că nu fusesem niciodată conştient de greutăţile îngrozitoare ale vieţii de fugar, fie el şi haiduc, ascuns în pădure timp de mulţi ani. Şi mai ales, multe ierni. Apoi am citit o carte extraordinară. Se numeşte *Muntele mărturisitor*[3] şi este un interviu fluviu al unui alt luptător din munţi, Gavril Vatamaniuc. Aceleaşi greutăţi incredibile ale supravieţuirii. Pe Ion Gavrilă Ogoranu nu l-am mai apucat în viaţă. Pe Gavril Vatamaniuc am reuşit să-l întâlnesc în Săptămâna patimilor din 2011. Aveam o singură întrebare pentru ei: Cum au putut face alegerea aceasta, a unei astfel de vieţi?

Răspunsul l-am aflat şi din film, şi din cărţi, şi de la Gavril. Dar îl putem înţelege astăzi? Astăzi, când timpul ne-a îndepărtat foarte mult de vremurile acelea, când ne simţim tentaţi să spunem „da, aşa e, dar lucrurile astea s-au petrecut demult, toţi cei implicaţi sunt oale şi ulcele…”. Aşa că am încercat să modific contextul acelei alegeri astfel încât să devină familiar cu viaţa pe care o ducem azi şi cu valorile pe care le preţuim.

***

Viaţa lui Gavril

Gavril Vatamaniuc a fost unul dintre puţinii supravieţuitori ai rezistenţei armate anticomuniste. Prea mulţi dintre cei care au ales o altă cale în faţa comunizării au devenit eroi prin moarte.

A fost jandarm şi, după ce luptase un an pe frontul de vest, a fost concediat pentru că se contrazicea cu şeful politic în şedinţele de spălare pe creier. N-a fost legionar şi nici simpatizant al vreunui partid politic sau al vreunei mişcări.

S-a ascuns vreun an, muncind pe diverse şantiere din ţară, până când a fost încolţit, gata să fie arestat de poliţia politică. În munţi, a făcut parte din două grupuri de partizani („Săvuleţ/Ghivnici”[4] şi „Vatamaniuc/Motrescu”), ducând o viaţă pe care mai toţi în ziua de astăzi o ignorăm, nefiind conştienţi de dificultăţile ei. El spune că nici în ziua de astăzi nu ar putea decide unde a fost mai dificil de trăit: în pădure sau în închisoare, cu diferenţa că în pădure îi rămânea demnitatea de a fi liber.

A fost urmărit de un întreg batalion de trupe de securitate (actualii jandarmi, iar pentru cei care nu ştiu, un batalion cuprinde între 150 şi 250 de soldaţi) timp de 6 ani. În tot acest timp a sperat într-o intervenţie americană care să salveze România de la destinul ei. Împreună cu Vasile Motrescu, fraţii Ion şi Gheorghe Chiraş şi Vasile Marciuc, a făcut opoziţie regimului, adresând numeroase discursuri, scrisori şi manifeste anticomuniste oamenilor din zona Sucevţei. În acele vremuri, un asemenea gest

putea atrage chiar condamnarea la moarte (cum a fost cazul grupului „Capotă-Dejeu”, ai cărui membri nu au tras nici un foc de armă, doar au tipărit manifeste anticomuniste).

Au fost surprinşi în trei rânduri de trupele de securitate, fiind nevoiţi să se apere cu arma. Trei soldaţi şi un câine lup de urmărire au murit în urma acestor ciocniri. A treia oară a fost capturat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă după o anchetă extrem de dură.

Iată câteva fotografii de la reconstituirea din timpul anchetei.

Aşa este, în prima fotografie nu are o umbră sub ochiul stâng, ci o vânătaie. Cu toate astea, nu pare terorizat de ce i se întâmplă. Un om din fier.

A supravieţuit închisorii, fiind eliberat în 1964, după 9 ani, pentru a-şi continua viaţa într-o ţară care transformase în realitate atmosfera din *1984* a lui George Orwell. TOŢI ceilalţi prieteni de pe munte au murit, în luptă (fraţii Chiraş, Săvuleţ), executaţi (Motrescu), sau în condiţii suspecte, după eliberare (Cenuşă, Marciuc).

Cartea propusă, *Muntele mărturisitor*, răspunde la multe întrebări privind viaţa în pădure, în condiţii cel puţin dramatice. E mai captivantă decât un roman poliţist sau de aventuri (atenţie, *Robinson Crusoe* sau *Coliba unchiului Tom* sunt nişte basme naive pe lângă ce veţi găsi în aceste pagini).

După 1989, mărturisirile lui au fost inepuizabile în a explica viaţa celor plecaţi în munţi, Gavril Vatamaniuc fiind un consultant important pentru multe dintre lucrările care acopereau fenomenul rezistenţei anticomuniste. Un bucovinean cu un talent imens în a povesti, amintind deseori de Ion Creangă, a acordat oricâte interviuri i s-au cerut şi a vorbit, cum numai el ştia s-o facă, la oricâte conferinţe a fost invitat. Dar mai ales, a arătat tuturor celor care au vrut să-l cunoască o personalitate care aparţine unei lumi pe care astăzi n-o mai regăsim, după atâta comunism care ne-a modificat prea mult principiile de viaţă.

Oamenii extraordinari nu sunt diferiţi de noi, cei obişnuiţi. Şi ei au îndoielile, temerile şi spaimele lor identice cu ale noastre. Dar ei iau decizia justă, cu demnitate, atunci când sunt puşi în faţa unei situaţii limită sau a unui compromis. Şi chiar dacă decizia aceasta îi costă foarte mult, cum ar fi libertatea, data următoare, într-un mod extraordinar, aleg la fel, pe când oamenii obişnuiţi n-o fac. De aceea Gavril Vatamaniuc a fost un om extraordinar: pentru că, aşa cum obişnuia să spună, „a scris o bucăţică de istorie”.

A dispărut dintre noi aşa cum e mai frumos pentru un erou, discret, în prima zi de primăvară a anului 2012, după o viaţă pe care n-a contenit s-o povestească oricui ar fi vrut s-o asculte.

Semnele

O povestire de Paşte

(din volumul *Muntele Mărturisitor* – Constantin Hrehor în dialog cu Gavril Vatamaniuc)

Constantin Hrehor: *Precum Biblia este plină de semne şi minuni, întocmai şi viaţa. Ştiu că aveţi pe… recepţie o avalanşă de fapte…*

Gavril Vatamaniuc: Exact. Nu ştiu cu ce să încep, ca să nu sar prea departe de la un eveniment la altul.

Oricum, împreună fiind cu fraţii Gheorghe şi Ion Chiraş, într-o zi ne-am decis să răspândim nişte manifeste pe care le-am pregătit din timp, toată vara. Gheorghe fiind mecanic şi meşter priceput la multe lucruri, foarte îndemânatic, a confecţionat un aparat de tipărit. L-a făcut din lemn – literele imprimate erau mari, cum sunt titlurile gazetelor, ca să poată fi citite şi de bătrâni. Eu am adus hârtia şi tuşul. Am emis două feluri de manifeste: unele aveau inscripţionat apelul „Fraţi români!”, iar altele „Fraţi creştini!”. Am tipărit greu, trebuia aşezată literă după literă… Trebuia să facem acest lucru, nu era destul numai să vorbim cu oamenii. Am tipărit peste trei sute de manifeste prin care îi îndemnam pe oameni să respecte Biserica, să nu se lase în voia rătăcitorilor care voiesc să-i ducă la pierzanie. Să nu se înscrie la colectiv şi în partid, să nu se supună fiarei roşii a comunismului […].

Era anul 1953, spre ziua mănăstirii Suceviţa, înspre 6 august, de hram, la Schimbarea la Faţă. Pentru bucovineni era o zi importantă, luminată ca ziua Paştilor. Din toată Bucovina şi din Moldova veneau credincioşi, încă mai înainte cu o zi, la slujba bisericii. Oamenii, pelerini evlavioşi, erau pretutindeni, pe gangurile zidurilor, pe sub ziduri, în incintă, pe la gospodarii din sat. Mi-am făcut din scoarţă de copac un potcap călugăresc, pe care l-am învelit cu pânză neagră. Aveam barbă şi plete şi o pelerină întunecată. Am apărut ca un călugăr adevărat în mulţime, în noaptea dinspre 6 august. Cei doi fraţi Chiraş au rămas în colţul livezii, pe dreapta şi pe stânga, pentru siguranţă.

„Luaţi, fraţilor, luaţi pentru credinţă!”, ziceam în timp ce distribuiam tipăriturile, două câte două. Am împărţit mai mult de o sută de manifeste; am ajuns în şosea şi am dat câteva exemplare unor tineri şi tinere care erau în plimbare. Atunci se făceau focuri pe marginea apei din apropiere – la munte, în august, e deja frig. În acest timp, cineva venea dinspre luncă:

„Unde-i călugărul care împarte manifeste pentru credinţă?”, întreba în gura mare. Se vede că erau infiltraţi în mulţime agenţi ai Securităţii şi poate că unul o fi luat un manifest de la mine ori de la altcineva şi l-a descifrat curios la lumina focurilor de lângă apă. Eu am auzit, mi-am dat seama că nu a dat peste un manifest „pentru credinţă”, ci peste unul care îndemna la nesupunere înaintea Antihristului comunist. Am părăsit imediat mulţimea şi am ajuns la ai mei. Când am sărit gardul, ei mi-au zis:

— Hai, că te-au descoperit!

Mie nu-mi era frică întrucât, chiar dacă mă prindeau şi mă duceau la postul de miliţie, în vale, cei doi care mă supravegheau din marginea livezii ar fi intervenit şi, probabil, incidentul ar fi avut, cu tot neprevăzutul, o parte care m-ar fi avantajat.

Dar isprava aceasta nu-i povestită complet. Am mers prin livada mănăstirii şi am lansat manifeste şi în incintă. Le-am rulat şi le-am legat cu pietricele ca să le putem arunca peste zid. Mulţi din cei care dormeau pe iarbă, dincolo, au primit astfel mesajele noastre. Am plecat apoi într-un pâlc de salcâmi, în zona şcolii satului, şi am făcut tustrei un scurt sfat: mai aveam câteva zeci de manifeste şi trebuia să le risipim. Am ieşit la drumul mare, la câte o căruţă care venea cu gospodari spre mănăstire şi am dat manifestele ici şi colo. Pe cele care ne-au rămas le-am pus pe grămezile de piatră de pe marginea drumului, la vedere, să ademenească trecătorii, îmi amintesc de un grup de femei care venea, cred, dinspre Horodnic, în căruţa unui gospodar voinic, cu manta neagră, cu gluga pe cap. S-a speriat grozav când mi-a văzut automatul pe umăr şi pe cei doi prieteni pe marginea şoselei. Caii au fost opriţi şi eu am zis:

„Fraţilor, luaţi pentru credinţă!”, liniştindu-i. Ne-a mulţumit şi a spus:

„Dumnezeu să vă călăuzească pe drumul vieţii!”.

— Unde mergem? ne-am întrebat.

— La gazdele noastre, ne-am răspuns. Am hotărât să ne revedem după trei zile, „La capătul gardului”, într-un loc dosnic, unde cândva a fost un gard care delimita pădurea Marginei de Suceviţa. După trei zile, respectând consemnul, ne-am întâlnit şi, sub povara proviziilor, am ajuns toţi trei la coliba unde am avut prima noastră întâlnire, la Chinul Mare.

De acest adăpost ne-am folosit vreo doi-trei ani până când, într-o zi, un ciobănaş de vreo 17-18 ani, fiind în preajmă cu turma şi câinii, ne-a descoperit. L-am ameninţat cu pedepse grele dacă ne va deconspira securiştilor, dar el, speriat, bietul, zicea doar:

„Nu, nu. Dumnezeu să vă ajute.” Era un fecioraş din Cajvana. Dar noi nu am avut încredere şi, din ziua aceea, am părăsit adăpostul şi ne-am urzit altul, spre „Pietrele cu sfredel”, în aşa-numitul „Şleagul lui Tcaciuc”, într-un desiş extraordinar, pătruns doar de mistreţi. Se intra greu în bordei, prin lăstărişul des care ne plesnea peste ochi. Am stat acolo o vară, după care ne-am mutat în Drăguşinul; toamna ne-am făcut bordei nou sub Poiana Micului, la Fundul Drăguşinului, am scos stânci mari şi le-am pus apărare înspre deal. Mult am muncit acolo, dar ne-am făcut o adevărată fortăreaţă. Acel adăpost e încă în picioare şi acum, l-am văzut după ce am ieşit din închisoare; e o adevărată cazemată care numai cu dinamită poate fi distrusă. Când am săpat, la adâncimea de doi metri am găsit un şarpe, în septembrie. Ziua întreagă băteam la târnăcop, iar noaptea mergeam după alimente şi, pentru că „vila” nu era gata, adăposteam alimentele sub copaci, în pâraie, în locuri reci. Trebuia să facem aceasta pentru că, zăpada odată sosită, nu ne mai permitea să ieşim în lume. Numai când se îndura soarele să topească pe fruntea dealurilor omătul, ieşeam în sat, extrem de atenţi ca să nu lăsăm nici o urmă…

C.H.: *Ce s-a întâmplat, totuşi, după ce manifestele aduceau demonstraţia că în afară sunt inşi revoltaţi, puşi pe fapte mari?*

Gv.V.: Ce s-a întâmplat? Iată ce. În anul următor s-au luat măsuri deosebite de protecţie a zonei, respectiv a mănăstirii şi a satului spre ziua hramului de la 6 august. S-a pus o tăbliţă la capătul podului – între Marginea şi Suceviţa – cu următoarea inscripţie: „Comuna Suceviţa contaminată cu

tifos exantematic". Dar nu a ţinut minciuna, nici miliţienii care erau ici, colo între oameni nu au putut opri avalanşa credincioşilor care au venit la hram, cu mic, cu mare. Dar mai înainte de a se împlini această zi, la Calafindeşti s-a înregistrat o răscoală a ţăranilor împotriva colectivizării. Au murit, din câte mi s-a spus, şase oameni. Şi în alte comune s-a întâmplat la fel. Eu ştiu? Să-i fi influenţat manifestele noastre, ori obida celor cu filosofia fără Dumnezeu?

Am mai auzit că, a doua zi după ce am distribuit manifeste la mănăstire, s-au alarmat securiştii şi şi-au trimis agenţi călări şi au făcut ronduri prin sat. Acolo, la Sucevița, era atunci o maică guralivă, foarte bogată la gură, care se numea Paraschiva Parasca, socotită a fi nebună; a şi fost arestată şi internată la Socola, de unde a fugit şi s-a întors pe jos la mănăstire. Era nebună pentru că vorbea în gura mare împotriva comuniştilor. Oarecând, noaptea, am găsit-o căzută într-un şanţ. Auzind deosebit de bine, venind la marginea drumului încet, atent, am auzit un horcăit în şanţ. Mergeam spre una din gazdele mele. M-am oprit, am cunoscut-o. Am ridicat-o şi am dus-o până la poarta mănăstirii. Nu am bănuit pentru nimic în lume că şi ea m-a cunoscut. Acest moment mi-a fost nu prea favorabil, deşi după spusele ei nu se prea lua Securitatea.

— Ce? Călugăr? Domnu' căpitan Gavriluţă, căpitanul de haiduci, cu oamenii lui a vânturat manifestele!, striga din răsputeri.

Ea făcuse într-un fel bine raţionamentul – un călugăr autentic ar fi venit la slujba de seară, ar fi tras la chilie, ar fi rămas la sobor cu mitropolitul, în ziua de hram. Unii gospodari, auzind-o, ziceau:

— Zice lumea că Paraschiva e nebună, dar se pare că are dreptate!…

C.H.: *E ca în romanele picareşti. Povestită astăzi, după ce s-au consemnat pe peliculă nenumărate scenarii, multe inventate, din păcate, stereotipe, isprava cu manifestele chiar pare decupată dintr-un film…*

O povestire din Iad

De data aceasta este vorba de materialele din dosarul lui Gavril Vatamaniuc[5] privind distribuirea manifestelor anticomuniste enoriaşilor care veneau la sărbătorirea hramului mănăstirii Sucevița. De ştiut încă dinaintea lecturii că la data interogatoriului, Ion şi Gheorghe Chiraş erau morţi, împuşcaţi de securitate, iar persoanele care au avut legături cu grupul Vatamaniuc-Motrescu erau arestate şi anchetate.

PROCES VERBAL DE INTEROGATORIU

Învinuitul VATAMANIUC GAVRIL, de ani 31, fiul lui Vasile şi Elisabeta, fost fugar

20 martie 1956, Localitatea Suceava

Interogatoriul a început la ora 10 şi 30 min.

Interogatoriul s-a terminat la ora 11 şi 30 min.

Întrebare: *În procesul-verbal de interogatoriu din 17 martie 1956, printre altele, ai declarat despre tipărirea şi răspândirea unor fiţuici cu conţinut duşmănos la adresa regimului. Arată d-ta cum s-a născut această idee?*

Răspuns: În vara anului 1949, fiind constituiţi în bandă înarmată, într-un bordei ascuns în pădurea „Şoarecul” – Rădăuţi – lângă vârful „Pinului”, eu şi fraţii CHIRAŞ vorbind tot timpul duşmănos la adresa regimului, bătrânul ION CHIRAŞ a fost cu ideea ca să scriem nişte fiţuici cu conţinut duşmănos, pe care apoi să le împrăştiem printre credincioşi la una din sărbătorile hramurilor mănăstirii Suceviţa-Rădăuţi, când vine lume multă. La propunerea lui ION CHIRAŞ, eu şi fratele său am fost de acord.

Întrebare: *Cum aţi materializat această idee?*

Răspuns: La început noi am hotărât ca fiţuicilie să le scriem cu mâna şi cerneală. GHEORGHE CHIRAŞ însă, fiind mecanic de meserie, şi-a luat obligaţia că el poate confecţiona din lemn alfabetul. Mie mi-a revenit sarcina de a procura hârtie şi tuş-cerneală. În acest scop, eu am venit în sat la cumnatul meu, pare-mi-se de unde am luat hârtie şi cerneală, după care m-am întors la bordei. Peste câteva zile, GHEORGHE CHIRAŞ a terminat şi el tiparul, după care ne-am apucat şi tipărit acele fiţuici. La redactarea conţinutului am contribuit, de asemenea, deopotrivă, fiecare având câte o idee.

Această pregătire a durat cam 2-3 săptămâni deoarece tipărirea, fiind primitivă, mergea foarte greoi. Totuşi s-a reuşit şi în acele condiţii să tipărim un număr de circa 25 (douăzeci şi cinci) bucăţi fiţuici. Pentru a crea impresia în rândul celor cărora le vom răspândi că fiţuicile sunt în număr mare, noi am trecut pe câte un colţ al fiecărei fiţuici câte un număr oarecare, care nu era în ordine, ci crescând el ajunsese până la [numărul] 60 sau 80, deşi în realitate n-au fost atâtea.

După ce au fost gata confecţionate, în noaptea de 5/6 august anul 1949 sau 1950, ziua o reţin deoarece este sărbătoare religioasă, „Schimbarea la Faţă” şi hramul mănăstirii din com. Suceviţa-Rădăuţi, noi, toţi trei fugarii, am venit noaptea în comună. Acolo, în faţa mănăstirii, am găsit oameni foarte mulţi, care veniseră de cu seară, pentru a doua zi, să ia parte la slujba religioasă.

Profitând de întunericul nopţii, am lăsat armele la ION CHIRAŞ care rămăsese ascuns după un gard din apropiere, iar eu cu GHEORGHE CHIRAŞ am mers printre oameni şi am împărţit fiţuicile respective, dându-le în mână, spunându-le totodată că sunt „pentru credinţă”.

O parte din fiţuicile cu conţinut duşmănos le-am împărţit toţi trei, pe drum, în com. Suceviţa-Rădăuţi, cu scopul de a fi găsite şi de locuitorii din com. Suceviţa.

După ce am terminat această acţiune duşmănoasă, ne-am retras la bordei.

Întrebare: *Descrie d-ta caracterul fiţuicilor (conţinutul, mărimea lor etc.).*

Răspuns: Fiţuicile au fost confecţionate, aşa cum am declarat, din coli de hârtie albă, neliniată, de mărime obişnuită, aproximativ 20/30 cm şi aveau titlul „Fraţi creştini”. Textul exact nu-l mai reţin, însă ideea era aceasta: să mai rabde puţin, deoarece – scriam noi acolo – în curând se va începe războiul şi regimul se va schimba. De asemenea, noi, în acele fiţuici, căutam să-i îndemnăm să nu părăsească credinţa, să nu asculte de comunişti, pe care noi îi numeam anticrişti etc. Textul a fost scris cu litere de tipar mari, cam cum sunt titlurile articolelor din ziare – e vorba de titluri mari – cu cerneală albastră. Alte caractere nu mai aveau.

Întrebare: *D-ta arăţi că textul fiţuicilor arăta că regimul din R.P.R. era împotriva religiei etc. Acesta era adevărul şi este?*

Răspuns: Nu era adevărat însă noi, în ura pe care o purtam regimului din R.P.R., precum şi pentru că pe atunci circulau numeroase zvonuri alarmiste, care s-au dovedit şi ele false până la urmă, nu făceam altceva decât să gândim şi să acţionăm numai în mod duşmănos contra regimului, cu scopul de a agita lumea.

[…]

După ce am citit prezentul proces-verbal de interogatoriu şi am constatat că el corespunde întocmai celor declarate de mine, îl susţin şi semnez

ŞEF DE SERVICIU - (ss) Cpt. T. Ţoanţă

ANCHETAT - (ss) Vatamaniuc Gavril

Conform cu originalul procesului-verbal de interogatoriu din 20 martie 1956, care se află la dosarul de anchetă nr. 113.

L.S. Căpitan - (ss) T. Ţoanţă

Textul manifestului distribuit de partizani în noaptea de 5/6 august 1952, la hramul Mănăstirii Suceviţa, Schimbarea la Faţă:

FRAŢI ROMÂNI, NU VĂ ÎNCHINAŢI COMUNISMULUI, ANTIHRISTUL PE PĂMÂNT! COMUNISMUL TREBUIE SĂ PIARĂ, CĂCI LUMEA CIVILIZATĂ NU-I VA LĂSA ÎN MIJLOCUL EUROPEI PE ACEI DUŞMANI AI LUI DUMNEZEU ŞI AI OMULUI.

MAI RĂBDAŢI UN PIC, CĂ VOM SCĂPA. NU VĂ ÎNSCRIEŢI ÎN PARTIDUL LOR, NU VĂ ÎNSCRIEŢI ÎN COLECTIV.

TRĂIASCĂ ROMÂNIA!

Vasile

Demnitatea lui Vasile Motrescu a constat în a decide la fel, de trei ori la rând, în condiţii similare, în faţa aceleiaşi dileme, fiind unul dintre personajele cele mai extraordinare din România de după război.

A fost un ţăran sărac, nevoit să muncească de mic, cu ambiţia de a-şi face un rost pe pământ.

La 22 de ani, în 1942, pleacă pe frontul de est recrutat şi face 2 ani de război, urmaţi de 10 ani de haiducie, şi este omorât în 1958, la numai 38 de ani.

În 1944, în condiţiile în care trupele sovietice ocupaseră Bucovina de Nord, face parte din una dintre unităţile de gherilă conduse de Constantin Cenuşă şi Vladimir Macoveiciuc[6]. Nu se ştie exact ce a făcut în această perioadă, dar e posibil să fi participat la evacuarea locuitorilor din calea războiului şi, împreună cu grupul lui Cenuşă, la o ciocnire cu sovieticii care au fost împiedicaţi vreme de 3 zile să ajungă la Putna, ceea ce a permis armatelor germane şi române să se retragă.

După război a avut 3 ani de linişte, s-a însurat, a făcut doi copii şi a încercat să-şi găsească norocul, inclusiv, dintr-un oportunism naiv, înscriindu-se în Frontul Plugarilor (unde n-a fost bine primit). Nici el, ca şi mulţi alţi haiduci, n-a fost legionar şi nici simpatizant.

În 1948 află că urmează să fie arestat (Cenuşă fusese deja arestat, dar a reuşit să evadeze după ce i-a dat doi pumni în gură jandarmului care-l păzea) şi pleacă în munţi, unde este asociat grupului „Cenuşă/Pătrăuceanu”, fiind urmărit şi ducând o viaţă de haiduc foarte aspră. Nu mai suportă greutăţile acestui trai şi se predă în 1951 după negocieri cu autorităţile, cerând să fie lăsat liber. În urma lui se predau şi Cenuşă şi Pătrăuceanu. Ultimii doi vor fi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă iar Motrescu este racolat de Securitate.

Misiunea lui va fi să anihileze grupul lui Ion Gavrilă zis „Moşu”, din Munţii Făgăraş. Este trimis în Munţii Făgăraş în 1951, alături de încă 3 colaboratori care aveau experienţă în misiuni sub acoperire. Cei 3 mai infiltraseră şi reuşiseră să anihileze mai multe organizaţii anticomuniste, cel mai mare succes al lor fiind împotriva grupului „Fraţilor Paragină” din Vrancea. În timpul întâlnirii cu Ion Gavrilă şi cu haiducii acestuia, îşi denunţă tovarăşii *undercover*, aceştia fiind împuşcaţi în timp ce încercau să fugă. Motrescu îşi construieşte un alibi şi se predă din nou autorităţilor.

A doua misiune a fost de a fi „informator de celulă” pentru Silvestru Macoveiciuc, fiul lui Vladimir. Îl previne pe acesta asupra activităţii sale şi „ratează” din nou misiunea.

Urmează a treia misiune, aceea de a se infiltra şi de a distruge grupul lui Vatamaniuc, de această dată singur, în plus fiind şi deconspirat faţă de localnici ca trădător într-un scenariu alternativ în care Securitatea miza să fie executat de haiduci. Îi lasă baltă din nou pe securişti şi se asociază cu Gavril Vatamaniuc. În 1955, după o ciocnire cu trupele de securitate, scapă împuşcând doi soldaţi şi de atunci nu se va mai revedea niciodată cu Gavril. Este condamnat la moarte în contumacie.

Am găsit două fotografii de la reconstituirea din timpul anchetei, în 1958.

E legat la o mână cu o frânghie, iar în a doua fotografie este în bordeiul în care a iernat în 1952 şi unde a fost găsit jurnalul, păstrat ca şi corp delict.

Se refugiază în casa unor prieteni şi se retrage din viaţa de haiduc-vânător, fiind capturat în 1958 şi executat.

E greu de înţeles de ce aceşti oameni nu par speriaţi în situaţia lor. Alt om din fier.

De la el se păstrează mai multe documente foarte interesante: un jurnal de o tristeţe nemărginită, câteva poezii scrise în pădure – de o artă naivă, dar de o sensibilitate izbitoare dacă mai afli şi că era un om cu (doar) 7 clase – şi 6 scrisori adresate autorităţilor.

Aceste scrisori mi se par cele mai importante prin faptul că Vasile Motrescu îşi asumă public poziţia de răzvrătit în faţa unui stat cu a cărui politică nu era de acord, într-o vreme în care, pentru exprimarea publică a unei asemenea opoziţii faţă de regim, se putea primi pedeapsa cu moartea.

Toate aceste documente[7] s-au salvat involuntar şi miraculos pentru că au făcut parte din dosarul său, fiind „corpuri delicte”. Relaţia comunismului cu poezia pare foarte complexă: de la instrument de propagandă la corp delict, iar Mao Ze Dong e considerat un poet de calitate…

Copiii lui Vasile Motrescu, George şi Sofia, nu au avut voie să studieze mai mult de 4 clase primare, mama i-a fost condamnată la 20 de ani închisoare, fratele său Gheorghe s-a întors paralizat de picioare din puşcărie, lanţul suferinţelor abătute asupra acestei familii a fost fără de sfârşit.

Constantin Cenuşă a fost eliberat în 1964, ca să fie găsit spânzurat câteva zile mai târziu în propria casă.

Cozma Pătrăuceanu a supravieţuit până în 1992 şi a apucat să şi scrie[8] câte ceva despre viaţa lui.

Şi încă un amănunt: Elisabeta Rizea, de care mai toată lumea a auzit, nu a fost un caz singular. Multe femei din România au împărtăşit o soartă similară cu a ei şi sunt pe nedrept uitate. O existenţă similară a avut şi Marioara, soţia lui Constantin Cenuşă, care şi-a scris memoriile acelor vremuri tragice.

Jurnal[9]

Vineri 3 aprilie 1953 (Vinerea Paştilor)

Amărât şi plin de gânduri am petrecut şi această zi de cum m-am sculat, am ieşit la soare şi citesc în Biblie şi mă gândesc că vine Sfintele Paşti şi sunt aciulea.

Paşti petrecut în necaz, sunt disperat şi fără nici o nădejde şi eu din mila Domnului, până se va îndura Dumnezeu şi mă va strânge după pământul celor vii.

Stau la soare şi mă gândesc la cei dragi de acasă, cum de Paşti orice suflet cât de sărac şi tot se bucură cel puţin de libertate şi e la un loc cu toţi oamenii. Numai eu stau pe Rustii [pustii] şi îmi plâng păcatele singur şi fără nici o mângâiere, flămând, trist, deznădăjduit, cu mintea încordată acuzând şi iertând tovarăşii de viaţă şi pe toţi vrăjmaşii sufletului meu.

Cât necaz, câtă trudă, durere, suferinţă, oboseală şi gânduri fără nici un rost am întâmpinat într-aceşti 4 ani de prigoană, temniţă şi captivitate, trupul meu istovit şi mintea mea obosită. Nu există fiinţă de om pe faţa pământului să-şi poată imagina viaţa mea de câine, pe care am trăit-o aceşti 4 ani, încă se împlinesc la 10 aprilie. Spre seară am mai dat o raită în jurul colibei, m-am suit în Gruet că zăpada pe faţă s-a pleşit. În vârful Gruetului pe un fag am găsit scris numele meu, încă din 1944, toamna de când stam fugar pe aceste meleaguri de frica ruşilor şi atunci am trăit greu dar nu ca acum.

Atunci eram prigonit de ruşi, acum sunt de fraţii mei români. Da, stau prigonit de fraţii mei trădători care şi-au vândut ţara şi sufletele lor tracilor [dracilor] din Rusia, pe un kgr de zahăr şi un litru de ulei şi au adus ţara în suferinţă, căci acum simte şi pruncul din faşă că trăieşte în raiul bolşevic.

Peste noapte am tăiat lemnele, m-am culcat la ora 24 şi m-am sculat dimineaţa, mi-am făcut mâncare, am mâncat şi cu ajutorul lui Dumnezeu am pornit spre sat. Pe la ora 9 dimineaţa am plecat de la colibă şi mergând spre Vicov totodată am mers şi cu trasa poate văd ceva, am trecut pe cărarea Cracului pe la Pietrele Scursului până la glod şi tot cu cărarea pe coasta Hacingului până la Sigarie

de unde m-am suit Opcioca Hacingului am trecut în Pietroasa în Parc 40 şi am mers cu cărarea roată pe faţa dealului Slatinii până la Sleaga la Leon. Acolo am văzut două ciute dar la distanţă şi nu am putut trage în ele, am vrut să mă retrag, am vrut să mă trag mai aproape dar m-au simţit şi au trecut în Gruetul Poni. De la Sleagan la Leon am venit prin Altonca Pataieta şi în cot la Petrea lui Anton stau şi scriu aceste rânduri uitându-mă pe ţarina dezbrăcată de zăpadă, trist amărât, dau târcoale afară pe marginea satului aşteptând să vină întunericul să mă duc să găsesc o bucată de pască şi un ou roşu şi tot noaptea să mă întorc înapoi şi să mănânc cu lacrimi în văgăunile munţilor, acesta este Paştele anului 1953 al cincilea Paşti petrecut în prigoană.

Timpul s-a răcit, vântul rece, ora 3,30 dimineaţa, când a înserat am pornit spre sat, când a întunecat am fost la punctul IV, a venit F.2 şi mi-a adus pască, făină, slănină, un urcior cu untură, zahăr, bomboane, prăjituri şi altele de ale mâncării şi două cămăşi curate şi o izmană atâta bucurie am şi eu la sufletul meu de Sfintele Paşti, dacă am ce mânca şi o cămaşă curată parcă toată lumea e a mea simt şi eu că sunt pe la Sfintele Paşti. Numai a uitat să-mi aducă ou roşu, nu am mai avut răbdare să stau mult cu el când am văzut că mi-a umplut cu bunătăţi rucsacul şi o traistă, mi-am luat merindele şi m-am dus pe groapa Ploştei şi mi-am împachetat din nou şi am mâncat şi eu pe săturate pască, smântână mi-a adus şi miere şi săpun de spălat, acestea sunt cele mai bogate din cele cinci Paşti petrecute în prigoană cred că acestea sunt cele din urmă.

Am pornit pe groapa Ploştei, a început să plouă şi e întuneric de nu vezi nimic, mă duc plută înotând prin glod, secând băltoacele şi făcând salturi prin şanţuri şi gropi, nu ţin seama de acestea sunt fericit că sunt sătul şi am două traiste cu mâncare în spate. La G.C. m-am dus de am băut apă şi i-am făcut un semn pe fereastră, dormea creştinul aşa că nu l-am mai sculat. De la el m-am dus la bordei la Ciuntu la Slatina să stau de ploaie cu creştinul acolo şi m-am ferit să nu fac zgomot şi am plecat mai departe spre Stânişoara mai poposind din loc în loc şi clipocind pe sub copaci atâta era de întuneric că m-a trezit lângă Cosoaia din Pietroiu lângă gardul grădinii încet m-am retras să nu fac zgomot să nu mă simtă câinii. Foarte greu am ieşit de la deal de Onari în drum şi am luat-o pe drum cu popasuri, la Găvan am stat o oră şi m-am odihnit, am făcut foc şi iarăşi am mâncat căci se apropie de zi. S-a făcut ziuă am ajuns în Stânişoara. Aceasta este noaptea Învierii a Domnului nostru Isus Hristos – Paştele anului 1953.

Toată noaptea m-a plouat şi am făcut salturi prin glod, sărituri şi gropi. Dar totuşi mă simt fericit când mă gândesc la cei de prin temniţe căci mulţi ar dori să aibă fericirea aceasta cu toate căci eu nu o doresc nici vrăjmaşilor mei.

Duminică 5 aprilie 1953 (Sfintele Paşti)

Din Stânişoara mi-am continuat drumul pe Obcina Hacigului până la Arsiţa m-am coborât în vale la colibă cu toate că ploua şi sunt obosit şi nu mă lasă inima să mă duc şi totodată nici nu e lucru curat cu cobiliţa de la A.H. căci când am trecut pe lângă ea, mi-a venit miros de tutun şi astăzi în ziua de Paşti şi chiar în zori de zi şi pe vreme aşa de grea, e imposibil să fie cineva în pădure. Lucru hotărât că este post fix în preajma colibei, aşteaptă să mă duc pe la ea, să-mi dea Hristos a înviat Securitatea.

Bănuiesc că ori a dat cineva de colibiţă astă iarnă căci am făcut multă urmă pe zăpadă şi tot în trecere am dat pe la colibă de am făcut foc şi am stat câte o zi două. Să păzească până or înnebuni până la

anul pe la Paşti tot în coliba de la Arsiţa Haciumului să stea. M-am coborât pe la Preluca Grofului în Cracii Prislofului, e zăpadă mare şi nu e nici o urmă aşa că trebuie să ocolesc prin Scoru din Cracii Prislofului m-am suit în cărarea Grofului şi merg pe cărare. A început să ningă îi dau zor, am trecut iarăşi pârâului Prislofului pe unde am trecut şi ieri. La ora 9 dimineaţa am ajuns cu Paştele la coliba Gruetul Stâncii. Cum am ajuns am făcut foc şi am mâncat şi m-am culcat iar şi am adormit până dimineaţa. Peste noapte am visat că m-a luat miliţia într-o maşină, dar am scăpat şi că soţia mea mi-a ieşit înainte şi mi-a spus că e bolnavă tare.

Povestea Crăciunului lui Vladimir

Un fragment din *Muntele mărturisitor*[10] – amintirile lui Gavril Vatamaniuc

Gavril Vatamaniuc: Voi reveni, aici capitolul e mai dens. Până acolo, ca să nu treacă în uitare, voi sublinia un alt episod legat de un personaj eroic. E vorba de Vladimir Macoveiciuc şi de grupul său care a activat până în 1946. Istoricul şi documentaristul Adrian Brişcă spune despre Macoveiciuc, succint şi exact, că era „recunoscut ca cel mai de temut dintre partizanii care au luptat în munţii Bucovinei împotriva ocupanţilor sovietici, precum şi a cozilor de topor care s-au pus în slujba lor". Şi are dreptate, Vladimir Macoveiciuc a fost un autentic patriot şi nu poate lipsi din catalogul eroilor Bucovinei. Ambuscada organizată în poiana Haciungului Mare, prin care a distrus statul major al unei divizii ruseşti, faptă pentru care a fost răsplătit cu medaliile „Virtutea militară", „Bărbăţie şi credinţă" şi „Crucea de fier" (20 iunie 1944), activitatea sa în uniformă de locotenent în rezistenţa anticomunistă, după 1945, lupta cu trădătorii conduşi de trogloditul Simion Tudose, suferinţele pricinuite de arestarea familiei, de chinuirea soţiei şi a fiului Victor, obligat să-şi strige disperat tatăl prin păduri, confruntarea cu trădătorii Arcadie Şumlanschi şi Toader Brăileanu pe care îi pedepseşte cumplit, dar mai cu seamă cu ipocritul Alexandru Scripa, plutonierul, şeful postului de jandarmi, iar peste toate acestea moartea sa au dat dreptul personajului la istorie şi legendă. Voi aminti, cu mare respect pentru memoria acestui exemplar bărbat, doar câteva secvenţe finale: Vladimir, urmărit de Siguranţă şi N.K.V.D., el şi câţiva dintre prietenii lui au fost judecaţi, în contumacie, de Curtea Marţială, la Iaşi. Vladimir, atras de locurile dragi, având garanţii de multă vreme din partea plutonierului Scripa că nu i se va întâmpla nimic rău, a participat, în casa surorii lui, Minodora Sandu din Vicovu de Jos, la o întâlnire de familie. Casa este lângă biserica satului Vicov. Jandarmii, în timpul nopţii, au înconjurat casa, iar dimineaţa, în zi de iulie, era atunci 8 iulie, în 1946, au atacat fără nici o somaţie. Cei din casă au răspuns cu foc; atunci, un sergent, Mihai Cimbru, urcat pe casă, a stropit cu petrol şindrila, iar vâlvătaia de foc a cuprins lemnăria. Ca să-i deruteze pe trădători, fiul lui Vladimir, Silvestru (1926-1969), a ieşit afară şi a spus că se predă, în acelaşi timp, Vladimir a aruncat o grenadă fumigenă şi, prin dâra de fum, a început să fugă spre gară. Dar mai era un trădător pe care nu-l intuise, chiar „ocrotitorul" lui, Scripa, în turla clopotniţei. De acolo, cu arma întinsă, a reuşit să-l împuşte într-un picior. Vladimir nu a găsit o soluţie salvatoare, a scos pistolul şi s-a împuşcat în tâmplă, căzând pe o movilă de pietriş pe marginea şoselei care leagă Putna de Rădăuţi. S-a chinuit o vreme, sub rânjetul odios al căpitanului Popescu, şeful Siguranţei, însoţit de alte canalii, sosite în grabă. Avea doar 41 de ani. A fost înmormântat în pământul satului Vicovu de Jos. Recomand pentru lectură în legătură cu acest episod, dar şi pentru a se vedea ce tratament inuman era în închisorile comuniste, cartea fostului condamnat politic, juristul Vasile Lazăr din Rădăuţii Sucevei, *Şase ani în infern*, editura Marineasa, Timişoara, 2000.

Acum, după ce am subliniat personalitatea lui Vladimir Macoveiciuc, mă întorc la episodul pe care la început am dorit să-l descriu, o întâmplare din 1945. În Suceviţa trăia un oarecare Toader Brăileanu, om cu caracter discutabil – avea la activ o crimă urâtă, l-a ucis pe Ilie Senegeac, în căruţă, pe câmp. După ce şi-a ispăşit pedeapsa în puşcărie, în '44, şi-a luat nevasta, care era originară din Volovăţ, şi, părăsind Voievodeasa, s-a retras în munţi, spre Putna. Aici s-a întâlnit cu Macoveiciuc şi a fost primit în grup. De reţinut ar fi că, după 23 august 1944, mulţi dintre luptătorii din munţi s-au întors acasă; unii au fost arestaţi, alţii au rămas liberi, alţii, ca să li se piardă urma, au plecat pe

şantiere şi s-au întors mai târziu.

În Suceviţa mai era la vremea aceea un alt om cam de aceeaşi calitate, Arcadie Şumlanschi, slab de înger, fără virtuţi bărbăteşti. Pe acesta l-a racolat Siguranţa din Rădăuţi, făcându-i promisiuni că va fi avansat, că va avea bani şi trai boieresc dacă îl va prinde pe Macoveiciuc. Era un om slab la trup şi la minte, încât e de mirare că „organele" îşi puteau pune nădejdi într-un asemenea ins, când Macoveiciuc era un super-om, de-o rară inteligenţă şi curaj! Şumlanschi şi-a dat seama că nu are calităţi pentru o asemenea acţiune şi, întâlnindu-l pe Brăilean, i-a propus lui să încerce. Labil şi amator de aventură, fără căpătâi, Brăilean a acceptat târgul, văzându-se deja… general, făcut de mai marii zilei. Şumlanschi l-a prezentat şefilor Siguranţei şi aceştia au jubilat că aveau în teren doi agenţi credincioşi pe urmele partizanului temut. Brăileanu a trimis o scrisoare lui Vladimir, prin sora acestuia de la Vicov, spunând că este urmărit şi că libertatea îi este ameninţată, rugându-l să-l primească în grup. Macoveiciuc i-a răspuns:

— Măi cumetre (îi zicea aşa fiindcă în timp ce Brăilean sta în munţi, soţia i-a născut un copil pe care i l-a botezat Vladimir), am mâncat amândoi o pâine şi ştii cât de amară e pâinea în sihăstriile munţilor. De ce nu-ţi vezi de treabă? De ce vrei să-ţi găuresc pielea? Te rog prieteneşte, lasă-ne aşa cum suntem şi vezi-ţi de rostul dumitale.

Dar Brăilean nu a ascultat, ştia ce plan are de împlinit, a insistat, motivând că este urmărit. A spus la Siguranţă că Macoveiciuc are îndoieli şi-l refuză. Atunci, şacalii Puterii au apelat la un simulacru ca să atragă încrederea lui Vladimir faţă de cei doi. Într-o duminică, jandarmii au început să tragă pe uliţele Sucevitei, în marginea pădurilor. Toată lumea ştia că Brăilean şi Şumlanschi sunt sub urmărire şi s-a crezut că împuşcăturile sunt asupra lor şi că au scăpat, fugind în codru.

Pentru Macoveiciuc însă, stratagema era copilărească. Nu l-a convins. S-a recurs la un alt şiretlic, într-o altă duminică, pe uliţele Vicovului, când gospodari tineri şi vârstnici, flăcăi şi fete roiesc la ceasurile amiezii, cei doi, legaţi cu sârmă ghimpată, plini de noroi, murdari, zăcuţi prin păduri, treceau în văzul lumii sub escortă. S-a spus că au fost prinşi în pădurea Hardic şi duşi la post. Seara, scena cu cei doi „prinşi" s-a repetat; s-a dus vestea din gură în gură că cei doi, plini de funingine, au evadat prin coşul de la soba poliţiei şi că se trăgeau gloanţe după ei. Cu toate acestea, bandiţii au scăpat… Macoveiciuc ştia despre toate acestea de la vicovenii săi, dar nu a văzut nici în această scenă destul adevăr ca să-i cucerească inima.

Se apropia Crăciunul anului 1945. Din nou scrisori de la cei doi, din nou refuz din partea lui Vladimir. Cei doi însă nu au astâmpăr, găsesc o nouă cale de abordare, merg la sora lui Macoveiciuc, în Vicov, şi îi spun:

— Uite ce te rugăm pe dumneata: spune-i lui Vladimir că e aici cumătrul lui, Toader. Te rog, numai o singură dată vreau să vorbesc cu el. Spune-i că vreau să petrecem Crăciunul împreună, că destul suntem chinuiţi, fugari prin păduri… şi eu, şi tovarăşul meu Şumlanschi ne descurcăm foarte greu; bine ar fi să petrecem Crăciunul împreună, negreşit voi aduce eu tot ce trebuie, carne, făină, rachiu… Macoveiciuc a venit înainte de sărbători la sora sa şi aceasta, bucuroasă de revedere, i-a transmis dorinţa cumătrului Toader.

— Ce i-ai spus? se încruntă el, prevăzător.

— I-am spus că îţi voi comunica ce mi-a zis şi la data când vor veni vor lua răspunsul după cum îmi vei spune…

— Bine, dragă soră, voi veni la data de ei hotărâtă, dar nu voi sta de vorbă cu ei. Să le spui că ai vorbit cu mine, că sunt de acord cu petrecerea de Crăciun, dar să nu aducă nimic.

Sora a înţeles şi Vladimir le-a spus confraţilor că la respectiva dată va fi acasă. A avut o înţelegere cu sora sa, să-l tăinuiască, şi, înspre ziua întâlnirii, s-a ascuns sub pat. Sora a primit instrucţiunile:

— Stai de vorbă cu ei, spune-le ce am hotărât şi fă-ţi drum la treburile gospodăriei. Ei vor veni seara, îi laşi în casă ca pe nişte urmăriţi, să-şi spună păsurile.

Vladimir intui că cei doi vor vorbi câte ceva în taină, ştiindu-se singuri. Şi aşa a fost. Brăilean, frecându-şi mâinile, înjurând, a zis:

— Ne-a căzut. Bun. Să te abţii să bei… La miezul nopţii, când voi fi lângă uşă, voi spune că ies afară să mă uşurez; tu să nu stai mult şi să mă urmezi. Dăm grenade pe geam şi ce vom prinde viu, viu va fi, iar ce va fi mort, mort va fi… Generali ne fac, bă!

— Aşa, aşa, răspunse încântat de plan Şumlanschi.

Macoveiciuc, sub pat, şi-a zis în sine: „Generali vă fac eu, nu securiştii!” A venit Minodora, sora, după ce a rânduit gospodăria.

— Domnule Brăilean, să vă dau ceva de mâncare…

— Dacă ai, e tare bine, suntem tare flămânzi, urmăriţi cum ştiţi, în necaz, se maimuţăreau trădătorii. Au mâncat şi au plecat. Vladimir a ieşit din ascunzătoare şi i-a zis Minodorei:

— Sora mea, bine ai lucrat, bine ai făcut. Uite ce au vorbit ei…

— Vai de mine! Aşa ceva?

— Da, eu ţi-am spus că ăştia nu-s curaţi.

— Bată-i Dumnezeu să-i bată!

— Lasă, că-i batem noi până i-o bate Dumnezeu! Faci colaci şi cumperi rachiu, cum ţi-am spus; eu îţi voi aduce carne şi vom face Crăciunul împreună şi Anul Nou… şi vor fi şi cei doi, desigur.

— Dar ai spus că au vorbit aşa şi aşa…

— Aşa cum spun eu!

— Bine, a conchis sora.

Vladimir a plecat la ai lui şi le-a spus toată întâmplarea; se uitau unul la altul miraţi, aşteptând să vadă ce hotărâre se pronunţă.

— Nu-i nimica, hotărârea vom lua-o după aceea… Totul e să ne întâlnim, să petrecem. Când ei vor

vrea să iasă afară, îi voi reţine, pentru că ştiu pentru ce vor să iasă.

La momentul aşteptat s-au întâlnit, s-au sărutat ca nişte prieteni adevăraţi, legaţi şi pătrunşi de aceeaşi suferinţă. Toader Brăilean era peste măsură de fericit, bucuros că îi va reuşi planul. Au mâncat, au băut cu măsură şi, spre ceasul al doisprezecelea, Toader s-a tras către uşă, motivând că merge „să dea drumul la apă", să urineze. Cei doi, trebuie precizat, erau echipaţi ca partizanii, aveau pistoale şi grenade. Macoveiciuc, rezemat de uşă, punându-i mâna pe umăr, i-a zis:

— Cumetre, nu da drumul la apă afară, dă-i drumul aici.

— Ei, cum se poate, aici? ripostă Brăilean.

— Da, da, lasă! Dă drumul aici, iar dacă vrei să ieşi afară, lasă grenadele, nu le arunca prin geam…

— Ce-i vorba asta? întrebă surprins.

— Aşa cum spun eu! rosti scurt Vladimir, punându-i mâna strâns pe braţ. Ce ţi-am spus eu cumetre, dumneatale? Să-ţi vezi de treabă, să fii cinstit dacă nu vrei să-ţi găurim pielea…

— Da, da ce-i vorba asta? bolborosi încurcat Brăilean. Eu, dacă vreţi ne primiţi, dacă nu, nu… Ne vom chinui cum vom putea sau, dacă nu, ne vom preda…

Macoveiciuc, privindu-i dispreţuitor, dar şi cu milă, căci ştia prea bine că-s victimele minciunii, le-a răspuns:

— Lăsaţi, că nici nu vă veţi preda, nici nu vă veţi chinui. Vom pune capăt suferinţelor voastre.

Petrecerea, atât cât mai putea fi petrecere în acele condiţii, a continuat. Cei doi trădători au fost legaţi şi au petrecut sărbătoarea lângă toţi ceilalţi. Li s-a dat din bunătăţile ospăţului, iar după festin i-au dus în pădure, trecând printr-o poiană, pe lângă un stog, pe lângă o luncă. Ger de ianuarie. Anul 1946. Cei doi au fost dezbrăcaţi şi legaţi de un copac, suferind gerul astfel, o noapte întreagă. Dimineaţa au fost legaţi de un fag căzut şi tăiaţi în bucăţi cu topoarele. Li s-a tras în faţă şi câte o rafală de gloanţe, apoi au fost ascunşi, cu tot cu haine, sub un stog. După o vreme, un flăcău, feciorul proprietarului acelei poieni, însoţit de tatăl său, pentru că se isprăvea nutreţul din şură, a ajuns la stog. A oprit sania, a văzut în jurul stogului o mulţime de urme de bocanci. Privind mai atent, a văzut şi o haină. A tras-o, a văzut o mână, l-a strigat pe tatăl său, speriat, îngrozit.

În sat nu se mai auzise de mult timp nimic despre Brăilean şi Şumlanschi; unii ziceau că-s prinşi, alţii că-s împuşcaţi. În sfârşit, toţi credeau că-s dispăruţi, şi cei din Rădăuţi, şi cei din Vicov. Cei doi, tatăl şi fiul cu sania, ştiau câte ceva despre perechea amintită, astfel că, aflându-se într-o împrejurare sinistră, au hotărât:

— Uite ce, măi băiete, nu luăm fân. Mergem acasă, repede-repede.

Au anunţat postul de poliţie din Vicov. Telefonul a informat Rădăuţii şi procurorul, împreună cu comandantul poliţiei, Popescu, şi alţi însoţitori, conduşi de omul care le-a furnizat informaţia, au ajuns la stog. Olenici, şeful, care era comunist, şi-a făcut cruce, căci nu mai văzuse în nici o anchetă un spectacol atât de macabru. Cadavrele au fost coborâte cu sania şi li s-a făcut autopsia. A fost

chemat Vasile Brăilean şi întrebat:

— Îl recunoşti, e fratele dumitale?

— Nu-l cunosc, a zis uimit. Feţele celor doi erau ciuruite de gloanţe. După un timp de analiză, Vasile a recunoscut că este fratele său, Toader. Şi, întocmai, o femeie mărunţică, sora lui Arcadie, care se vaită: „Fratele meu! Fratele meu!”. Au fost îngropaţi sub un gard, în cimitirul din Vicov, unde, în ’46, avea să fie înmormântat şi temerarul Vladimir Macoveiciuc, cel care, după legile nescrise ale lumii, şi-a dat viaţa pentru demnitate, dar a şi pedepsit fără milă trădarea…

Grupul Macoveiciuc (1944 -1946)

Vladimir Macoveiciuc, originar din comuna Voitinel, jud. Rădăuţi, cu gradul de caporal în armată şi fost instructor la premilitari, a condus un grup de partizani anticomunişti (constituit în mai 1944), cu un efectiv de peste 40 de combatanţi, originari din comunele Voitinel, Gălăneşti, Hurjuieni, Vicovu de Sus şi de Jos, Horodnicu de Sus şi de Jos etc., jud. Rădăuţi. Cea mai reuşită acţiune a grupului a fost ambuscada din Poiana Haciungului, de la 20 iunie 1944, când a fost lichidat un grup de 9 ofiţeri sovietici de stat major şi escorta sa, alcătuită din două plutoane, prilej cu care au fost capturate documente foarte importante. Ca urmare, şase partizani au fost decoraţi de autorităţile militare germane cu Crucea de Fier, iar de autorităţile militare române cu Virtutea Militară şi alte ordine şi medalii.

Grupul lui Macoveiciuc a mai avut câteva acţiuni reuşite, dar mai puţin spectaculoase, chiar şi după 23 august 1944. Nu s-a putut separa de trupele germane decât în luna octombrie 1944, când, ajuns în preajma oraşului Satu Mare, şi-a îngropat armamentul şi echipamentul şi s-a împrăştiat. Fiind urmăriţi de organele N.K.V.D., o parte dintre foştii partizani au fost arestaţi şi deportaţi în Siberia. Alţii s-au ascuns pe unde au putut, iar câţiva s-au regrupat în păduri, tot sub conducerea lui Macoveiciuc şi au acţionat în cea de-a doua fază a rezistenţei armate din Bucovina, până în luna iulie 1946. În a doua fază, Macoveiciuc a reuşit să stabilească, la Bucureşti, legături cu Mişcarea Naţională de Rezistenţă şi cu Mişcarea Legionară, a luat contactat cu naţionaliştii ucraineni, organizaţia Sumanele Negre, Graiul Sângelui, Garda Alba şi Ovidiu Găină, cu intenţia de a organiza împreună o reţea naţională de rezistenţă anticomunistă. În urma unei trădări, Macoveiciuc a fost rănit la picior, dar, ca să nu cadă în mâna duşmanului, s-a sinucis la 8 iulie 1946. Partizanii lui au fost de două ori judecaţi în lipsă, în 1946 şi 1947, iar după ce au fost prinşi pe rând, au fost judecaţi în iunie 1950 şi condamnaţi la pedepse grele.

De ce e important să aflăm toate astea?

Să zicem că eşti părinte şi ai un copil la o şcoală primară, aflată la nici 3 minute de casă, astfel încât nu trebuie neapărat să-l duci sau să-l aduci acasă.

Într-o zi, imediat după ore, copilul sare gardul care desparte curtea şcolii de cea a unei firme sau instituţii în care creşte şi un cireş ale cărui fructe ar face orice trecător să poftească până la leşin. În timp ce, căţărat în copac, acel copil, cu o plăcere maximă îşi îndeasă în gură cireşele nespălate (ce conteaza, sunt atât de bune!), deodată, din incinta clădirii, apare un individ mai în vârstă, corpolent, care se repede vociferând spre „locul infracţiunii”. Copilul sare din copac râzând, dar se împiedică şi cade. Bătrânul, care i-ar putea fi bunic, ajunge la el şi îi trage un şut năprasnic în coaste. Apoi îl bate, cu metodă, până când trupul micuţ e frânt, va sta cel puţin 3 săptămâni în spital.

Bătrânul e arestat şi din cercetări rezultă că accesul lui de violenţă iraţională se datorează unui episod din trecut, în care timp de câţiva ani a fost anchetator, în nişte vremuri complicate, în nişte cazuri complicate, în nişte păduri complicate, până când complicat devine totul în toată biografia lui… Viaţa n-a fost simplă pentru el, iar acest final de carieră şi-l trăieşte ca şef de magazie al acelui nenorocit trust de construcţii.

Câte regrete ai avea? Câtă revoltă ai simţi? Faţă de cine?

Să ne oprim aici. Voi reveni asupra acestei povestiri.

Cred că foarte multă lume a auzit de Elisabeta Rizea. O căutare pe Google[11] a acestui nume întoarce 113.000 de rezultate. Dacă n-aţi auzit, căutaţi-i cartea. Dacă nu vă place să citiţi, atunci continuaţi să căutaţi mondenităţi pe Internet şi nu mai vizitaţi acest blog.

Deşi e aproape inutil să reamintesc, Elisabeta este imaginea iconică a rezistenţei demne a celui slab în faţa totalitarismului, iar recunoaşterea ei ca simbol ne face pe toţi să ne [re]descoperim umanitatea. Amintirile Tuţei Rizea sunt mai puţin o poveste, cât un vaier şi-un bocet. Un anume căpitan Ion Cârnu apare mereu în memoria ei. E un tip care i-a smuls părul din cap cu tot cu scalp şi a bătut-o atât de tare, încât săptămâni de zile biata femeie nu putea sta decât în genunchi şi sprijinită în frunte. Nu va putea să-l ierte niciodată pentru acele violenţe. Ei bine, oricât aţi căuta pe Internet, în web şi-n blog, în forum şi-n ştiri, n-o să găsiţi nici o fotografie de-a acestui ofiţer. De asemenea, nu veţi găsi nici o biografie. Doar aminitiri îngrozitoare.

O parte dintre cei care au facut parte din „Serviciul Bande”, care s-a ocupat de lichidarea grupurilor de haiduci din munţii României, au fost excluşi din Securitate odată ce şi-au terminat misiunea, urmând traiectorii eşuate în funcţii regresiv tot mai obscure, despărţindu-se de vila de protocol şi devenind vecinii noştri la bloc şi colegii noştri de muncă. Mai mult, au ajuns să se considere şi ei victime ale sistemului totalitar.

Revenind la povestea de la început, iată, un asemnea caz a fost şi acest Cârnu. Finalul carierei lui a fost de şef serviciu administrativ la Trustul de Construcţii Bacău, al cărui sediu, întâmplător, era vecin cu Şcoala Generală Nr. 5 din acelaşi oraş. Pe vremuri exista chiar un chioşc alimentar în incinta acelei întreprinderi, în care se înghesuiau copii de toate vârstele cu funcţionari, la coadă la un

corn sau un baton. Într-adevăr, un copil de clasa I putea sta lipit de tristul anchetator. Nu ştiu dacă în curtea acelei întreprinderi era vreun cireş sau dacă acel bătrân o fi bătut vreun copil, sunt lucruri pe care mi le-am imaginat. Important cu adevărat este că posibilitatea ca inocenţa să privească în ochi Iadul există şi acum în România.

Într-o altă perspectivă, oare cât de acceptabil ar fi fost dacă lumea ar fi ştiut numai biografia lui Heinrich Himmler dar nu ar fi ştiut nimic despre Josef Mengele sau Rudolf Hess, la 21 de ani după război? O statistică: cuvântul „Mengele" căutat pe Google întoarce 3.750.000 de link-uri şi 1.080.000 de fotografii. Cuvântul „Cârnu" întoarce 66.800 de rezultate, cu referire la orice altceva, dar nu la persoana incriminată mai sus. De asemnea, cuvântul „Cârnu" căutat pe Google întoarce 4.070 de fotografii, nici una nefiind a celui care i-a bântuit coşmarurile Elisabetei Rizea. Insist să comparaţi 3.750.000 cu zero şi 1.080.000 cu zero.

Din păcate, atât de mare este distanţa dintre cum ar trebui să fie receptată condamnarea totalitarismului din România şi cât este ea receptată în realitate de către public.

Ideile se asociază întotdeauna cu oamenii. Nu putem vorbi de Teoria Relativităţii fără să-l avem în minte pe Einstein (205.000.000 de linkuri, 79.000.000 de imagini). Nu putem vorbi de marxism fără Marx (148.000.000/48.700.000) de leninism fără Lenin (56.500.000/14.300.000), de desene animate fără Disney (738.000.000/934.000.000). Atunci cum putem vorbi de condamnarea comunismului dacă asocierea cu numele de Cârnu sau de Alimănescu sau de Feller şi cu alte multe creaturi care populează somnul raţiunii ne dau ZERO link-uri utile cu ZERO imagini ???

Cum poţi dormi liniştit în România dacă ştii acest trist adevăr? Cum poţi mânca? Cum poţi iubi? Ce-i spui copilului când îl confundă pe Ştefan cel Mare cu Mircea cel Bătrân? Cum poţi să respiri acelaşi aer cu criminali în serie care pot fi vecini cu tine? Cum poţi ieşi la picnic? Cum poţi trăi? CUM??

Răspunsul e simplu: Poţi, dacă nu ştii.

Teodor

Teodor Şuşman a fost un reprezentant al elitei locale rurale şi primar independent (n-a fost membru al nici unui partid) al comunei Răchiţele din zona Huedinului. Să înţelegem prin elită nu neapărat excelenţa academică, ci şi performanţa într-o meserie, *leadership-ul*, personalitatea care poate face dintr-un om un exemplu de urmat într-o comunitate.

Un caz de o izbitoare asemănare rezultat din aceeaşi elită de la ţară a fost şi cel al fraţilor Arnăuţoiu din Nucşoara. Ambele grupuri au în comun o desfăşurare a evenimentelor complicată cu multe episoade neelucidate, o existenţă longevivă (ambele lichidări au avut loc după 1955), o acţiune a statului român foarte energică, mult disproporţionată, lipsită de orice concesie, dominată de violenţă extremă şi finaluri tragice, cele două familii fiind aproape în totalitate distruse.

Refuzul, în 1944, de a fi al 918-lea membru tocmai al Partidului Comunist Român l-a făcut ca, în 1948, să decidă, după un scenariu foarte asemănător, să devină haiduc în Munţii Apuseni, alături de 3 dintre cei 5 copii ai lui (Toader, Avisalon şi Traian) şi alţi 7-8 consăteni (Mihai Jurj, Lucreţia Jurj, Ioan Ciotea, Ioan Bortoş, Teodor Suciu, Lazăr Oneţ, Ilie Lazăr, Gheorghe Mihuţ).

Fotografia de la 33 de ani ni-l arată ca pe un om care avea propria idee asupra respectabilităţii doar privindu-i îmbrăcămintea de orăşean: sacou, vestă, o carte în mână, ceas de buzunar, sandale, toate reprezintă vestimentaţia unui om gospodar. Teodor Şuşman nu a fost un aventurier, un oportunist dispus să rişte, a fost un om cu principii de la care nu a vrut să abdice, chiar cu preţul alegerii unui drum fără întoarcere, la o vârstă (54 de ani) la care experienţa şi responsabilităţile îl determinau cu siguranţă să cântărească bine orice decizie importantă. Sigur că, în 1948, el vedea o finalitate a demersului său, aşteptând o intervenţie a ţărilor democratice în România. În fond, şi armata română intervenise în 1919, deci tot foarte repede după un război, în Ungaria lui Bela Kun, iar un ardelean, ca Teodor cel de 25 de ani la vremea aceea, făcea un raţionament logic când spera ca situaţia să revină la normal într-un timp cât mai scurt.

Ce a urmat a fost declanşarea unui adevărat război total al statului român împotriva familiei Şuşman, cu acţiuni şi reacţiuni de o violenţă pe care astăzi ne este greu s-o înţelegem. Sunt declaraţi ca „bandă pur politică”, ceea ce în acei ani permitea orice tip de represiune în condiţii de legalitate (conform legilor din acel timp). Experienţa autorităţilor româneşti în materie de exterminare era destul de redusă în primii ani după război faţă de NKVD-ul sovietic, care deja avea o viziune *high-level*, strategică şi multiculturală despre cum se înghit ţări întregi cu partizani cu tot.

Averea familiei este naţionalizată, cei rămaşi acasă sunt arestaţi, copiii minori (Romulica şi Emilian) sunt condamnaţi la închisoare, apoi deportaţi în Bărăgan de unde nu vor mai reveni acasă niciodată, Traian Şuşman e capturat foarte repede şi condamnat la închisoare după ce este zdrobit în bătaie (nici el nu va mai reveni în satul natal până în 1991). Populaţia din Răchiţele este constrânsă să înceteze să-i ajute, se recrutează cu insistenţă informatori, prin speculareа oricărui orgoliu, conflict sau oportunism. Soţia lui Teodor Şuşman, Catrina, moare „de inimă rea”.

Reacţia haiducilor constă în *hold-up-uri* asupra unor proprietăţi de stat (magazine, mici întreprinderi, casierii) şi declararea publică a opoziţiei faţă de regimul politic. Unii membri îşi falsifică actele pentru a putea călători în zone mai puţin familiare, supravieţuind inclusiv prin angajarea ca zilieri cu identitatea schimbată. Suciu Paşcu (succesorul comunist la funcţia de primar) şi Petru Purcel, ambii vechi cunoştinţe având relaţii sinusoidale cu Teodor Şuşman, dispar în condiţii neclare. Acuzaţiile că ar fi fost ucişi de haiduci au rămas până în ziua de astăzi, dar nu [se] cunosc dovezi care să-i incrimineze clar pe Şuşmani, pe autorităţi sau pe alte persoane.[12]

Nici măcar moartea lui Teodor Şuşman, primul care dispare din grup, nu a rămas fără o aură de

mister. Surprins de Securitate în şura unui ţăran din Răchiţele, în care se trage fără nici o somaţie, acesta se sinucide (în versiunea oficială), dar cercetările recente tind să infirme această variantă. Cadavrul mutilat de o autopsie sumară şi profanat de autorităţi este îngropat într-o râpă pentru aproape 60 de ani. În 2010, la cererea fiului lui, Emilian Şuşman, rămăşiţele au fost deshumate şi supuse unui examen medico-legal. În acest moment expertiza s-a finalizat, iar bătrânul Şuşman şi-a găsit odihna.

În anii următori, în diverse ciocniri cu trupele de securitate, Gheorghe Mihuţ, Ion Ciotea, Mihai Jurj, Toader şi Avisalon Şuşman sunt omorâţi (în 1953, 1954 şi ultimii doi în 1958), Oneţ este executat, Lucreţia Jurj este condamnată la muncă silnică pe viaţă, iar Teodor Suciu (care se despărţise devreme de grup şi îşi pierduse urma prin ţară, sub identitate falsă) este de asemnea condamnat la mulţi ani de închisoare. Mihuţ este anchetat în timp ce agoniza. Asupra morţii fraţilor Şuşman planează controverse, dacă în condiţiile în care, fiind surprinşi fără posibilitate de scăpare în eterna şură (pare locul în care haiducii mor cel mai frecvent), s-au împuşcat reciproc sau au ars de vii, dar cert este că autorităţile au utilizat şi incendierea ca să-i lichideze.

Nu am fotografii cu ei haiduci, doar cu oameni morţi. În locul repulsiei vreau doar să-l vedeţi şi pe Toader Şuşman (fiul lui Teodor) aşa cum era, un tânăr, frumos şi deştept, educat şi demn, mort la 35 de ani.

Lucreţia Jurj a fost eliberată în 1964, la 38 de ani, şi a păstrat până în 1990 o discreţie aproape absolută asupra poveştii tinereţii ei, recăsătorindu-se şi luând viaţa de la capăt în exasperanta

monotonie a societăţii din România lui Ceauşescu. Istorisirile ei cuprinse într-o carte-interviu, *Suferinţa nu se dă la fraţi*[13], sunt copleşitor de emoţionante. Amintirile despre soţul ei alcătuiesc una dintre cele mai frumoase declaraţii de dragoste scrise vreodată, cum nu se întâlneşte în nici un roman:

— *De ce v-aţi decis, după Revoluţie, să vă destăinuiţi?*

— Pentru cei morţi. Nu m-ar fi iertat Dumnezeu niciodată. Numai eu am rămas, trebuie să vorbească cineva despre ei. Ar fi fost păcat să nu ştie nimeni cum au dispărut, cum a fost viaţa lor. Pentru ei am vorbit… nu pentru mine. Pe ei am vrut să-i scot din morţi şi să-i aduc între cei vii. Şi ei cred că sunt mulţumiţi acolo unde sunt. Eu eram obligată să vorbesc. De abia aşteptam să mă întrebe cineva… Parcă îmi venea să strig pe stradă! Îmi face plăcere să vorbesc, măcar că a fost greu la început. O fost lucruri dureroase şi o suferit şi ei. Dintr-o familie aşa de mare şi bine închegată… s-o ales prafu'. Istoria trebuie să meargă înainte şi istoria tot cu oameni care au vorbit s-a facut, nu?[14]

Povestea familiei Şuşman istorisită de Traian Şuşman

Până la un punct, aceasta ar putea fi povestea bunicilor voştri. Priviţi fotografia de mai jos. Este imaginea unor ţărani din Ardeal, oameni gospodari, a căror familie a fost pulverizată de istorie. Ei au fost declaraţi de către regimul politic din România anilor de după război drept „chiaburi”, adică nişte indivizi care ar fi avut un nivel de trai foarte ridicat, luxos, obţinut prin exploatarea nemiloasă a semenilor lor săraci din comunitatea din care făceau parte. Prin asta ei ar fi făcut ca oamenii săraci să devină şi mai săraci şi drept urmare, ar fi acţionat cu duşmănie împotriva poporului român. Aşa să fi fost? După ce existenţa acestei familii a fost ireparabil distrusă, Teodor Şuşman şi trei dintre băieţii lui au fost declaraţi „bandiţi”, adică nişte indivizi care şi-ar fi jefuit semenii, i-ar fi terorizat şi ar fi plănuit o lovitură de stat. Chiar credeţi?

Sunt soţii Teodor şi Ecaterina Şuşman, din satul Răchiţele, din zona Huedin, Ardeal. Au avut 5 copii şi şapte hectare de fâneaţă. Pentru prostiile debitate de propaganda statului român, aceşti oameni au fost omorâţi, copiii lor împrăştiaţi în cele patru vânturi, iar casa şi gospodăria lor distruse pentru totdeauna. Cadavrul lui Teodor Şuşman a fost aruncat într-o râpă pentru aproape 60 de ani. Şi-a regăsit odihna într-un mormânt abia în 2011.

Traian Şuşman s-a născut la 1 decembrie 1925 în Răchiţele, naţionalitatea română, religia greco-catolică, studii: liceul; agricultor, pensionar. Membru al familiei Şuşman, a făcut parte pentru scurt timp din grup. A fost arestat şi condamnat la un an şi jumătate de închisoare.

Interviu Traian Şuşman[15]

Domnule Traian Şuşman, familia dumneavoastră a fost implicată în rezistenţa anticomunistă din zona Huedinului. Spuneţi-mi pentru început câteva lucruri despre membrii familiei

dumneavoastră!

Tatăl meu s-a născut în 1894. Era un om foarte cult, citise mult şi din ce-o citit, o reţinut ce-o fo' bun. Să ocupa cu lemnele… adeca cumpăra lemne fasonate, scânduri pentru construcţii şi făcea un fel de comerţ, că acolo nu era nimeni care să se ocupe de treaba asta. Şi el, cunoscând situaţia sătenilor de-acolo… s-o gândit să-nceapă el ca să le dea un îndemn, să-i ajute, că vedea că n-aveau unde să-şi ducă lemnu' pe care-l lucrau. Şi-aşa o-nceput… şi-o-ntreprins un mic comerţ cu lemne…

Prin 1924-25, tata a fost implicat şi într-o mişcare a moţilor… că în timpu' acela răchiţenii[16] nu aveau unde să-şi păşuneze vitele, fiindcă grofii unguri aveau toate terenurile… Atunci, în partea locului era Amos Frâncu, un bun român, şi Emil Iancu, care s-au sfătuit cu tata să facă ceva să îi scape pe ţărani de greutăţi… Tata o fost de-acord imediat. O fixat o zi, o anunţat oamenii ca să să ducă la Huedin şi, într-adevăr, oamenii s-o dus cu mic cu mare… tot satu' Răchiţele şi unii din Călata, că şi acolo avea el foarte mulţi preteni… şi o mărs tăţi în centru la Huedin. Acolo tata o vorbit că avea daru' vorbirii extraordinar! Adeca vorbea omului… pe limba lui… După ce şi-o terminat discursu', o venit şi l-o arestat pe tata şi l-o dus la Cluj. Amos Frâncu şi Emil Iancu le-o spus la ţărani înainte să plece spre case: *Mâine să veniţi înapoi că mergem la Cluj să-l eliberăm pă Şuşman!* A doua zi, ţăranii din satele de pe-aici, vreo opt sute de oameni, s-or adunat la Huedin şi împreună cu Amos Frâncu s-o dus la şefu' gării şi i-o spus: *Domnule, uitaţi lumea asta… trebe să mergem la Cluj că l-o arestat pe Şuşman şi noi vrem să-l eliberăm.* Imediat şefu' gării o făcut o garnitură şi-o trimis-o la Cluj. Şi s-o' dus toţi la prefectură şi o strâgat: *Vrem pă Şuşman! Vrem pă Şuşman! Să-l eliberaţi că-i un om cinstit!* Şi l-o eliberat… El o ieşit în faţa lor şi le-o mulţumit şi s-o dus în piaţă la Matei Corvin ş-acolo le-o vorbit ţăranilor şi la lumea care s-o mai adunat… şi le-o spus: *Mergeţi acasă liniştiţi, fără gălăgie, daţi dovadă că sunteţi oameni adevăraţi, că eu şi cu Amos Frâncu ne ducem la rege… să ne căpătăm drepturile noastre care sunt şi-a voastre.* Aşa o şi făcut. Oamenii or venit acasă şi tata cu Amos Frâncu, şi nu ştiu dacă şi Iancu, s-o dus în audienţă la rege… O fost primiţi şi o spus toate doleanţele lor şi care-i situaţia… Regele o vorbit cu subalternii lui, o venit iar la ei şi le-o spus: *Domnilor, cunoaştem situaţia din cele ce ne-aţi spus, şi mai cunoaştem şi noi, aşa, fără ca să ne fi spus… Da' mergeţi acasă liniştiţi că în trei zâle va veni o comisie la faţa locului să vă facă dreptate.* Ş-aşa o şi fost. S-o' întors acasă şi le-o' spus oamenilor ce-o promis regele… Şi de-atunci era ca un sfânt pentru oameni. Vă spun sincer că îl apreciau din cale-afară de mult. Şi astăzi, care îs împotriva lui, îs copiii celor pă care taică-miu i-o ajutat şi le-o dat de mâncare ca să trăiască în anii aceia grei… Cam asta o fost chestia cu regele Ferdinand şi situaţia munţilor. O venit şi le-o-mpărţit munţii, o repartizat terenurile la comuna Răchiţele, la Călata… că erau acolo munţii cât vedeai cu ochii… numai păşune a grofilor, pline de căprioare şi cerbi… că grofii ăştia distruseseră lupii şi vulpile… ş-atunci căprioarele şi cerbii trăiau în linişte acolo… Şi aşa, datorită lui taică-miu, or primit moţii din zonă păşunile…

Între războaie, el o mai fost şi primar… De mai multe ori lumea l-o vrut de primar… că era un om care-i sfătuia şi-i ajuta… N-a existat un om în sat ca să nu fi fost ajutat de el…

Ce simpatii politice a avut tatăl dumneavoastră?

Tata n-o făcut parte din nici un partid politic şi o candidat ca independent… Aşa, ca simpatii politice cu legionarii n-o avut, da' cred că o avut cu Brătianu… sau era manist… Nu cunosc bine lucru' ăsta

şi n-aş putea să vă spun… El o fost de mai multe ori primar, ani de zâle între războaie… cam vreo 7-8 ani[17]…

Şi când o fost legionarii, o început să aibă probleme că o fost acuzat de un ticălos, de… Paşcu Bontii, care era cel mai mare duşman al lui… chiar dacă-l ajutase foarte mult… Şi ăsta s-o dus să-l reclame pe tata la partidu' legionar… că-i împotriva lor… Da' ăia la care s-o dus el îl cunoşteau pă tata şi l-or dat afară din sediu: *Pleacă de-aicea, omule, că noi îl cunoaştem pă Şuşman…* Şi nu o păţit nimic… Şi dup-aia… s-o luat Ardealul…

Povestiţi-mi câte ceva despre acei ani!

Păi, eram copil şi după ce s-a cedat Ardealu' n-am mai putut continua studiile… că s-o pus graniţa pe lângă Sâncrai, lângă Huedin şi-ncoace înspre munţii Apuseni… şi noi am rămas în România şi ne-am ataşat la judeţu' Turda. Ş-atuncea ţân minte că s-o făcut o mare concentrare… de ne-o luat aproape toţi oamenii din sat… că am mai rămas numa' câţiva. Şi ştiu că domnu' învăţător care o fost şi el concentrat o venit la taică-meu şi i-o zâs: *Domnu' Şuşman, io trebuie să plec, da' te rog lasă-l pă Trăian să vie la copii la şcoală să le mai spuie câte ceva din cărţi… să nu rămâie copiii singuri.* Tata mi-o spus mie, io am fost foarte bucuros, lumea şi ţăranii tot la fel… şi m-am dus în fiecare zi pă program de şcoală… Şi m-am ţinut acolo vreo trei sau patru ani, până când s-o făcut amnistia… După ce o venit învăţătoru' de la misiunea lui m-am retras acasă la gospodărie…

Şi atuncea când o fost cedat Ardealu', vreo 40 de cetăţeni care era concentraţi s-o dus la prefectură la Turda şi-o cerut audienţă la prefectu'. Şi o ieşit prefectu' şi i-o-ntrebat ce vor, ce dorinţe au. *Păi, noi n-avem nici o dorinţă decât să-l puneţi pă Şuşman primar, fiindcă numa' dânsul se va putea ocupa să nu ne moară familiile de foame…* Atunci era primar cineva din sat, da' nu ştiu cum îl chema… Şi atunci prefectu' o zis: *Promit că-n două zâle Şuşman va fi primar*. Ş-aşa o fost. O venit o delegaţie de la Turda la noi acasă şi o întrebat-o la maică-mea unde-i… La mama-i era frică de orice om străin care întreba de tata, că erau problemele astea cu ungurii, cu tot felu' de oameni răi care căutau să distrugă pe unu' sau pe altu'. Şi mama zâce: *Îi acasă. Am vrea să stăm de vorbă cu dumnealui!* O venit şi i-o spus: *Domnule, suntem trimişi de prefectura de la Turda ca să vă instalăm de primar.* Atunci tata o spus: *Domnilor, io aş primi cu plăcere, da' sunt în etate şi ştiu că va trebui să duc o muncă grea…* da' după ce s-o mai gândit, o zâs: *Accept pentru săteni, ca să-i pot ajuta.* Şi domnii aceia s-o dus la primărie şi i-o zis la primaru': *Domnule, de azi înainte primar e domnul Şuşman.* Tata cunoştea treburile şi imediat s-o angajat să rezolve aprovizionarea cu cereale pentru sat… da' la un preţ la care să poată cumpăra ţăranii. Atunci era foarte greu pentru oameni, fiindcă trebuia să treacă peste munţii Bihorului ca să poată duce lemnu' să-l valorifice mai bine… sau în partea astalaltă la Câmpeni… Era ceva groaznic să treci munţii iarna, prin zăpezi până la brâu… Şi tata, dacă o mai dus scânduri pân Banat cunoştea pe-acolo şi aducea grâu şi-l dădea cu doi lei mai ieftin decât îl dădeau alţii care aduceau la Călata şi Călăţele… Şi în timpu' ăsta, când o făcut aprovizionarea, o apelat la toţi sătenii şi toţi oamenii o dat bani, fiecare cât o avut: Domnu' Şuşman, io atâta dau… Şi tata o făcut un tabel cu care cum o dat… Şi o putut să aducă grâu şi porumb. Şi erau vreo şapte, opt sau zece săteni care aveau boi de transport şi tata îi anunţa să pună boii şi să meargă să ducă scândura la Beiuş şi să încarce vagoanele. Destinaţia erau comunele Jebel şi Liebling[18] din Banat că erau mai bogate şi cumpărau sau dădeau grâu pe scânduri. Şi încărcau acolo vagonu' şi-l aduceau la Beiuş de unde, tot cu boii, grâu' era cărat peste munţii Bihorului până-n Răchiţele.

No, cam astea ar fi de spus, pe scurt, despre tata…

Despre mama dumneavoastră ce puteţi să-mi spuneţi?

Maică-mea s-a căsătorit la 21 de ani… O fost o femeie gospodină şi o mamă bună. Când noi eram la şcoală şi tata nu era încă angajat în… chestia asta cu aprovizionarea, ea să ocupa de stupi, de albinărit… şi mai avea o fată care o ajuta la treburi. După ce tata s-o apucat să aducă grâu, am mai angajat şi un tânăr care se ocupa de animale, că erau multe de făcut…

Câţi fraţi aţi fost dumneavoastră?

Noi am fost patru fraţi şi-o soră. Fratele cel mare, Teodor, era născut în ’23, era cu doi ani mai mare ca mine. El o fost la şcoala militară de la Târgu-Mureş… că vroia să se facă militar. Era un băiat înalt, voinic, frumos.

Fratele celălalt, Avisalon, era cu doi ani mai mic ca mine… Făcuse şi el trei clase la Cluj… Sora mea, Romulica, era mai mică, fusese şi ea doi ani la gimnaziu la Huedin… Cel mai mic, Emil, parc-o fost şi el într-un an la Huedin la gimnaziu…

Când o fost cu cedarea Ardealului, eram toţi la şcoală iar pă urmă n-am mai putut să continuăm… după ce or venit comuniştii am fugit… Teodor şi Avisalon or murit, io am fost arestat… pe Emil şi pe Romulica i-o dus în Bărăgan…, aşa că am rămas cu câtă şcoală am avut…

Aveaţi gospodărie mare la Răchiţele?

Aveam o gospodărie frumoasă, excepţională. Aveam 290 de familii de albine de care mă ocupam io, că-mi plăcea… Aveam o livadă mare cu câteva sute de pomi şi fiecare pom avea o buturugă unde era o familie de albine… Tata o vrut să-şi facă o grădină unde să trăiască liniştit la bătrâneţe… şi o adus puieţi de pomi fructiferi de pe la Alba Iulia… (*vocea este gâtuită de emoţie - n.n.*) Aveam două vaci mari, doi boi, o vacă tânără, junincă, cum se spune pe-acolo… şi vreo 30 de oi. Da’ oile le ţineam numa’ din plăcere, pentru noi, copiii, ca s-avem şi noi oi… Am avut şi un cal pe care îl folosea tata pentru călărie, când mergea la Huedin sau când avea nevoie… Am avut şi şapte hectare şi opt sute de pământ, da’ aşa cum îi la munte, mai mult fânaţ. Îl foloseam să punem cartofi şi, uneori, ovăs pentru cal şi pentru vite, că paiele de ovăs îs foarte hrănitoare în timpu’ iernii… Mai aveam şi o prăvălie de manufactură, cu de toate, că tata aducea tot ce avea’ nevoie oamenii acolo…

Tata o muncit tot timpu’… şi maică-mea alături de el şi după ce noi nu ne-am mai putut duce la şcoală am rămas şi-i ajutam în gospodărie. Şi tare rău m-o durut ce s-o-ntâmplat, că mie mi-o fost dragă viaţa de la ţară, cu gospodărie… da’ n-am avut noroc. Dac-aşa o fost să fie… Cam asta era situaţia gospodăriei noastre… Aveam o gospodărie frumoasă… Păi, cine trecea p-acolo zicea: *Ăsta-i raiu’ lu’ Şuşman.*

Ce s-a întâmplat cu familia dumneavoastră după venirea comuniştilor la putere?

Când o venit comuniştii… ne-o confiscat tot ce-am avut şi pe Suciu Paşcu l-o pus primar… Ticălosu’ ăsta de Suciu Paşcu o fost toată nenorocirea familiei noastre… Când ne-o luat cheresteaua şi tot ce am avut la joagăr, Suciu Paşcu ăsta, care era primar, în loc să ducă scândurile la depozit în Călăţele,

le-o vândut pân' alte părţi şi foarte puţin o trimis la depozit… Treaba asta s-o sesizat imediat şi o venit repede la faţa locului Miliţia, o mers unde aveam noi depozitu', o cercetat şi l-o arestat imediat şi pe Suciu şi pe un ajutor al lui… Şi ca să scape, el s-o angajat să-şi dea concursu' ca să fie arestat Şuşman.

Taică-meu nu-i putea suferi pe comunişti, fiindcă el citise o carte Pustiu' Roşu unde scria toată situaţia Rusiei, cum l-o' arestat pe Alexandru, cum i-o' omorât copiii, cum i-o' distrus familia… Şi el zicea că asta îl aşteaptă şi pe el. I-o' cerut să să-nscrie în Partidu' Comunist, da' el n-o vrut… Şi o mai fost oameni în sat care nu o vrut să intre că zâceau: *Noi nu ne înscriem în partid, dacă Şuşman nu să înscrie.* Şi cred că mai şi vorbea împotriva comuniştilor cu prietenii lui… Şi din cauza asta vroiau să-l aresteze, că era ca un fel de… lider în sat. De două ori l-o chemat la Securitate (sic!) să-i propuie ca să fie primar şi o refuzat, motivând că-i în etate şi nu să mai poate ocupa de treburile satului… Şi i-o spus *că-ţi facem, îţi dregem… ai copii mulţi, le dăm servicii, le facem tot ce trebe.* Şi: *Domnu' Şuşman, gândeşte-te, şi poţi să vii să ne spui ceea ce hotărăşti!* O trecut o lună de zâle şi tata nu s-o mai dus. Ne-a vorbit în casă de situaţia care ne poate aştepta… *Noi suntem cu tine, tată! Ce-o fi cu tine…* (*plânge - n.n.*) Şi atuncea el s-o hotărât: *Io trebe să mă retrag dintre oameni, să-mi găsesc un loc în munţi… Cum tot îmi place vânatu', să stau cât mai mult retras…*

Aţi spus că tot necazul vi s-a tras de la Suciu Paşcu… Spuneţi-mi când şi pentru ce a început acest conflict?

O-nceput în anu' 1923-24… imediat după ce-o fost cu audienţa la regele… El de-atuncea îl cam ura pă tata… Plus familia lui… Maică-sa era dintr-un sat vecin, din Frăsinet, da' era o femeie foarte rea şi invidioasă… Şi odată, urcând spre casă el cu maică-sa şi cu taică-su, o trecut pe lângă grădina noastră, că era în drumu' spre casa lor. Şi trecând pe-acolo, mamă-sa i-o zis: *Măi, Paşcule – aşa vorbea ea, tărăgănat – tu pă ăsta trebe să-l distrugi, să nu mai fie altu'-n sat ca tine…* Da' în urma lor mergea un cetăţean din sat şi fiind întuneric nu să vedea, da' el o auzit tot ce-o discutat. Pă urmă, omu' ăsta o vinit la tata la prăvălie – că tata, în timpu' liber, stătea acolo să nu să mai ducă maică-mea – şi i-o zâs ce-o auzât… şi în timpu' ăsta ne-o fost spartă prăvălia…. Într-o dimineaţă, noi ca şi copiii, ne sculasem şi am auzât la marginea grădinii o femeie că striga: *Domnu' Şuşman! Domnu' Şuşman!* Am ieşit afară şi m-am uitat… Era cumnata lui Suciu Paşcu. M-am dus prin grădină şi ea mi-o zâs: *Aseară domnu' Şuşman a lăsat prăvălia deschisă. Nu se poate… Ba da, uite aici… îi deschisă…* Viu repede la tata şi-i spun: *Uite ce spune… c-ai lăsat aseară prăvălia deschisă. Nu să poate, dragu' tatii. Asta-i treaba lu' Paşcu…* El şi-o dat seama pe loc. Să-mbracă, coborâm la prăvălie şi în spate era spart un geam şi luat tot-tot-tot ce-o fost mai bun… Şi el, cum fusese brumă noaptea, cum o trecut cu caii, se vedea urme de la căruţa cu care s-o luat marfa… şi direcţia în care o apucat-o după ce-o trecut podu' nost'. În fine, ce-o făcut, ce n-o făcut, s-o trecut treaba asta… Da' Suciu avea în faţa casei o pădurice de fag şi un copac cu o scorbură mare… şi marfa, cum erau stofele în baloturi, o băgat-o cât o putut în scorbura aceea… O trecut timpu' şi vara pe-acolo copiii umblau după bureţi, şi scorburile astea mari fac nişte bureţi foarte buni… Umblând pe-acolo, două fete ale cetăţeanului cu care-o fost Paşcu când o spart prăvălia o văzut ceva şi cu un băţ o agăţat să vadă ce-i şi când-colo o căzut câteva baloturi de stofă… Ele, speriate, s-o dus acasă la taică-su şi i-o spus… Tată-su le-o liniştit şi s-o dus repede la Paşcu să-i spună… El o venit şi-o luat câteva legături din materiale şi le-o împrăştiat pă la diferiţi prieteni… Într-o zi, după treaba asta, maică-mea,

Dumnezeu s-o ierte, era la prăvălie şi vine mama la fetele acelea… Ea văzuse la fete materialu' ăla şi ştia că nu avea nimeni în sat aşa ceva… că era cam scump. Şi maică-mea îi zice: *Te rog să-mi spui adevărat ce te-oi întreba. De unde au fetele dumitale gloatu' ăla negru?* Femeia atunci odată s-o crispat… *Îţi spun că ştiu de unde-l au…* Uite aşa, uite aşa… povestea cu scorbura. D-acolo o apucat pă urmă răutatea şi invidia. Şi pă urmă, în timpu' când aducea cereale de pân' Arad, Suciu Paşcu avea o moară acasă… n-avea gospodărie mare, avea numa' moara, câteva oi, câteva vaci, n-avea vite de tracţiune, n-avea în rest nimic… Şi-o zis tata către el: *Mă, ca să ai şi tu un beneficiu din treaba asta, să iei şi tu uium de la cine vine să-şi macine…* şi Suciu Paşcu avea un frate, Ion, care o venit la noi într-o seară şi i-o zis lu' tata: *Domnu' Şuşman, n-am crezut niciodată că veţi putea să-l iertaţi pe frate-miu de ceea ce vă face. Măi, Ioane, 'ce să nu-l iert? Dacă-aşa ştie el să facă…*

Să revenim la perioada în care tatăl dumneavoastră a fugit în pădure!

No, şi atunci or vrut să-l aresteze pe tata, da' el o fost la pădure… şi văzând că nu-l pot aresta, idiotu' ăsta de Paşcu s-o dus cu ideea ca să ne aresteze pe noi, că altfel nu-l pot prinde… Şi o venit la noi nişte cetăţeni de la Securitate (sic!) şi-o întrebat de tata, da' maică-mea nu ştia să mintă şi le-o zâs că îi plecat la pădure… că noi mai aveam la Valea Firii locu' unde fusese joagăru' de tăiat scânduri… *Da' copiii unde-s? Unu-i plecat în Banat… Şi unu-i plecat pe-aici…* Eu eram plecat într-un sat vecin… *Şi unu îi aci, lucrează la o poiată pentru vite cu Todor, băiatu' care ne ajută în gospodărie. Hai să-l vedem!* Maică-mea, Dumnezeu s-o ierte, s-o dus cu cetăţenii aceia în dosu' grajdului mare unde lucra frate-meu Avisalon şi imediat i-or luat. Maică-mea era să leşine când o văzut că-i arestează şi-i duce… Atunci maică-mea o trimis-o pă fata care-o avea în casă, Florica o chema… să vină în calea mea să mă anunţe să nu vin acasă. Io eram cu caru' cu boii să iau nişte paie de ovăs dintr-un sat… Când o ajuns fata, plângând: *Măi, Trăiene, hai, măi, că pe Avisalon l-o arestat şi îl vor şi pă Todor… Lasă aicea caru', lasă boii şi fă ce poţi… numa' nu te duce acasă!* Eu ce să fac? Unde să mă duc? Am lăsat caru' acolo şi fata o luat boii şi i-o dus acasă. Când m-am dus şi io acasă, mai târziu, maică-mea era disperată, plânsă… ce-o fost în sufletu' ei… să fie numa' la duşmani. Mi-o spus ce s-o-ntâmplat, o pus repede pâine într-o raniţă şi zice: *Du-te la taică-tu, că el îi la fân, şi spune-i ce-i aici!*

Pe Avisalon şi pe Suciu Todor a Volcii i-o dus la Mărgău la postu' de Poliţie, şi şefu' de post le-o zâs: *Mă, videţi voi geamu' cela? Ăla… nu să poate deschide. Io mă duc la Călăţele că am treabă pe-acolo, da' să nu vă puie păcatele să ieşiţi cumva pe-acolo…* (*râde - n.n.*) Şi ei cum s-o dus şefu' de post… repede o deschis geamu', o ieşit, şi cum să făcea seară… o' venit la Răchiţele peste deal… Şi pe urmă, Volcea Todor o mers acasă şi Avisalon s-o dus la Valea Firii. Ş-atuncea taică-miu, îngrozit şi el de situaţie, ce să facă? O rămas acolo… Casa era urmărită şi în plus, Securitatea împuşcase câinii, că nu putea intra nimeni la noi în curte… Şi după ce i-o împuşcat intrau în voie unde vroiau şi controlau pă unde credeau că poa' să fie cineva ascuns.

În timpu' ăsta o venit frate-meu, Todor, de la Banat… În Huedin îl cunoştea foarte multă lume şi cum l-o' întâlnit, doi tineri i-or zâs: *Măi, Todere, du-te acasă, da' vezi cum te duci că pe frate-tu ăla mai mic l-o arestat şi l-o dus… Şi vezi pă unde mergi că vor să vă aresteze pă toţi copiii.* El le-o mulţumit şi o venit pe drumuri lăturalnice, prin Mărgău, unde aveam foarte multe rudenii şi oameni buni, cumsăcade… Şi-o trecut pă partea munţilor la Valea Firii unde era taică-miu…

Io m-am dus la Valea Firii la tata şi i-am spus ce s-o întâmplat şi când se însera mai mergeam şi mai duceam alimente… Şi până la urmă m-am dus la tata de tot. Situaţia asta n-a durat mult timp… câteva săptămâni. Era de-acuma începutu' lu' noiembrie, în 1947… Şi noi stăteam într-o baracă la joagăr, că aveam acolo ca o cameră… Şi să arătase o iarnă foarti grea…

În timpu' ăsta şi Purcel Petre s-angrenase în prinderea lui tata…

Cine era Purcel Petre?

Purcel Petre a lui Indrei, c-aşa îl chema… era un preten bun al lui tata, cu care mergea la vânat… Că nu v-am spus… tata avea o pasiune pentru vânătoare… Băiatu' lui Purcel Petre este Teofil din Răchiţele… care e poet. Şi Purcel avea o gospodărie de unde se vedea pe vale-n jos, spre intrarea în sat… Şi, la început, cât a fost tata fugit, cum vedea pă cineva străin, cum ne anunţa: *Vezi că vine cineva!* Da' de-acuma s-o dat cu ticăloşii, cu Suciu Paşcu şi cu încă vreo doi-trei de-acolo care erau angrenaţi cu el… în prinderea lui tata…

În timpu' ăsta, Purcel Petru urmărea toate mişcările noastre… că el putea să intre la noi în curte la orice oră din cauză că-l cunoştea câinele de vânat a lui tata… Dacă câinele de vânat nu lătra ăilalţi se retrăgeau şi erau pretini cu cine venea… Şi el o văzut că nici unu' nu-i acasă, că toţi suntem plecaţi… Şi cum el cunoştea Padişu', toate drumurile pe-acolo prin munţi şi locurile pe unde-ar putea să fie tata adăpostit, tata o venit să-l caute să-l predea…

În toamna lui '47 cine mai era la joagărul de pe Valea Firii?

Păi… tata, eu, fraţii mei Teodor şi Avisalon. Mai era Nuţu Bortoş, care era prieten cu tata… ca un frate… Era de o omenie rară… Şi el tot din cauza lu' Paşcu o plecat, că atunci când tata o fugit, ăsta l-o pus în urmărire şi pe Bortoş că ştia că-i prieten bun cu tata… şi de-asta era şi el urmărit şi cercetat… Şi el o mers la tata şi-o zis: *Domnu' Şuşman, cât vei trăi tu, atâta să trăiesc şi io!* O fost un prieten adevărat… O mai fost un tânăr din Călata pe care l-or împuşcat dup-aia la o încercuire… care tot aşa era persecutat că avea o gospodărie bună în Călata… Tata lui avea o cârciumioară şi veneau ţărani din sate şi vorbeau şi vrute şi nevrute şi s-o vorbit şi de Şuşman că-i plecat în munţi… Şi când o auzit băiatu' de treaba asta i-o spus lu' taică-său: *Tată, mă duc şi io la Şuşman!* Mai era Mihuţ Gheorghe, un băiat din sat care, tot aşa, prin felu' lui de-a fi… era în contra comuniştilor… nu era un terchea-berchea… Cam ăştia erau în momentu' acela.

Suciu Teodor nu a fost cu dumneavoastră acolo?

Nu, el nu s-o dus… După ce-o scăpat de la Miliţie s-o dus acasă la el… numai fratele meu o ajuns la tata. Suciu Teodor era ca un frate-al nostru… Înainte el mai mergea şi mai lucra la joagăru' 'cela al nost', da' după ce o scăpat nu s-o dus…

Şi ce făceaţi toţi acolo pe Valea Firii?

Stăteam şi mai discutam, ce să facem… Tata zâcea că el rămâne în munţi… Stă acolo şi-şi vede de treabă… şi nu se predă la comunişti numai mort. *Mort mă predau, altfel nu!* Şi asta o fost declaraţia şi lu' sora-mea la Cluj la Securitate, că or arestat-o şi or trimis-o să-l convingă pe tata să se predea, şi ea o zâs: *Domnule ofiţer, nu să predă numai mort. Cum să nu să predeie, că nu-i face nimeni*

nimic… Da' el o fost hotărât să steie cât o putea… Credea că se va schimba situaţia şi că nu vor mai fi comuniştii. Era hotărât să nu se predea numai mort. Ş-aşa o şi făcut…

Şi taică-miu, Dumnezeu să-l ierte, ţinea tare mult la noi… şi nu ştia ce să facă să ne ocrotească… Şi-i zice odată lui Nuţu Bortoş: *Măi, Nuţule, m-am gândit că pă Trăian să-l ducem la păduraru' Magda la Padiş, c-acolo numai păsările intră iarna.* Padişu' este în mijlocu' muntelui… Şi-acolo era o poiană foarte frumoasă unde avea păduraru' Magda o casă. Bortoş o văzut că, într-adevăr, io eram mai slab între ei, mai pirpiriu, şi o zâs: *Te-ai gândit bine la treaba asta, hai să-l ducem acolo!* Fraţii o fost de acord ca ei să rămână acolo la joagăr şi pă mine să mă ducă la Padiş.

Io am plecat cu tata şi cu Bortoş la Padiş. Păduraru' Magda era acasă, îl cunoştea pă tata de ani de zâle, şi ne-o primit bine. Tata i-o spus care-i situaţia şi el o zâs: *Da' domnu' Şuşman, la mine aicea nu mai vine nimeni… Pân' la primăvară poa' să stea fără nici o grijă…* Şi tata i-o spus: *Traian îi foarte gospodăros, o să te-ajute prin curte, pe la animale… Nu-i nevoie să m-ajute, doar de plăcere să facă, dacă-i plac animalele.* Şi-am stat aproape două ore cu el de vorbă şi odată latră câinii… Să uită Magda pe un geam care bătea pân' toată poiana… şi zice: *Vine cineva!* Să uită şi tata: *Da, îs trei străini…* Să putea să fie şi nişte turişti, da' după ce s-au apropiat mai mult Magda zice: *Îmi pare că nu-s turişti.* Ş-atuncea tata îi zice lu' Bortoş: *Hai să să ieşim de-aci, să plecăm, cine şti cine-o fi!* În timpu' ăsta, de pe partea laterală, prin pădure, venea alţii trei, însoţiţi de domnu' Purcel… Şi dacă nu să grăbeau să plece, să-ntâlneau acoalea-n marginea pădurii… Şi când o plecat, s-o aplecat, da' i-o văzut cumva şi-o strâgat: *Staţi!* Şi-o-nceput să tragă… Tata şi Bortoş n-o stat şi-o fugit şi s-o pierdut în pădure. Eu de-acasă am auzât puşcături şi m-am gândit că s-o-ntâmplat ceva acolo. Şi deodată intră în casă, caută pe-acolo da' nu o găsit nimic… Ş-atuncea o venit la grajd şi zice: *Măi, tu cine eşti? Ce cauţi aici? Sunt nepotu' lui domnu' Magda.* Da' unu' dintre ei: *Dumneata nepotu' lu' Magda? Spune adevăru', că noi ştim cine eşti… Da' sunt nepotu' lu' domnu' Magda!* Când o intrat ei în grajd io ţesălam o vacă… *Hai, lasă treaba asta şi vino în casă!* Io mi-am dat seama că nu-i treaba cum trebuie. Pă mine m-o ţinut într-o cameră şi pe Magda în altă cameră, da' cum nu era' pereţii groşi s-auzea cum îl întrebau şi îl chestionau. Prima dată o venit şi m-o luat pă mine: *Cine eşti? A cui eşti? Cu cine-ai fost… Păi, am fost aşa… a fost tata şi cutare şi când o văzut că veniţi o plecat. Am venit ca să luăm alimente… Cum să luaţi? Să luăm… Noi luam ce-avea în plus el, ca să trăim în munţi.* Aşa am zâs, că am mers ca să-l jefuim… şi domnu' Magda o auzit şi când l-or întrebat o zis: *Da, îi băiatu' lu' Şuşman, da' o venit să-şi ia alimente. Să le dai alimente? Nu, să ia! Păi io de unde să le dau? Din ce aveam lua.* Io am auzit totu'.

E, în seara aceea m-o' ţânut acolo şi m-o' mai întrebat anumite chestii şi a doua zi dimineaţa m-o' dus la Securitate la Beiuş şi m-o pus într-o celulă şi mi-o zis: *Poţi să te plimbi oleacă, dacă vrei, pe-o sală pe-aici. Mulţumesc.* În timpu' ăsta Purcel Petru venea din partea opusă a sălii spre mine. Cum l-am văzut, cum mi-am dat seama care-o fost situaţia… Ajungând lângă mine zice: *Ce faci, Trăiene? Nu vezi? Nu ştii?* Ş-am plecat şi nu i-am mai răspuns la întrebare… Deci el o fost acela care-o dus Securitatea la Padiş când m-au arestat pă mine.

De la Beiuş şi pe mine şi pe Magda ne-o dus la Cluj la Securitate, da' nu ne-o dus împreună… Io am dedus că el este la Securitate cu mine că i-am auzit pe gardienii de-acolo că mai vorbeau… că *este un pădurar care-i cu băiatu' lu' Şuşman…* Că toţi ştiau… Şi era mare zarvă pe-acolo că l-or arestat pe băiatu' lu' Şuşman.

Ce s-a întâmplat cu familia dumneavoastră după ce aţi fost arestat?

După ce m-o arestat pe mine şi m-o dus la Cluj la anchetă… o arestat-o şi pe soră-mea… să meargă să îl convingă pe tata să se predeie, aşa cum v-am spus… În ’52 o murit maică-mea[19]… Şi i-o dat drumu’ şi lu’ soră-mea…

Dar, cât au fost fugiţi tatăl şi fraţii dumneavoastră, cum s-au comportat cei din sat cu mama?

Foarte bine… Mai o fost vreo doi-trei… da’ nu se-arăta la dânsa ca să-i facă şicane… Era unu’ Petre Tuiului, un prostalău… Nu, oamenii s-o’ purtat frumos, însă Securitatea o mai lua şi o ducea prin pădurea de lângă casa noastră, ca să-l strige pe tata să vie să se predeie… Da’ ea chiar dacă-i vedea tot nu le-ar fi zâs să vie să se predeie…

Şi când o murit maică-mea, Dumnezău s-o ierte… noi aveam o şură mare acolo şi soră-mea şi vecinele or zâs că s-o ducă în şură c-acolo-i loc mai mult şi poate să vie lumea… Şi-o mers lume din tot satu’… În preziua respectivă, Securitatea se urcase în podu’ şurii ca să vadă toate mişcările, dacă vine cineva, că de-acolo se poate vedea tot. Şi soră-mea o ţânut-o pe mama ca să mai vie un preot de la Mărgău, da’ o chemat-o la Primărie şi i-o zâs şefu’ de post să o înmormânteze… Şi s-o dus înapoi acasă şi or înmormântat-o, că aveau groapa făcută acolo între patru peri la noi în livadă… Şi o condus-o la mormânt jumate de sat… care-o putut veni…

Şi după două sau trei zâle… s-o convocat o comisie de… Cum dracu-i zice? De… confiscarea averii[20]… Şi Romulica şi Emil erau încă acolo şi că o trebuit să semneze procesu’ de confiscare… de parcă ei or ştiut ce semnează, că erau mici… Şi ne-o’ confiscat tot ce-am avut… doi boi frumoşi, o vaca bătrână, 5 coarne de cerb, o frumuseţe, 34 de capuri de căpriori pe suporţi de lemn… Şi toate astea fără să le mai treacă în inventar… O trecut numa’ o vacă şi un viţel, şi doar 125 de familii de albine… şi-o bătut joc… Linjerie ce-avea maică-mea, valuri întregi de pânză ţesută de casă… că ei îi plăcea să ne-mbrace numa’-n alb şi-avea valuri de pânză ţesute-n casă… de-i zâcea „bumbac” şi „misir”… că maică-mea, Dumnezău s-o ierte, numa’ aşa vroia să ne-mbrace, s-avem îmbrăcăminte făcută de ea… (*emoţie puternică - n.n.*)

Şi dup-aia, pe Romulica şi pe Emil i-o dus cu domiciliu în Satu Nou-Feteşti.

[…]

După ce v-aţi eliberat, aţi aflat despre ce s-a întâmplat cu tatăl dumneavoastră, cu Teodor şi Avisalon?

Am aflat că tata o stat ascuns în munte, da’ şi pe la anumiţi oameni care era’ mai ieşiţi din sat, mai depărtaţi… că avea pe-acolo prieteni cu care s-o-ntâlnit şi or acceptat să-l găzduiască… În munte aveau bordeie şi iarna se retrăgeau în locurile unde stăteau ciobanii vara… aveau acolo lemne la-ndemână, aveau de mâncare, le mai venea din sat, s-o mai dus şi ei… Şi la stâna aceea unde duceam noi vitele vara, acolo mergea Anuţa, fata la care tata stătuse-n seara când s-o împuşcat… Şi de-acolo de la stână ei îşi mai luau alimente, că pe fata asta n-o bănuia nimeni de treab-asta… Mai vinea acasă, mai trecea pe la noi şi lua pâine, ce putea să ducă… şi mai ducea acolo… Şi aşa de pân sat mai făceau rost de pe la Nuţu Bortoş… că şi el mai mergea, că avea casa mai într-o parte…

Până la urmă tata s-o împuşcat… Într-o seara dormise la Anuţa[21], de care v-am spus că le ducea mâncare… şi s-o dus de la ea şi s-o sinucis într-o şură[22]… că avea armă la el… Şi băiatu' de la gospodăria respectivă o mers la Primărie şi-o spus ce s-o-ntâmplat, că Şuşman îi mort. Alţii, prin sat, care erau nişte ticăloşi, nişte murdari, 'ce: *Bine că s-o omorât că nu mai năcăjeşte oamenii pe-aicea…* I-adevărat că mergea Miliţia şi-aduna oamenii să meargă pân noapte cu ei să-l aresteze pe Şuşman… şi nu toată lumea putea suporta lucrul ăsta… Şi nici el nu mai putea să vadă oamenii că-i duc să-i poarte pân păduri, pân munţi, pe-acolo, să-l aresteze pă el.

Despre fraţi, cât am stat la sora… am aflat că îs tot în munţi… Adică ea auzise că nu sunt prinşi… da' nu ştia ce s-o-ntâmplat cu ei. […]

Aţi mai fost prin Răchiţele după ce aţi fost arestat?

După ce s-o făcut Revoluţia… am mers în Răchiţele după 40 de ani… I-am zâs lui Emil: *Măi, hai să mergem şi noi la Răchiţele… s-acolo părinţii noştri morţi, să vedem care este situaţia… Băi, prostule* – m-o făcut de două parale – *tu ştii ce-i acolo? Ştiu, mă, de-asta vreau să mă duc, că ştiu ce-i acolo…* Acuma el auzise că Purcel ar fi fost împuşcat de tata… *Du-te, dacă vrei, da' io nu mă duc…* A doua zi i-am spus soţiei… Zice: *Treaba ta. Dacă vrei să te duci, io nu te opresc. Ştiu c-ai prieteni, ştiu că acolo ţi-s părinţii…* Am urcat în tren şi hai la Huedin. Prima dată nu m-am dus la Răchiţele, m-am dus la Mărgău, c-acolo aveam cunoştinţe, prieteni buni şi chiar rudenii de-a maică-mi – Dumnezău s-o ierte! – că ea era din Mărgău… Acolo am întrebat o cetăţeancă unde stă familia lui Ianc Onuţ şi familia Toderaşului Murgului[23]. I-am spus cine sunt… *O, o… Trăieşti?* O-nceput să plângă femeia că ştia că suntem morţi toţi… că am murit la Securitate… şi mi-o zâs: *Toderaş îi mai departe, da' uite-aci-i Onuţ, du-te la ei, că ei îs neamuri mai aproape de voi!* Am mers la el şi am stat de vorbă şi a doua zi dimineaţa m-am dus şi la Toderaşu' lu' Murgu. Eram buni prieteni, om dintr-o bucată… El o auzât de la săteni şi-o vinit repede: *Măi, Trăiene, păi tu nu şti vini la mine?* Am să viu… Şi mergând spre el, aproape de casa lui, era doi cetăţeni pe o bancă şi le zâce Toderaş: *Măi, uite, ăsta-i Traian a' lu' Şuşman!* Ăia o rămas aşa… O strigat femeile din casă că veniseră-n concediu: *Măi, haida' şi-l vedeţi pe Traianu' lu' Şuşman!* O' venit, m-o sărutat, m-o-mbrăţişat…

Pe urmă am mers şi la Răchiţele şi am stat şi pe-acolo câteva zâle, am văzut ce-i pe-acolo, mi-am întâlnit prietenii… În special pe Volcea voiam să-l văd… Am fost şi la un văr, Trăienaş, care ştia tot ce s-o-ntâmplat pe-acolo după ce m-o' arestat pe mine… Am stat cu Volcea o zi şi-o noapte şi-am vorbit, şi mi-o spus ce o auzât el despre ai noştri… El se căsătorise cu o fată din Răchiţele… şi mama ei fusese servitoare la noi 13 ani de zâle, stătuse la noi în casă şi o ajuta mama cu tot ce-i trebuia… Şi bunica fetei cu care s-o căsătorit Volcea era săracă… şi mama îi trimitea miere de albine că bătrâna avea dureri grozave de la ulcer şi după ce lua două linguri de miere îi trecea. Şi mi-o povestit Volcea că bătrâna spunea când erau ai noştri fujiţi: *Numa' să trăiesc să văd familia lu' Şuşman… că vine-acasă…* (*plânge - n.n.*) Da' n-o mai avut timp c-o murit săraca…

Mi-am pierdut firu' povestirii… Cât am fost în Răchiţele, Volcea m-o dus la mormântu' lu' maică-mea… Taică-meu – Dumnezău să-l ierte! – fusese îngropat într-o râpă… unde cursese apa pă timpuri şi se făcuse ca o albie…

După Revoluţie aţi primit înapoi pământurile şi bunurile confiscate?

Am reuşit să primim înapoi o parte din pământ şi l-am vândut că nu mai aveam cum să merg acolo, să fac drumu' acela lung… Pă zi ce trece mă simt mai slăbit, mai fără putere… Acuma acolo nu mai îi nimic… şi când mă gândesc la ce-am lăsat… Când am plecat de-acasă, în '48, aveam un nuc cât mine de mare… şi-acuma era până-n cer… Da' casele le-o distrus… O fost o casă mare şi o făcut dispensar, casă de naşteri… A fost şi Miliţie şi Securitate acolo… Staţiona acolo ca să urmărească toate mişcările ce se făceau acolo… S-o distrus tot ce-am avut…

În Răchiţele unii spun că Purcel Petru şi Suciu Paşcu ar fi fost executaţi de partizani… ştiţi ceva despre asta?

Am auzit şi io… chiar am vorbit cu Teofil când am fost în Răchiţele: *Domnu' Teofil, io cunosc viaţa părinţilor noştri… tata era cel mai bun prieten cu tatăl dumitale. Eu mergeam şi-l chemam pe-a doua zi să meargă la vânat cu tata. Când se întorceau tatăl dumitale trecea pe la noi ca să meargă acasă şi maică-mea totdeauna îi dădea câte-o pâine, că totdeauna aveam, că făcea câte 4-5 pâini de-alea mari, ţărăneşti… Îi dădea bucăţi de slănină, că tăiam câte 4-5 porci într-un an… Nu exista o dată să treacă pân casa noastră şi să nu ducă la copii ceva de mâncare.* Şi Teofil o zâs: *ştiu, că maică-mea mi-o povestit… Io cred că tata nu-i vinovat de ceea ce se-aude… nu pot crede că el l-o împuşcat pe tatăl dumitale…* Acuma m-am mai gândit şi nu ştiu ce să mai zic… O fi fost aşa… da' cred că da… pe bună dreptate… Acuma, în sufletu' meu… şi după ce l-am găsit la Securitate la Beiuş… atuncea mi-am dat seama că-i un trădător şi-un om de nimic… Acuma… cred că l-o-mpuşcat… da' că l-o-mpuşcat tata sau că l-o-mpuşcat altcineva… nu pot să ştiu.

Spuneţi-mi, vă rog, aţi avut vreo legătură cu grupul de partizani al lui Leon Şuşman?

Ei erau fugiţi înaintea noastră… Leon era prieten bun cu tata… El o fost la Garda Financiară şi o venit odată cu serviciu' la Răchiţele şi-o auzit de Şuşman… S-o prezentat la tata şi o zâs, în glumă: *Înseamnă că suntem neamuri…* Era un om foarte devotat… însă era – Dumnezău să-l ierte! – (*coboară vocea - n.n.*) împotriva jidanilor. Ne-am avut bine cu el, şi eu chiar am stat la el trei ani de zâle cât am fost la şcoală la Cluj…

Şi o venit odată la noi şi i-o spus lu' tata că o găsât la Oradea un jidan care avea fabrică de bani, şi l-o întrebat pe tata ce să facă… *Ce să fac? Să-l predau? Să m-asociez cu el?* Tata zâce: *Măi, Leone, io te-nvăţ… Nu-l preda… lasă-l în pace! Vezi-ţi de treabă! Ei au toate cheile-n mâna lor, aşa că lasă-l cu banii lui cu tot. Dacă-ţi dă ţie ce-ţi dă, fii mulţumit şi lasă-i în pace…* Da' nu, n-o primit… S-o dus, l-o reclamat… şi n-o mai venit la noi pe urmă… un an sau doi. Când o venit… era deja urmărit. Şi i-o zâs lu' tata: *Măi, Şuşmane, am venit ca să-ţi spun că nu te-am ascultat şi i-am dat arest…* şi cu asta o rămas cei mai buni prieteni… Tata-l stima pe el, el îl stima pe tata… După ce o fugit, o mai venit şi o mai stat o săptămână sau două la noi… Şi chiar cu vreo două-trei zâle înainte să plec io ştiu că fusese împreună cu încă un om, deştept, cult, bănuiam io că-i profesor… Şi atunci o venit soţia lui la noi, tot aşa sfătuită de Securitate, să-l convingă să să predeie. „Că nu-i face nimeni nimic…" Şi mi-o spus: *Am venit să văd dacă nu-i Leon aicea la dumneavoastră… Nu-i. O fost? O fost acum două-trei luni de zâle, da' acuma în ultimu' timp n-o mai fost…* Şi era şi-nsărcinată, săraca… Dup-aia io m-am dus în şură şi i-am spus: *Măi, unchiule,* – c-aşa-i ziceam – *o venit Mia să te sfătuiască să te duci să te predai. Măi, Trăiene… nu cumva să-i spui că sunt aicea… Păntru nimic în lume să nu-i spui… că noi plecăm de-aci de cum se face seară…* Când s-o făcut seară, io

m-am dus cu ei că ştiam terenu' pe unde voiau ei să meargă şi i-am dus până la Păltiniş şi de-acolo le-am arătat drumu'… de fapt o cărare de munte mai bună… ş-am zis: *Unchiule, aicea-i drumu' spre Vlădeasa… Coborâţi pe-aice aşa… ajungeţi la Valea Seacă, de-acolo o luaţi tot înainte pe cursu' văii şi o s-ajungeţi la un luminiş mai mare, unde se vede Vlădeasa şi îi Piatra Grăitoare…* că acolo era o piatră mare şi dacă vorbeai ceva lângă ea se-auzea un răsunet, ca un ecou. Şi am dedus că urma să se ducă în partea Albacului, că acolo mai avea el cunoscuţi…

V-aţi gândit că decizia tatălui dumneavoastră de a pleca în munte v-a schimbat viaţa?

Dac-aşa o fost să fie… în zădar încerci să faci altfel… C-aşa o fost să fie şi de-asta nu-l condamnăm… Dumnezău să-l ierte!… că nu s-a dus… nu s-a prezentat la hoarda asta comunistă ca să-şi bată joc de el. Dacă îl prindeau, murea cu ei de gât acolo… în Securitate. Era un om foarte dârz, capabil de multe lucruri… O şi făcut multe cât o trăit şi toată lumea-l stima…

Vă mulţumesc.

Despre demnitatea lui Teodor Şuşman

O să scriu direct concluzia mea, vă invit însă să trageţi şi voi propriile voastre concluzii: Teodor Şuşman a fost un erou autentic. Suciu Paşc şi Petre a Indrei au fost nişte victime, dar nu nevinovate.

Spiru Blănaru a fost legionar şi din acest motiv, primind eticheta de fascist, a fost poziţionat de către autorităţile comuniste ca lider al grupului de la Teregova, pentru a se justifica represiunea, că ar fi fost dusă împotriva unor oameni care erau afiliaţi totalitarismului care a produs Al Doilea Război Mondial. În realitate, liderul acelui grup a fost un notar, Gheorghe Ionescu, un om cu experienţă de front, matur şi organizat, un intelectual cu doctorat în drept şi teologie. Cum nu au existat informaţii reale despre acest grup vreme de peste 50 de ani, chiar urmaşii lui Spiru Blănaru sunt convinşi că acesta a condus organizaţia.

Ce legătură ar putea avea Spiru Blănaru cu Teodor Şuşman? Păi are. Legătura este mistificarea.

Teodor Boc şi Teofil Răchiţeanu au rămas orfani de tată în timpul represiunii pornite de statul român în zona satului Răchiţele, ca urmare a apariţiei grupului „Şuşman", catalogat de poliţia politică drept „bandă pur politică". Asta însemna automat că scopul (anihilarea grupului) scuză orice mijloace. Suciu Paşc, bunicul premierului Emil Boc, a dispărut în aceste împrejurări. La fel şi tatăl lui Teofil, Petre a Indrei (zis şi Purcel sau Puricel – ceea ce stârneşte iritarea lui Teofil). Nici unuia nu i s-a descoperit cadavrul. Nu există nici o mărturie directă a morţii lor. Există un document care atestă că Suciu Paşc a fost deţinut la Canal şi atât. Cu toate astea, cel puţin în cazul lui Suciu Paşc legenda morţii abundă de detalii groteşti. Detalii care nu aveau cum să fie altceva decât o legendă fabricată de propaganda Securităţii pentru a-i discredita pe haiduci. Era o practică obişnuită. Aşa cum a fost şi legenda că, surprins de soldaţi într-o şură, Teodor Şuşman s-a sinucis. 60 de ani mai târziu, s-a demonstrat că glonţul din tâmpla bătrânului haiduc era tras în ceafă şi nu provenea din arma lui…

Drumul de la prima fotografie a lui Teodor Şuşman la cea de mai jos a durat doar vreo 3 ani.

E normal ca Teofil Răchiţeanu şi Teodor Boc să caute până la moarte pe cei vinovaţi de moartea celor doi. E normal şi să se agaţe de orice ipoteză, fie şi falsă sau grosier exagerată. E dreptul lor. Nu e neapărat şi dreptatea lor. Pentru că Suciu Paşc mai degrabă pare să fi fost arhetipul oportunistului anilor de după război, care în confuzia generală a încercat apropierea de noua putere, pentru a beneficia de diverse avantaje. Materiale, fireşte: ajutoare, expropieri de bunuri şi terenuri etc. Această tipologie apare în memoriile multora dintre cei care s-au făcut haiduci.

Un exemplu este motivaţia lui Gavril Vatamaniuc de a pleca în pădure după ce intră în conflict cu autorităţile: *„Entuziasmul cu care erau primite ajutoarele de către români de la americani nu putea fi acceptat şi, ca să fie bine dejucat planul imperialiştilor salvatori, s-a recurs la această modalitate: porumbul era depreciat şi în acest fel distribuit poporului flămând; molimele care aveau să afecteze sănătatea beneficiarilor aveau să întrerupă sursa. Ceea ce s-a şi întâmplat, căci vapoarele cu alimente nu au mai sosit, deşi americanii au lansat promisiuni generoase poporului român.”*

În Vrancea, aceste abuzuri care prefigurau colectivizarea au făcut în timp ca în sate precum Vadu Roşca, cel inundat meteorologic dar şi mediatic cu câţiva ani în urmă, să izbucnească răscoale violente, reprimate cu mitraliera, mai ceva ca la 1907. Să nu uităm unde şi când s-a remarcat Nicolae

Ceauşescu: acolo, în luptele cu ţăranii răsculaţi din Vrancea. Lazăr de la Rusca o fi apărut din senin? Nici vorbă. A fost ucis de membrii grupului colonelului Uţă din Munţii Apuseni, tocmai pentru că, membru timpuriu şi entuziast al PMR, conducea unităţi militare prin păduri spre a-i găsi pe haiduci. Ştiu, „Manea slutul şi urâtul" există cu adevărat doar în baladele despre Toma Alimoş din manuale, e un personaj inventat, fără legătură cu vreo realitate contemporană sau ulterioară celebrei poezii…

Elisabeta Rizea a murit în 2003 fără să-şi fi recuperat integral averea confiscată, deşi o importantă parte a clasei politice s-a fotografiat împreună cu ea.

Să spunem întâi că între Teodor Şuşman şi Suciu Paşc a existat o relaţie de parteneriat de afaceri, care a degenerat în conflict, ca să sfârşească în episoade demne de lirica oportunistă a lui Dan Deşliu, cu Suciu, fost legionar, acum primar comunist, în fruntea poterelor securităţii alergând după Şuşmani prin păduri. Cine ştie ce le-o fi făcut şi celor rămaşi acasă… Nu e deloc exclus ca Şuşmanii să-l fi ucis. Cu siguranţă că, dacă ar fi făcut-o, a fost pentru a nu fi ei ucişi, sau pentru a stopa o stare de fapte care agrava până la dispariţia fizică situaţia lor sau a rudelor lor.

Să spunem mai apoi că ar trebui să se plece de la prezumţia de nevinovăţie. De aceea justiţia nu se face cu rude decât în calitate de martori. Este la fel de posibil ca cei doi să nu fi fost ucişi de către haiduci ci de Securitate, s-a mai întâmplat, mai ales că cei doi au fost din când în când arestaţi.

Şi nu în ultimul rând, să ne uităm şi la situaţia actuală. Familia Şuşman a dispărut complet din Răchiţele, prigonită, deportată, ucisă, şi la fel de important, cu întreaga avere confiscată. Iar azi, mai ales, nerestituită. Familia Boc şi familia Răchiţeanu în schimb au ce cosi vara, pentru că nu li s-a confiscat nimic. Ei par să fi beneficiat, indirect sau, cine ştie, chiar direct de pe urma represiunii. De asemenea, ei par să fi fost motivul pentru care Teodor Şuşman a plecat în munţi: reprezentând autoritatea, rivalitatea dintre cei doi ieşea din orice echilibru odată ce una dintre părţi, cea a lui Suciu Paşc, bineînţeles, avea de partea ei aşa zisa lege. Mă mir şi de faptul că ura lui Teodor Boc merge până într-acolo încât scuipă spre oasele lui Teodor Şuşman, deşi e preot. Ce fel de preot face aşa ceva? Nu are nici o legătură cu Steinhardt sau Galeriu sau alţi martiri ai bisericii, care n-au scuipat deşi aveau cel puţin la fel de multe motive. În fine, există şi popi lipsiţi nu numai de har, dar şi de bun simţ.

Să fie clar, nu-i găsesc absolut nici o vină premierului pentru că bunicul său a fost legionar şi comunist, ce coincidenţă stranie, exact ca şi Lazăr de la Rusca. Ar însemna să judec după criteriile lui Gheorghiu Dej care condamna şi urmaşii elitei pe care o distrugea. Domnul Emil Boc poate să cosească liniştit în Răchiţele, eu unul nu am nimic de comentat. Ar putea, ce-i drept, să-i dăuneze imaginii lui de anticomunist, dar cositului, în nici un caz. Dar să fie clar şi că Teodor Şuşman n-a fost membru al nici unui partid, a fost primar în multe rânduri, apreciat în primul rând de comunitate.

Am de comentat mai degrabă despre faptul că în mai toate emisiunile TV de la posturile comerciale (mai puţin TVR, spre lauda lor) invitaţi să vorbească despre comunism, ceauşescu (nu găsesc majuscula), securitate etc. sunt mai mereu urmaşi ai liderilor din cartierul Primăverii: Oana Mizil, „nu ştiu ce arhitect de-al lui Ceauşescu" (ăsta m-a înnebunit, le ştie pe toate!), Ştefan Andrei şi mulţi alţi necunoscuţi cu aceaşi origine stalinistă. Sigur, ei nu sunt vinovaţi cu nimic de prostiile făcute de părinţii lor, dar chiar nu sunt de găsit decât dumnealor? Chiar nu există istorici tineri şi informaţi,

fără legătură cu anii aceia, care pot avea o perspectivă onestă şi obiectivă asupra istoriei recente? Ba da, există, dar nu sunt chemaţi.

Până şi raportul care a servit drept suport pentru condamnarea comunismului e semnat de dl. Tismăneanu, el însuşi un descendent al nomenklaturii. Sigur, el este un caz special, a denunţat comunismul cu mult înainte ca acesta să dispară, nu ar trebui pus la această socoteală, o fac doar ca să subliniez o ironie a soartei. Şi chiar recent, preşedintele ţării l-a decorat pentru întreaga sa activitate dedicată demascării comunismului. Un gest foarte frumos, dar n-am auzit să fi fost decoraţi, cu aceeaşi ocazie, ultimii supravieţuitori ai luptelor din munţi: Gavril Vatamaniuc (87 de ani), Teodor Suciu (86 de ani – chiar din grupul lui Teodor Şuşman), Aristina Pop Săileanu (80 de ani), Ion Ilioi (81 de ani – din grupul Gavrilă-Ogoranu) şi probabil încă vreo câţiva supravieţuitori care chiar s-au luptat cu comunismul şi pe care gloanţele trase de trupele de securitate chiar i-au atins! Există un supravieţuitor al grupului de la Teregova, menţionat la începutul acestui articol, al cărui nume nu mi-l amintesc acum, care păstrează o Biblie ce i-a salvat viaţa, la propriu: ţinută la piept, în paginile ei multe s-a oprit un glonţ, care altfel ar fi avut alt deznodământ, mai anonim, dar mai tragic. Aceşti oameni de ce nu sunt decoraţi? Cred că ştiu: ei au fost anticomunişti amatori, nu de profesie, n-au primit salarii pentru această activitate, ce chestie, ce minuni poate face birocraţia din România!

Teodor Şuşman se explică dincolo de moarte. *România Liberă* a publicat recent două scrisori ale lui Teodor Şuşman adresate autorităţilor. Istoricul Cosmin Budeancă este cel care a descoperit aceste documente în arhivele Securităţii. Aşa că voi pune faţă în faţă această primă scrisoare cu părerile domnului Teofil Răchiţeanu. Primul document, scrisoarea lui Şuşman, este o explicaţie, din care reiese clar că a fost scrisă cu dezamăgirea unui om care chiar a făcut multe şi este acuzat, după părerea lui, pe nedrept. Al doilea document, să-i zicem eseul lui Teofil Răchiţeanu, este o vituperare continuă împotriva oricui nu are aceeaşi părere cu autorul.

Unde este legătura cu demnitatea despre care aminteam în titlu? Tocmai aici, în mărturia postumă a lui Teodor Şuşman, dar scrisă din timpul vieţii.

Lucreţia Jurj, membră a grupului Şuşman, spunea că haiducii plângeau: *„Să ştiţi că băieţii nu i-au reproşat niciodată lu' tată-său că i-o făcut să fugă. Să mai întâmpla să mai şi plângă, din cauza familiei, că vedeau cum să distruge, ce fac securiştii cu familia, că toată ziua erau pă capu' lor şi ei nu să puteau duce să-i ajute. Nu să fereau să plângă, că nu-i o ruşine să plângi. Bătrânu' nu le spunea nimic când îi vedea că plâng, că şi el era necăjit. Era necăjit că videa că i se distruge familia şi şi-o distrus copiii. Da' nu era vina lui că el o fost pus în situaţia asta, că şi de nu fugea, tăt îl aresta şi îi distrugea familia. Nu-i lăsau comuniştii nici un băiat nedistrus din familia lui…"*.

După mine, plânsul lor e o formă de demnitate.

Scrisoare către domnul Pretor

Domnule Pretor (tăiat ulterior - n.n.)

Declaraţie (cu alt tip de scris şi altă cerneală - n.n.)

Subsemnatul nu voiu a stărui să arat numai câteva date din trecutu meu, aci în comună. M-am

născut aci din părinţi săraci şi muncitori, am muncit şi eu aci 30 de ani cu soţia mea. În acest interval de timp nu am cumpărat imobile ci am vândut şi din ce am avut ca moştenire.

Am fost acuzat că eu am exploatat pădurile. Nu am exploatat nici o pădure ce (ci - n.n.) am cumpărat material lucrat şi parcele ca orice locuitor din comună şi orice străin. Mă întreb, nu aveam acest drept de a munci ca alţi[i] pentru că aceie (sic!) ce mă acuză în frunte cu Suciu Paşc au făcut şi el şi fraţii lui acel lucru. Ba mai mult numitu în timpu cât a fost primar sub Manişti au cumpărat terenuri întinse de pământ. Tata lui şi fraţii lui au luat bucata de pământ de la mai mulţi săraci cum e cazu familiei Ilaş şi Ţule şi altele. Numitu Suciu Paşc nu a avut moştenire, ci toată averea lui au făcut-o în timpu cât a fost primar în mai multe rânduri sub manişti şi sub liberali. Aceasta se poate dovedi nu cu fraţii lui şi cu cei din organizaţie (organizaţia PCR - n.n.) care stau sub influienţa lui, ci cu locuitori din comună.

Am fost acuzat că am bătut p[r]in 1935 oameni. Nu este adevărat, că în aceia vreme numitul era primar, când au făcut cea mai mare agitaţie şi propagandă contra sovitelor (?) împreună cu mai marii zilei, în frunte cu Dunca, care pe aceia vreme era prefect de Cluj. Spuneau atunci că au avioane de s-ar întuneca ceru.

Recunosc că am bătut pe câţiva beţivi scoţându-i din crâşmă şi pe ei şi pe femeile lor care stătea[u] prin crâşme zile dearându şi copiii lor în şcoală erau cu păduchi. Da i-am scos din crâşme şi i-am îndemnat la muncă. Asta a fost prin 1925, după ce prin grele suferinţe am câştigat pentru comună păşuni şi păduri.

Era firesc lucru să-i scot din crâşme la muncă după ce erau ei stăpâni pe întinsele şi vaste terenuri smulse din mâna latifundiarilor şi acoliţilor lor pentru care curaj am fost pus în temniţă şi am avut un proces în care am fost acuzat de şef de rebeliune, judecându-mă timp de 4 ani. Da, i-am scos din crâşme căci mi-au fost dragi, că nu-i puteam vedea căzuţi în ruină şi în robia alco[o]lului dându-le sfaturi şi îndemnându-i la muncă.

Toate aceste acte se află la Tribunal Cluj ca acte doveditoare la cele afirmate. Am fost acuzat că am fost legionar. Nu am fost, că acei ce mă acuză au fost cu sumanu negru la Alba Iulia, Suciu Paşc, Giurgiu Ioan şi Giurgi Petre Tarlachi şi alţi[i] au defilat în faţa lui Horia Sima. Da este evident, am fost mereu ameninţat de Suciu Paşc şi alţi[i] în epoca legionară că voi fi dus la Călăţele la torturi şi acuzându-mă că sunt jidănit şi că nu se formează cuiburi din cauza mea, asta se poate dovedi cu Ungur Iuliu şi Balaş Toader din Răchiţele.

Am fost acuzat că sunt ostil organizaţiei tot numai de aceşti discipoli ai lui Horia Sima, că din cauza mea nu se înscrie oamenii în organizaţie. Nu este adevărat, întrucât Suciu Paşc forţat de faptele lui de tâlhăria cu spargerea prăvălii au trecut în tabăra lui Tătărescu, unde Duca li-au salvat, având mare influienţă şi pe urmă au trecut comunist sub mască. Eu am fost din 1923 şi până în 1928 în fruntea poporului nu ca politician, ci ducând o luptă pentru drepturile maselor proletare. Pot să afirm că atunci Suciu Paşc şi rudile lui m-au acuzat atunci de agitator şi de revoluţionar. Asta a făcut cu manişti, oameni mari ai timpurilor de atunci au scris un Rebreanu articole de calomnie în ziarul Patria numai pentru motivu că eu nu eram manist.

Menţionez că aproape reuşisem prin 1927 să formăm un partid muncitoresc în munţi, dar am fost

împiedecat de manişti în frunte cu Suciu Paşc şi de alţi[i].

Trecutu meu este cunoscut de oameni cu judecată de prin toate comunile din munţi, cari pot dovedi oricând că am fost omu care am apărat drepturile poporului sub toate guvernele de ciocoi.

Am fost primar până în 1946 unde am stat la postu meu şi am îndeplinit cu punctualitate toate ordinele şi cerinţele posibile ce a contribuit Comuna noastră săracă pentru viteaza Armată Roşie care ne-au eliberat de sub jugul nazist, am dat sfaturi pentru a îndeplini condiţiile armistiţiului, nu am fost ostil ci mi-am făcut datoria.

Să ştie că în 1922 contra mea au făcut denunţ că am fost contra contra dinasti[ei], că în acel an am spus primarului Bălaş Gh. că şi ţara noastră ar putea fi republică condusă de un preşedinte. Acesta am spus-o cu ocazia încoronării.

Declar că aş fi lucrat la organizaţia partidului dar am fost împiedecat sistematic prin faptul că din 1946 în toate întrunirile poporului am fost criticat şi acuzat din ură de către Suciu Paşc, tâlharu ticălos, până ce masele poporului s-au scandalizat de atâta invidie şi ură din partea lui.

Nu am nici o vină şi sunt mândru de mine că am muncit pentru popor şi în cele mai grele vremuri, şi am ajutat chiat pe acei ce azi vânează capul meu cu minciuni, ca la adăpostul acestor uneltiri să poată duce în eroare organele de conducere al organizaţiei şi să-şi mascheze prin uneltiri viclene de care numai Suciu Paşc e în stare să conducă mişcările anti-democratice.

Ar fi un păcat strigător la cer ca numai la simplele afirmaţii mincinoase să fie acuzat şi învinuit pe nedrept un om, căci unde ar fi dreptatea lui Dumnezeu atunci şi dreptatea oamenilor pe pământ.

Aceste sunt numai o mică parte din filele vieţii mele şi din trecutu de luptă ce l-am avut pentru consăteni[i] mei de aci din comună precum şi numai câteva date luate aşa, la întâmplare, pentru a mă apăra contra unei şarlatanii puse la cale de un instrument de minciună din clica manistă.

Rugându-vă D-le pretor a cerceta şi a vă convinge de nevinovăţia mea şi de netemeinicia declaraţiilor, date numai din ură, cunoscând trecutu persoanelor care semnează aceste declaraţii.

Răchiţele la 18 III 1948

Cu supunere şi respect.

Trăiască Republica

Şuşman Teodor

A doua scrisoare către domnul Pretor

Întrucât am fost informat cine şi care sunt acele persoane care au făcut declaraţii mincinoase contra mea şi a familiei mele, voi descrie aparte ce l-a făcut pe unu fiecare spre aşi da declaraţii.

1. Întrucât priveşte pe Suciu Paşc povestea lui de răufăcător vă este cunoscută precum şi trecutu dintre noi.

2. Declaraţia lui Stanciu Teodor stă în ceea mai neastâmpărată ură pentru faptu că în 1942-43 conform unui ordin primit de la Ocol Silvic am ieşit cu locuitorii comun[e]i la plantarea teritoriului de pădure pe proprietatea comun[e]i, pe care teritor[iu] numitul vrea să-l acapareze. Este întindere de aproape 10 jug., acel teritor[iu] se află dat pentru Comuna Răchiţele prin hotărârile forurilor agrare No. 846/925 şi 506 din 1925. În afară de acel teritoriu mai are circa 10 jug. Pentru acest fapt numitul încă din acel moment s-au unit cu Suciu Paşc şi au pus la cale răsbunare, de atunci şi până azi calomniile şi revolta contra mea nu au încetat oricând în decursul anilor au strigat în public contra mea cât şi a familiei mele atunci când eu mergeam la adunare. Nu sunt vinovat pentru că, în primul rând, am executat un ordin cum cred că şi azi se execută, în al doilea rând am căutat să nu las drepturile maselor la un individ să le acapareze. Aceasta se poata adeveri cu păduraru Suciu Vasile şi alţi locuitori.

3. Declaraţia fraţilor Corchiş are ca bază următoarele. Corchiş Gheorghe în anul 1940 a fost primar la legionari care în aceia vreme mă tortura împreună cu Suciu Paşc şi alţi de aceiaş cul[o]are înfocaţi, ca Neag Todor Găvrili, Neag Todor Tuiu, Giurgiu Ioan. Căcati (?) şi alţi făcând troiţe şi purtând sumane negre. În anul 1941 după prăbuşirea regimului Sima am înlăturat pe individu Corchiş Gheorghe din postu de primar, dar mai mult numitul prin purtări neomen[o]ase să mă distrugă. În urmă au fost daţi de mine în judecată pentru distrugeri de bunuri publice devastând pădurea şi plantaţia comun[e]i. Asta se poate dovedi cu pădurarul Suciu Vasile că şi fraţii lui Corchiş Petre şi Corchiş Traian au făcut închisoare pentru furturi şi distrugeri în avere[a] poporului. Deci numiţii îmi sunt duşmani de moarte şi cred că şi azi cu minciuni mă vor distruge. Menţionez că sunt oameni cu mari întinderi de pământ.

4. Declaraţia lui Giurgiu Petre Tarlachi constă tot din ură personală, că în timpul cât a fost legionar am avut cu el multe neplăceri.

5. Declaraţia lui Moldovan Petre este că tata lui a fost pădurar la mari latifundiari în societatea zisă Regatu Mare prin 1923 când subsemnatu am dus lupta contra ciocoilor şi în acea vreme cu familia lor am avut multe necazuri. Aceaste se poate vedea în archiva Tribunalului Cluj unde subsemnatul eram trecut ca şi cap de revoltă. Menţionez că toţi cei ce şi-au dat declaraţii contra mea stau astăzi sub tutela lui Suciu Paşc şi influenţaţi de acest duşman, docmai (sic!) ca în evul mediu, pe timpul lui Nero, sub diferite favoruri, că le dă una, ba alta, i-au îndemnat să facă ceia ce au făcut contra mea.

Este evident că fiind iubit de masele poporului am stat aproape zece ani primaru[l] Comun[e]i, unde nu se putea să nu am duşmani, nu pentru faptile mele, ci pentru ambiţia ce aceşti indivizi au purtat-o şi o poartă şi de prezent.

Menţionez că oricând pentru faptele mele cercetate cu dreptate m-aş prezenta în faţa legii şi în faţa lui Dumnezeu, dar afirm că nu mă pot prezenta în faţa acestei bande de agitatori şi răufăcători, care timp de 2 ani veşnic au agitat lume contra mea şi sub masca de comunişti au crezut şi cred că mă vor distruge.

Este evident că din cauza purtării lor neomenoase şi din cauză că eu am fost îndepărtat de la orice adunări masele poporului nu s-au organizat, pentru că toţi sunt nişte beţivi şi nimeni

cunoscându-le trecutul nu-i simpatizează.

Neag Teodor Tuiu au declarat unui locuitor că ei ştiu ce fac, că oricum a fi lume[a], tot ei sunt mai mari.

Ba este mai mult că au adus petrol trimis pentru popor şi au speculat punând apă în gaz şi expl[o]atând populaţia cum am auzit că din pânza trimisă pentru popor toţi cei de mai sus se înfruptă din belşug, iar la alţii vând cu înşelăciune, cu măsură mai mică. În această chestiune puteţi adeveri cu Moldovan Niculae, care a observat şantaju.

Dovada cea mai sdrobitoare că uni[i] din organizaţie fac cele mai mari piedici contra desvoltării organizaţi[e]i pentru faptul că întruna din zile Neag Teodor Tuliului spunea că o pune mâna pe bici şi cu biciu să-i bată. Asta spune locuitorului Giurgiu Todor Mocanu şi că el poate să jupoaie pe cine sunt gazdă.

Întruna din şedinţe ţinută la primărie ţinută de organizaţie Giurgiu Iuoan (sic!), care se dă ca cel mai teribil comunist nu i-a fost ruşine să ceară cuvântu şi să spună că el nu vrea să ştie ce ie aceia comunism, ci a intrat de dragu lui Suciu Paşc, că îl ştie om cuminte şi că i-a făcut mult bine după cum dă dovadă de multă pricepere la a-şi ajuta aproapele.

Am arătat ce i-a determinat pe aceşti gangsteri de au făcut contra mea declaraţii calomnioase care amintesc că acum 20-15 ani aşa a fost Şuşman. Mă întreb în aceia vreme nu erau legi şi justiţie?

Am credinţă căci cazul se va cerceta de cei în drept fără ură şi părtinire şi se va afla adevărul.

Ştiu că azi când masele poporului trebuiesc unite mai mult ca oricând se va ţine cont şi de masele poporului care trebuiesc ascultate aparte pe fiecare locuitor şi să fie întrebat pe înţelesul poporului dacă Şuşman au făcut bine sau rău poporului şi dacă au oprit pe cineva să nu se organizeze.

Să fie întrebat în amănunt fără ca Suciu Paşc să fie de faţă pentru anumite motive că ne declarând după plăcere[a] lui Suciu Paşc şi-ar atrage neplăceri.

Ca încheiere pot să afirm cum a zis pe vremuri dl. Advocat Ioan Gh. Maurer la un proces unde apăra un grup de muncitori, că adevăraţi patrioţi sunt cei din boxă, iar adevăraţi trădători ai poporului Român erau acuzatorii.

Nu este omenesc şi este în afară de orice justiţie de pe pământ ca unui om şi o familie să fie ruinate numai pentru ambiţia unui tâlhar şi la câţiva beţivi şi cred că libertatea poporului şi a oricărui locuitor paşnic nu pot fi răpite şi ameninţate pe simple declaraţii calomnioase.

Trăim într-o ţară unde libertatea este garantată de aleşi[i] poporului. Atunci pentru ce clica aceasta de răufăcători au făcut totul ca prin minciună şi uneltiri să-mi răpească libertatea mea şi a familiei mele?

După ce în toate adunările publice m-au criticat pentru a mă îndepărta de popor, ca la urmă să afirme că eu nu las poporul să se organizeze şi zbiară prin comună că ei mă dau [ininteligibil].

Văzând înscenarea lor de tortură asupra mea şi a familiei mele, văzând că în toate şedinţile ce le au în loc să se ocupe cu bunu mers al locuitorilor sunt în permanenţă îndreptaţi în contra mea, menţionez că nu toţi din organizaţie, numai clica lui Suciu Paşc, deci m-am hotărât să iau cale[a] pribegi[e]i şi să stau departe de familia mea şi de săteni[i] mei, pentru care am muncit mult în viaţă, şi să aştept în suferinţă până atunci când dreptatea lui Dumnezeu va face lumină în această chestiune, ce nu va întârzia să vină pentru pedepsirea vinovaţilor.

Ţin să afirm că nu am luat calea pribegiei[e]i pentru faptile mele, pentru care aş putea să apar în faţa Oricărui Tribunal din lume, ci sunt silit să plec din faţa unei clici de mincinoşi pe care nu-i pot suferi şi de care masele (sic!) poporului este dezgustată.

Am deplină convingere că cercetând cazul cu dreptate a cauzei poporu va lumina această urgie adusă pe capul unui om ce a muncit în viaţă pentru popor.

Trecutu meu nu-mi permite să mă dejosesc şi să stau în faţa unui tâlhar şi a acoliţilor lui care au apărut şi ca acuzatori şi ca judecători şi pot să spun că acei ce mă acuză vreau (vor - n.n.) să mă şi judece.

Afirm că aceia ce m-a determinat să pribegesc este că am văzut cazuri că pe simple informaţii unu sau mai mulţi au fost ridicaţi după cum a zis tâlharu Suciu Paşc în casa lui, unde erau mai mulţi de faţă şi era şi Suciu Todor a Gligori zicând că el poate trimite din sat pe toţi la puşcărie, să rămână în sat numai 5-6 oameni, bineînţeles şi el, ca atunci el să încapă şi nimeni să nu-l deranjeze pe Eminenţa răului.

La toate afirmaţiile lor şi acuzile lor răspund sunt nevinovat şi sunt de credinţă că mai târziu sau mai devreme adevărul va ieşi la iveală.

Notez că întrucât după afirmaţiile lui Suciu Paşc că sunt temniţe suficiente pentru tot satu, notez că şi dânsu are un locuşor rezervat.

Este evident că orice om pe lume după ce este lipsit de ai lui şi de libertate devine o fiară cruntă şi temută şi stă gata la pândă.

Viaţa numai atunci e viaţă când eşti liber. Nu poate fi nimeni liber după ce şi-a pierdut libertate[a].

Să ştie tâlharu Suciu Paşc, care me-a devastat avutu meu şi acuma cu cele mai ordinare minciuni ar vrea cu orice preţ să mă ruineze pe mine şi familia mea, că nu va găsi pe nime[ni] pe care să-l poată face răsbunător (sic!) (răspunzător - n.n.) de ticăloşiile lui proaste şi de apucăturile lui barbare ce sunt demne de un antropofag sau vreo căpetenie de piei roşii.

Cer ca rezultatu[l] cercetărilor să se comunice la familie.

Răchiţele la 18.III.1948

T. Şuşman (semnătură - n.n.)

Îmi pare rău că echipa lui Marius Oprea nu a reuşit să-i găsească pe Toader şi Avisalon Şuşman. Aş

fi vrut să scriu despre asta…

Lucreţia[24]

A murit Lucreţia Jurj, ultima femeie-partizan. Lucreţia Jurj a fost printre puţinele femei ce au luat parte activ la mişcarea de rezistenţă din munţi, timp de patru ani. A petrecut perioada dintre 1950 şi 1954 luptând alături de cei din grupul Şuşman din Răchiţele împotriva instaurării regimului comunist în România. După lungii ani de hăituială din partea autorităţilor este arestată. În ambuscada de dinaintea capturării, soţul ei, Mihai Jurj, este grav rănit. Nu-l va mai revedea niciodată. Urmează periplul prin închisorile Jilava, Mislea, Miercurea-Ciuc, Cluj şi Văcăreşti, în 1964 fiind eliberată, bolnavă de tuberculoză. Trăieşte cu efervescenţă clipele Revoluţiei şi prin mărturiile depuse joacă un rol fundamental în reconstituirea firului existenţei grupului Şuşman.

Anul trecut am avut şansa de a-i lua un interviu. Cred că a fost ultimul acordat de Lucreţia Jurj. Tot atunci, am mai descoperit ceva: cum arată zâmbetul libertăţii. Lucreţia Jurj avea un surâs de om pe care răul nu l-a putut doborî.

***

După ce v-am citit mărturia publicată de istoricii Cornel Jurju şi Cosmin Budeancă, am avut impresia că aţi plecat pe munte mai mult din dragoste pentru Mihai Jurj, soţul dumneavoastră, decât din convingeri anticomuniste…

Dacă nu plecam, mă arestau. Am ales din două variante una. Securiştii ştiau că eu îi pot duce la locul unde se afla ascuns Mihai. Ei m-au lăsat pe mine două luni după ce el a fugit, o crezut că poate-poate îl prind cumva vinind acasă sau mă duc io. Mihai era foarte abătut… El nu rezista dacă eu nu eram cu el. Mihai era mai supărat, mai slab… Avea el curaj, dar eu tot timpul l-am îmbărbătat. Altfel, cred că şi el făcea ce o făcut Şuşman bătrânu'.

Vă˘mai amintiţi ziua în care v-aţi decis să rămâneţi definitiv pe munte alături de Mihai?

Bătrânul Şuşman o făcut gălăgie, că-s prea tânără şi n-oi rezista… Nu le-am creat probleme niciodată, mai degrabă am fost sprijin pentru bărbată-meu, Doamne iartă-l, că… s-o dus la 26 de ani…

Cum vă petreceaţi timpul dintre desele schimbări ale ascunzătorilor?

Mai jucam cărţi, mai citeam ziare, mai povesteam… Eu citeam pe Biblie mai mult sau dacă aveam o carte, la fel, o citeam.

Ce nu vă plăcea acolo pe munte?

Când începea să cadă frunza, atuncea plângeam, că rămâneam dezbrăcaţi… Atuncea ne vedea lumea de departe. Rămâneau copacii goi şi era o atmosferă tristă, mohorâtă. Cădeau lapoviţă, ploaie. Dacă făceai o colibă sau stăteai sub umbrar, îngheţa frunza aia şi atunci când mergeai pe ea făceai gălăgie.

Atât timp cât v-aţi aflat pe munte aţi fost nevoiţi să vă construiţi unele adăposturi ascunse. Cum arăta un astfel de sălaş?

Ne-am făcut adăposturi şi în pământ, ,,catacombe", aşa le spuneam. Săpam în pământ o groapă adâncă de vreun metru şi ceva, cât să poţi sta în genunchi. Am băgat frunze acolo şi, pe deasupra, puse lemne groase şi pământ. Dar o făceam în aşa loc, unde nu putea să intre omul acolo, că era pe huiet şi mai plantam şi noi mărăcini şi crengi. Am făcut o uşiţă din crengi de brad şi, dacă auzeam pe cineva, intram acolo şi lăsam uşiţa şi gata! şi dormeam câteodată aici.

Iar în restul nopţilor?

Dormeam sub câte un brad cu crengile până jos, mai ales vara, că era cald. Aveam şi câte o pătură… Însă dormeam îmbrăcaţi! Nu te puteai dezbrăca. Ce te făceai dacă auzeai pe cineva… fugeai dezbrăcat?!

A fost o viaţă care nu se poate imagina. Să nu dea Dumnezeu omului cât poate… Că omul foarte multe poate… Foarte multe poate… Şi numai acela nu face faţă care-i slab de înger. Ăla nu rezistă şi-şi pune capăt zilelor la o aşa încercare. Trebuie să fii tare şi să ai credinţă foarte adâncă în suflet ca să duci crucea pe care am dus-o noi acolo. Omul trebuie să se bucure şi de rău ca şi de bine, fiindcă Dumnezeu îţi dă suferinţă, dar îţi dă şi putere.

Până când ne-o fost ceasu', nu ne-o prins.

Odată porniţi pe această cale a rezistenţei împotriva unui întreg sistem, implicit v-aţi asumat şi moartea ce putea surveni la tot pasul. Totuşi, v-a ispitit vreodată gândul de a vă preda?

De predat nu ne predam. Soţul s-ar fi împuşcat, dar el nu mă puşca pe mine. Mihai nu s-ar fi dat viu niciodată. Nu ne-am gândit să ne predăm, pentru că soarta noastră o ştiam care este. Ei nu se mulţumeau cu ce spui şi scoteau de la tine ce doreau ei şi apoi te condamnau la moarte.

Acum, pe mine nu mă condamnau la moarte, că n-am tras. Dacă aş fi zis că am tras… De altfel, la proces m-o întrebat: *„Ai purtat armă?" „Am purtat, sigur că am purtat." „De ce ai purtat armă, dacă nu ai tras?" „Păi, să nu ducă soţul două!"* Avea soţul o carabină, un ZB şi o armă de vânătoare. Cum să ducă el trei… Carabina îmi plăcea, că era mai mică. Aia o desfăceam, o curăţam. *,,Aflată într-o situaţie primejdioasă, aţi fi tras ? " ,,Da, cum să nu".*

Care era starea de spirit în grup?

Era o bucurie pentru noi când ne reîntâlneam primăvara. Noi ne-am împăcat foarte bine toţi. Numai vara stăteam împreună şi, de obicei, şi acum stăteam puţin împreună. Băieţii lui Şuşman erau tineri, necăsătoriţi şi se duceau sara până în sat, la Răchiţele. Întorşi de acolo, ziua dormeau. Teodor Şuşman jr. avea destule fete prin Răchiţele… Am stat şi la închisoare cu multe care o fost drăguţe de ale lui.

Eram şi supăraţi de multe ori… Mai plângeam… Mai ales Şuşman bătrânu'. A avut o familie aşa de frumoasă, gospodărie şi s-a ras de pe faţa pământului: soţia i-a murit, pă copii i-o trimis cu domiciliu obligatoriu, când i-o murit soţia nu s-a putut duce la înmormântare. Până când ne-o fost ceasu', nu ne-o prins.

Optimismul luptătorilor din munţii României a fost puternic susţinut şi de credinţa unei apropiate

sosiri a americanilor. Şi în interiorul grupului Şuşman a fost la fel?

Sigur că toată lumea a aşteptat venirea americanilor. Nimeni n-o ştiut c-am fost vânduţi. Ascultam Vocea Americii şi Europa Liberă şi tot spuneau să avem răbdare. Noi speram că poate se întâmplă ceva. La fel în 1956, când o fost cu ungurii, am crezut că poate se întâmplă şi la noi ceva. Atunci dacă se întâmpla, atunci era bine… Când o fost în Ungaria, să fi fost şi aicea, atunci scăpam de ei.

În sate, Securitatea a pornit o puternică represiune împotriva familiilor şi a tuturor celor care v-au ajutat. Nu vă apăsau suferinţele acestora?

Sigur că da! Acum, erau şi care se pârau unul pe altul, chiar dacă nu mergeam noi pe acolo. Atunci aşa era. Dacă spunea un om celor din partid că a văzut un suspect la vecin, deîndată venea maşina şi-l lua şi-l ducea. Nu le trebuiau martori. Aşa a fost comunismul… Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu.

Din perspectiva dumneavoastră, şi-au dat românii suferinţa la fraţi?

Da. Uite, fratele lui bărbate-meu (Roman Oneţ, n.red.), el a fost un om adevărat. Oneţ a fost arestat, bătut săracu' şi a fost obligat să spuie unde suntem. Şi când o vinit la noi şi-a rupt cătuşele şi-a zis: „*Frate, dă-mi o armă că suntem înconjuraţi, că a trebuit să spun unde sunteţi.*" şi tot el ne-a salvat! Oneţ a fost un frate adevărat!

O fost şi mulţi care şi-o trădat fraţii… Eu am mulţumit lui Dumnezeu că am fost eu dintre toţi fraţii care am suferit. Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu…

În presa clujeană a apărut un articol în care autorul afirmă că Şuşmanii erau sprijiniţi de localnici doar de frica răzbunării luptătorilor. Aceasta era situaţia?

Dar cum să le fie frică? Şuşmanii mergeau la oamenii care-i cunoşteau. Noi ne-am întâlnit cu ţărani, pe care nu i-am văzut niciodată în viaţă, şi ne-o dus la ei acasă. Şi am stat toată iarna. Ei îl cunoşteau pe bărbată-meu după nume, că socru-meu era renumit în părţile acelea. În timpul iernii, Mihai trimitea gazda cu un bilet la oameni de încredere. Şi mergea gazda asta a noastră şi venea încărcată: slănină, cârnaţi, carne, de toate aducea. Noi n-am obligat pe nimeni… Şi mulţi ne chemau, dar nu mergeam. Nu vroiam să le creăm necazuri.

Traiul aspru din munte v-a întărit pentru suferinţele de după arestare?

Eu am avut întotdeauna putere. Trebuie să ai curaj, trebuie să spui nu. Degeaba te laşi doborât de greutăţi. Şi la tribunal, când m-o întrebat ce am de spus la ultimul cuvânt, le-am răspuns: „*N-am nimic. Dacă l-aţi omorât pe bărbată-meu puteţi să mă condamnaţi şi pe mine la moarte!*". N-am cerut milă. Şi în anchetă am luat mult asupra mea ca să-l uşurez pe bărbată-meu… Nu ştiam că o murit.

A fost aci un consătean de-al meu şi mi-o spus că el era în 1954 în armată. Şi a aflat de la un alt soldat că Mihai a sărit într-o groapă cu var… Da! O sărit într-o groapă cu var… O pus ei var pe el! Ce să sară într-o groapă cu var, când el nu se putea ţine pe picioare.

Durerea, probabil, vă este alinată de câteva imagini plăcute, ce v-au rămas după atâţia ani pe

munte.

Natura, frunza, păsările… Când ne sculam dimineaţa cântau păsărelele. Ne bucuram când începea frunza să se deschidă. Astăzi era mai mică, dimineaţa următoare era mai multă frunză. Asta era o distracţie şi o plăcere. Am întâlnit şi lupi şi urşi. Eu, când am văzut prima dată lupul, am zâs că-i câine. N-am ştiut. Tot aşa, când am văzut ursu. Am zis către bărbată-meu: *„Uite un măgar!”* Era ursul care dădea jos lâna aia de pă el. Când eram cu Mihai nu mi-era frică…

După eliberarea din închisoare n-aţi vorbit despre trecutul dumneavoastră. De ce?

Nu vroiam. M-am recăsătorit şi mi-am schimbat numele. După ce m-am internat, surorile de la spital au ştiut pentru ce fusesem condamnată. Şi doctorilor a trebuit să le spun în ce împrejurări m-am îmbolnăvit de tuberculoză. Doctorii o avut foarte mare grijă de mine. Mare noroc am avut cu doctorii de la TBC… Şi tot ei mi-o dat şi serviciu.

Aţi avut noroc şi de oameni buni.

Dumnezeu mi-a dat suferinţă, da’ mi-a dat şi oameni buni în calea mea. M-a trimis tot acolo unde am primit ajutor. În Turda, la spital, toţi trei doctorii erau foşti deţinuţi politici. Dumnezeu mi-o dat suferinţă, dar şi medic să mă vindece.

Cum a trăit Revoluţia un om care a luptat atâţia ani pentru libertate?

Când am văzut pe Dinescu la televizor spunând *„Am învins!”*, m-a apucat un plâns… Nu m-am mai putut opri. Mă tot gândeam: *„De ce n-a venit mai devreme?”*. Prea târziu a venit pentru mulţi. Mult prea târziu…

Am crezut că se va întâmpla altfel după căderea comunismului. Un fost deţinut politic din Cluj îl ştie pe cel care l-a bătut… şi-l vede pe stradă. Şi nu-i face nimeni dreptate.

Regretaţi ceva din acei ani?

Am fost cu soţu’ şi nu regret că nu l-am părăsit. Dacă l-aş fi părăsit, nu mi-aş fi iertat-o niciodată. Nu l-am părăsit şi am stat până în ultimul ceas cu el. Moartea ne-a despărţit.

Aşa mi-a fost viaţa, chiar ca un roman. Eu n-am cunoscut fericirea…

De ce v-aţi decis, după Revoluţie, să vă destăinuiţi?

Pentru cei morţi. Nu m-ar fi iertat Dumnezeu niciodată. Numai eu am rămas, trebuie să vorbească cineva despre ei. Ar fi fost păcat să nu ştie nimeni cum au dispărut, cum a fost viaţa lor. Pentru ei am vorbit… nu pentru mine. Pe ei am vrut să-i scot din morţi şi să-i aduc între cei vii.

Deja a fost publicată mărturia dumneavoastră referitoare la grupul Şuşman, iar oamenii încep să ştie câte ceva despre ei… Ceea ce vă doreaţi începe să se împlinească.

Da. Sunt foarte mulţumită şi mor liniştită… Şi ei cred că sunt mulţumiţi acolo unde sunt. Eu eram obligată să vorbesc. De-abia aşteptam să mă întrebe cineva… Parcă îmi venea să strig pe stradă! Îmi face plăcere să vorbesc, măcar că a fost greu la început. O fost lucruri dureroase şi o suferit şi ei.

Dintr-o familie aşa de mare şi bine închegată… s-o ales prafu’.

Istoria trebuie să meargă înainte şi istoria tot cu oameni care au vorbit s-a făcut, nu?

Ce înseamnă condamnarea comunismului?

Un stat trebuie să-şi asume trecutul, mai ales cel recent. Nu ne putem raporta la istorie, la momentele importante ale trecutului, pe baza cărora s-a construit prezentul şi să ne asumăm numai ce ne place. De exemplu, România Mare – s-a realizat în 1918, avem chiar Ziua Naţională care se sărbătoreşte cu această semnificaţie. La 1 Decembrie, politicienii fac diverse gesturi prin care îşi asumă acest trecut, fie şi numai prin apariţia la jurnalele de ştiri, filmaţi în timp ce privesc parada militară, sau în timp ce se salută (sau nu se salută) între ei. La fel, evenimentele din Decembrie 1989, catalogate drept Revoluţie, lovitură de stat sau conspiraţie iudeo-masonică, reprezintă un alt episod istoric asumat. De aici a pornit o nouă România.

Aşa că a fost cu totul anormal ca perioada comunistă să nu fie asumată de statul român timp de mai bine de 15 ani, doar pentru că foşti reprezentanţi ai Partidului Comunist Român se simţeau inconfortabil cu asta. A fost bine că în România comunismul a fost condamnat, public, în forul cel mai reprezentativ al ţării, în Parlament.

Cu toate astea, pe de-o parte extremismul din România, ramura Corneliu Vadim Tudor şi alţii au contestat această condamnare, din motive evidente – atâta vreme cât au slujit regimul comunist, iar apoi au reuşit chiar performanţa să fie aleşi în parlamentul democrat, au toate drepturile să conteste ce nu le convine. Cum ar fi fost ca unul ca Goebbels să fi supravieţuit războiului, apoi să scape de orice proces şi în final să fie ales în parlamentul german?

De asemenea, multe victime consideră că această condamnare a fost insuficientă şi alături de o parte a societăţii civile acuză Puterea de ipocrizie.

Nu îmi propun să aduc încă o opinie alături de celelalte, mult mai vocale, dar unele lucruri au rămas nerezolvate şi au legătură cu ce aţi citit până aici.

În primul rând, mai toţi cei care au fost condamnaţi la moarte sau la închisoare/muncă silnică pe viaţă au avut averea confiscată. Această avere nu a fost restituită integral mai niciodată. E şi cazul familiei Arnăuţoiu sau al familiei Şuşman. Dacă tot a fost luată cu de-a sila, de ce nu se restituie? E foarte adevărat că şi oamenii s-au schimbat. De exemplu, eu cred că dacă Teodor Şuşman ar mai fi trăit (imposibil, dar să presupunem), el şi-ar fi ocupat pur şi simplu casa (dacă ar mai fi existat, desigur) şi ar fi apărut cu puşca în mână în faţa oricărui tiriplici de la stat (ca să nu denominez o instituţie anume) venit să-i explice ca „mai sunt nişte probleme cu cadastrul”. Probabil că tiripliciul ar fi auzit şuierându-i pe la ureche câteva gloanţe de ZB. Asta chiar ar fi fost ceva!

În al doilea rând, cei care s-au comportat neomeneşte, membri ai aparatului represiv, nu au suferit nici o condamnare penală pentru faptele lor. Nici măcar interzicerea unor drepturi civile, simbolice. Nu mă simt foarte OK ca un Nicolschi să fi votat alături de mine, pentru ceea ce credea şi el dar şi eu, probabil în mod diferit, că ar fi mai bine pentru România. Dar nici oamenii nu mai sunt ce au fost. Pentru că nici un nicolschi din ăsta (intenţionat n-am folosit majuscula) n-a sfârşit înjunghiat în burtă de vreun fost deţinut politic. Oare cum să fi fost!

Cum nici un securist nu şi-a luat măcar (!) un cap în gură şi nici o proprietate confiscată nu a fost luată înapoi cu de-a sila, înseamnă atunci că în România s-a condamnat definitiv comunismul?

Înseamnă că lumea se simte mult mai bine acum şi că se aşteaptă, în ordine, să se facă şi dreptate individuală? Pur şi simplu justiţia merge de la sine?

Eu unul, nu prea cred, şi nenorocirea este că am încetat să ne pese de suferinţă. De aceea, retrocedările sunt supuse arbitrariului, fără nici un calendar, şi, mai rău, fac deseori obiectul unor tranzacţii de o imoralitate revoltătoare. De aceea, cei vinovaţi pot apărea la televizor şi să continue să se discuple ca şi cum în închisorile din România nu s-ar fi murit niciodată decât de gripă.

Un om extraordinar mi-a spus odată asta:

„În Decembrie 1989 ce am condamnat? Nu comunismul? Şi încă prin fapte! Dar când a fost executat Ceauşescu, ce s-a condamnat? Nu comunismul? Şi asta tot prin fapte. Acuma dacă s-a condamnat prin vorbe, e rău? Nu, bineînţeles că nu, e chiar foarte bine… Dar Moritz Feller unde e? Dar căpitanul Calciu şi toţi ceilalţi unde sunt?”

Aşa mi-a spus Gavril.

Ion

Ion Gavrilă zis şi „Ogoranu” şi poreclit „Moşu” şi-a întrerupt studiile de la Agronomie în 1948 pentru 58 de ani (!!), obţinând diploma tocmai în 2006, între timp fiind ocupat cu împlinirea uneia dintre cele mai spectaculoase biografii de haiduc.

Este cel mai celebru şi cel mai mediatizat haiduc, cartea lui de memorii, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*[25] – vol. I şi II, precum şi filmul *Portretul luptătorului la tinereţe*, pe care le recomand cu entuziasm, vă dau toate amănuntele. Nu le reiau aici.

Studenţii au fost frecvent consideraţi o categorie periculoasă, mai ales de către regimurile autoritare. Ion Gavrilă a fost membru al organizaţiei de tineret a legionarilor încă de la vârsta naivităţii liceene şi a fost închis vreme de 3 ani în timpul regimului Antonescu. Singurul lucru vrednic de reţinut de aici este că, spre deosebire de alţii, a ştiut în momentul în care a ales să plece în Munţii Făgăraş ce-l putea aştepta într-un regim penitenciar cu mult mai sever.

A stat în munţi vreme de 7 ani şi ascuns încă 21 de ani, până în 1976, el şi cu Ion Ilioiu fiind singurii supravieţuitori ai grupului „Gavrilă”. Statul român a alocat efective tot mai mari pentru a-l captura, chiar un regiment întreg (pentru cei ca şi mine, civili nefamiliarizaţi cu terminologia cazonă, asta înseamnă ceva mai puţin de 1.000 de soldaţi). Toate acţiunile militare (în număr total de 108) au eşuat, grupul fiind capturat printr-o diversiune. Peste 1000 de persoane au fost anchetate.

Finalul grupului „Gavrilă”, în 1955, diferă de cel din filmul „Portretul luptătorului…” şi-l voi descrie în continuare. Exasperaţi de zădărnicia rezistenţei lor, membrii grupului îşi pun tot mai mult problema părăsirii ţării. Autorităţile află acest lucru şi reuşesc să corupă un apropiat al reţelei de sprijin, Ion Grovu. Prin acest om, este infiltrat în anturajul haiducilor un colaborator care le promite emigrarea sub identitate falsă în Grecia. De ce Grecia şi cum ar fi fost posibil? Pentru că, în acea perioadă, Grecia se afla în război civil, între comunişti şi democraţi. În acest context, emigrarea unui cetăţean român în acea ţară putea fi posibilă ca sprijinitor al gherilelor comuniste, deşi acest scenariu poate părea greu realizabil pentru nişte persoane „neverificate”. Dar Gavrilă, Chiujdea, Metea, Haşu şi ceilalţi luptători nu erau neapărat cei mai informaţi oameni din acest punct de vedere, după atâta vreme petrecută în pădure. Pe rând, cu excepţia lui Gavrilă, ei sunt atraşi în acest scenariu şi cu o discreţie perfectă sunt arestaţi.

Moşu' va scăpa printr-un fantastic noroc, el se retrage din Munţii Făgăraş, despărţindu-se de prietenii săi, chiar înainte de aplicarea scenariului. Va sta ascuns la Ana Săbăduş, într-un sat din Ardeal, fiind capturat în 1976, chiar în momentul în care acuzaţiile aduse se prescriau. Va fi singurul supravieţuitor alături de Ion Ilioi, capturat de autorităţi foarte devreme în povestea haiducilor. Toţi ceilalţi sunt executaţi în 1956[26].

Dezgustat de lipsa oricărui decont al comunismului necesar după 1989, într-o societate condusă politic şi economic de prea mulţi reprezentanţi ai totalitarismului, se întoarce la ideile naţionalist-creştin-rasiale ale noii formule politice a legionarilor. Va publica o carte, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, ale cărei prime două volume (dintr-un total de opt) sunt autobiografice. Moare în 2006, intrat deja în conştiinţa multor oameni.

Dar să-l lăsăm pe Moşu'[27] să ne vorbească…

Două copile fac agricultură

Acest text a fost scris de Ion Gavrilă (Ogoranu) în cartea sa, Brazii se frâng dar nu se îndoiesc, *editura Marist, Timişoara, 2009. Nu l-am găsit pe Internet aşa că îl transcriu aici, mi se pare excepţional.*

„Închideam ochii şi-mi imaginam ce era acasă. Două copile, cea mai mare de 14 ani, cea mai mică de 12, ies cu carul şi plugul la câmp. Plâng că nu pot ridica plugul, plâng că nu pot înjuga bivolii, plâng că nu pot apăsa coarnele plugului în brazdă, plâng că nu pot secera singure, că nu pot treiera singure, că nu pot sui sacii cu secară şi cartofi să-i ducă la cotă, plâng că le prinde noaptea pe drum, şi li-e frică, plâng că vine perceptorul şi n-au bani, că vine colectorul şi le înjură să predea cotele. Plâng că li-e frică să iasă noaptea afară din casă, plâng că şi-n casă li-e frică, de când Lăbuş, câinele ce dormea în prag, a fost otrăvit, şi li-e frică şi să plângă când umbre le vin la fereastră şi rânjesc în noapte. Plâng când urlă viscolul şi cântă cucuveaua.

Plâng că iar vine duba şi le duce la Securitate, unde toţi se răstesc la ele, că le pune la curentul electric, de parcă tot trupşorul lor de copil vrea să se împrăştie şi inima se zbate în coşul pieptului ca o pasăre în colivie, şi că aşa se va zbate toată viaţa. Plâng că le bagă apoi în pivniţă, să doarmă pe cimentul umed, şi or să le doară rinichii toată viaţa, plâng că li se pun întrebări şi ele nu ştiu ce să răspundă. Plâng că li se dă drumul în miez de noapte şi fac 15 kilometri pe jos până acasă, plâng că nu îndrăznesc să intre noaptea pe poartă, şi la altcineva nu cutează să se ducă, plâng că aud vitele mugind de foame în grajd. Plâng că tatăl lor a murit demult, plâng că mama e la închisoare de mai bine de doi ani şi nu ştiu dacă e vie sau moartă şi dacă o vor mai vedea vreodată, plâng că au avut un frate mult mai mare ca ele, plecat de 6 ani de acasă, de nu şi-l mai aduc aminte cum arăta la faţă, că fotografiile lui au fost luat de Securitate, şi numele lui e trecut pe o hârtie la Sfatul Popular că e condamnat la moarte, şi camioane cu soldaţi umblă ziua şi noaptea pe drumurile pădurii să-l prindă.

Plâng că în curtea lor nu intră nimeni, că lumea din sat se fereşte de ele, plâng că ele nu se duc la şezătoare, nici la şcoală, plâng că trăiesc într-o lume rea, pe care nu o înţeleg şi în care simt că ele, două copile cu ochii speriaţi, nu au loc.”

Nu am cuvinte să fac vreun comentariu. Abia am puterea să recitesc textul de mai sus.

Un personaj rocambolesc

Ion Gavrilă are un ultim capitol al biografiei rămas neclarificat. E vorba de perioada de şase luni din 1976 când a fost capturat. Nu există decât un raport al arestării lui şi amintirile bătrânului haiduc. În rest, nici un document nu a fost dat publicităţii. Astfel încât amintirile lui Ion Gavrilă despre acest episod, spectaculoase în felul lor, amintind mai degrabă de un film cu James Bond decât de povestea clasică a bătăii crunte, replicile scurte şi lemnoase de tip *„Spune, mă!”* ar putea părea completate de imaginaţie. Mai ales că un fost securist ca Pleşiţă insinuează că fostul luptător ar fi devenit colaborator, poate că asta te duce cu gândul că Ion Gavrilă n-ar spune adevărul.

Unul dintre anchetatorii lui Ogoranu din 1976 se numea nici mai mult, nici mai puţin decât Tudor Vladimirescu. Citez dintr-un articol din 2005 apărut pe hotnews.ro:

„Alţi trei securişti – cadre active declarate – făceau cu schimbul pe lângă el, 24 de ore din 24. Îşi motivau… psihologic misiunea: să studieze «ştiintific» un individ ce-a dat atâta de furcă Securităţii. Se numeau Ghergheli Francisc, Nagy Tiberiu şi… Tudor Vladimirescu. Unul se dădea specialist în sociologie, altul în literatură, cel de-al treilea în istorie (cel cu istoria fiind evident, Tudor Vladimirescu!). În asemenea scopuri i s-au cerut multe declaraţii din care nu găseşte în volumele primite vreo urmă. În realitate, toţi «specialiştii» echipei aveau o singură misiune: să afle cum a ajuns numele lui Ion Gavrilă pe lista pe care Nixon i-a prezentat-o, la venirea în Romania, lui Ceauşescu? Cum s-a făcut că a intervenit în favoarea lui şi Kissinger?”

Pare atât de caraghios încât mi-am amintit că, iniţial, în cartea sa, *Brazii se frâng…* Ion Gavrilă s-a sfiit să-i spună numele întreg acelui tip, numindu-l doar „colonelul Tudor”. Citez din vol II, p. 222:

„Al doilea ca importanţă era colonelul Tudor: gras, cu ochii mici, răutăcioşi, cu faţa un trapez având baza în fălci, lipicios în vorbă, plin de sine şi diabolic în întorsături neprevăzute de judecată. Susţinea că e din Bîrlad şi, după batjocurile ce le rostea la adresa evreilor, putea fi chiar evreu. […] Susţinea că el îi anchetase pe camarazii mei în 1956 şi se exprima şi acum cu duşmănie faţă de ei. Îi citeam şi acum ura în ochii înfundaţi în grăsime. Cu el discutam de toate. Cunoştea teologie multă, ortodoxism, cunoştea istorie bisericească, cânta popeşte, ştiind tipicul pe de rost […]

Cunoştea bine istoria României (bineînţeles, după varianta Roller). Aveam multe discuţii contradictorii cu el; plecând, se interesa din alte cărţi asupra subiectului discutat. Cunoştea istoria partidelor politice, cântece legionare. Odată s-a apucat cu glas tare să le cânte, ca să-mi demonstreze că le ştie […]

Nu ascundea că el a condus operaţiuni în munţii Făgăraşului împotriva noastră, între care cea de la distrugerea grupului Arnăuţoiu; cu acea ocazie a capturat o fetiţă. Susţinea cu mândrie că, în acea luptă, a fost rănit. […] Din unele amănunte pe care mi le amintea, reieşea că spunea adevărul.

Contrar celorlalţi ofiţeri, nu-mi îngăduia şi nu-şi îngăduia vreo observaţie critică la adresa Uniunii Sovietice.”

Halucinant, nu?

Într-o zi, navigam pe site-ul CNSAS, unde e scanată o colecţie de reviste pentru uzul intern al Securităţii, periodicul *Securitatea*. Pentru cei care mai au amintiri de dinainte de 1989, această publicaţie era una gen *Pentru Patrie* dar destinată spălării pe creier chiar a securiştilor. În paginile ei, semnează articole tip „somnifer” de plicticoase ce sunt nume sonore ale Securităţii, supravieţuitori ai sistemului şi după 1989, unii dintre ei făcând figură de „minţi luminate”, parte a „securităţii bune”, adevăraţii „patrioţi” ai regimului. E vorba de Pleşiţă, Neagu Cosma, şi alţii, dar mitomanii aştia doi îmi sunt cei mai „dragi”.

Ei bine, în numărul 1/1970, la pagina 94 un articol foarte frumos: *„În efectuarea avertizărilor, deplina conspirativitate a reţelei”*[28] semnat Locotenent-colonel T. Vladimirescu. Într-o limbă de lemn de esenţă pură, că doar reprezenta zona „practică” a ideologiei şi propagandei comuniste, articolul este unul tehnic despre cum trebuie să lucreze securistul cu turnătorul astfel încât să nu-l dea de gol la cei turnaţi. Inutil (?) să amintesc faptul că şi în 1970, după Vladimirescu, problema cea mai importantă era tot filarea foştilor legionari şi a preoţilor. Bani de la buget aruncaţi pe fereastră, s-ar spune, foarte corect, în ziua de azi.

Important este însă că avem o dovadă în plus că Ion Gavrilă nu fabula.

Lăsaţi-mă să gândesc în locul vostru!

Când m-am apucat să scriu aceste rânduri, publicate iniţial pe Internet, am fost conştient că e posibil ca mesajul transmis să nu fie înţeles corect. Nu sunt idealist. Nu m-am bazat că va face cine ştie ce rating, sau că va provoca vreun curent de opinie în spaţiul online românesc. Când am mulţumit internauţilor pentru miile de vizite pe blog sau pentru comentarii nu m-am amăgit că ar fi fost tot atâţia vizitatori unici… Au fost o sută, două, o mie? Dar restul web surferilor?

Unii probabil şi-au pus problema corectitudinii politice (cam mulţi legionari printre haiduci – de exemplu). Şi ei trebuie înţeleşi. Pe alţii nu-i interesează decât propriul lor *job* sau *leisure*. Orice pas fac în viaţă, îl fac numai din evaluarea oportunităţilor de business sau de carieră. Proiectele şi sponsorii acestora se schimbă, corporatiştii rămân. Unii ca noi pleacă, alţii, tot ca noi, vin. Ăsta e *change management-ul* şi lipsa de moralitate a capitalismului, banii totuşi rămân şi sunt acolo. Nu se schimbă mediul economic, corporaţiile fuzionate sau achiziţionate nu se schimbă pe cât pot corporatiştii să se schimbe de repede. Unii se ataşează de companie, de management, devenind una cu corporaţia şi avansează de la obiective de proiect atinse şi răsplătite (atât de către beneficiar, prin prime, cât şi de către furnizor, prin şpagă) la nivelul următor, cel al managementului sau al funcţiei în administraţia de stat ca persoană publică, nivelul delirului puterii şi al trufiei. Încep a crede că fac parte din altă lume decât a noastră.

Rămâne apoi marea masă a colegilor şi prietenilor sau a cunoscuţilor, a căror viaţă se reduce la muncă şi *lunch*, într-un ciclu etern, şi ale căror conştiinţe nu se ridică mai sus de *payroll-ul* primit prin e-mail. Sunt atât de ocupaţi şi re-educaţi în aplecarea spre tastatura PC-ului ca să dea *reply* unui e-mail mereu important, că nu pot, nu gândesc şi nu vor să privească mai departe. Dioptriile li se adună în faţa ochilor ca binoclul lui Perpessicius. Urăsc pe oricine vrea să-i scoată din existenţa lor de *clerks*.

Cu ei face managementul, dar mai ales politicul, ce vrea. În primul rând, să gândească în locul lor.

Dacă aţi ajuns cu lectura până aici, trebuie neapărat să vă spun că textul de mai sus NU îmi aparţine. Mai mult, nici nu-mi reprezintă vederile deşi sunt de acord cu unele propoziţii.

Este doar o traducere şi acesta este adevăratul mesaj. Originalul[29] este redat mai jos.

„Când am luat calea munţilor, ştiam destule despre partea cea ascunsă a istoriei. Nu ne-am făcut niciodata iluzii. Nu ne-am bazat că ni se vor alătura şi că vom fi înţeleşi de toată suflarea din Ţara Făgăraşului. Când am spus că în 1949-1950 s-ar fi ridicat satele de la munte sau că eram primiţi şi ajutaţi de oamenii din partea locului, nu m-am referit niciodată la cine ştie ce mulţime de oameni… Or fi fost o sută, două, o mie? Dar restul locuitorilor?

Unii n-au venit de frică. Şi ei trebuiesc înţeleşi. Pe alţii nu-i interesează decât propriul lor interes. Orice pas fac în viaţă, îl fac numai din calcul. Regimurile se schimbă, profitorii rămân. Pleacă ai noştri, vin ai noştri. N-au niciodată principii şi mustrări de conştiinţă. Nu se pot schimba regimurile şi ideologiile, pe cât îs în stare ei să se schimbe de repede. Unii se leagă strâns de regim, devenind una cu el şi trec de la avere şi de la satisfacerea tuturor dorinţelor şi poftelor la delirul puterii şi al trufiei. Încep a crede că fac parte din altă lume decât a noastră.

Rămâne apoi marea masă a trudnicilor, a căror viaţă se reduce la muncă şi hrană, într-un ciclu etern, şi ale căror conştiinţe nu se ridică mai sus de blidul de mâncare de dinaintea nasului. Sunt atât de apăsaţi şi dresaţi în apăsarea spre pământ, că nu pot, nu gândesc şi nu vor să privească mai departe. Li-s ochii atrofiaţi ca ai şobolanilor de sub pământ. Urăsc pe oricine vrea să-i scoată din existenţa lor de sclavi.

Cu ei face orice stăpânire ce vrea. În primul rând, să gândeasca în locul lor."

Ce am scris mai sus e doar un simplu exerciţiu.

La începutul secolului XIX, când Imperiul Otoman slăbise foarte mult, boierii români au profitat de situaţie şi au început să-şi trimită copiii la studii în Occident. Acei studenţi au intrat în contact cu o mentalitate complet diferită şi modernă, venind cu idei nemaiîntâlnite pe la noi (în mare parte masonice): patriotism, naţiune, libertate, revoluţie etc. Erau îmbrăcaţi după moda „de la Paris", renunţaseră la şalvari şi narghilea, vorbeau franţuzeşte (aceea era limba Europei atunci). Lumea îi lua în râs şi le spuneau „Bonjurişti". Caterinca românească exista încă de pe atunci. Aceşti tineri au pornit Revoluţia de la 1848 în Ţările Române şi apoi au construit România modernă. De aceea, monarhia din România secolului XX le-a recunoscut meritele botezând o sumedenie de străzi şi instituţii cu numele acestor „Bonjurişti". Despre unii dintre ei, omul de pe stradă n-ar putea să spună mare lucru, ce au făcut, ce au realizat. Dar, dacă noi astăzi ne considerăm mai apropiaţi de Occident, deşi suntem mai orientali decât am fi dispuşi să admitem, asta se datorează acelor oameni.

Azi, categoria de oameni educaţi, uşor rupţi de problemele celor mulţi, dar mereu în contact cu o cultură de business, în primul rând, sunt corporatiştii. Ei pot fi, dacă nu sunt deja, noii „bonjurişti", de data asta amestecând engleza cu limba maternă, spre oroarea naţionaliştilor de cafenea. Aceşti oameni, cu un set de principii uneori inconştient impregnate în minţile lor, au capacitatea de a transforma o părere într-o referinţă. Lor mă adresez, cu mesajul acesta: *„Nu lăsaţi pe nimeni să gândească în locul vostru!"*.

E adevărat, nu mai sunt timpurile când creierele erau spălate cu furtunul propagandei şi al ideologiei. În România există o democraţie, încă incompletă şi încă supusă unor riscuri. Azi se manipulează, nu se impune. Intelectualilor li se sugerează idei de-a gata, uşor de adoptat drept puncte de vedere. Comunişti care condamnă comunismul, hoţi care luptă cu corupţia, impostori care ne explică ce e mai bine pentru noi, pentru „interesul naţional", pentru învăţământ, pentru sănătate, sau chiar pentru administrarea mai bună prin regionalizare, toţi aceştia strigă: „Lăsaţi-mă să gândesc în locul vostru!". Toate acestea sunt nişte acte de vandalism asupra bunului nostru simţ. Dacă oamenii educaţi, dacă elitele profesionale şi culturale din această ţară vor trece cu vederea toate aceste complicităţi atât de vinovate, atunci vom trăi alături de aceşti comunişti, hoţi sau impostori încă o generaţie. Dar, dacă „bonjurişti" nu vor lăsa pe nimeni să gândească în locul lor, atunci poate vom trăi mai bine şi mai demni, oleacă mai devreme. Pentru că de la ei poate începe schimbarea. Pentru că de la comunism ni se trag toate.

Interviu suprarealist din Iad

Mă dădeam pe facebook într-o sâmbătă şi la rubrica *„People You May Know”* văd poza unui tip rotofei în haine militare. Ioan Cârnu prieten cu IICC MER… WTF? M-am pus online pe chat, cine ştie? După nici 10 minute, primesc un *„Friend request”* Era el! Info-ul spunea tot.

Am acceptat, ce farsă sinistră o fi şi asta? Iar chat-ul începe să bipăie. Repede! Contact Information – copy & paste într-un txt, pozele (ah! numai una). „Calm! Sigur e o stupizenie colosală!” mi-am spus.

— *Bună seara*, am tastat uşor dezgustat. Deja îmi părea rău că intrasem în joc.

— Bună seara, domnule, apăru pe ecran.

Nu „tovarăşe”, nu „băi”? Mi s-a părut cam slabă ideea. În fine, vă scutesc şi mă scutesc de toate reacţiile, dialogul face toţi banii.

— Dragul meu, aproapele meu, ştiu că mă cauţi, sunt chiar eu. Am murit în 1991 şi sunt în iad de atunci. Ştiu că te gândeşti că e o farsă, dar nu e aşa. Sunt eu, Căpitanul Ion Cârnu.

— *În fine, dacă eşti sau nu cine zici c-ai fi, spune ce vrei?*

— Întreabă-mă, nu pot să-ţi povestesc eu. N-am voie.

— *Bine. Cum e în iad?*

— …

— *Nu poţi răspunde?*

— … Ba da, dar e cam greu de explicat. Este, bineînţeles, neînchipuit de rău. Tot ce a inventat omenirea în materie de tortură este aplicat şi acolo, şi nu doar atât, ci chiar inovat. De exemplu, re-educarea a fost adoptată imediat ce a fost inventată la Piteşti şi se aplică şi acum dar într-o formă evoluată, modernizată. Iar lucrurile sunt duse mult mai departe şi n-o spun cu admiraţie, oricum nu am dreptul decât la foarte puţine sentimente, toate celelate mi-au fost extirpate. De exemplu…

— *… Stai, stai! Ce sentimente?*

— Nu mai am decât remuşcare, regret, tristeţe, disperare, durere, vinovăţie …

— *Am înţeles, ajunge. Cum adică duse mai departe?*

— …Îţi spun, pe scurt, că toate sunt eterne şi ca număr şi ca durată, înşirarea lor ar dura o eternitate. Iar cei ajunşi acolo sunt îmbătrâniţi pentru fiecare an pe care-l au cu câte 10, deci eu am, arăt şi mă simt ca un om de 720 de ani, dacă ar putea cineva să trăiască atât. Pentru că 72 de ani aveam când am murit. Odată la 10 ani, se dă un soi de permisiune de a intra în contact cu lumea şi sunt lăsat să arăt cum sunt acum. Am ajuns la tine, poţi să mă întrebi ce vrei, îţi voi răspunde în anumite limite, care îmi sunt permise. Aceste limite sunt puse pentru a nu afecta mintea omenească a celui care întreabă.

— Am înţeles regulile, eşti foarte şmecher. Dar, să zicem, haide să începem. Regreţi ce ai făcut?

— Sigur că da, credeam că ai înţeles şi din ce am spus mai devreme.

— OK, atunci să vorbim de tine, cel de dinainte de moarte. Ai regretat? De ce nu ai apărut să spui?

— Da, am regretat, chiar şi atunci când îi băteam pe oamenii aceia. Am regretat tot mai mult până când m-am sinucis. Ştiam că e rău ce fac. Mi-a fost frică, însă. De aceea nici nu am apărut. M-am ascuns.

— Păi dacă regretai, de ce făceai ce făceai?

— Din două motive. Odată că aveam nişte beneficii pe care altfel nu le-aş fi obţinut niciodată, eram dispus să fac ORICE pentru ele. Aveam un salariu de vreo 20 de ori mai mare decât oricare dintre cei pe care îi băteam şi multe altele, haine, lemne, deconturi. În condiţiile astea, arestaţii nu mai aveau cum să se compare cu mine, nu mai erau fiinţe umane în ochii mei, erau nişte simple mamifere bolnave. Apoi îmi era şi frică. Tu crezi că eram relaxaţi? Dacă nu făceam ce mi se cerea sau, mai exact, ce se aştepta să fac, ajungeam eu în locul bieţilor oameni. Frica e omenească, chiar şi cei viteji sau curajoşi o au.

— Da, dar demnitatea poate să prevaleze.

— Aşa şi este, dar n-am spus că aş fi avut demnitate. Cu toate astea, îţi spun, tinere (pentru că orice vârstă ai avea, faţă de mine, cel de aici, din iad, tot tânăr eşti), când m-am mai întâlnit cu ei, când trăiam, nu aici, că-n iad ei nu sunt, şi cu fata Elisabetei Rizea, şi cu Cornel Drăgoi sau Gheorghe Râmba şi mulţi alţii, le-am spus că n-am nimic cu ei. Că aşa au fost vremurile. E adevărat, nu le-am cerut iertare, tot de frică. Şi e adevărat şi asta, nu m-am comportat sincer cu ei, i-am luat tot de sus.

— De ce v-aţi sinucis?

— După Revoluţie, eram deja bătrân şi remuşcările şi frica se-adunaseră în mine peste măsură. Îmi era frică să nu fiu judecat şi împuşcat precum Ceauşescu. Am fost mai rău ca el de multe ori, ce soartă aş fi putut avea? N-am realizat niciodată, pe deplin, suferinţa pe care am pricinuit-o oamenilor. Când am văzut-o pe Elisabeta Rizea la televizor, n-am mai putut. Speram inutil că poate vinovăţia pe care mi-o asumam nu era atât de mare. M-am chinuit câteva luni, dar ştiam că orice aş face, tot în iad, dacă iadul ar exista, voi ajunge. Aşa că asta m-a întărit în hotărârea mea să părăsesc o lume în care am făcut cu mult mai mult rău decât aş fi putut face bine, chiar de-aş fi fost un sfânt. Să ştii că nu mai pot sta mult… mă cheamă înapoi…

— Ar fi frumos să fie adevărat ce spui. Totuşi nici un fost torţionar nu regretă, ba unii chiar sfidează. Nu, nu te cred.

— Nu pot vorbi în locul lor. Deşi de aici ştiu totul, absolut totul despre ei. Toţi ştiu exact ce au făcut şi cât de rău. Dar omul e o fiinţă slabă şi fricoasă, iar lor le e frică atât de tare, încât asta îi îndârjeşte în răutatea lor. Şi un câine dacă îl baţi, schelălăie, dar apoi, înnebunit de frică, începe să atace, chiar mai fioros decât ar face-o de obicei. Ei ştiu destul de sigur că nu li se mai poate întâmpla mare lucru, dar frica animalică îi face vigilenţi. Nu mai pot sta, mă trag înapoi…

— Stai, stai, mai am o întrebare. Crezi că se va putea face dreptate până la urmă?

— Scuze, nu mai pot sta… Da, se va face, depinde şi de voi… Poate nu va fi aşa cum vă reprezentaţi voi justiţia, poate pe pământ nu… dar în timp, sigur. Iar aici, în infern, dreptatea e definitivă oricum. Suntem toţi aici. Şi toţi vom fi reeducaţi etern să vedem lucrurile aşa cum ţi le-am spus şi ţie. Pe pământ nu am fost umani, aici nici atât.

Ioan Cârnu is offline now.

Ioan Cârnu nu există. Nu există nici o fotografie de-a lui, cel puţin pe Internet. Nu există vreo biografie de-a lui. Există doar ţipetele oamenilor bătuţi de el şi tăcerea celor omorâţi de Securitatea lui. Astea da, sunt pe net. De aceea e important să aflăm toate astea.

Dacă într-adevăr s-a sinucis, aşa cum circulă o poveste a Elisabetei Rizea, sau e doar o legendă menită să-l ascundă de ochii lumii, sau ai presei, în numele vieţii private, asta n-o ştiu.

Într-o zi, poate, cu siguranţa sau cu frica transformată în furie, aceşti oameni ne pot ciocăni la uşă, chiar şi virtual. Ce-aţi zice?

Toma

Toma Arnăuţoiu a luptat 1 an pe frontul de vest, 9 ani a trăit o existenţă neomenesc de grea în pădurile din Munţii Făgăraş, a fost anchetat şi deţinut în închisoare pentru 1 an şi a fost executat la vârsta de 38 de ani. Cu alte cuvinte, 11 ani din viaţă, aproape o treime, a fost într-o continuă situaţie limită. În urma lui au rămas poate cele mai dureroase amintiri consemnate, cele ale Elisabetei Rizea, a cărei suferinţă e doar o infimă parte a tragediei familiei Arnăuţoiu, o familie pulverizată de istorie.

Aceşti 11 ani, în care tragedia de la Nucşoara este construită ca un fractal din multe alte tragedii care nu pot fi comparate, nu găsesc că îmi pot da dreptul să le povestesc istoria altfel decât prin cuvintele

supravieţuitorilor. Aşa că vom rămâne în zona aceloraşi idei (fixe).

Familia Arnăuţoiu, un model de respectabilitate, în sine o parte a elitei satului, se găseşte, în 1949, în situaţia în care 2 dintre membri, fraţii Toma şi Petre, trebuie să aleagă calea haiduciei. Evitarea unei arestări le va aduce moartea în 1959, după 9 ani de război total cu autorităţile care l-au declanşat.

Grupul „Arsenescu/Arnăuţoiu" cum a fost cunoscut, a avut 16 membri, confruntaţi sângeros cu autorităţile, sau – în condiţiile unei vieţi absurde – chiar cu ei înşişi. Toma şi Petre Arnăuţoiu împreună cu încă 19 oameni având aceeaşi viziune asupra demnităţii au fost omorâţi în 1958. Câteva zeci de oameni au fost condamnaţi la pedepse foarte mari. Câteva sute de alţi oameni au fost direct afectaţi de aceste tragedii, transformând numărul victimelor într-o statistică. Nucşoara are abia în 2007 numai 1.672 locuitori.

Gheorghe Arsenescu, unul dintre iniţiatorii grupului, a fost omorât abia în 1962, completând astfel lista celor 19 oameni ucişi. Nu fac diferenţa între execuţie şi moarte în timpul unei ciocniri cu autorităţile acelor timpuri… Faptul că cineva precum părintele Ion Dragoi a fost condamnat la moarte şi executat pentru că i-a ajutat cu mâncare pe haiduci mă face să pun semnul egal între cele doua feluri de a muri. La fel şi în cazurile lui Nel Chircă, Gheorghe Mămăligă şi Ion Marinescu, împuşcaţi chiar de către prietenii lor în urma unor suspiciuni de trădare. Nişte oameni au încercat să supravieţuiască în condiţii inimaginabile în afara unei societăţi în care absurditatea era cotidiană.

Iniţial, grupul se formează în jurul colonelului Gheorghe Arsenescu, un personaj spectaculos, cu o prezenţă de spirit ieşită din comun, şi cu ajutorul lui Nel Chircă, dezertor încă din perioada interbelică, un bun cunoscător al vieţii din munţi.

În 1949, într-o primă ciocnire cu Securitatea, în casa lui Petre Arnăuţoiu, haiducii reuşesc să scape dintr-o încercuire prost condusă, în urma căreia doi militari sunt ucişi. Urmează despărţirea de Arsenescu, care se decide să acţioneze singur.

În 1950, pe muntele Gălăşescu, un grup de 5 agenţi ai poliţiei politice care se dau drept „Grupul Arnăuţoiu" cu speranţa de a se întâlni cu „Grupul Gavrilă" nimeresc faţă în faţă cu adevăraţii Arnăuţoi, care le observă armamentul disimulat sub haine şi îi ucid pe 4 dintre ei. În aceeaşi perioadă urmează diverse schimburi de focuri între haiducii veniţi să se aprovizioneze în sat şi autorităţi (un asemnea incident se întâmplă chiar în gospodăria Elisabetei Rizea, tot în 1950). Ion Marinescu mai împuşcă în acelaşi an pe şeful GAC-ului şi apoi, într-o ciocnire pe valea râului Vâlsan, încă doi militari care-l atacaseră pe el şi pe Tică Jubleanu.

În 1951, unul dintre haiduci, Titu Jubleanu, este capturat în urma unei lupte sângeroase în care soţia sa, refugiată pe munte, este ucisă, iar Ion Marinescu şi Tică Jubleanu (fiul lui Titu) reuşesc să scape din încercuire.

În 1952, la numai o zi după ce Ion Gavrilă ataca o cabană la lacul Bâlea, Toma Arnăuţoiu face acelaşi lucru la cabana Padina, distrugând şi portretele liderilor comunişti afişate pe atunci în orice loc. Va fi un cap de acuzare important.

În condiţiile în care represiunea se accentuează puternic, pe rând membrii grupului ajung să se

omoare între ei de teama trădării. Astfel, Nel Chircă este ucis pentru că, după ce familia lui e arestată şi copiii trimişi la orfelinat, el se decide să se predea. La fel Ion Marinescu, adeptul unei tactici ofensive, ajunge într-un conflict fără soluţie cu fraţii Arnăuţoiu care decid să-l elimine. Sunt momente extrem de grele pentru haiduci, în nişte condiţii care nu mai aveau nici o legătură cu viaţa normală. Aceste incidente sunt exploatate la paroxism de către autorităţile decise să-i prezinte populaţiei ca pe nişte bandiţi fioroşi. În realitate, situaţia limită continuă în care aceşti oameni încercau să supravieţuiască a făcut ca aceste rezolvări să le mai prelungească viaţa cu câţiva ani, până în 1958.

Ultimii 4 supravieţuitori, Toma şi Petre Arnăuţoiu, Maria Plop, Tică Jubleanu sunt capturaţi după ce numeroase acţiuni de infiltrare ale securităţii au construit o adevărată pânză de păianjen în jurul lor. Resursele alocate acestor combinaţii au fost generoase, scenariile „undercover” cu adevărat inteligente deşi malefice. Într-un final, cei doi fraţi sunt atraşi într-o cursă, în gospodăria unui vechi prieten care le toarnă somnifer în ţuica pe care urmau s-o deguste, iar ei, adormiţi, sunt arestaţi. În operaţiunea imediat următoare, de arestare a Mariei Plop şi a lui Tică Jubelanu, adăpostul lor camuflat într-o grotă este asediat, Maria se predă, împreună cu fiica ei şi a lui Toma, în vârstă de 3 ani, iar Tică este ucis în schimbul de focuri care urmează, în care moare şi un miliţian.

Ancheta şi procesul sunt exemplare ca represiune, doar Maria e condamnată la închisoare pe viaţă (va deceda în 1962), toţi ceilalţi membri ai grupului fiind ucişi.

Povestea acestor oameni este cu adevărat complicată şi, din nefericire, nu există nici până azi o carte care să o povestească la modul epic. Dosarul grupului a fost publicat de fata lui Toma Arnăuţoiu, născută în pădure, care şi-a descoperit identitatea abia după 1989. Volumul se numeşte: *Luptătorii din munţi…*[30] şi îl găsiţi greu. Există şi un trist roman „poliţist" publicat înainte de Revoluţie, dintr-un unghi fals şi manipulator. Aş spune doar că cea mai importantă carte este *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara….* [31]. Deşi interviurile Elisabetei Rizea au avut un mare răsunet în anii '90, numeroase personalităţi (Regele Mihai, Preşedintele Emil Constantinescu) pomenind-o şi asociindu-şi imaginea cu a ei, astfel încât valul de simpatie rezultat a transformat-o într-un neaşteptat şi frumos

simbol, nici până în ziua de azi torţionarilor din aceste înspăimântătoare amintiri nu li se cunosc biografiile. De asemenea, averile confiscate celor condamnaţi în procesul Arnăuţoiu nu au fost recuperate integral niciodată.

Nu mă pot reţine în a reda, din nou, poate cea mai tristă tânguire a Tuţei Rizea: *„Păi aş zbiera, doamnă, ca o vacă, nu ca un om! Atâtea sunt de spus…”*.

Represiunea – Business Report (o perspectivă cinică)

Disclaimer

Folosirea termenilor de business din acest text nu incriminează capitalismul. Este vorba doar de o traducere în limbaj corporatist a unei tragedii globale, pentru a nu fi uitată.

Overview

Aşa cum o multinaţională economică îşi deschide reprezentanţe, sau chiar unităţi de producţie în diverse ţări, pentru a-şi spori market share-ul, cota de piaţă, tot aşa putem vorbi de expansiunea unei multinaţionale ideologice, a comunismului din Uniunea Sovietică. Dacă privim lucrurile dezbăraţi de orice urmă de empatie, cu un cinism maxim, am putea chiar spune că stalinismul impus în ţările Europei de Est imediat după război a fost implementat cu mare profesionalism, pe baza unui „business plan" bine construit, şi cu rezultatele aşteptate. Aşa cum Coca-Cola deschide o fabrică şi îşi instalează banda de îmbuteliere, precum şi normele şi regulile atent monitorizate de o echipă de management de expaţi, care apoi formează o echipă de management locală, aşa se poate vorbi de instalarea unui întreg regim totalitar, mai întâi condus direct de expaţi ca Vâşinsky sau Ana Pauker sau alţii, cu trupe ale Armatei Roşii staţionate în ţara ocupată, apoi predată, cu „manual de funcţionare" cu tot, unei echipe locale, în care a răzbătut din întregul consiliu de administraţie un „CEO" precum Gheorghe Gheorghiu zis şi Dej.

Asta găsesc să fie singura explicaţie a faptului că imaginile de propagandă din ţările Europei de Est arată exact la fel, intonaţia speaker-ului este atât de asemănătoare încât ai senzaţia că este acelaşi om care vorbeşte şi în română şi în bulgară sau maghiară sau cehă etc. Poveştile supravieţuitorilor represiunii sunt identice, pentru că metodologia aplicată de sovietici era aceeaşi. De altfel, spre exemplificare, la sfârşitul acestui articol veţi găsi două link-uri, unul către un episod din *Memorialul Durerii* iar altul către un film documentar bulgar - *Supravieţuitorii,* al lui Atanas Kiriakov (despre o întâlnire cu domnia sa puteţi citi în articolul *7 kilometri….*). Acesta din urmă povesteşte halucinant de asemănător aceleaşi tragedii, întrerupte de aceleaşi imagini de epocă în care pare că doar limba diferă. Stupefianta asemănare a celor două pelicule nu-şi poate avea altă explicaţie decât în globalizarea regimului comunist, gândit, poate ironic, în aceiaşi termeni strategici ca expansiunea globală a unei corporaţii capitaliste. Doar că în loc de hamburgeri avem expropieri şi colectivizări, în loc de băuturi răcoritoare avem, vai!, atât de multe lacrimi, în loc de ţigări avem gloanţe…

Adevăratul câştigător al celui de-Al Doilea Război Mondial a fost Uniunea Sovietică. Nu e scopul acestui text să dezvolte şi mai mult ideea, dar când spun asta am în vedere următoarele *target*-uri atinse de sovietici:

- achiziţia de noi teritorii
- preluarea completă a managementului majorităţii ţărilor Europei de Est
- extinderea influenţei asupra întregii Europe şi în mare parte din Asia.

Să facem *zoom* pe zona uneia dintre *funcţiile suport* ale acestei multinaţionale ideologice: HR-ul, pardon, Ministerul Afacerilor Interne.

Case study: România

Executive Resume

Multinaţionala ideologică Uniunea Sovietică a ales să nu promoveze pe nimeni din ţara proaspăt intrată în grup prin „hostile take over”, mai ales că aceasta fusese asociată, oarecum obiectiv, cu principalul concurent pe piaţa totalitarismului, o companie tot multinaţională, numită Axa (cu headquarter-ul în Germania şi puternice filiale în Italia, Spania, Japonia etc.) Pe lângă o întreagă echipă de expaţi cam de mâna a doua, aduşi să implementeze strategia de comunizare, au fost răsplătiţi cu joburi bune şi o parte dintre foştii traficanţi locali de droguri ideologice. Produsul fiind de o calitate execrabilă, ei nu prea avuseseră succes, au stat mai mult prin închisoare, remarcându-se mai degrabă în luptele pentru teritoriu dintre ei, astfel încât, după ce liderul lor Foriş este eliminat prin lovituri mortale de rangă, Gheorghiu Dej devine marea speranţă a managementului autohton. Odată ce noul board condus de acest tip obscur s-a instalat, impunerea noului business plan de după joint-venture a avut un deadline foarte strâns impus de la headquarter-ul de la Moscova.

Scope

Siguranţa Statului fusese un departament care îşi îndeplinea target-urile la un nivel bun spre foarte bun. Practic, mişcările extremiste de stânga erau aproape complet anihilate, iar distrugerea celor de dreapta era „in good progress”. În 1948 însă, se schimbă principalele obiective, politica de recrutare şi, evident, criteriile de performanţă. Poliţia politică din România iese din zona „suport” şi se transformă într-o nouă linie de „core business”. Pentru că reprezentanţa din Carpaţi a totalitarismului global avea ca misiune, viziune şi valori ideile extremei stângi, atunci comunismul a fost scos de pe lista neagră, în locul lui intrând, odată cu dreapta, întreaga democraţie (totalitarismul, după cum reiese şi din nume, nu îşi propune obiective realiste, ci totale, fără jumătăţi de măsură).

Deci, primul obiectiv major care trebuia îndeplinit, ca să se poată implementa cu succes strategia, a fost ca absolut nimeni să nu mai ştie absolut nimic despre normalitate, echivalată de bunul simţ cu democraţia.

Politica de recrutare a fost, inevitabil, greu de construit după nişte criterii normale, pentru că managementul în sine era compus din oameni cu o experienţă de business din zona micii evaziuni politice, nicidecum din cea a unei afaceri de anvergură. Dar important era entuziasmul, aşa că s-a trecut la angajarea unor oameni, ale căror caracteristici erau: educaţie – zero, înclinare spre violenţă – maximă, discernământ – lipsă completă, obedienţă – maximă, job anterior – fără sau nesemnificativ, veniturile anterioare – la fel, creierul – cât mai murdar şi neted (ca să poată fi spălat cu maximă eficienţă folosind detergent ideologic experimental), repet, entuziasmul era totul.

Criteriul de perfomanţă principal era obţinerea totului în timpul minim posibil (1 an). V(I)P-urile acestei prime tranşe de angajaţi au fost unii ca Alexandru Drăghici, Alexandru Nicolski sau Gheorghe Pintilie (la ultimii doi care făceau „artă” din represiune, acestea erau numele de scenă). Printre cei care s-au remarcat pe parcurs, prin maximă eficienţă în a renunţa complet la orice urmă de umanitate, în poziţii operaţionale din *line business* (în limbajul imobiliarelor – băieţii cu mistria, canciocul şi târnăcopul), s-au numărat alţi angajaţi, ca Ion Cîrnu, Moritz Feller, Alimănescu etc. Şi nişte şefi de echipă precum Pavel Aranici, sau, ceva mai târziu, Nicolae Pleşiţă, promovaţi dintre cei care

relaţionau mai bine cu top management-ul (*relationship-ul* consta în general în curăţarea cu limba a cizmelor şi a lenjeriei intime a şefilor).

Odată cu semnarea obiectivelor de ambele părţi, lumea s-a pus pe treabă care a decurs, în general, destul de bine, cel puţin după majoritatea indicatorilor. Un exemplu e numărul de membri de partid: aproximativ 800 în 1944, aproximativ 1.000.000 în 1949, iar pe termen lung circa 4.000.000 în 1989, creştere realmente spectaculoasă. Un altul este numărul de „concurenţi" politici: zero, chiar din 1947, numărul de întreprinderi private mijlocii şi mari: zero, chiar din 1948. Metoda strivirii a dat rezultate uimitoare.

Risk Assessment and Mitigation

Imediat ce logo-ul (format dintr-un desen simplu, dar de efect, aşa cum cer regulile identităţii corporative: un ciocan şi o seceră încrucişate) a fost instalat peste tot, inclusiv pe toate *stationary*-urile, a apărut o mică problemă. Această mică problemă, rezolvată ceva mai greu, a fost apariţia unor opozanţi, care n-au vrut să-şi însuşească noua viziune administrativă şi au ales varianta luptei cu arma în mână, la propriu. Metodele de tip *overkill* (hai să strivim muşte cu excavatorul) bazate pe consumul de mari cantităţi de gloanţe au eşuat. Mai mult, soldaţii, neobişnuiţi cu acest tip de luptă, ajungeau să se mai şi împuşte între ei, un haiduc căzut era înlocuit de altul din grupurile de oameni care-i sprijineau, pentru că în aceste cazuri violenţa în stare pură, atât de îndrăgită de torţionarul român, producea efecte opuse celor aşteptate.

În principal existau două riscuri:

- Întârzierea „reformelor" – colectivizare, comunizare, naţionalizare, (şi de ce nu?) regionalizare
- Dovada că sistemul nu este infailibil. Alternativa la „perfecţiune".

Astfel, mecanismul represiv trebuia îmbunătăţit. Şi aici intră în scenă Consultantul de la *headquarter:* NKVD-ul, cum se numea pe vremea aceea, cunoscut de noi mai recent sub numele de KGB.

Experienţa consultantului era amplă. Chiar din timpul războiului cu Axa, forme de rezistenţă la schimbare au fost prezente şi în alte ţări, într-o gamă variată de *modus operandi*, cu grad de periculozitate în general mare, cu tendinţe „sindicalizatoare", care puteau cauza chiar falimentul *branch-urilor* locale ale comunismului. Astfel, în Polonia, o asemenea mişcare, formată în general din militari, a luptat atât împotriva Axei („Armia Krajowa") cât şi împotriva Sovietelor („Soldaţii blestemaţi") încă din timpul războiului, raliind peste 53.000 de mebri. În Ukraina, „marketingul" naţionalist al unor asemenea grupări („UPA") era cât pe-aci să cauzeze mari pierderi de teritoriu chiar foarte aproape de centrul de putere de la Moscova. Ţările Baltice, pe cât de mici, s-au dovedit pe atât de combative, cauzând şi ele probleme („Frăţia din pădure"). Până şi în Bulgaria („Goryanstvo") munţii aceia mici au fost plini de haiduci. Iugoslavia („Ustaşii") la fel. În jurul lui 1949, toate aceste mişcări fuseseră distruse şi tocmai în România lucrurile scăpau de sub control. Inadmisibil.

Astfel, noi tehnici au fost adoptate, combinate cu planurile de măsuri în variantă atroce, amintite mai

sus:

- recrutarea de informatori în cantităţi cât mai mari (peste 300 în cazul Şuşman),
- tăierea resurselor haiducilor (peste 1000 de anchetaţi în cazul Gavrilă),
- dezinformare prin lansarea de zvonuri şi legende demne mai degrabă de literatura de senzaţie (ideea că toţi haiducii au fost legionari, iar dacă nu, atunci au fost delincvenţi de drept comun),
- infiltrarea de agenţi sub acoperire (a cam eşuat după un început bun, dar şi-a dovedit limitele tot în cazul Gavrilă),
- atragerea în tot felul de capcane (emigrarea în Grecia).

Rezultatele au întârziat să apară, dar, în cele din urmă, au venit, ultimii 2 haiduci fiind anihilaţi foarte târziu: abia în 1962, unul dintre ei a fost, în sfârşit omorât şi tocmai în 1976 a fost capturat celălalt, retras între timp din activitate. Toate acestea cu un cosum uriaş de bani şi resurse, necuantificat vreodată. Această cheltuială, fără să se fi calculat vreun ROI (*return of investment*), a generat ulterior şi disponibilizarea, cu un consistent pachet compensatoriu, a multora dintre numele amintite mai devreme (Drăghici, Nicolski etc.).

Conclusion

Să evităm, în acest context, cuvântul „partizan", pentru că, pe lângă originea sovietică a numelui, aceşti oameni nu susţineau nici un partid. Dacă o făcuseră vreodată, acum, în pădure, nu se mai punea problema vreunei şedinţe sau cotizaţii. Ei acţionau conform unei idei atât de des întâlnite încât i s-a tocit sensul între timp, care se numeşte *demnitate*.

În absenţa vreunei forme de opoziţie, oricât de minimal organizată, în anii care s-au scurs de la eliminarea haiducilor, *branch-ul* din România al multinaţionalei comuniste, condus de un grup infracţional de interlopi politici, a stăpânit total vieţile tuturor oamenilor.

Multinaţionala a dat faliment în 1989 dar uriaşele ei creanţe către întreaga lume au rămas şi în ziua de azi nerecuperate. Mai nimeni din management nu a fost închis. Ba chiar, în fostele teritorii spulberate de totalitarism, foşti angajaţi ai întreprinderii încearcă, uneori cu succes, să obţină un job bun şi în lumea de azi. Un job politic sau economic important, evident. Ei există printre noi şi ne privesc foarte senin, ne cer imperativ încrederea. Sub costumele scumpe pe care obişnuiesc să le poarte, se mai văd încă petele de sânge cu care s-au murdărit în acest abator de exterminat elite care a fost, timp de 50 de ani, ceea ce suntem obişnuiţi să numim „ţara noastră".

Support documents

Utilizarea reţelei informative în reprimarea rezistenţei armate anticomuniste[32]

Filme: *Memorialul Durerii*[33] - un documentar fluviu din care, probabil, aţi văzut cel puţin un episod. Nici o diferenţă între acesta şi filmul documentar bulgăresc *Supravieţuitorii*[34].

Disclaimer

Folosirea termenilor de business din acest text nu incriminează capitalismul. Este vorba doar de o traducere în limbaj corporatist a unei tragedii globale, pentru a nu fi uitată.

Actul II: Un copac cu urme de sânge[35]

În dimineaţa zilei de 10 martie 1950, în poarta casei lui Gavrila Burzo din Hălmăsău – Bistriţa loveau cu putere patru oameni în uniformă militară. Al cincilea, tras un pic deoparte, aştepta privindu-şi vârful cizmei de box, preocupat de un gândac din aceia numiţi vaca Domnului, care tocmai văzuse lumina zilei în lanurile de lucernă abia apărute prin grădinile din jur.

Era şeful celor patru, pe numele său Briceag, iar restul erau subordonaţi din trupele de securitate alocate biroului din Dej, pe care căpitanul Briceag îi comanda. Gavrilă a apărut nu înainte de a se bărbieri, cu briciul său cel bun, spălat atent într-o farfurioară de aluminiu.

Se mişca greu, dar vârsta sa şi faptul că se îmbrăcase tocmai în hainele bune nu a impresionat pe nimeni. Era vinovat şi ştia asta – în primul rând, vina era că nu-i plăceau comuniştii, colhozul şi tot ce însemna „democraţia populară”.

Ca gospodar de frunte al satului, mai îndrăznise să şi spună cu voce tare, în felul lui, toate acestea.

Apoi, în lumea fierbinte a acelor ani de apogeu al războiului rece, oferise ajutor unor tineri înfierbântaţi care, crezând că într-adevăr americanii vor coborî în noaptea următoare din cerul înstelat, nu s-au prezentat la armată. Le-a dat de mâncare şi găzduire verilor Simion şi Gavrila Căienar, ca şi lui Ioan Pop, tineri din sat; dar, şi mai grav, ajutase un alt tânăr dintr-o comună învecinată, Negrileşti, care dezertase din armată pentru a-şi vedea iubita cu care voia totuşi să se însoare înainte ca adevărul să iasă la iveală în faţa satului – şi anume că ea îi purta rodul în pântece.

„L-au luat şi l-au dus într-o pădure”, îşi amintea fiul său Rudolf Burzo în 1993, când se apropia de 80 de ani. *„Această pădure este situată între satele Breaza şi Poieni, comuna Negrileşti. Acolo, tatăl meu a fost împuşcat împreună cu un tânăr dezertor, al cărui nume nu-l cunosc. Cunosc acest lucru deoarece, la două zile după acest fapt, am mers la locul respectiv şi l-am dezgropat; am văzut că tatăl meu era împuşcat în piept, iar acel tânăr care nu cunosc cum se numeşte a fost împuşcat în ceafă şi avea amândoi ochii săriţi din orbite. Am aflat de la diferite persoane, printre care şi preotul din Breaza, că înainte de a fi împuşcati, cei doi au fost puşi să-şi sape groapa”*.

Nici acest răgaz în faţa morţii nu s-a prelungit. Oamenii regimului, securiştii, se grăbeau. Mai aveau şi alte misiuni în acea zi. Căci groapa – cum spune Rudolf Burzo, care a fost acolo şi atunci alături de fratele mai mic al său, Ioan, pentru a-i da măcar odihna cuvenită în pământ tatălui său – *„era foarte mică; adică peste cadavre fiind un strat foarte subţire de pământ”*. Împuşcarea bătrânului Burzo şi a tânărului dezertor din Negrileşti venea la câteva ceasuri după ce acelaşi grup de securişti înarmaţi îi executase pe ceilalţi tineri cărora el le oferise ajutor; iar vestea pornise prin satele bistriţene, căci crima nu a fost ascunsă. Cum spune Rudolf Burzo, acolo unde i-au omorât *„părinţii lor au fost puşi să le sape groapa”*. Şi adaugă, ca o minimă compensare faţă de dimensiunea ororii: *„dar numai după ce fuseseră împuşcaţi deja”*. Tânărul dezertor şi bătrânul Burzo zac şi astăzi în acelaşi mormânt, unul peste altul. Pe lângă oase, a mai rămas mărturia scrisă a fiului său, astăzi şi el decedat, a celuilalt fiu mai mic, Ioan - încă în viaţă. Şi alte două semne, dintre care unul imaginat şi altul văzut atunci. Cel din urmă este un copac, despre care Rudolf Burzo, ajuns la două zile de la execuţie măcar spre a-şi îngropa mai adânc tatăl, pentru că n-a avut voie atunci să-i pună vreo cruce, spune: *„Eu*

sunt în măsură să indic locul unde a fost împuşcat tata, precum şi locul în care are mormântul. Mai cunosc că tatăl meu, înainte de a fi împuşcat, a fost legat de un copac şi acolo a fost împuşcat; deoarece, imediat după aceea, am văzut pe acel copac urmele lui de sânge”. Celălalt semn, imaginat, dar plauzibil, a dispărut demult în nisipul uliţei din faţa porţii bătrânului Burzo; e lovitura cu dosul palmei cu care comandantul de securitate Briceag a înlăturat de pe carâmbul cizmei acel mic gândac numit popular vaca Domnului, înainte de a-l strivi sub talpă.

Gogu

O biografie

Exerciţiu de demitizare – numai pentru cei capabili să înghită ce urmează.

Întrebare: A fost Dobrogea „pământ românesc?”

Răspuns: … mda. Adică e un teritoriu menţionat în documente istorice (Mircea cel Bătrân) dar stăpânit din motive strategice de Imperiul Otoman şi depopulat aproape complet de români, înlocuiţi cu turci timp de sute de ani. Odată cu recâştigarea acestui teritoriu, după 1877, Dobrogea este colonizată. Iar după câştigarea Cadrilaterului, din 1925, este colonizată şi de aromâni.

Întrebare: Ce înseamnă „apatrid”?

Răspuns: Un om fără ţară, nici măcar una de origine. Acesta este statutul cel mai greu din istorie. Nu refugiatul politic, emigrat din ţara căzută sub nu ştiu ce regim incompatibil. Absenţa oricărei ţări. Cel puţin aşa am citit într-o carte, *Originile totalitarismului* de Hannah Arendt.

Să ne gândim puţin: nu ai amintirile unei ţări a ta, nimeni din familia ta nu a fost considerat vreodată drept co-naţional al altuia care locuieşte în acelaşi oraş cu tine, dar vorbeşte altă limbă. Nu ai istorie. Nu ai cultură. Tu faci parte dintr-o statistică: atâtea procente dintr-un total de oameni. Dacă, într-o zi, vine cineva la tine şi-ţi spune într-o limbă foarte asemănătoare cu a ta că tu şi oamenii tăi sunteţi fraţi cu el şi oamenii lui, şi că ţara lui, care va fi şi a ta, are nevoie de tine, că îţi va oferi o viaţă mai bună, nu vei mai fi cioban, ci vei primi pământ şi vei avea şi tu o ţară în sfârşit? Cam aşa stau lucrurile cu machidonii din Dobrogea. Au fost ei recunoscători statului român? Da, au înţeles să fie recunoscători devenind ultranaţionalişti, pentru a-şi demonstra justeţea apartenenţei la această ţară. La nivelul lor de educaţie, s-au regăsit în mesajul legionarilor şi mulţi, foarte mulţi dintre ei au şi devenit legionari. Cum poate fi sedus de un mesaj politic extrem un agricultor-cioban cu o asemenea motivaţie, când o generaţie de intelectuali a fost sedusă, ţine de evidenţă. Textul de mai sus nu e o scuză, legionari notorii au fost de origine aromână.

Gogu Puiu a fost legionar. După rebeliunea din 1941 a fost internat într-un lagăr din Germania alături de ceilalţi fugari din România. Alege să revină în România, în 1947, este arestat şi închis 1 an de zile pentru trecutul său şi pentru reinterpretarea prezentului său. Evadează şi ajunge în Dobrogea, unde va deveni catalizatorul rezistenţei anticomuniste, în regiunea cea mai neprielnică pentru aşa ceva, ocupată de trupele sovietice staţionate în România şi în condiţiile unui relief nepotrivit.

Alături de fraţii Fudulea şi de Nicolae Ciolacu[36], încearcă să organizeze satele dobrogene în aşteptarea unei confruntări între Statele Unite şi Uniunea Sovietică. O confruntare care nu va veni niciodată. Vânătoarea de oameni începe şi, după numeroase ciocniri între trupele de securitate şi „Haiducii Dobrogei”, Gogu Puiu moare într-o ambuscadă, în 1949, în satul Cobadin, la numai 32 de ani. Se spune că s-ar fi sinucis cu o grenadă, Securitatea îşi arogă varianta în care grenada a fost aruncată în el de către un soldat.

Până în 1952, întreaga rezistenţă[37] a haiducilor este complet înfrântă, odată cu arestarea lui Nicolae Ciolacu, singurul lider care va supravieţui şi după 1989 şi care ne va povesti ce s-a întâmplat. Gogu

Puiu însă va rămâne personajul charismatic al acestei mişcări odată cu controversa asupra faptului că ar fi fost sau nu un agent trimis din Vest pentru a cataliza rezistenţa.

Au fost arestaţi peste 2.300 de oameni. Au fost omorâţi peste 125, oasele lor zac neodihnite şi azi prin toată Dobrogea.

Balada lui Gogu Puiu

Gogu Puiu a fost personajul legendar al rezistenţei anticomuniste din Dobrogea. Viaţa lui a fost spectaculoasă şi misterioasă în acelaşi timp.

Elena Rădulescu este nepoata lui Gogu Puiu. Elena a scris această biografie a bunicului ei, pe care vă invit s-o citiţi, în premieră, aici.

Gogu Puiu a fost bunicul meu din partea mamei, un personaj marcant atât în familia mea, cât şi în

comunitatea de aromâni din Dobrogea. În 1926, când avea 8 ani, a plecat cu familia sa din Gramaticova, Grecia, fiindcă nu au acceptat grecizarea, şi au ajuns în Caliacra, Cadrilater, unde au stat până în 1941, când Cadrilaterul a fost retrocedat Bulgariei. Din acel an, familia bunicului meu s-a stabilit în comuna Mihail Kogălniceanu, judeţul Constanţa. Încă de tânăr, Gogu Puiu a aderat la Mişcarea Legionară, fiind un spirit luptător, adept al ideologiei naţionaliste. În timpul Guvernării Legionare era militar în termen şi a fost recrutat în batalionul de gardă al Mareşalului Antonescu, iar cu această ocazie şi-a dat seama că Mareşalul trădează Mişcarea Legionară care pentru el nu a însemnat decât un pilon de sprijin în obţinerea puterii. La puţină vreme se eliberează din armată şi îl vom găsi comisar de Poliţie Legionară în Constanţa, aşa îl prinde Rebeliunea. După abdicarea Guvernului Legionar, sfătuit de tatăl său va pleca din ţară, pe la începutul lui 1942, fiindcă acesta prevedea că activitatea legionară a fiului mijlociu va pune în pericol întreaga familie. Oricât de mult ar fi vrut Gogu Puiu să rămână în ţară şi să lupte în numele valorilor în care credea, îndemnul tatălui nu putea fi nesocotit, aşa că a plecat. În 1942, conform mărturiilor familiei Crăcea, a fost în Bulgaria, tinerii căsătoriţi Crăcea adăpostindu-l în casa lor. Ulterior, bunicul meu pleacă spre Germania şi se întâlneşte la Buchenwald cu un grup de legionari plecaţi din ţară, printre care Horia Sima, Iaşinski, Constantin Papanace, S. Ionescu şi alţii. Aici se va scinda Mişcarea Legionară, pe de-o parte adepţii lui Horia Sima, pe de altă parte cei ai lui Zelea Codreanu, iar cele două grupări vor fi cunoscute ca „Simiştii" şi „Codreniştii", conducătorul codreniştilor fiind Constantin Papanace, care a fost secretar de stat în Ministerul de Finanţe pe vremea Guvernării Legionare, iar mai târziu va deveni bibliotecar la Vatican. După plecarea din Buchenwald, Papanace se stabileşte în Italia, urmat bineînţeles de toţi ai lui, inclusiv Gogu Puiu.

La finele războiului, serviciile secrete occidentale începeau să trimită în România agenţi instruiţi în taberele lor, ca să lupte împreună cu grupurile de partizani ce începuseră să se formeze în Carpaţi. Fire energică, patriot şi cu o dorinţă năvalnică de a lupta în numele dreptăţii, al Credinţei şi pentru neam, Gogu Puiu îi cere de nenumărate ori lui C. Papanace să îl trimită şi pe el în ţară. De fiecare dată primeşte refuzul imperturbabil al mentorului său, care spunea mereu că el nu-şi poate trimite copiii la moarte. În 1945, Gogu Puiu hotărăşte să plece singur. Spre ţară, se opreşte la Belgrad, unde este recrutat de ofiţerul Blondell, agent al serviciilor secrete franceze. Se întoarce împreună cu acesta în spaţiul occidental şi până în 1947 nimeni din comunitatea aromână şi legionară nu ştie nimic despre existenţa lui Gogu Puiu. În 1947 se prezintă la Constantin Papanace, îi spune că este pregătit să plece în ţară; nici de data aceasta nu primeşte aprobarea, însă va pleca. Nu se cunosc date din perioada 1945-1947 din viaţa lui Gogu Puiu, însă ce s-a aflat cert din arhivele CNSAS este faptul că, la intrarea în ţară, avea un paşaport în care doar fotografia era autentică. În rest, paşaportul eliberat de autorităţile oraşului Innsbruck conţine un nume fals – Mohamed Ali Osman, de origine albaneză. Ajuns la Oradea, se predă la Biroul Organizaţiei de Partid şi cere să fie prezentat lui Vasile Luca, căruia trebuia să îi transmită un mesaj, dar este primit de Ana Pauker. După această întrevedere este încarcerat la Văcăreşti, condamnat la 1 an pentru trecere frauduloasă de frontieră. Nu se cunoaşte exact modul în care a ieşit de la Văcăreşti, fiindcă există persoane care spun că Gogu Puiu ar fi evadat la sfârşitul lui 1947.

Din 1948, Gogu Puiu se stabileşte în nordul Dobrogei, unde găseşte deja organizate grupuri de

rezistenţă, de către fraţii Nicolae şi Nicea Fudulea şi Gheorghe Filiu. Toţi erau legionari, ba mai mult, Nicolae Fudulea a fost decorat de Căpitan cu Crucea Albă. Din mărturiile convivilor săi, se deprinde faptul că era un tip carismatic şi foarte bine antrenat în ceea ce priveşte organizarea luptei de clandestinitate. Reuşeşte să organizeze oamenii în grupuri foarte mici, de aşa manieră încât, dacă unul ar fi fost prins de organele de securitate, să nu poată să indice camaradul lui (probabil că ei cunoşteau că la dreapta şi la stânga lor se află oameni, dar nu-i puteau identifica nominal).

La începutul lui 1948, vizitează un prieten, Zahu Pană din Constanţa, căruia îi spune că în noaptea de 14-15 mai 1948 va avea loc un val masiv de arestări în toată ţara, semn că va începe Insurecţia populară, şi că vor veni în ajutor americanii. Este cunoscut faptul că în noaptea respectivă s-au facut mii de arestări, cu precădere în rândul studenţilor, dar americanii nu au mai venit. În vederea acestui fapt, Gogu Puiu trebuia să organizeze o armată paramilitară din câţi mai mulţi oameni cu armele şi muniţia aferente. În acea perioadă destul de tulbure, când foarte mulţi nu conştientizau ce înseamnă comunismul şi când frica nu se inoculase atât de adânc în firea lor, oamenii se adunau să lupte împotriva celor care le interziceau să creadă în Dumnezeu şi le furau proprietăţile şi fiinţa naţională. Nu mai conta culoarea politică a celor care înţelegeau să lupte împotriva unui duşman comun. A fost o perioadă în care Gogu Puiu şi oamenii lui erau consideraţi apărătorii şi răzbunătorii neamului, iar miliţienii fie le dădeau de bună voie armele din dotare, fie fugeau din sedii lăsându-le astfel cale liberă. Aceasta era o modalitate de a face rost de arme. O altă modalitate al cărei efect îl cunoaştem, fără a şti însă cum s-a ajuns aici, este faptul că Gogu Puiu, cu doar o mână de oameni, intra în unităţi militare şi pleca de acolo cu camioane încărcate cu arme şi muniţie.

Într-o astfel de incursiune (despre care nu credem că a fost realizată numai pe baza curajului) este rănit Nicolae Mataranga. Riscul de cangrenă era imens, iar drumul la doctor era sinucidere. Nicolae Ciolacu povesteşte că Gogu Puiu l-a operat pe Mataranga salvându-l de cangrenă.

Un alt episod, povestit de Gheorghe Filiu de data aceasta, este acela că în toamna târzie a lui 1948 Gogu Puiu primeşte vestea că 9 camarazi au fost prinşi şi închişi la securitatea din Babadag. Plin de curaj şi încredere, îşi ia un singur om şi se duce să-şi scape camarazii, neimaginându-şi, însă, starea în care i-a găsit. Aplicând o tehnică de intimidare, a tras rafale de mitralieră, creând impresia că sunt mulţi, astfel încât cei câţiva securişti care se aflau în sediu s-au încuiat în camere, iar ei s-au dus în beci să-şi elibereze oamenii, pe care i-au găsit într-o stare fizică deplorabilă cauzată de tortură. Aceştia neputându-se deplasa singuri, a trebuit să fie căraţi în spate, aşa încât s-a tras în continuare în uşi, pentru a-i împiedica pe securişti să iasă până la finalizarea operaţiunii. Se naşte întrebarea de unde ştia Gogu Puiu atâtea lucruri - ajutor medical, organizarea nucleelor de luptă, eliberare de ostatici, modalităţi de înarmare, iar răspunsul nu poate fi decât unul singur: în cei 2 ani de absenţă, acesta a fost instruit într-o unitate de instrucţie paramilitară care se afla undeva pe teritoriul Europei de Vest.

Tot Nicolae Ciolacu, dar şi alţi supravieţuitori relatează că în toată perioada cât i-a condus, Gogu Puiu a purtat un soi de uniformă: cizme Burger, pantalon negru bufant, camaşă neagră şi în funcţie de anotimp, haină/pardesiu tot de culoare neagră. Interesant este că, la această ţinută, a purtat întotdeauna un fel de port-hart din piele, în care se bănuieşte că avea nişte documente

secrete, deoarece nici în somn nu se despărţea de acest port-hart. Pe lângă port-hart, păstra o grenadă ce îi era sortită. Jurase că nu se va lăsa prins de viu.

O altă întâmplare, relatată tot de Ciolacu, care accentuează personalitatea acestui om este următoarea: unul dintre camarazi cunoaşte într-o împrejurare un tânăr care a reuşit să-l convingă că doreşte din tot sufletul să lupte alături de ei şi să-l prezinte lui Gogu Puiu. S-au întâlnit pe înserat la marginea unui sat din Dobrogea de Nord, iar când Gogu Puiu l-a văzut, a pus mâna pe pistol spunându-i ori să plece, ori îl împuşcă. Motivaţia: „mi-aţi adus un securist", şi într-adevăr aşa era, căci tânărul era un ofiţer de securitate care avea misiunea să se infiltreze chiar în proximitatea lui Puiu, conform mărturiilor sale.

Având în vedere că Gogu Puiu nu numai că nu excludea posibilitatea morţii, dar era convins că aceasta va veni, nu putem să-l considerăm naiv şi idealist. Postea şi se împărtăşea la fiecare 3 luni, de teamă ca moartea să nu survină şi să-l prindă nepregătit. În momentul în care a ales acest drum, a tăiat orice legatură emoţională cu familia şi cu tot ceea ce l-ar fi putut determina să renunţe la luptă. Numai că, om fiind, a făcut câteva erori, şi anume s-a îndrăgostit de o femeie, Olimpia, care l-a iubit mai presus de orice pe lume şi cu care a vrut să se cunune. Aceasta a acceptat şi a adus pe lume un copil al lui Gogu Puiu. Acestea au fost greşelile fatale despre care vom relata mai târziu.

Din raţiuni de siguranţă au hotărât să împartă mişcarea de rezistenţă din Dobrogea în două, Dobrogea de Nord şi Dobrogea de Sud, pe ambele coordonându-le Gogu Puiu, numai că de cea din Sud răspundea Gheorghe Filiu. Se pare că acum deplasările dintr-un loc în altul erau mai dificile, securitatea, sub conducerea lui Dogaru, era mai atentă, fraţii Fudulea – unul (Nicea) murise în pădure la Babadag, iar celălalt era arestat, şi, bineînţeles, mulţi dintre conducători erau închişi.

Educaţia creştină primită în familie de Gogu Puiu îl obliga să nu lase să se nască un copil în afara unei căsătorii binecuvântate în Biserică şi se hotărăşte să se deplaseze în S, în satul Cobadin, aflat la 18 km distanţă de Constanţa, la prietenul său, Gheorghe Filiu. Aici îl cheamă pe preotul Mihăilescu, căruia îi cere să oficieze slujba religioasă de cununie, nu înainte însă de a ajunge în Cobadin şi sora lui, Maria. Pentru aceasta, au trimis oameni care s-o anunţe să vină, dar la Cobadin nu s-au mai întors nici oamenii trimişi, nu a ajuns nici Maria. Iritat de acest lucru, Gogu Puiu pleacă singur în comuna Mihail Kogălniceanu, dar aici, fratele soţiei sale, Constantin Puiu, ca mama, sora şi fratele său mai mic au fost ridicaţi de securitate. Acesta îl ia pe Gogu şi îl duce cu căruţa până aproape de Cobadin. Spre dimineaţă, în ziua de 19 iulie 1948, Gogu intră în casa lui Filiu, intenţionând să plece în toiul nopţii, deoarece deja îşi încălcase principiile de siguranţă: să nu stea mai mult de 2 zile în acelaşi loc. Securitatea află unde este şi îşi trimite trupe în Cobadin care, din aproape în aproape, ajung să înconjoare casa lui Gheorghe Filiu şi începe un adevărat război între trupele de securitate pe de-o parte, iar de cealaltă parte un singur om: Gogu Puiu. Acesta trage din foarte multe locuri ale casei, cu intenţia de a crea impresia că sunt mai mulţi. După relatările unui martor ocular, Petre Dica, Gogu împuşcă circa 14 securişti, iar la un moment dat, când a considerat că s-a creat o breşă propice ieşirii din casă, sare pe fereastră, spunându-i Olimpiei: „Dacă va fi băiat să-l botezi Hristu, iar dacă va fi fată s-o botezi Zoe."

Odată ajuns afară, continuă să tragă, dar din nefericire este rănit într-un picior, şi tot atunci constată că şi-a terminat muniţia. Îi rămâne doar o grenadă, pe care o păstra pentru el, şi într-adevăr o detonează, producând un incendiu într-o şură de paie, în dreptul căreia se afla. Aşa se pare că îşi găseşte sfârşitul acest erou legendar al neamului nostru.

Însă!

Olimpia Puiu, însărcinată în luna a patra, este prinsă de securitate a doua zi şi încarcerată. După arestare, este dusă pentru a face confruntarea cadavrului, numai că aici descoperă (după propria ei mărturie) un cadavru complet carbonizat din care nici măcar nu putea distinge vreo trăsătură. Este momentul când ea refuză să recunoască moartea lui Gogu Puiu. Olimpia este încarcerată, condamnată la 5 ani, naşte în decembrie 1949 o fată, pe care o botează Zoe. Copila stă alături de mama ei timp de 1 an şi 4 luni, iar mama se eliberează după ce ispăşeşte 5 ani de temniţă. Olimpia moare în 1956, la 2 ani dupa eliberare, aşa că nu ne-au rămas multe mărturii de la ea.

Zoe creşte şi află ca într-un basm sau o legendă ca tatăl ei nu a murit atunci, în ajunul lui Sf. Ilie, 1949, că atunci a fost rănit într-un picior, şura de paie care a luat foc a mascat plecarea lui şi ajunge în casa doctorului Apostol care i-a îngrijit rana, după care a plecat.

Cam în aceeaşi perioadă, vine de undeva din America de Sud un alt luptător din rezistenţa din Dobrogea, care o caută pe Zoe, şi-i spune că tatăl ei nu a murit, că trăieşte, şi ar vrea să discute cu ea acest lucru, dar după ce se va întoarce dintr-o vizită pe care trebuia s-o facă în altă localitate. Și-au dat întâlnire peste o săptămână. Zoe se duce la locul de întâlnire, aşteaptă circa 2 ore, domnul George nu apare. Sună la familia care i-l prezentase. Află că a fost găsit mort pe plaja la Mamaia de către oamenii care veniseră să aranjeze nisipul.

Zoe a trăit cu o fărâmă de speranţă, inoculată în sufletul ei şi de credinţa bunicii paterne care, la rândul ei, avea convingerea că Gogu nu a murit.

Târziu, în 1994, vorbeşte la telefon cu Dumitru Bacu, ce se afla în România. Îi spune că este obligat să plece urgent la Paris (prin august), dar că în octombrie se va întoarce, ocazie cu care vrea să o întâlnească pentru că trebuie să-i spună lucruri despre tatăl ei pe care nu le mai ştie nimeni. Moare înainte de a apuca să revină în ţară.

În arhivele CNSAS există două telegrame date de Procuratură, în 1956, către Miliţia Kogălniceanu, în care se cere „să fie căutat, încătuşat şi adus banditul Gogu Puiu”. Răspunsul este că „banditul nu a răspuns nici măcar la afişarea pe uşă”.

Nu putem vorbi mai amănunţit despre Gogu Puiu deoarece dosarul său de securitate, alcătuit din 5 volume, precum şi cel al Olimpiei Puiu, alcătuit din 2 volume, au statutul de informaţie clasificată.

De ce după exact 62 de ani de la „moartea” lui şi după 56 de ani de la moartea Olimpiei, dosarele lor rămân clasificate?

Fiecare are dreptul să dea un răspuns pe care îl crede de cuviinţă. Moartea lui Gogu Puiu este sau nu o legendă?

Spiru

Spiru Blănaru a fost un avocat moldovean, din Tecuci, stabilit în Banat după absolvirea facultăţii. Aici se căsătoreşte şi are un copil. În momentul în care arestarea sa devine iminentă (1948), pleacă în munţii Banatului, asociindu-se cu Gheorghe Ionescu şi Petre Domăşneanu, într-un grup care va fi cunoscut sub numele de „Grupul de la Teregova”, la rândul său având legături puternice, de sprijin cu grupul colonelului Uţă, un alt „haiduc” celebru.

Spiru Blănaru a fost legionar[38], ca de altfel şi prietenii din grupul său. Însă mişcarea de rezistenţă armată din Banat, de o amploare mult mai mare, nu a avut un caracter politic, şi cu atât mai puţin legionar. Au existat nu mai puţin de 20 grupuri, pe care le voi enumera în continuare: *„Uţă”*, *„Vernichescu”*, *„Târziu”*, *„Gligor Cantemir”*, *„Spiru Blănaru”*, *„Partizanii Regelui Mihai”*, *„Popovici-Doran”*, *„Fraţii Blaj”*, *„Partizanii lui Tito”*, *„Zaharie Mărineasa”*, *„Cireşan-Chera-Dârloni”*, *„Ambruş Petru”*, *„Mişcarea Tineretului Regalist”*, *„Stolojescu”*, *„Câlniceanu”*, *„Creţu Nicolae”*, *„Partizanii României Mari”*, *„Dr. Vucu”*, *„Domăşneanu”*, *„Gheorghe Ionescu” (Teregova)*, formate din oameni care în trecut avuseseră toate simpatiile politice posibile, inclusiv P.M.R. În total, cercetătorii[39] au identificat 271 de haiduci combatanţi care s-au luptat cu autorităţile timp de 10 ani, dintre care 65 au fot omorâţi în luptă, executaţi, sau pur şi simplu asasinaţi (erau condamnaţi la închisoare, au fost scoşi din celule, duşi în pădure şi împuşcaţi). Detaliile represiunii, ale execuţiilor, ale ciocnirilor, ale celor 43 de trădări nu au fost cunoscute publicului înainte de 1989.

Un amănunt interesant legat de monarhie: membrii grupului colonelului Uţă aveau ca semn distinctiv o monedă de 100 de lei fixată pe căciulă, cu efigia Regelui Mihai la vedere.

Grupul lui Spiru Blănaru a fost lichidat destul de repede, în 1949, dar a rămas celebru pentru câteva momente neobişnuite.

Primul a fost acela al unei acţiuni ofensive asupra Securităţii. Moise Anculia, unul dintre haiduci, a fost arestat, iar Spiru Blănaru şi oamenii lui au atacat cu succes postul de jandarmi din Teregova, reuşind să-l elibereze. Pentru autorităţile române a fost şocant, pentru „consultanţii” sovietici nu, pentru că se confruntau frecvent în Polonia cu astfel de acţiuni.

Rezistenţa poloneză, într-o încrâncenare incredibilă, reuşea în perioada 1944 -1946 nu mai puţin de 65 de atacuri asupra posturilor de miliţie şi a închisorilor unde erau deţinuţi politici. Astfel, au reuşit să elibereze peste 3.200 de deţinuţi politici (numai la Rembertow se pare că au fost peste 1000), în confruntările cu forţele represiunii au fost ucişi peste 60 de agenţi ai poliţiei secrete, agenţi NKVD sau soldaţi ai Armatei Roşii. Multe închisori au fost atacate în mod repetat. O statistică[40] foarte

interesantă se poate vedea în următorul tabel:

Localitate	Data	Eliberaţi
Biala Krakowska	12.05.1945	0
Biała Podlaska	28.11.1944	2
Biała Podlaska	09.05.1945	103
Biała Podlaska	21.05.1945	5
Białystok	09.05.1945	100
Biłgoraj	28.02.1945	40
Biłgoraj	27.05.1945	0
Bludek	1945?	N/A
Brzesko	5.1945	0
Brzeziny	06.09.1945	0
Brzeziny	15.05.1946	0
Brzozów	13.12.1944	11
Dąbrowa Tarnowska	8.05.1945	80
Grajewo	8.05.1945	100
Grojec	21.11.1945	0
Hrubieszów	19.12.1944	12
Hrubieszów	27.05.1945	N/A
Janów Lubelski	27.04.1945	15
Jaworzno	10.1945	0
Kępno	22.11.1945	N/A
Kielce	4.08.1945	354
Koźmin	01.09.1945	N/A
Koźmin	10.10.1945	0
Kozienice	5.05.1945	8
Kraków	18.08.1946	64
Krasnystaw	22.11.1944	5
Krotoszyn	24.08.1945	0
Limanowa	17.04.1945	13
Łomża	21.05.1945	N/A
Łowicz	08.05.1945	73
Łuków	24.01.1946	27
Maków Mazowiecki	01.05.1945	42
Miechów	25.04.1945	N/A
Mława	03.06.1945	N/A
Nowy Sącz	4.1946	0
Nowy Targ	17.04.1945	N/A
Ostrów Wielkopolski	02.09.1945	0
Pabianice	10.06.1945	10
Pińczów	03.06.1945	0
Piotrków Trybunalski	17.06.1945	N/A
Przemyśl	14.05.1945	58
Przeworsk	15.05.1945	0

Puławy	24.04.1945	117
Rabka	11.12.1945	N/A
Radom	09.09.1945	300
Radomsko	19.20.1946	5
Radzyń	31.12.1945	0
Rembertów	20.05.1945	800
Rozwadów	03.02.1946	0
Rzeszów	07.10.1944	0
Sandomierz	10.03.1945	100
Sokołów Podlaski	10.1944	0
Szamotuły	07.06.1945	2
Szczyrk	19.07.1945	0
Tarnobrzeg	02.11.1944	15
Tarnów	01.07.1945	35
Węgrów	17.05.1945	2
Włodawa	22.10.1946	100
Włoszczowa	22.04.1945	0
Wyrzysk	24.05.1946	43
Zakopane	01.02.1946	0
Zakopane	13.10.1946	0
Zamość	22.07.1944	18
Zamość	07.10.1944	34
Zamość	08.05.1946	301

Este destul de clar că, la data atacului de la Teregova, autorităţile române beneficiau deja de experienţa extinsă a consultanţilor NKVD. În 1947, în urma declarării unei amnistii (ulterior nerespectate), în Polonia au ieşit din păduri peste 53.000 de combatanţi.

În urma acestui atac reuşit, trupele de securitate pornesc în urmărire şi, în aceste condiţii, grupul de haiduci este nevoit să se angajeze într-o confruntare frontală, un alt moment atipic pentru acţiunile haiducilor din acea perioadă. O adevărată luptă se va da în 1949 în munţi, în locul numit Pietrele Albe. Ciocnirea este pierdută, dar o mare parte dintre haiduci reuşesc să scape. Şi aici comparaţia cu rezistenţa poloneză este inevitabilă: în 1945, la Kurilowka[41], s-a desfăşurat o adevărată bătălie între rezistenţa armată poloneză şi trupele NKVD, soldată cu moartea a aproximativ 70 de agenţi NKVD.

De reţinut că, în acelaşi context, oamenii colonelului Uţă l-au ucis pe un delator care participa la urmărirea haiducilor odată cu trupele de jandarmi. Oamenii din localitatea Rusca, gazde şi ajutoare ai celor plecaţi în pădure, erau predaţi sistematic de acest om, pe numele său Lazăr Cernescu, cunoscut celor care au făcut şcoala în anii ’50 drept *Lazăr de la Rusca*, după poezia lui Dan Deşliu.

Ceva mai târziu, tot în 1949, Spiru Blănaru este arestat în casa unei gazde, în urma unei trădări. Este judecat şi asasinat într-o pădure de lângă Timişoara, alături de mulţi alţi oameni implicaţi în această mişcare de rezistenţă. Avea doar 30 de ani…

O rămăşiţă a demnităţii face ca o stradă din Timişoara să poarte numele lui Spiru Blănaru, iar alta din Iaşi să se numească Elisabeta Rizea. De aceea e important să ştim toate astea.

Comandouri anticomuniste

Recent au decedat doi legionari refugiaţi din România în anii războiului. Cei doi se numeau Ioan Chirilă şi Filon Verca.

Ioan Chirilă a făcut parte din grupul condus de Oliviu Beldeanu care, în zilele de 14-16 februarie 1955, a ocupat legaţia RPR de la Berna. Scopul acestei acţiuni era acela de a demasca activitatea legaţiei ca fiind una de spionaj şi nu diplomatică, aşa cum părea la prima vedere, şi de a atrage atenţia opiniei publice din Occident asupra situaţiei României comunizate, cerând eliberarea unor deţinuţi politici membri ai elitei intelectuale şi politice. Atacul a decurs conform planului, în mare parte, deşi şeful legaţiei a reuşit să fugă, iar şoferul (în realitate un securist sub acoperire) a fost împuşcat mortal de către anticomunişti. Aşa cum era şi normal, evenimentul a stârnit multă senzaţie, iar cei 5 tineri, pe numele lor Oliviu Beldeanu, Ioan Chirilă, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu şi Tudor Ciochină, s-au predat după ce au primit asigurări că nu vor fi extrădaţi în România ci vor fi judecaţi în Elveţia. Un amănunt semnificativ: un ziarist român din exil care a luat legătura telefonic cu cei 5, în timpul atacului, şi a comunicat lumii cerinţele lor a fost nimeni altul decât Ion Raţiu.

Procesul a avut loc la Berna, iar anticomuniştii au fost condamnaţi la închisoare între 1 an şi 4 luni şi 4 ani. Aşa cum era de aşteptat, procesul a fost acoperit de presa vremii în moduri complet opuse în Occident şi în România. Ziaristul român care a relatat „cu indignare” de la faţa locului despre judecarea grupului Beldeanu era un tânăr de viitor pentru comunismul din România, pe nume Octavian Paler, căruia i se atribuie următorul text publicat în ziarul *Scânteia* şi despre care nu ştiu să fi fost dezminţit vreodată:

„Oblăduirea de către o serie de guverne din occident a trădătorilor de ţară care s-au făcut vinovaţi de crime împotriva poporului nostru este o expresie a politicii agresive, războinice, duse de cercurile imperialiste. Aceşti trădători de ţară sunt stipendiaţii faimoaselor fonduri pe care guvernul SUA le pune la dispoziţie cu atâta cinism în slujba acţiunilor criminale îndreptate împotriva ţărilor democrate. Din rândul lor sunt recrutaţi spionii şi diversioniştii-elevi ai şcolilor criminale organizate de serviciile de spionaj ale ţărilor imperialiste. Dintre ei sunt selecţionaţi bandiţii paraşutaţi pe teritoriul ţărilor democrate… Dintre ei au fost aleşi şi ucigaşii care au atacat legaţia română din Berna”.

La scurtă vreme după eliberare, Oliviu Beldeanu, devenit între timp o ţintă a răzbunării Securităţii, este chemat la Berlin sub legenda că ar putea să se implice într-o nouă acţiune anticomunistă. Nu era deloc aşa, cei care-l contactaseră erau nişte securişti, care în colaborare cu STASI au înlăturat semnele care delimitau Berlinul de Vest de cel de Est (Zidul nu exista încă) şi Beldeanu, atras în zona controlată de sovietici, a fost arestat. Răpitorii nu erau la primul succes de acest gen, cu puţină vreme înainte reuşiseră să captureze alţi doi anticomunişti, Aurel Decei şi Traian Puiu. În 1960 este executat în România, după ce fusese adus din Germania, anchetat şi condamnat la moarte după un proces tipic acelor ani.

Ioan Chirilă s-a născut în 1931, într-un sat din judeţul Vaslui, Crăsnăşeni, într-o familie de intelectuali de ţară (tatăl era preot, iar mama învăţătoare). În 1950 este dat în urmărire pentru activitatea sa anticomunistă dintr-o organizaţie numită „Cruciada Albă”, de sorginte naţionalist legionară. A reuşit să scape trecând Dunărea în Iugoslavia. Ajuns la Triest, intră în legătură cu sculptorul Oliviu Beldeanu şi apoi cu ceilalţi membri ai grupului. După eliberarea din închisoare, s-a stabilit în RFG, unde a devenit un militant anticomunist activ. A decedat la Munchen, pe 21 ianuarie 2012.

Ceilalţi membri ai grupului Beldeanu sunt încă în viaţă.

Filon Verca s-a născut în 1915, într-un sat din judeţul Caraş-Severin, Petroşniţa. A devenit legionar şi, în urma rebeliunii legionare din 1941, a ajuns în Germania alături de alţi membri din conducerea Gărzii de Fier. În urma arestării mareşalului Antonescu de la 23 August 1944, a fost trimis în România, fiind paraşutat în munţii Banatului pentru a activa ca guerillă, probabil după modelul Skorzeny (fără a avea pregătirea acestuia şi drept urmare nici succesul lui).

A reluat legăturile cu legionarii din zona Domaşnea şi, după termninarea războiului, a încercat alături de aceştia să organizeze mişcarea de rezistenţă din zonă. A fost arestat în 1947 şi anchetat dur la

Timişoara de către notoriul securist Vasile Moiş. În preajma Crăciunului anului 1947 reuşeşte să evadeze şi îşi reia activitatea de luptător anticomunist, alături de Spiru Blănaru. Este arestat din nou în 1948, dar reuşeşte să fugă de sub escortă.

Va trece graniţa în Iugoslavia şi de acolo spre Occident, unde va scrie numeroase cărţi şi articole anticomuniste, cea mai cunoscută dintre scrierile sale fiind *Paraşutaţi în România vândută*[42]. A murit la 20 februarie 2012, în Franţa, la Meaux.

În ciuda aparteneţei acestor oameni la ideologia rasială a legionarilor, acţiunile lor merită amintite. În anii de după război, au avut loc mai multe acţiuni de paraşutare a unor luptători anticomunişti, toate eşuate. Aceste acţiuni erau organizate de Comitetul Român, din care făcea parte şi Neagu Djuvara, în colaborare cu serviciile secrete occidentale, aflate la început de Război Rece. Din păcate, sovieticii aveau infiltrat un om în serviciile secrete britanice, Kim Philby, care a anunţat comuniştilor toate aceste paraşutări, astfel încât grupurile conduse de Ion Golea (care au reuşit să distribuie manifeste anticomuniste în timpul Festivalului Tineretului de la Bucureşti, în 1953), Ovidu Găină (care intenţiona să ia legătura cu rezistenţa din Bucovina), Constantin Săplăcan sau Sabin Mare (ultimele două grupuri în Munţii Făgăraş) au fost rapid capturate, iar paraşutiştii executaţi. Probabil şi Gogu Puiu (în Dobrogea) făcea parte din acelaşi plan cu paraşutiştii, numai că el s-a întors în România cu trenul. Ce a reuşit acesta să facă e posibil să fi fost şi obiectivul celorlalţi: organizarea unei rezistenţe anticomuniste active, armate. Evident, aceste operaţiuni au fost apoi servite propagandistic drept demascare a duşmanului capitalist.

Operaţiuni similare au fost desfăşurate şi în Ucraina şi în Bulgaria. În Bulgaria, în arhivele Ministerului de Interne, se găsesc rapoartele despre distrugerea unui grup de paraşutişti în martie 1953, în zona satului Pavel Banya, regiunea Kazlak, a căror aterizare fusese semnalată încă din septembrie 1953. În Albania, paraşutări şi chiar debarcări au avut loc în toamna lui 1951.

Dosarele de la Securitate ale acestor grupuri au fost secretizate, accesul la ele fiind accidental. Unul dintre aceste dosare care au putut fi consultate este cel al grupului Săplăcan[43], despre celelalte grupuri nu se cunosc foarte multe amănunte.

Witold

În 1947, după război, la Lucerna, s-au întâlnit doi dintre cei mai mari artişti ai timpului lor, Wilhem Furtwängler, dirijor, şi Yehudi Menuhin, violonist, ca să cânte împreună cel mai frumos concert pentru vioară şi orchestră, cel al lui Beethoven. Un german şi un evreu împăcau lumea, interpretând muzica umanităţii universale, a iertării cerute şi acordate, cea mai pură, cea mai emoţionantă, cea mai frumoasă. *„Cine a ţinut vreodată în mână o vioară nu va putea ţine niciodată în mână o puşcă.”* (Frederica von Stade)

Witold Pilecki a fost uitat timp de 50 de ani, pentru că Polonia comunistă nu avea voie să vorbească despre el. În România e încă prea puţin cunoscut azi.

S-a născut în 1901, într-o familie de polonezi deportată în Rusia ţaristă în urma înfrângerii revoltei poloneze din 1864, bunicul său petrecând 7 ani în Siberia. Adolescent, în timpul Primului Război Mondial a făcut parte dintr-un grup de cercetaşi, luând parte efectiv la mai multe ciocniri cu trupele bolşevice, iar în perioada 1918-1921 (Războiul Ruso-Polon) a luptat în armata poloneză în bătăliile de la Kiev, Varşovia, Pădurea Rudniki şi Wilno.

În perioada interbelică, a muncit pentru a-şi reconstrui gospodăria şi comunitatea din care făcea parte cu atâta perseverenţă, încât a fost decorat pentru efortul său în reconstrucţia Poloniei.

În 1939 pleacă de lângă soţie şi cei doi copii ai lui pentru a lupta împotriva Germaniei care-i invadase ţara. Armata poloneză este înfrântă, iar unitatea lui se retrage către capul de pod polono-român, ca să asigure emigrarea în România (aliată pe atunci) a 120.000 de polonezi. Apoi participă şi la următoarea înfrângere a armatei poloneze în faţa Armatei Roşii care invadase, la rândul ei, Polonia. În aceste condiţii înfiinţează, alături de alţi patrioţi polonezi, mai multe unităţi de gherilă, care s-au consolidat în ceea ce a ajuns să ne fie cunoscut nouă ca „Armia Krajowa”, rezistenţa militară poloneză.

În 1940, se lasă arestat intenţionat, pretinzând că e evreu, pentru a fi internat în lagărul de la Auschwitz. Planul său era să confirme din interior ceea ce se bănuia că se întâmpla acolo. Supravieţuieşte anchetelor, bătăilor, bolilor, muncilor istovitoare timp de 3 ani, ani în care a încercat să organizeze o revoltă, eşuată şi o evadare, reuşită. Scrie „Raportul Pilecki” adresat Aliaţilor, interpretat de britanici drept o grosieră exagerare. Abia în 1945, când un al doilea evadat de la Auschwitz, un evreu, a confirmat spusele lui Witold, lumea a luat în calcul cu oroare că undeva, aproape de noi, se află nucleul Holocaustului.

Câtă umanitate conţine acţiunea lui? Până unde poate să meargă sentimentul de a-ţi păsa de semenii tăi? Cât de mult trebuie să-şi fi iubit ţara încât să nu suporte că acele lucruri se petreceau lângă el? Aproape că personajul principal din filmul *Lista lui Schindler* pare marginal pe lângă acest polonez. Umanitate absolută.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. În 1944, sovieticii nu sunt interesaţi în a susţine armata poloneză *underground* în eliberarea lagărului şi astfel abatorul continuă să extermine pe bandă rulantă oameni pentru încă vreun an. Witold participă la revolta din Varşovia, prin care s-a încercat eliberarea oraşului înainte de a o face ruşii. Revolta e înăbuşită iar el e luat prizonier şi internat într-un lagăr în Italia până la sfârşitul războiului.

Se întoarce în Polonia şi participă la rezistenţa armată anticomunistă, ţinând legătura cu guvernul polonez din exil. Deşi este informat că acoperirea lui a fost descoperită, refuză să fugă şi strânge cât mai multe informaţii despre abuzurile şi execuţiile din gulagurile în care sunt închişi compatrioţii săi.

E capturat în 1947, torturat în timpul anchetei, judecat într-un proces public, tipic acelor ani, fiind acuzat de spionaj. Este omorât la 25 mai 1948 în închisoarea Mokotow din Varşovia.

Pentru bibliografie… nu ştiu nici o carte despre Witold Pilecki apărută în România. Toate informaţiile le-am găsit pe Internet. Singura recomandare este *Concertul pentru vioară şi orchestră*[44] de Ludwig van Beethoven. Pentru că mulţi ani, nu am reuşit să asociez umanitatea cu o acţiune anume. Acum ştiu.

Despre un altfel de traseism

Până la a exista o istorie, mai întâi există oamenii care o fac şi cei care o scriu. Uneori sunt banali, alteori excepţionali, de cele mai multe ori posteritatea e cea care stabileşte şi deosebirea dintre oameni şi dintre fapte.

În principal, rezistenţa armată anticomunistă a fost declanşată de trei mari momente: arestările şi deportările operate de sovietici în perioada imediat următoare războiului (cazurile Cenuşă, Motrescu, Macoveiciuc etc.), arestarea legionarilor din mai 1948 (Ion Gavrilă, fraţii Fudulea, Spiru Blănaru etc.) şi colectivizarea (Şuşman). După o perioadă confuză pentru Securitatea română, organele represiunii au stabilit că nu există o coordonare a grupurilor de haiduci la nivel naţional. Într-adevăr, de-a lungul a 6-7 ani, cât au existat în paralel, grupurile Arnăuţoiu şi Gavrilă nu s-au întâlnit niciodată, deşi ştiau unii de existenţa altora, activau în aceiaşi munţi Făgăraş, îşi mai descopereau unii altora bordeie sau adăposturi pentru hrană, cunoşteau aceiaşi ciobani, ba chiar, la un moment dat, au trecut unii pe lângă alţii, atacând două cabane alăturate în două zile succesive (Bâlea şi Padina).

De cealaltă parte, Securitatea, prin biroul „Bande” condus de Pavel Aranici, şi-a coordonat efortul şi a folosit experienţa acumulată. Astfel căpitanul Cârnu a fost folosit atât în cazul Arnăuţoiu cât şi în cazul Gavrilă ca *field operative*. Acţiunile care s-au bucurat de succes au fost repetate. Un exemplu a fost infiltrarea unor agenţi sub acoperire în aceste grupuri, care, la momentul cel mai convenabil, îi „trădau” pe haiduci, provocând capturarea sau uciderea lor. Exemplele sunt foarte numeroase dar găsesc că unul dintre ele este foarte interesant, anume cel al căpitanului Anghel şi al ajutoarelor lui, Uşurelu şi Vrabie.

Anghel fusese căpitan în armata regală, la artilerie. A făcut războiul, unde a fost rănit, pierzându-şi vederea la un ochi, acum acoperit de albeaţă. Ar fi interesant de ştiut cât de şantajabil putea fi, sau poate chiar cât de aventuros pentru a accepta racolarea. Cert este că cei 3 reuşesc în câţiva ani, într-un ritm ameţitor, să distrugă 8 grupuri subversive, în general organizaţii ale elevilor sau studenţilor şi un grup de haiduci, cel al fraţilor Paragină.

Succesul lor îndeamnă Securitatea, în 1951, să îi folosească pentru prinderea „peştelui cel mare”, grupul lui Ion Gavrilă din Munţii Făgăraş. Cum cei 3 nu aveau foarte mare experienţă în pădurile muntoase, le este adăugat un haiduc celebru, care se predase, Vasile Motrescu. Bucovineanul trebuia să-i ghideze şi să-i instruiască în ceea ce priveşte viaţa în pădure. Dar tocmai această mutare, de a folosi un fost haiduc, le va fi fatală. Motrescu îi deconspiră pe agenţi, care vor fi executaţi de Gavrilă şi prietenii săi. Ironic, cel care le va descoperi cadavrele, notând faptul că nu le poate transporta din cauza condiţiilor de relief foarte grele, va fi chiar căpitanul Ion Cârnu, acelaşi despre care Motrescu spunea într-o scrisoare către securitate că ar fi fost pus să-i lustruiască bocancii la Securitatea Piteşti, în aşteptarea misiunii din Făgăraş. Acelaşi Cârnu la care Eugen Ţurcanu ieşea la raport pentru a comunica *business plan*-ul re-educării de la Piteşti, ca să extindem percepţia asupra personajului despre care se ştie că o chinuia pe Elisabeta Rizea.

Executarea celor trei agenţi în Valea Zârnei va constitui unul dintre principalele capete de acuzare aduse membrilor grupului Ion Gavrilă, fiind o circumstanţă agravantă care a atras condamnarea la

pedeapsa cu moartea chiar şi pentru unii dintre haiducii care n-au fost de faţă la incidentul din munţii Făgăraş.

Până la urmă, nu se ştie ce s-ar fi întâmplat cu Anghel şi ai lui dacă ar fi mers din succes în succes până când toţi haiducii ar fi fost prinşi. Judecând după faptul că Aranici însuşi a fost dat afară din Securitate, sfârşindu-şi cariera în anii ’80 ca magazioner la „Romradiatoare” Braşov, e foarte posibil ca agenţii să fi fost închişi în cele din urmă sau chiar lichidaţi, pentru că erau nişte martori şi deţinători ai unor informaţii pe care nu multă lume trebuia să le ştie. Drept urmare, moartea lor a fost benefică şi pentru Securitate, un moment bun pentru a face eroi din ei şi pentru a folosi poveştile despre ei la spălarea creierelor noii generaţii de securişti din vremea lui Ceauşescu.

Astfel, vă propun câteva lecturi foarte interesante. Odată este interviul lui Mihai Timaru, acordat revistei „Memoria” (nr.20/1992), în care povesteşte episodul capturării grupului Paragină. Limbajul şi tonul interviului sunt marcate de suferinţa şi frustrarea pricinuită de 15 ani de închisoare şi re-educare. Interviul, atins de „banalitatea răului”, îl puteţi citi mai jos. Securitatea are, la rândul ei, propria versiune, care nu diferă prea mult ca acţiune, ci bineînţeles ca viziune şi simbolistică, publicată într-un număr jubiliar (20 de ani de la înfiinţarea Securităţii) al periodicului pentru uz intern „Securitatea” un articol – *story* despre nefericitul Uşurelu[45]. Indignării lui Timaru îi este opus chipul „luminos” al agentului de securitate. Mie unul mi s-a părut foarte interesantă lectura celor două versiuni pentru că participanţii direcţi sau indirecţi ai unor asemnea drame, din păcate, au ajuns să stabilească două tipare de limbaj, care astăzi nu mai sunt actuale, astfel încât provoacă uitarea prin lipsă de interes.

În fine, episodul morţii lui Anghel, Vrabie şi Uşurelu este relatat şi în cartea lui Gavril Vatamaniuc, ulterior asociat cu Vasile Motrescu în grupul lor de haiduci din obcinile Bucovinei, în cartea sa, la paginile 87-90 (deşi merită citită toată cartea, e mai interesantă decât toate celelalte, din păcate, titlul cam mistic derutează: *Muntele marturisitor*[46]). Acelaşi episod durează câteva zeci de secunde în filmul lui Constantin Popescu, *Portretul luptătorului la tinereţe,* şi este comentat pe larg şi – după părerea mea – cam fantezisto-tendenţios în revista „Historia”[47]. Evident, există şi declaraţiile de la Securitate, din anchetele asupra membrilor arestaţi ai grupului lui Ion Gavrilă[48] şi bineînţeles memoriile lui Ion Gavrilă, *Brazii se frâng dar nu se îndoiesc*, capitolul „Băţul de corn” în care Gavrilă neagă că ar fi ucis pe vreunul dintre cei trei infiltraţi.

Totuşi întrebarea rămâne pusă şi, chiar în condiţiile în care se cunosc multe detalii, răspunsul nu s-a găsit:

Deci cine a fost *Anghel Nicolae*? [49]

Cine a fost *Vrabie Ioan?*[50]

Cine a fost *Boian Ioan*, zis *Moisescu*?[51]

Şi, în fine, cine a fost Cpt. de Securitate *Ioan Cârnu*?[52]

Cât despre Pavel Aranici, coordonatorul tuturor acestor acţiuni, povestea măririi şi decăderii lui până la rangul de magazioner, un destin pe care se pare că şi Ioan Cârnu l-ar fi urmat, nu putea fi

spusă mai bine decât de către Marius Oprea, în excelentul articol din „Ziarul Financiar” şi apoi din volumul *Şase feluri de muri*: „Fiul bucătăresei”[53].

E tentant la români să se tragă concluzii generalizator-pesimiste – „Aşa suntem noi, avem oameni din ăştia… etc.”

Aţi auzit de polonezul Edward Wasilewski?

A luptat în rezistenţa poloneză, încă de la 16 ani, împotriva ocupantului german, iar după război a devenit unul dintre protagoniştii rezistenţei anticomuniste. Şi încă ce protagonist!

În noaptea de 20-21 mai 1945, în fruntea unui grup de 44 de partizani, atacă un lagăr NKVD din Rembertow şi reuşeşte să elibereze între 700-1000 de arestaţi politic. Atacul a fost fulgerător, n-a durat nici jumătate de oră, dar a fost plănuit timp de luni de zile. Au murit 15 agenţi NKVD şi 68 de soldaţi ai Armatei Roşii, partizanii n-au pierdut nici un om, dar 40 dintre cei peste 700 de prizonieri eliberaţi au fost ucişi. 100 de prizonieri au fost transportaţi cu camionul.

Un an mai târziu, la 26 martie 1946, Wasilewski este capturat, în urma atragerii într-o capcană. O amnistie anunţată de guvernul comunist, exasperat de amploarea rezistenţei, scoate din păduri peste 53 000 de luptători. Odată predaţi, amnistia este anulată. Wasilewski este anchetat, torturat. Cedează şi devine informator. Mulţi dintre vechii săi camarazi au fost prinşi pe baza informaţiilor furnizate de el. A funcţionat ca angajat al Ministerului de Interne până în 1960. Cuprins de remuşcări şi depresie se sinucide în 1968…

Tot prin sinucidere, posibil dintr-o motivaţie similară, se pare că ar fi dispărut şi Ion Cârnu, prin 1991. Cel puţin aşa povesteşte fiica Elisabetei Rizea, Laurenţia:

„Era prin ’91, toamna, spre înserat. Vine un om tânăr la poartă:

— Aş vrea să o cunosc pe Elisabeta Rizea.

— Da’… cine sunteţi?

— Doamnă, eu sunt fiul căpitanului Cârnu din Bacău. Am văzut-o pe doamna Rizea la televizor şi aş vrea să vorbesc cu ea…

— Domnule, nu se poate… e noapte de-acum… trebuie să mulgem vaca… lăsaţi-ne în pace, a fost ce-a fost, vedeţi-vă de drum…

— Doamnă, tata… s-a spânzurat…

Şi a plecat.”

Povestea lui Mihai[54]

[…] Aşadar… m-am născut la 5 februarie 1918 în comuna Gorneşti, judeţul Mureş. Părinţii mei erau ţărani (tata Toader şi mama Fironica). Aveau pământ puţin, dar în schimb au avut mulţi copii: 16. Eu am fost ultimul. Părinţii mei erau oameni săraci, dar aveau o mare dragoste de învăţătură. Aş intra în prea multe amănunte dacă i-aş lua la rând pe fraţii şi surorile mele vorbind de fiecare în parte. O să

mă limitez numai la persoana mea.

Am făcut 5 clase primare în satul meu natal. În anul 1930 m-am înscris la un gimnaziu din Tg. Mureş pe care l-am terminat cu mari sacrificii materiale din partea părinţilor. Ei nu mai puteau să-mi dea bani ca să-mi continui liceul şi atunci, deşi încă la vârsta copilăriei, m-am angajat ca muncitor necalificat la fabrica de cherestea „Lomaş" din Bistriţa Mureşului. Trebuia să adun bani, ca să-mi pot plăti liceul. şansa s-a ivit în anul 1936, când au luat fiinţă în ţară liceele industriale. M-am înscris la liceul industrial din Tg. Mureş. Am urmat patru ani de liceu, în completarea gimnaziului pe care îl făcusem. Am descoperit în acel oraş o filială a Asociaţiei „Astra română" şi, în cadrul acesteia, am urmat cursuri de conservator şi de artă dramatică, activităţi care m-au atras de mic copil.

Am terminat liceul în vara anului 1940. Ştim toţi ce an blestemat pentru istoria ţării noastre a fost 1940. Am pierdut atunci Basarabia şi nordul Bucovinei, apoi sudul Dobrogei, ca, la 30 august, monstruosul dictat de la Viena să ne despice Ardealul. […]

Peste ţară însă începuseră să se adune norii grei, odată cu venirea la putere a primului guvern comunist din istoria ţării, guvernul Groza, la 6 martie 1946. Eu, care cunoscusem realitatea comunistă la ea acasă, în stepele ruseşti, presimţeam ce se va întâmpla. Eram însă tânăr şi speranţele erau în floare. Întâmplător, ducându-mă în localitatea Panciu, aveam să-mi cunosc şi viitoarea soţie, care-mi va sta alături toată viaţa. Se numea Lucica şi era fata lui Costică Bradrabur din Panciu, un mic proprietar de vie. Ne-am căsătorit la 10 februarie 1946. Au urmat câteva luni de fericire, după care fulgerele comuniste au început să cadă şi asupra familiei mele, care nici nu apucase să se încropească bine.

Zile la rând, politrucul unităţii mele mă tot chema la el cerându-mi să mă înscriu în partidul comunist. Am refuzat mereu şi drept urmare, la 4 noiembrie 1946, aşadar cu câteva zile înaintea alegerilor falsificate în mod grosolan de comunişti, am fost trecut în „cadrul disponibil al armatei”. Cum s-a ştiut imediat, în acest „cadru disponibil”, un fel de ladă de gunoi a armatei, au fost aruncaţi cei mai buni ofiţeri ai noştri.

Nu mai avea nici un rost să rămân în Roman şi, în toamna lui 1947, am venit împreună cu soţia mea la Panciu, unde voi schimba sabia mea de ofiţer cu uneltele de lucrat via. Nu eram singurul dintre ofiţeri care se va sili să devină viticultor. Prin apropierea mea se mai aflau şi alţii, între care îi amintesc pe gen. Vartic, col. Râianu şi maiorul Făcăoaru.

Am îndrăgit imediat plaiurile vrâncene şi repede am aflat că oamenii de pe acele locuri nu se resemnau deloc să stea pasivi în faţa comunismului. Rezistenţa lor s-a văzut chiar din primele zile de după 23 august 1944. Atunci, când hoardele moscovite treceau prin foc şi sabie tot ce întâlneau în cale, locuitorii comunei Păuneşti, în loc să-i întâmpine pe ruşi cu pâine şi sare, cum mai încercau unele sate să-i potolească pe barbari, i-au întâmpinat cu gloanţe şi schije de brand. În faţa acestei adversităţi, conducerea armatei sovietice a fost nevoită să pună o pancartă la intrarea în sat pe care era scris în ruseşte: „Ocoliţi - sat de partizani”. Se poate spune aşadar că primii rezistenţi antibolşevici ai Vrancei au fost locuitorii din Păuneşti.

Aflându-mă în zonă, am luat repede cunoştinţă de situaţia de acolo, în regiune se formaseră şi alte câteva centre de rezistenţă: în Panciu, în Crucea de Sus, Focşani, Ţifeşti etc. În fruntea fiecărui centru se aflau oameni hotărâţi. […] Un rol de seamă în organizarea rezistenţei din Vrancea l-au avut studenţii vrânceni originari din Panciu şi Crucea de Sus, pe numele lor Octavian Voinea şi fratele său, Ionel, precum şi fraţii Paragină: Ion, Costache şi Cristea.

În anul în care m-am stabilit eu la Panciu, adică 1947, s-a întâmplat să izbucnească conflictul dintre Tito şi Stalin. Un conflict verbal, cu insulte şi denigrări reciproce, pe care noi însă îl socoteam un preludiu al unui război real care va începe între ei doi. În cazul în care ar fi survenit acest război, vrâncenii îşi formaseră strategia. Ei trebuiau să cadă în spatele armatei sovietice, provocându-i tot felul de pierderi. Bineînţeles, noi credeam că în ajutorul lui Tito va sări întregul Occident şi astfel vom reuşi şi noi să scăpăm de opresorul comunist. Naivi, credeam că şi Tito se va „democratiza”. Oricum, grupurile acestea de rezistenţă vrâncene îşi formulaseră ca ţel suprem eliberarea ţării de comunism. Să mai spun că din ele făceau parte categorii sociale diferite, precum ţărani, muncitori, intelectuali şi mulţi foşti ofiţeri. Ca apartenenţă politică erau: legionari, ţărănişti, liberali, dar şi oameni care nu aparţinuseră nici unui partid. Octavian Voinea de pildă, ca şi adjunctul său, Ion Paragină, erau legionari. Aceste apartenenţe de partid însă nu mai interesau atunci pe nimeni. Important era angajamentul în lupta împotriva comunismului.

Cum spun, eu începusem să iau cunoştinţă de existenţa lor, dar nu mă implicasem încă în nici o acţiune. Singura mea activitate fusese să iau legătura cu toţi foştii militari scoşi din armată, mai întâi pentru a-i cunoaşte şi apoi să-i antrenez în lupta anticomunistă.

Dar nu dormeau nici autorităţile comuniste. Prin inerentele cozi de topor, de care, din păcate, istoria poporului român n-a dus lipsă niciodată, au fost rând pe rând deconspirate aceste centre de rezistenţă.

La 15 mai 1948, lovitura a căzut ca un trăznet pe întreaga ţară. Atunci au fost arestaţi şi mulţi vrânceni. Octavian Voinea a fost arestat la Bucureşti. Mulţi însă, avertizaţi de oameni de bună credinţă din vechea poliţie, vor reuşi să scape, luând calea munţilor. Aşa a fost Ion Paragină, care a şi format un grup în munţi, un prim grup de rezistenţă, nominalizat de Securitate ca „grupul fraţilor Paragină".

Eu am reuşit să scap de acest prim val de arestări, fiind prevenit de un prieten din vechea poliţie. Am părăsit repede Panciu şi m-am refugiat la Braşov. Acolo am stat adăpostit la fostul meu coleg din Tg. Mureş, inginerul Paşca Alexandru. De la acesta am aflat că există un grup de rezistenţă pe Valea Prahovei, numit „Sumanele Negre", format numai din ofiţeri şi subofiţeri scoşi din armată. Tot colegul meu mi-a vorbit de grupul lui Ion Gavrilă din Făgăraş cu care avea deja legături. S-a întâmplat că tot aici, la Braşov, să-mi întâlnesc un alt coleg de clasă, numit în şcoală Leyni, tatăl lui fiind ungur şi mama evreică. Era locotenent de Securitate şi acum se numea Leheneanu.

Când am socotit că lucrurile s-au potolit în Vrancea, m-am întors din nou acasă la Panciu. Aici am aflat de la socrul meu, Costică Brandrabur, că s-a format o rezistenţă în munţi imediat după arestările din mai 1948. Cei refugiaţi în păduri erau conduşi de Ion Paragină. Eu am solicitat să fiu pus imediat în legătură cu acesta şi el, Paragină, mi-a dat misiunea să activez în afara celor din pădure, încercând să atrag în grup cât mai mulţi foşti militari, ofiţeri şi subofiţeri. Asta am şi făcut întreaga vară a lui 1948.

Dar în septembrie 1948 am fost arestat. Am fost dus mai întâi la Focşani şi apoi am fost transferat la Braşov. Soţia mea va afla despre acest transfer şi se va urca în trenul la care era ataşat si vagonul-dubă care mă ducea pe mine. A doua zi m-am trezit cu ea în arestul Securităţii, în celula alăturată. Am avut un noroc, să spun aşa, că şi pe ea şi pe mine ne-a anchetat fostul meu coleg Leheneanu. El i-a dat drumul soţiei mele după două zile de anchetă. Pe mine m-a anchetat până în luna decembrie 1948, dar a făcut-o prin intermediari, fără să dea ochii cu mine. Când am fost eliberat, m-am întâlnit la poarta Securităţii din Braşov, ca din întâmplare, cu Leheneanu. Ne-am salutat cordial şi i-am mulţumit de modul cum a condus ancheta. El m-a rugat să renunţ la convingerile mele. Ne-am despărţit colegial.

Anul nou 1949 l-am petrecut cu familia. Nu ştiam că va fi ultimul revelion dinaintea a cincisprezece ani grei de puşcărie.

Mă sfătuise fostul meu coleg Leheneanu să-mi schimb convingerile. Era însă un lucru imposibil să-l fac. Eu crescusem sub alte auspicii decât el. Îmi iubeam ţara şi regele.

„Grupul din pădure" aflase de eliberarea mea şi toţi vroiau să afle motivul arestării şi mai ales preţul eliberării. Firesc, fiindcă începuseră să se înmulţească trădătorii.

Întâlnirea a avut loc la crama socrului meu, Costică Bandrabur. El m-a trezit într-o noapte şi, coborând în cramă, am desluşit la lumina unui felinar figurile a patru oameni îmbrăcaţi în straie mocăneşti. S-au făcut prezentările: Ion Paragină - şeful grupului, Toderiţă Doagă - fost primar ţărănist, Gheorghe Mălăcescu - învăţător şi Vasile Sava - meseriaş şi mic negustor.

Am stat de vorbă până spre ziuă şi am stabilit ca, săptămânal sau şi mai des, să le transmit veşti din zonă. Misiunea principală era să menţinem o atmosferă de nădejde şi credinţă în destinul acestui

neam. Mai mult, întrucât ştiam că disperarea crescuse, vroiam să-i împiedicăm pe oameni de la unele acte nesăbuite care ar fi atras distrugerea familiilor lor.

Ca să se realizeze acest lucru, Ion Paragină şi Zdru Aristide au întocmit o broşură la Panciu intitulată *Manualul haiducului*. Era un soi de cod de instructaj pentru cei ce doreau să opună rezistenţă împotriva comunizării ţării. Broşura a fost dactilografiată la o maşină de scris, de secretarul liceului „Ion Slavici" din Panciu, Gigel Ungureanu, şi iscălită „Vlad Ţepes". În finalul ei se spunea că cine o are o poate multiplica şi s-o distribuie mai departe. Aşa a apărut „Vlad Ţepeş II". Tot Gigel Ungureanu a dactilografiat un protest al grupului nostru adresat guvernanţilor bolşevici de la Bucureşti, cerându-le să înceteze schingiuirile barbare din beciurile Securităţii. S-au mai tipărit mici manifeste dactilografiate, care erau aruncate din tren de oamenii noştri.

În ceea ce mă priveşte, începusem să simt pe urma mea oamenii Securităţii. Trebuia să dispar. Aşa se face că în luna martie 1949, când începea să dea colţul ierbii, mi-am luat rămas bun de la soţie. M-am întâlnit mai întâi cu Ion Paragină la schitul Moşinoaiele. El mă va duce la grupul din pădure şi mă va numi ajutorul lui, dându-mi ca sarcină instruirea celor din grup cu armamentul ce-l aveam în dotare, pentru a ne apăra în caz de nevoie.

Desigur, dispariţia mea de acasă fusese semnalată la Securitate. Devenisem şi eu un proscris. Mă obişnuisem cu viaţa din pădure şi am avut norocul să-l avem între noi şi pe părintele stareţ Filimon Tudosie, de la schitul Brazilor din Panciu, care întreţinea printre noi o înaltă trăire creştină.

Din când în când şi eu şi Ion Paragină părăseam pădurea şi plecam prin satele din jur ca să ne întâlnim prietenii. Primeam de la aceştia ştiri şi le dădeam instrucţiuni. Fireşte, făceam aceste lucruri cu multă precauţie. O dată pe lună m-am întâlnit cu soţia mea în diferite locuri, numai de noi ştiute. La una dintre aceste întâlniri ea m-a anunţat că este însărcinată.

lată însă că între noi s-a ivit şi luda. Numele lui „românesc" este Anghel Nicolae din Clipiceşti; fusese căpitan în armată şi, încă şi mai mult, invalid de război. Îi dezvălui numele, fiindcă un popor trebuie să-şi cunoască şi trădătorii, nu numai eroii. Faptul că el şi-a călcat jurământul faţă de ţară şi Rege nu înseamnă în nici un fel că a dezonorat armata regală din care făcuse şi el parte. S-a dezonorat doar pe sine, cum au făcut-o, de altfel, şi alţi foşti ofiţeri ai armatei noastre care s-au pus imediat la dispoziţia comuniştilor. Spre onoarea vechii noastre armate, numărul lor a fost foarte redus. Comuniştii s-au servit de ei, apoi i-au aruncat la coşul de gunoi, dispreţuindu-i chiar ei. Acest Anghel Nicolae a introdus în grupul nostru doi securişti: Vrabie şi Uşurelu. Nu bănuiam că la câteva ore după ce mi-am văzut pentru prima dată copilul (primisem în munţi ştirea că la 11 septembrie soţia mea născuse un băiat pe care-l numise Toader, după numele tatălui meu, dar pe care eu încă nu-l văzusem) voi fi arestat. La începutul lui octombrie 1949, Ion Paragină m-a anunţat că trebuie să se întâlnească cu Nicolae Anghel la via lui de pe Dealul Clipiceştiului şi ar fi bine să văd şi eu acest armament, procurat de Anghel. M-am dus, mi-am luat copilul în braţe, mi-am sărutat soţia şi am plecat. Era miezul nopţii când m-am întâlnit cu Paragină la Moara lui Apostoleanu pe malul Suşiţei. Lângă Paragină se afla şi securistul Vrabie. El ne-a condus la locul trădării, crama lui Anghel. Acolo ne aştepta Securitatea.

Cu asta, activitatea mea a încetat. Asupra celor ce s-au mai întâmplat cu mine în continuare voi reveni

mai jos.

Ce trebuie însă să menţionez acum e faptul că nici arestarea mea şi nici arestarea lui Paragină şi a multor altora din grupul nostru nu a suprimat rezistenţa oamenilor din munţii Vrancei. Începută în 1947, lupta vrâncenilor a durat în condiţii dramatice 10 ani de zile.

Eram eu în închisoare, dar tot mai ajungeau la mine ecouri ale luptei celor pe care eu îi lăsasem în urmă. Zilnic apăreau în închisoare noi arestaţi şi aflam de la ei ce se mai întâmplă pe afară. Încerca Securitatea să ne izoleze pe unii de alţii, dar tot nu putea să ne împiedice să comunicăm între noi prin fel de fel de metode pe care ingeniozitatea noastră, a deţinuţilor politici, le inventa. Lupta celor de afară ne întreţinea şi nouă moralul.

Astfel, în 1950, o serie de răzmeriţe au făcut să clocotească satele vrâncene. Ele s-au întins în toate satele de la Lepşa, Dumitreşti, Motâlnău, Râmnicu-Sărat. Din grupul nostru reuşiseră să scape de arestare Cristea Paragină şi Gheorghiţă Bălan. Alături de ei s-au aflat şi col. Strâmbei şi familia Manoliu, tată şi fiu din Bârseşti. Între cei care au mai rămas în munţi şi Securitate s-au dat lupte grele la Bordeiele de pe Pârâul Porcului. Au fost mulţi morţi şi răniţi. Securitatea căuta cu febrilitate să pună mâna pe hrisoavele date de Ştefan cel Mare vrâncenilor. Dar urmaşii Vrâncioaiei –între aceştia Cristea Paragină şi Gheorghiţă Bălan, fraţii Brânzei, Manoiliu, tată şi fiu, Cojocaru şi alţi mulţi ca ei – au răsculat toţi munţii Vrancei reuşind salvarea hrisoavelor lui Ştefan cel Mare.

În 1950, între Tişiţa şi Zăbrăuţi (locul unde a murit Ecaterina Teodoroiu), practic în tot bazinul Putnei, până sub Măgura Odobeştiului, toate satele s-au ridicat împotriva stăpânirii comuniste. Peste 30 de comune au pus mâna pe coase şi securi, au dat foc posturilor de miliţie şi sediilor comuniste, punând pe fugă pe călăii şi slugile comuniştilor.

Represiunea a fost extraordinară. Sate întregi au fost trecute prin foc şi sabie. La Suraia, Vadu Roşca, la Răcoasa s-a tras în plin în săteni ucigând zeci dintre ei. Dacă numesc acum câteva sate, precum Fitioneşti, Mănăstioara, Verde, Răcoroasa, Străoani, Crucea de Sus (locul de naştere şi de baştină al familiei Paragină), Bârseşti etc. nu fac decât o enumerare parţială. O reală şi exactă istorie a luptei ţăranilor din munţii Vrancei aşteaptă să fie scrisă. Eu nu pot să semnalez aici decât câteva aspecte intrate direct sub observaţia mea. Astfel, în casele celor socotiţi răsculaţi Securitatea a distrus totul, ucigând cai, vaci, porci etc. golind casele de mobilier, dându-le foc şi izgonind pe femei, bătrâni şi copii. O jale mare s-a instalat în acea zonă şi istoria fiecărei familii de pe acolo nu poate consemna decât tragice amintiri.

În această încleştare pe viaţă şi pe moarte, au căzut mulţi vrânceni. Cristea Paragină a murit în plină luptă. Gheorghiţă Bălan, col. Strâmbei, Manoliu tată şi fiu şi mulţi alţii vor fi prinşi, condamnaţi la moarte şi executaţi. Dar au fost şi mulţi alţii care, ucişi pe ici şi colo fără vreo judecată, au fost lăsaţi pradă câinilor.

Revenind acum la propria mea soartă, adică la momentul arestării în crama lui Anghel… Haita de securişti s-a repezit asupra mea şi a lui Ion Paragină şi ne-au zdrobit în bătaie. Eu am fost împuşcat în piciorul drept. Ion Paragină avea ţeasta crăpată de lovituri de armă. Era de faţă şi col. Mauriciu Ştrul, şeful Securităţii din Galaţi. El a ordonat să fim legaţi cu sârmă ghimpată la mâini şi la picioare. Eram amândoi o carne însângerată şi abia mai gândeam. Am fost aruncaţi într-o dubă şi duşi la

Focşani, apoi la Galaţi. O lună de zile am stat la Galaţi, până ni s-au vindecat rănile.

La sfârşitul lunii noiembrie 1949 am fost duşi la sediul Securităţii, unde ancheta a durat un an de zile. Eu în celula nr.1, iar Paragină în celula nr. 20. Nu voi mai descrie metodele de anchetă, pentru că ele au urmat întreaga gamă care începe să fie cunoscută acum de toată lumea.

La 18 octombrie 1950 va avea loc procesul cunoscut sub numele „Procesul lotului Paragină". Din lot au făcut parte 68 de persoane. Între ele şi 25 de elevi de la liceele din Panciu, Focşani şi Tecuci. Lotul nostru s-a bucurat, să zic aşa, şi de şansa că la ora aceea, când noi comisesem faptele, nu fusese instituită încă pedeapsa cu moartea. Ea se va institui curând după arestarea noastră. Astfel că cele mai mari pedepse le-au primit Ion Paragină, prof. Zdru Aristide şi subsemnatul.

După proces am rămas la Galaţi până în luna iunie 1951. Apoi lotul a fost fărâmiţat, o parte dintre noi fiind trimişi la Canal, Ion Paragină şi Zdru Aristide la Aiud, iar eu la Gherla.

Aici, la Gherla, voi cunoaşte toate ororile „reeducării" conduse de dementii studenţi Eugen Ţurcanu şi Popa ţanu. […]

În sfârşit, după 15 ani de detenţie, în 1964, m-am eliberat.

Aflat în poarta închisorii, m-am gândit ce voi găsi acasă. Mama nu mai exista de mult, nici tata; şi fraţii şi surorile îmi fuseseră răspândiţi pe ici şi colo, nu mai ştiam nimic despre ei. O singură lumină: Lucia, soţia mea. Şi copilul, pe care-l văzusem o singură dată, puţin, după naştere. […]

Rezistenţa prin cultură în România

Am căutat-o şi n-am găsit-o. Toţi membrii acestei rezistenţe au supravieţuit şi continuă lupta lor şi în ziua de azi. În tăcere, ei continuă să reziste prin cultură.

Din cauza lor şi a imaginii lor, atât de nediscretă, Gavril, Toma, Spiru, Vasile, Gogu, Teodor, Ion, Nicolae şi toţi ceilalţi, de înşirat ca într-un pomelnic, nu se mai văd. Şi probabil nu se vor mai vedea multă vreme.

Am găsit în schimb o poezie scrisă de Marius Ghilezan[55], care pare să fi găsit aceleaşi răspunsuri:

Care rezistenţă prin cultură?

Revoluţiei maghiare, i-aţi dat o ripostă de cafenea, când Imre Nagy era ucis la Snagov,
voi mari intelectuali în devenire duceaţi iubitele pe lac şi fluieraţi în vrejul de papură cuvinte anodine.

Invaziei din Cehoslovacia i-aţi răspuns
– cum ştiaţi mai bine –
aplaudând cu plecăciune, sub balcon,
când Ceauşescu mima desovietizarea.

În Primăvara de la Praga
sufereaţi de-o astenie colectivă,
la Gdansk, nu v-am găsit
trâmbiţatele principii de solidaritate
vă pitulaţi în spatele traducerilor heideggeriene
– semn de deschidere către asfinţit –
convulsie spastică a adormirii
într-o confortabilă rezistenţă prin cultură.

Nu l-aţi iubit şi nu i-aţi închinat osanale
– erau prea falnici adulatorii –
micuţi în grad şi neînsemnaţi
v-aţi bucurat de burse humboldtiene.

şi nu-i un merit că n-aţi catadicsit
să scrieţi verbele omagierii.
Acelaşi leopard şi gard vopsit
reflexele de azi acuză, nu scuză stigmatul tăcerii.
Intelectual, trăiaţi tot vegetal,
din compromis, mai creşteţi o oarecare volubilă carieră,
nu v-aţi servit carne de tun cu pieptul în aval,
căpuşe ieri, căpuşe azi, în noua eră,
când semenii mei îşi dădeau prinosul de viaţă,
tot sub balcon;

voi pregăteaţi în grabă chiar soclul.

Semanticii uitării noastre,
durerii că nu am avut vârsta şi puterea de ripostă,
am fi vorbit în agora tăcerii voastre,
oferiţi acum, neîntrebaţi, din Olimpul creponat,
vitejia de zdrenţe.

Am mai găsit şi un film, realizat de un puşti de 15 ani care şi-a imaginat această rezistenţă sub o formă neaşteptată. Filmuleţul e foarte scurt şi poate fi vizionat pe You Tube.

Cum se evită să ajungi membru în CC al UTC

Numele meu nu este important. Important este ca oamenii despre care am scris să ajungă să fie mai cunoscuţi decât sunt acum. E un minim pe care mi-l propun. De aceea, cartea aceasta ar trebui să fie cunoscută drept „cartea despre…” nu „cartea lui…”.

Sunt un om normal şi aşa am fost mereu, nimic excepţional. Am trăit aproape jumătate din viaţă în comunism şi jumătate în post-comunism. E suficient încât să-mi aduc aminte multe.

În 1984 am trăit asemănător celor din romanul lui Orwell, asemenea celor din generaţia mea, a celor care au devenit majori în preajma revoluţiei din 1989.

A existat generaţia bunicilor, ai căror cei mai buni ani au fost înainte de comunism. Această generaţie a fost zdrobită, a suferit cele mai mari violenţe pentru a li se scoate normalitatea din conştiinţă. Această generaţie, azi pierdută, a dat cele mai multe victime şi a fost terorizată până a înţeles că orice opoziţie faţă de comunism se va pedepsi cu eliminarea fizică.

Generaţia părinţilor noştri aproape că nu avea ce să-şi amintească de dinainte de război. Ei au fost educaţi să supravieţuiască. Să uite ce au văzut acasă drept normalitate. Este generaţia sacrificată. Nu au numărat atâtea victime fizice, dar au trebuit să-şi reprime conştient moralitatea, ca să ne educe pe noi.

Generaţia mea e cea a unor homunculuşi născuţi în comunism, perfect adaptaţi unei societăţi totalitare. Incapabilă să discearnă ce înseamnă noţiunile de stat, politică sau morală. Hrănită intelectual prin pâlnia propagandei, ţinută în ignoranţă în ceea ce priveşte orice sistem de valori. Este generaţia căreia filosofia creştină i-a fost înlocuită cu educaţia materialist-dialectică. Din această perspectivă, generaţia mea a trăit cu capul sub apă, cu toate simţurile atrofiate, cu vederea slabă, cu auzul înfundat, respirând printr-un tub şi hrănită cu raţia. Am trăit într-un ghetou comunist cenuşiu, fără nici o speranţă, nici măcar n-am fost conştienţi de ceea ce se întâmpla cu noi.

Nu am făcut nimic notabil ca opoziţie faţă de PCR. Au fost unii tineri care au făcut-o, spre cinstea lor, şi au plătit mereu mult prea scump acele gesturi. Au fost şi unii tineri care au fost atraşi în sistemul comunist sprijinindu-l, probabil semiconştient, dar spre ruşinea lor şi răsplătiţi cu pătarea conştiinţei.

Am fost elev al unui liceu teoretic din provincie, am învăţat bine, am încercat, cu succes, să mă ridic la nivelul aşteptărilor părinţilor mei, o familie de intelectuali cuminţi, care încercau să supravieţuiască prin toată acea absurditate.

Am fost ademenit, în acei ani orwellieni, toţi nişte 1984 şi ceva, de judeţeana UTC, printr-o activistă, să mă apropii mai mult de organizaţia UTC, promiţându-se facilitarea accesului într-o tabără de vacanţă mai exclusivistă. Am refuzat, fără indignare, fără fiori reci. Probabil că nici nu realizam monstruozitatea pactului. Am refuzat, aşa cum refuzi azi să cumperi un ceas furat, oferit la marginea pieţei de un şuţ, care-ţi cere un preţ incredibil de bun.

Am participat în aceiaşi ani 1984, care nu mai avansau niciodată, la o sesiune ştiinţifică de comunicări în care lucrarea mea, care amesteca chimia, matematica şi informatica, era depăşită de un

eseu care lăuda contribuţia elenei ceauşescu la progresul ştiinţific al lumii. Am contestat rezultatul, rezolvat după vreo 2 luni favorabil şi am refuzat să merg mai departe în concurs. Am refuzat aşa cum refuzi azi o partidă de alba-neagra, pe o stradă lăturalnică, fără indignare, fără teamă.

Am fugit de la un miting care proslăvea plata datoriei externe, în anul 1984 şi ceva, ca să petrec câteva ore cu iubita mea din liceu. Am făcut-o ca pe ceva normal. Am refuzat să strig lozinci, fără nici o isterie, fără nici o teamă, aşa cum refuzi azi să opreşti maşina la semnele făcute de prostituatele de pe marginea drumului.

Am refuzat mereu să învăţ la economie politică, la constituţie, la învăţământ politic, la informare politică, la filosofie. Am refuzat fără să argumentez de ce, nici nu cred că ştiam de ce. Nu am contestat nimic, nici nu m-am speriat, nici nu am protestat la notele proaste şi la ameninţările privind nota la purtare din cauza nivelului meu politic scăzut. Am refuzat, la fel cum refuzi azi să te laşi înşelat de un joc piramidal, în care ţi se promite că ai câştiga de 8 ori mai mult decât ai depus, oricâte laude i s-ar aduce la TV. Ironic sau nu, chiar n-am jucat apoi nici un leu la un asemenea joc.

Am avut un atac de panică, la finalul acelui lung 1984 şi vreo alţi 5 ani, când realegerea lui ceauşescu la congresul 14 era proslăvită la televizor. În mijocul cântării unor coruri patriotice, artistul prezentator oprea totul şi spunea sentenţios: *„La al paisprezecelea congres, ceuşescu reales!”*. Îndemnul era reluat de întreaga sală din plictisitoarea casă de cultură judeţeană, pentru a fi reluată de 42 de ori, câte judeţe erau. A fost prima dată în viaţă când comunismul m-a îngrozit cu adevărat. A fost clipa în care am scos capul de sub apă.

Am fost speriat de moarte când am fost la înmormântarea unor copii care fugiseră de acasă cu gândul

să evadeze din anul acela 1984, care nu se mai termina, şi să plece cu o barcă spre Turcia. Au fost prinşi şi torturaţi de Securitate, ucişi şi returnaţi familiilor în sicrie sigilate. Pe ascuns, părinţii lor le-au deschis pentru a vedea unghiile smulse, coastele rupte şi multe, multe urme de lovituri, deşi cauza oficială a decesului era înecul. Am urmărit îngrozit acea înmormântare a trei tineri, cu ochii în lacrimi, şi am scos pentru o secundă capul din apă ca să pot ţine minte asta. Ca să nu uit niciodată[56].

Am încercat din răsputeri să evit încorporarea în armată, în anul 1984 +5 şi n-am reuşit decât să ajung la un batalion disciplinar alături de alţi tineri „cu probleme" prin familie (părinţi arestaţi sau rude fugite din ţară, ca să dau un exemplu). Când ceauşescu a fugit, am izbucnit în plâns pentru că nu credeam că este posibil să scăpăm de el. Am plâns ca la un film dramatic cu *happy end*. Am fost bătut de ofiţerul politic pentru că am dat jos cu baioneta portretul ceauşescului din sala de doctrină militară. Era lipit pe o mare pancartă şi sub el, rânjea un alt portret, cel în care i se vedea numai o ureche şi care, din cauza glumelor care se făceau, nu mai era corespunzător ca propagandă. Atunci am strigat, abia atunci am strigat că nu-mi pasă. Că s-a sfârşit totul şi că poate să-mi facă ce vrea, nu-mi pasă. Nu ştiam că zvonurile aduceau părinţilor mei vestea mincinoasă că aş fi murit.

Am făcut exerciţii de îmbarcări şi debarcări din camion, cu luarea poziţiei de tragere, timp de o săptămână, între 16 şi 22 decembrie 1984 + 5 ani, cu scopul vădit de a fi folosiţi pentru a trage în populaţie în situaţia în care demonstraţiile ar începe şi în urbea aceea nenorocită în care se afla unitatea militară. Am crezut că mor de bucurie când ofiţerul care ne comanda ne-a strâns pe toţi şi, înjurându-ne îngrozitor, ne-a spus că dacă vede pe vreunul dintre noi, nu că ar executa comanda *„Foc!"*, ci numai că ia linia de ochire, ne va împuşca personal, acolo, pe loc, indiferent de consecinţe. N-am primit niciodată mai bucuros o ameninţare. Aşa am ajuns să pot trece din 1984 direct în anul 1990. Normal, prin voinţa unui înger păzitor, care m-a însoţit mereu şi care mi-a întors capul de la orice pact faustian atunci când puteam să decid singur şi m-a ridicat din mijlocul situaţiilor în care nu puteam decide.

De aceea n-am ajuns membru în CC al UTC. De aceea n-am dat mâna niciodată cu ceauşescu şi n-am avut ocazia să mă laud cu asta. De aceea numele meu nu este important.

Goryani

9 Septembrie 1944 – o lovitură de stat instaurează comunismul în Bulgaria. Imediat apar gupuri de gherilă anticomuniste, pe care istoria Bulgariei le va reţine sub numele de *Goryanstvo*, sau „Mişcarea Goryani”, în traducere liberă „Cei din Pădure”.

Goryani proveneau în majoritate din ţărani, unii dintre ei cu experienţă militară. Nu a existat vreo platformă politică, sau ideologie, mai degrabă imaginea lor a fost asociată cu a haiducilor (în limba bulgară: „hayduti”) care, pe vremuri, au avut de a face cu otomanii. Represiunea crescândă a autorităţilor, culminând cu execuţia lui Nikola Petkov (liderul Partidului Agrarian) a provocat un *trend* al asocierii ţăranilor care refuzau colectivizarea cu „Cei din Pădure”, similar cu haiducia „romantică” din secolul XIX.

Se pare că au existat în jur de 28-30 de grupuri Goryani, cu un număr total de circa 2.000 de haiduci înarmaţi, majoritatea lor activând în sudul ţării (Sliven, Stara Zagora, Velingrad, Munţii Pirin), şi vreo 8.000 de susţinători.

Să pomenim câţiva lideri Goryani.

Gherasim Todorov controla zona Sandansky în 1948. Câteva mii de soldaţi ai miliţiei populare i-au înconjurat grupul, distrugându-l, iar liderul s-a împuşcat. Un alt haiduc, Borislav Atanasov, reuşeşte să ajungă în Grecia, împreună cu o parte din oamenii săi.

În 1951, haiducii au avut în Grecia un post de radio, „Radio Goryanin” care emitea spre Bulgaria, îndemnând la formarea unei armate de insurgenţi în zona Sliven.

Gheorghi Stoyanov-Tarpana (zis şi Benkovski, după numele unui haiduc din secolul XIX) a fost încercuit de 6.000 de soldaţi, întreaga zonă Sliven era ocupată de 12.000. Grupul său format din 71 de haiduci s-a bătut cu armata timp de 2 zile, 40 dintre ei fiind ucişi. Stoyanov, rănit de 12 gloanţe, a reuşit să spargă încercuirea şi să-şi salveze o mare parte dintre oameni, chiar şi răniţi. A fost capturat însă, mai târziu, la finele lui 1951, şi ucis.

Operaţiunea de la Sliven a fost condusă de chiar Valko Cervenko, liderul comunist al Bulgariei, şi a fost un eşec, populaţia bulgară realizând că, fără trupele sovietice, regimul comunist ar putea fi serios

ameninţat. Astfel, dacă Armata Roşie avea staţionate în Bulgaria efective de circa 25.000 de soldaţi în 1944, în anii ’50 numărul soldaţilor a crescut la 250.000. Monumentul Armatei Roşii din Sofia, construit în acea perioadă, a avut o semnificaţie clară pentru bulgari: că represiunea va continua alături de sovietici şi orice rezistenţă va fi spulberată.

Alte grupuri mai importante au existat însă şi în nordul Bulgariei, în Cadrilater şi în zona Ruse – Tsanko Ivanov, Tsankov-Mecheto, Tsvetana Popkoeva-Tsena, capturate şi ucise cu sau fără proces în 1952. De asemenea, a existat şi o mişcare de rezistenţă a populaţiei de etnie turcă, despre care datele sunt şi mai greu de găsit.

Goryani au dispărut complet, în nişte ultime confruntări cu poliţia secretă, în zona Sofiei, la mijlocul anilor ’60.

Multe date despre haiducii bulgari nu se cunosc, dosarele Departamentului XII al Securităţii de Stat, echivalentul „Biroului Bande” al lui Pavel Aranici de la noi, nu au fost desecretizate în întregime. Motivaţia, stupidă ca şi la noi, fiind siguranţa naţională, întrucât Goryani au fost sprijiniţi şi ei de către emigraţia bulgară din Grecia (în special), Austria, Franţa etc. Nu se ştie mai nimic nici despre rezistenţa anticomunistă a populaţiei turce din Bulgaria, deşi au existat şi Goryani turci.

Pe blogurile din Bulgaria se dezbat şi azi aceleaşi vinovăţii ca la noi: nici ei n-au avut o „Primăvară” la Sofia, nici opoziţie sau vreun sindicat liber, iar haiducii sunt distorsionaţi, minimalizaţi, uitaţi. Şi bulgarii şi-au condamnat comunismul, ba încă în faţa Parlamentului European, dar nici ei nu şi-au condamnat vinovaţii. *Memorialul durerii* versiunea bulgărească include două filme, *Goryanite* şi *Catharsis* – aceeaşi durere, suferinţă şi nedreptate.[57]

Rezistenţa armată anticomunistă din Bulgaria are cele mai multe similitudini cu cea din România: exclusiv în mediul rural, dezorganizată, plină de tragedii individuale, în contexte politice şi economice aproape identice (ţări agrare cu elita exterminată). A fost suficient pentru mine ca să încerc să mă documentez şi la faţa locului, astfel încât, la sfârşitul luinii iulie 2011, am făcut o călătorie la Sofia pentru a mă întâlni cu urmaşii Goryanilor. Ce am aflat puteţi citi în continuare.

Sofia, Aya Sofia…

E vorba de capitala Bulgariei, şi nu de moscheea din Istanbul, alăturarea înţelepciunii (asta înseamnă *sophia* în limba greacă, a Bizanţului) cu numele oraşului nu e întâmplătoare.

Am plecat la Sofia curios dacă proverbul „Nimeni nu e profet în ţara lui” e adevărat sau nu. Bineînţeles că e adevărat! Drumul prin satele pustii a fost însoţit de *Tosca* lui Puccini, opera torturii, a repulsiei faţă de represiune, a morţii. Un oraş frumos, foarte liniştit, cu un aer evident de capitală şi un parfum discret de Istanbul.

Daniela Gortcheva, jurnalistă celebră în mediile intelectuale bulgare, plecată din ţară în 1990, publică o revistă, *Dialog*, pentru conaţionalii ei din Olanda, dar gazeta e cunoscută şi aici.

Îmi arată locul celui mai mare atentat din istorie, de dinainte de 11 Septembrie 2001. Biserica Sfânta Nedelya, Sfânta Duminică adică, a fost aruncată în aer, în 1925, în timpul slujbei pentru priveghiul unui general bulgar, Konstantin Georgiev, ucis de un grup de terorişti comunişti. 150 de membri ai clasei politice, veniţi să-şi prezinte ultimele omagii, au fost ucişi şi peste 500 au fost răniţi. Tragedia putea fi încă şi mai mare, dar membrii guvernului au scăpat cu viaţă pentru că patriarhul a decis, din cauza mulţimii venite să-şi ia rămas bun de la general, să scoată în afara catedralei sicriul, astfel încât cupolele nu s-au prăbuşit peste cei adunaţi în jurul lui. Regele Boris al III-lea a scăpat ca prin minune, fiind prezent la funeraliile altor victime ale terorismului, cauzate de un atentat împotriva lui însuşi, din care reuşise să scape. Atentatorii erau aceiaşi comunişti. Acesta era răspunsul lor pentru scoaterea în afara legii a partidului comunist bulgar. O adevărată lovitură de stat, provocată de teroris-mul Uniunii Sovietice. Ce popularitate putea avea comunismul în Bulgaria în perioada interbelică e lesne de înţeles. Probabil, chiar mai rea decât în România pe care ilegaliştii „noştri” o prezentau ca pe un hidos imperiu, făcând apel la populaţie să sprijine dezmembrarea statului. *„Bătrânul general se plimba cu nepoţica lui, când a fost atacat: plin de sânge după ce a fost împuşcat de mai multe ori, a murit sub privirile îngrozite ale fetiţei…”*. Ce coincidenţă, să aflu din istorie, după *breaking news*, că terorismul nu e monopol musulman…

Se succed apoi Palatul de Justiţie, palatul prezidenţial, dar mai ales Biserica Sf. Gheorghe din sec. IV, cea mai veche construcţie din Sofia, construită de romani, Sofia antichităţii, Serdica cum se numea atunci, fiind menţionată de Ptolemeu, un oraş stăpânit de Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru cel

Mare. Mi se pare important de precizat asta în oglindă cu latinitatea de care suntem atât de mândri, mai ales că o opunem des „Mării Slave” din jurul nostru.

Sediul Partidului Comunist este a-nu-ştiu-câta reîncarnare a arhitecturii totalitare staliniste, e ca şi cum ai da nas în nas cu „Casa Scânteii” mutată în centru. Undeva foarte aproape găsesc fostul palat al administraţiei turceşti, Bulgaria a fost demult o provincie a Imperiului Otoman.

Bulevardul Vitoşa, noaptea, plin de cafenele şi de lume, o boemă liniştită şi frumoasă, plină de tineri – păşesc uimit de atmosfera superbă a locului în timp ce povestesc la rândul meu despre Vatamaniuc şi iarna lui în munţi, de sub un copac – cea mai grea, mai grea decât toate închisorile la un loc. Şi intuiţia mea, că voi mai descoperi multe, nu se lasă dezminţită.

Daniela mă priveşte cu ochii ei foarte, foarte albaştri şi-mi spune o idee pe care n-am auzit-o niciodată în România:

„Bulgaria era o ţară agrară în perioada interbelică, 66% din populaţie trăia în mediul rural. Nu prea existau muncitori. Aşa că ideile comuniste erau vehiculate numai în mediul intelectual. Aceiaşi intelectuali, confruntaţi cu realitatea comunismului de peste câţiva ani, vor deveni şi ei anticomunişti.

Aşa că liderii comunişti, puşi de sovietici să conducă Bulgaria, au fost de cea mai proastă calitate posibilă, nişte simple cozi de topor oportuniste, care n-au pus în discuţie niciodată modelul sovietic, n-au ieşit niciodată din limitele impuse de Stalin.

De aceea nu s-a răsculat nimeni la oraş. Pentru că acolo îţi trebuie şi liderii politici care să încerce reformarea unui sistem politic. Revolta de la Budapesta din ’56 sau cea de la Praga din ’68 a avut sprijinul unor lideri comunişti patrioţi, aici, în Bulgaria, nu a fost cazul, comuniştii locali nu erau decât nişte servitori fără nici un fel de discernământ.

După ce elita politică şi intelectuală a fost anihilată (Nikola Petkov, liderul Partidului Agrarian, cel mai puternic partid de opoziţie, un fel de Iuliu Maniu de la noi, a fost executat, din ordinul lui I.V. Stalin), 30.000 de oameni fiind ucişi pentru consolidarea puterii, nu a mai fost nimeni care să pornească vreo revoltă.

Aşa au apărut Goryani, a fost rezistenţa ţăranilor, ei rămăseseră singuri în faţa totalitarismului. A fost unica formă de revoltă, neorganizată, violentă, şi oribil strivită de represiune. Altă formă de rezistenţă n-a fost şi nici nu putea să fie.”

Am stat apoi ore în şir gândindu-mă la asta. Citisem lucrurile acestea în câteva articole, inclusiv în cel scris de Daniela. Dar spuse în faţă, au avut efectul încasării unei palme. Aşa că spun şi eu, că şi la noi a fost la fel: o ţară agrară, cu un comunism debil, cu o elită pulverizată. Stai şi te gândeşti: oare cum putea filosofa pe tema marxismului un Gheorghiu-Dej sau un Ceauşescu? Să nu cumva să confundăm naţionalismul comunist, perpetuat şi azi în diverse forme (vezi cazul Ion Antonescu), cu

patriotismul. Bulgarii n-au deportat nici un evreu. Nici unul (mă simt obligat să repet).

Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistenţă faţă de totalitarism alta decât cea a agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Cu atât mai inutilă pare atunci pretenţia disidenţei, a rezistenţei prin cultură şi a altor forme de impostură post factum a intelectualităţii româneşti. Au fost gesturi de împotrivire, desigur, disproporţionate prin micime faţă de ce ar fi trebuit să fie. Rămânem şi noi şi bulgarii cu această autentică formă de rezistenţă, a haiducilor. Singura.

A doua zi urma să mă întâlnesc cu urmaşii a doi Goryani celebri şi cu un regizor de film documentar, care tocmai terminase o producţie despre aceiaşi Goryani. Mai mult decât interesant. Dar despre această întâlnire voi vorbi mai târziu.

7 kilometri…

…evident, nu 7 km de autostradă construită anul ăsta în România, nici nu urmează vreo comparaţie cu infrastructura rutieră a Bulgariei. O să vedeţi la sfârşit despre ce distanţă e vorba.

L-am recunoscut pe Vladimir imediat, seamănă atât de mult cu tatăl său, Gherasim Todorov… Nu l-a cunoscut la o vârstă la care să-l poată ţine minte. Îmi arată o carte despre părintele său. E scrisă în bulgară, nu înţeleg mare lucru şi încep să răsfoiesc după imagini. Nu sunt. Nu există, de fapt. Tot ce s-a păstrat sunt doar fotografii de familie, atât. Uniforma este de când a fost înrolat în armată, n-a fost ofiţer de carieră, deşi în rezistenţa bulgară au existat şi numeroşi ofiţeri deblocaţi, exact ca în România (Toma Arnăuţoiu, Mihai Timaru, colonelul Uţă, maiorul Nicolae Dabija, colonelul Carlaonţ, comandorul Domăşneanu şi mulţi alţii – de exemplu).

„Dar Securitatea bulgară n-avea poze?” întreb contrariat.

Atanas Kiryakov – regizor (în septembrie are premiera ultimului său film, un documentar despre Goryani), Daniela Gortcheva – jurnalist (a scris un articol devenit celebru în Bulgaria, tot despre Goryani), Vladimir Todorov – fiul cel mic al lui Gherasim Todorov – Goryani şi Radustina Gheorghieva – nepoata lui Gheorghi Tarpana (Benkovski) – Goryani şi el – se uită contrariaţi la mine: *„Nu se făceau fotografii, nu există”*.

Ne uităm cu toţii la imaginile cu Gavril Vatamaniuc, capturat în 1955 (*„E legat cu sfoară! – Uite cum e îmbrăcat!”*), la cele cu prietenii lui Ion Gavrilă, arestaţi toţi tot în 1955: Victor Metea, Jean Pop „Fileru”, „Profesorul” Ioan Chiujdea, Laurian Haşu „Leu” (*„Parcă i-au pus pe toţi să ţină acelaşi pistol şi aceeaşi grenadă în mână!”*, observă eticheta de „bandit” scrisă în dreptul fiecăruia), la cadavrele familiei Şuşman – Teodor, Toader şi Avisalon – oroare, trupurile carbonizate ale celor doi fii li s-au părut iniţial o sculptură modernă, un monument… Le simt curiozitatea, cum îşi caută în acest *slideshow*, de altfel înfricoşător, părinţii, bunicii, oare aceştia cum au sfârşit, cum arătau când au fost arestaţi? Nu vom şti nici unul dintre noi niciodată. Dau explicaţii, povestesc foarte pe scurt cine sunt acei oameni.

Mai mult, nu există nici supravieţuitori ai Goryani-lor. Astfel încât nu există memoriile lor, interviurile lor, nu există practic nici o cheie de lectură a dosarelor poliţiei politice bulgare.

Am la mine un ghid de interviu pentru supravieţuitorii rezistenţei din munţi. Mi l-a dat un bun prieten, istoric. Încerc să-l folosesc, dar îmi dau seama că e inutil şi în fond irelevant, cel puţin pentru mine, în clipa asta, eu, cel din faţa lor. Nu sunt istoric, am o limită emoţională pentru acest tip de rigoare.

„Tata a murit când aveam 2 ani şi jumătate. Eram 4 fraţi şi, odată cu el, au murit şi fratele cel mare, de 17 ani şi un unchi” continuă Vladimir. *„Avea 38 de ani când l-au omorât”*.

Gherasim Todorov a fost un ţăran bulgar, gospodar. E important de ştiut, chiar foarte important, că în Bulgaria de dinainte de comunism existau forme private de colectivizare, mai ales în cazul grădinarilor cu celebrii lor trandafiri. Tatăl lui Vladimir conducea o astfel de asociaţie. Dar comuniştii i-au spus că nu e bine, trebuie să se desfiinţeze, pentru a fi transformată în colhoz, ca în Uniunea Sovietică. De ce? Ei bine, pentru că nu conta nimic, cu atât mai puţin ideea de colectivizare, îmi dau eu răspunsul singur.

A devenit un anticomunist visceral în urma acestui incident. Hărţuirea nu s-a lăsat aşteptată: au început ameninţările, reţinerile la miliţie, în mai multe rânduri, din ce în ce mai periculoase. Azi iei o palmă, apoi, mâine, un pumn, apoi un şut, apoi bătaie în toată regula. A protestat. A protestat şi în scrisori adresate autorităţilor. Care autorităţi?

Cât de mult poate să semene acest caz cu cel al familiei Şuşman din Răchiţele!

Asta se întâmpla în 1947. Tot în 1947, Nikola Petkov, liderul Partidului Agrarian din Bulgaria, cel mai mare partid la acea vreme, devenit liderul opoziţiei anticomuniste, este acuzat de spionaj şi spânzurat după un proces tipic stalinist (niciodată nu mi-am putut explica ce s-ar fi putut spiona în ’47 în Bulgaria sau în România). Nu vreau să folosesc cuvântul „execuţie” – nu-i văd locul aici. Fusese un om de stânga, în perioada interbelică aliat al laburiştilor, braţul legal al stângii comuniste scoase în afara legii. Aşa cum Coneliu Coposu a şocat o ţară întregă în 1990 când a declarat că Partidul Naţional Ţărănesc este de centru-stânga. Chiar era, dar 50 de ani de extremă stânga şi de expresii gen „bandele maniste” au făcut să pară şi socialismul ca fiind de dreapta, dacă nu de extremă dreapta.

Gherasim e arestat ultima oară în timp ce călătorea cu trenul. Reuşeşte să scape şi devine un fugar periculos, un intolerant anticomunist. E urmărit de poliţie, jandarmi, securitate. În jurul lui se constituie un grup de oameni cu aceleaşi drame şi frustrări, care ajunge curând suficient de numeros încât să controleze aproape o jumătate de judeţ (Sveti Vrach – azi, Sandanski). Ciocnirile cu autorităţile sunt numeroase, dar scapă de mai multe ori de capturare, până într-o zi, când este înconjurat în nordul Munţilor Pirin de mii de soldaţi ai Ministerului de Interne. Se sinucide cu o grenadă, la 31 martie 1948. La fel ca Gogu Puiu în Dobrogea. Trupul său sfârtecat de schije e tranşat în trei bucăţi şi expus în primul sat vreme de mai multe zile, pentru a îngrozi populaţia.

…mda, cum zice un prieten când aprobă ceva care-i stârneşte totuşi amărăciunea, compasiunea şi tristeţea.

Atanas îmi spune că a găsit în arhive mărturia unui delator, ca de obicei, la fel ca în România, trădarea a dus la moartea a peste 70 de Goryani în cazul Todorov. *„Dar nu asta e cel mai important, ci motivaţia”*. Îi remarc franceza impecabilă, se potriveşte foarte bine cu discursul său dar şi cu alura sa impozantă. Îmi povesteşte cum la mijlocul anilor ’80 a fost în România, să achiziţioneze pentru fondul lor cinematografic filme documentare româneşti. Când a văzut că absolut toată oferta conţinea numai pelicule cu soţii Ceauşescu le-a spus cineaştilor noştri: *„Văd că voi n-aveţi nici un fel de probleme, le-aţi rezolvat pe toate, ba mai mult, fericirea pe care ne-o arătaţi se datorează exclusiv acestor doi oameni”* şi n-a vrut să cumpere nimic, spre groaza reprezentanţilor români sau nord-coreeni veniţi la Bucureşti în acelaşi scop.

Radustina înseamnă în limba bulgară „Bucurie” (*„Joy”* – îmi precizează ea). Bunicul ei are o

poveste deosebită chiar începând cu numele: Ghiorghi Marinov Stoyanov Tarpanov: Marinov – după tată, Stoyanov – după bunic şi Tarpanov – după socru, inedit pentru un ţăran, care, la fel ca şi la noi, îşi muta nevasta la el, dar, în cazul său, fiind sărac, s-a mutat ginerele la părinţii mai bogaţi ai fetei. A fost felcer de meserie, iar războiul l-a făcut alături de Armata Roşie care l-a recrutat. S-a întors acasă cu 3 medalii. Când a început colectivizarea, medaliile n-au contat deloc. Pentru că socrul său era bogat, cu cele 60 ha de pământ şi 40 ha de pădure. Comuniştii din sat l-au atacat pe când muncea în vie, l-au bătut atât de tare încât a zăcut o lună, învelit în piei de oaie, leacul găsit de soacra lui. *„Precum amintirile Marioarei Cenuşe despre amarul soţului ei, Constantin”* – nu mă pot împiedica să mă gândesc.

„Într-o zi, după ce s-a refăcut, au venit să-l aresteze. Bunicul a cerut să-l lase să se spele pe faţă şi când s-a dus la puţ, însoţit de cei trei miliţieni, i-a lovit cu găleata şi a fugit” îmi povesteşte Radustina. A fost însoţit în pădure aproape imediat de mai mulţi vecini. Şi grupul lui din munţii de lângă Sliven a crescut şi a tot crescut, alarmând autorităţile. Lumea se aduna ca pentru o răscoală, chemată de apelurile din eter ale „Radio Goryanin”.

Mă interesează foarte mult acest post de radio, despre care citisem. Un post de radio al haiducilor!

„A existat, sigur că a existat” îmi spune Atanas. Tatăl Danielei i-a ascultat unele emisii, apeluri, nu se poate vorbi de un program. Dar nu a apărut nimeni niciodată să spună, după 1989, că a vorbit la radioul legendar, finanţat de americani, care emitea din Atena şi ale cărui apeluri către populaţie de a se alătura revoltei din jurul lui Tarpanov erau transcrise pe hârtie de securiştii bulgari. *„Nu, n-a venit nimeni. Dar de ce ar fi aşa de important? Important este că a existat”*. Aşa se explică imensa concentrare de forţe din jurul Slivenului, conduse chiar de prim ministrul bulgar, Valko Cervenko, în luna mai 1951: 13.000 de soldaţi! Restul poveştii îl cunoaştem. Cu amănuntul simbolic, dar relevant,

că socrul lui Benkovski, aşa cum era poreclit Ghiorghi, după numele unui haiduc antiotoman din sec. XIX, a reuşit să plătească cu bani grei fuga în Grecia a ginerelui, care a refuzat oferta. Ba mai mult, a îndemnat pe toţi prietenii săi de pribegie să dea vina pe el dacă sunt prinşi…

Atanas îmi povesteşte o întâmplare cu iz anecdotic, despre eşecul poliţiei politice bulgare de a potoli nemulţumirile, urmat de inevitabila apariţie a unui consilier sovietic, venit să dea instrucţiuni şi sfaturi. Când un grup de studenţi torturaţi, cu unghiile smulse, este adus în faţa „consultantului", acesta îşi declară nemulţumirea privind metoda violentă şi ineficientă a bulgarilor şi le „arată" el cum se face: îi oferă primului student o ţigară, apoi unui al doilea, al treilea, până când ajunge şi la un inevitabil refuz – *„Nu mulţumesc, eu nu sunt fumător"*. Sovieticul scoate pistolul şi-l împuşcă în cap, apoi continuă să ofere ţigări, care nu mai sunt deloc refuzate… *„Aşa se face!"* le-ar fi zis el novicilor lui colaboratori…

O diferenţă pare a fi faptul că grupurile de Goryani, numite „cheta" - „ceată" nu au supravieţuit multe ierni prin munţi şi păduri, precum fraţii Arnăuţoiu (10 ani) sau Ion Gavrilă (7 ani), ci au fost zdrobite rând pe rând, uneori în câteva luni. Dar iar o diferenţă ar fi şi apariţia acestor cete în fiecare an, deloc intimidate de represiune.

A propos de represiune – a fost la fel, aceeaşi organizare, aceleaşi metode de tăiere a resurselor, de defăimare a imaginii haiducilor, de intimidare mergând până la omor a rudelor şi prietenilor, nici o diferenţă între lacrimile lor şi ale noastre.

Doar că lacrimile bulgarilor s-au mai estompat după 1989, averile confiscate fiind retrocedate fără probleme, *in integrum*. Doar în cazurile în care proprietăţile au fost revândute de mai multe ori, iar ultimul cumpărător nu poate fi făcut responsabil, statul plăteşte compensaţii care uneori mai generează discuţii. Dar nu există cazuri ca Elisabeta Rizea, Toma Arnăuţoiu, Teodor Şuşman, în care nu s-au restituit case sau terenuri din motive inexplicabile moral sau logic.

Mă impresionează modul foarte ponderat în care filosofează pe tema comunismului noii mei prieteni, departe de naţionalismul românesc, trâmbiţat sonor şi vizual stil graffiti. Pentru că, dacă există o moştenire a regimului totalitar din România, nealterată nici în ziua de azi, decât cel mult prin contorsionarea pe care o poate provoca lipsa unei educaţii, această moştenire e naţional-comunismul. Remarc atât de des la conaţionalii mei această mândrie neghioabă a „calităţii" de a fi român… Iar această mândrie poate merge până într-acolo încât, de dragul ei, al tatuajului tricolor de pe bicepsul transpirat, ajungem uneori să-l justificăm admirativ chiar pe ceauşescu (cu „c" mic), ce oroare!

Bulgarii par mai degrabă uşor complexaţi de faptul că răsturnarea lui Jivkov chiar a fost o lovitură de stat, succesorul lui ameninţând că dacă oamenii adunaţi în faţa guvernului nu pleacă acasă, va fi nevoit să aducă tancurile. *„Tu crezi că dacă în România comunismul a căzut printr-o revoltă violentă, asta a făcut ca democraţia să fi avansat mai repede decât în Bulgaria?"* mă întreabă Atanas. Gândindu-mă inclusiv la retrocedări, dar mai ales la faptul că suntem chiar ca nişte gemeni în Uniunea Europeană îi răspund ferm că nu, nu cred.

„Dar", adaug, *„la noi lumea a ieşit în stradă în 1989, pentru că situaţia economică era atât de grea, alături de perspectiva a încă nu-ştiu-câţi-ani cu ceauşescu, tocmai reales, în timp ce ţările din Europa de Est se prăbuşeau, încât lumea a preferat să moară decât să mai trăiască aşa. Nu*

ştiu cum era în Albania, dar cred că noi o duceam cel mai rău…”

„Cel mai rău?” îmi răspunde *„ Am filmat în ’89, aici în Sofia o coadă la alimente de 7 kilometri!”*

Când am plecat spre casă, pe o ploaie deluviană, vreme de ore şi de vreo sută de kilometri m-am tot gândit: *„Şi dacă exagera cu mult Atanas, să zicem nu 7 kilometri ci doar vreo 3 şi tot era îngrozitor de mult!”*

Aşa că voi repeta ideea:

Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistenţă faţă de totalitarism alta decât cea a agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Apoi, când ploaia s-a oprit, şi poliţiştii rutieri bulgari şi-au reluat posturile de pândă, am ascultat uşor neatent *Simon Boccanegra* a lui Verdi, povestea reală a primului Doge ales pe viaţă din Genoa, fost marinar, devenit în 20 de ani tiran. În operă, fiica lui ajunge să se mărite cu liderul opoziţiei, iar propriul lui ministru, odată condamnat la moarte, pe merit, dar şi oficial ţap ispăşitor, îl otrăveşte mortal pe fostul corsar, care agonizează în braţele rivalului său politic, cu care astfel se împacă…

Uite-aşa am stat noi la barieră…

Mă fascinează aceste două distanţe: Bucureşti – Sofia = 383Km şi Bucureşti – Iaşi = 395Km. Oricât de proaste ar fi drumurile, tot le poţi parcurge într-o singură zi. Măcar de dragul acestor apropieri, oare nu ar trebui să ştim mai multe despre Bulgaria decât ştim cu adevărat?

Acum aproape un an de zile, am făcut un drum la Sofia, devorat de curiozitatea de a afla cum a fost comunismul în Bulgaria. A fost, desigur, un drum iniţiatic. La capătul lui, am scris două articole şi am rămas cu multe întrebări. La Sofia n-aş fi ajuns poate aşa de uşor, dacă nu aş fi avut privilegiul de a fi invitat de jurnalista Daniela Gortcheva să aflu direct, de la oameni concreţi, răspunsuri.

A trecut ceva vreme de atunci, şi multe postări pe acest blog până săptămâna trecută, când Daniela a venit la Bucureşti, în căutarea răspunsului la aceleaşi întrebări. Iar aceste răspunsuri nu mi-aş fi permis ca ea să le afle numai de la mine, astfel că au urmat mai multe discuţii, unele mai interesante ca altele, împreună cu mai mulţi oameni extraordinari, pe care-i voi aminti, pe rând, în cele ce urmează.

Sunt departe de tot de ceea ce s-ar numi un naţionalist şi eram oarecum confuz la ideea că, inevitabil, va trebui să-i prezint măcar succint Bucureştiul, un oraş care poate avea un gust foarte amar pentru mulţi dintre noi. Drumul de la aeroport până la hotelul din centrul oraşului l-am parcurs de parcă era pentru prima dată, cu alţi ochi. Nu arată rău deloc, jumătatea nordică a capitalei e destul de frumoasă, cu tot frisonul pe care-l poate avea un estic la vederea arhitecturii totalitare a „Casei Scânteii” (folosesc denumirea veche, ca să rămân în context). O remarcă, la vederea „Casei cu lei”, a lui Grigore Cantacuzino - „Nababul”: *„În Bulgaria, în general, nu neapărat în Sofia, nu există asemenea palate, oamenii bogaţi aveau altă morală asupra bogăţiei, mai aproape de mentalitatea olandezilor de exemplu, anume că luxul nu trebuie expus public…”*. Interesant, deşi casa nu arată rău deloc, deşi alte oraşe europene sunt pline de palate chiar mai spectaculoase. Şi un şoc, atât pentru jurnalista bulgară, extrem de bine informată în ceea ce priveşte istoria comunismului, dar şi pentru mine: Daniela nu ştia despre victimele din 21 decembrie 1989 din Bucureşti, trecerea prin Piaţa Universităţii, pe lângă Strada Batiştei, pe lângă Sala Dalles, locul în care au murit 49 de oameni, au fost răniţi 604 şi au fost arestaţi cca. 800, mulţi dintre ei atât de tineri. Ceea ce se cunoaşte în Bulgaria despre căderea comunismului din România este că a existat o revoltă reprimată sângeros la Timişoara şi că ceauşescu a fost executat. Iar românii ce ştiu despre prăbuşirea comunismului din ţara vecină? Pariez că nu mare lucru, în afară de faptul că Todor Jivkov a fost înlăturat de la putere prin noiembrie 1989, spre şi mai marea disperare a noastră, că vom trăi cu nicolae ceauşescu pentru încă nu se ştie câtă vreme…

Ce mai înseamnă lucrurile astea după aproape un sfert de secol?

Jela Doina, scriitor, jurnalist şi editor, observă că, spre deosebire de România, în Bulgaria rezistenţa Goryanilor a fost mai organizată. Existenţa unui post de radio clandestin care, prin chemările lui, la sfârşitul lunii mai 1951 a făcut să se producă o adevărată revoltă a unor sute de oameni, care a necesitat o concentrare de 13.000 de soldaţi ai forţelor de represiune pentru a restabili ordinea nu se poate compara cu grupurile disparate şi slab organizate de la noi. Poate o excepţie ar putea fi grupul Arnăuţoiu, prin organizare, jurământ etc. Iar când românii au aflat de haiducii din munţi, eticheta de

„legionari” lipită peste tot de Securitate s-a păstrat, nimeni nu i-a vrut, nici atunci şi nici acum. În ciuda faptului că, dacă ne uităm pe documente, proporţia de legionari printre luptătorii din munţi era relativ mică. Fraţii Arnăuţoiu erau militari ca şi mulţi dintre căpeteniile altor grupuri. Erau ţărănişti, erau liberali, erau mulţi fără nici un partid, căci pentru a te opune urgiei aceleia nu era nevoie de afiliere politică, o vedeai şi cu ochii proprii, nu ai nu ştiu cărei ideologii…

Marius Oprea, istoric, scriitor şi poet, spune că aceşti oameni ucişi şi îngropaţi prin păduri sunt de fapt eroii luptei anticomuniste. El vrea ca aceşti haiduci anticomunişti să fie recunoscuţi drept eroi, la fel cum sunt recunoscuţi drept eroi soldaţii români sau sovietici morţi în Al Doilea Război Mondial. Nu sunt puţini, el estimează numărul celor asasinaţi de securitate la 10.000. De aceea îi caută şi îi dezgroapă. *„Există un timp pentru poezie şi un timp pentru a face ceea ce trebuie făcut”* – aşa îşi explică determinarea de a continua, în timp ce ne arată fotografiile săpăturilor sale, atât de triste, atât de emoţionante.

„Există o diferenţă între statutul de victimă şi cel de erou” – a remarcat Daniela Gortcheva, dar pentru Marius această diferenţă nu există – *„Atâta vreme cât au fost împuşcaţi, a existat cel puţin un gest de rezistenţă pentru care ei merită statutul de erou”*. Bulgarii au avut aceleaşi dificultăţi şi aceleaşi confuzii în a-şi recunoaşte rezistenţa anticomunistă, după entuziasmul (re)descoperirii Goryanilor şi la ei s-a exclamat: *„Suntem singurii din lume care au luptat cu arme reale împotriva comunismului!”* la fel cum exclama şi Octavian Paler în anii ’90. Entuziasmul a fost înlocuit de extremismul corectitudinii politice de „rit vechi”, comunist: *„Cum să prezentăm istoria lor în Parlamentul European? Au aruncat în aer statuia lui Stalin – erau terorişti!”*. Singurii luptători anticomunişti? E important să nu uităm că în Polonia exista o armată anticomunistă în toată regula formată din aproape 53.000 de oameni.

Cosmin Budeancă, istoric, va reedita într-o formă revizuită prima lui carte – *Suferinţa nu se dă la fraţi*. Este vorba de interviul său cu Lucreţia Jurj, o adevărată eroină care şi-a însoţit bărbatul în munţi, alături de Teodor Şuşman. Între timp, de la acest interviu publicat în 2002, Cosmin a mai scris vreo 10 cărţi. Îmi pare bine că anumite cărţi se reeditează, cum a fost cazul şi cu aceea a interviului luat Elisabetei Rizea. În fond, asta e important, ca lumea să afle, să cunoască ce s-a petrecut aici. De la primele episoade ale *Memorialului durerii* au trecut atâţia ani, între timp s-a maturizat şi prima generaţie de oameni născuţi după 1989. Şi ei trebuie să ştie, cei care nu ştiu cum a fost, cei care nu se simt mutilaţi când văd un film precum *4 luni, 3 săptămâni şi 2 zile*, ci doar îngroziţi. Cartea lui Cosmin merită să fie cunoscută nu numai unui public avizat şi local, chiar dacă regionalismele care o fac tragic de fermecătoare pe Lucreţia sunt aproape imposibil de tradus.

Pentru că toate aceste cărţi şi filme (cum e şi *4 feluri de a muri*, documentarul regizorului Nicolae Mărgineanu despre săpăturile lui Oprea) sau articole de presă, în fine, o întreagă mediatecă, foarte bogată, destul de amănunţită, chiar dacă încă incompletă trebuie să existe. Cu toată lipsa de finalitate juridică, indiferent dacă justiţia se va face aici, pe pământ, sau nu, încă mai există prea multă lume care trebuie să afle, să ştie ce s-a întâmplat. Chiar dacă din perspectiva asta, a asanării morale a societăţii româneşti, toate aceste eforturi par zadarnice.

Teodora Stanciu, jurnalistă, remarcă faptul că în România există totuşi şi o finalitate a restituirii istoriei recente, *Raportul Tismăneanu – Condamnarea comunismului* sau Memorialul de la Sighet. Privind oglinda de dincolo de Dunăre, bulgarii au condamnat şi ei juridic comunismul declarat prin lege drept un regim criminal şi antiuman.

Theodor Orăşianu, geolog petrolist, îşi aminteşte că tocmai din cauza necunoaşterii, la sfârşitul anilor ’70, în Occident, mişcarea Charta 77 era percepută de către opinia publică, după principiile democraţiei, drept un conflict de idei între societatea civilă şi un guvern rezonabil dar nu prea flexibil. Cu atât mai puţin era cunoscută existenţa unui Paul Goma în România. Astfel încât, fără o prezentare comună a istoriei comunismului, a ţărilor care au suferit de pe urma acestui sistem, impactul asupra opiniei publice va rămâne mereu doar unul local. Un exemplu pe care, din nefericire, est-europenii nu-l urmează este cel al memoriei Holocaustului. Şi Holocaustul comunist are foarte multe similitudini cu cel provocat de nazişti, de exemplu prin înlocuirea urii de rasă cu ura de clasă. O asociaţie internaţională a victimelor comunismului, una cu voci sonore şi active, ar putea să facă mai cunoscută această istorie.

Şi pentru că am ajuns la acest capitol, al Holocaustului, atât de sensibil şi dureros pentru istoria umanităţii, merită să repet explicaţiile Danielei Gortcheva legate atitudinea Bulgariei faţă de minoritatea evreiască în timpul războiului. Această minoritate număra în jur de 48-49.000 de oameni. Odată cu intrarea Bulgariei în alianţa cu Germania, la presiunile lui Hitler, ţarul Boris III a fost nevoit să adopte o lege rasială, cum a fost cazul şi în România (ale cărei efecte umilitoare le regăsim în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, ca să avem o imagine concretă). „Legea pentru protecţia naţiunii” – cum se numea – prevedea interzicerea unor drepturi cetăţeneşti (dreptul la vot, interdicţia de a lucra în serviciile publice şi administraţie), alături de reglementarea locului de rezidenţă (ghetto), schimbarea numelui, confiscarea averii şi tot restul de măsuri care au dat un sens expresiei lui Hannah Arendt – „banalitatea răului” – teroarea prin birocraţia implacabilă. Protestelor comunităţii evreieşti li s-au alăturat, într-o superbă solidaritate, cele ale Bisericii Ortodoxe Bulgare, ale sindicatelor, ale unor oameni politici, ale intelectualităţii bulgare (reprezentate de 29 de scriitori), ale comuniştilor care au ajuns să provoace chiar şi demonstraţii în stradă sub sloganul *„Suntem oameni!”*. Iar când comisariatele pentru „probleme evreieşti” au reuşit să strângă pentru deportare toată această minoritate, ministrul justiţiei, Dimităr Peşev, a reuşit printr-un efort incredibil, utilizând toată influenţa de care dispunea, să anuleze ordinul de deplasare a acestora în lagărele din Polonia, în ciuda oricăror ameninţări.

O situaţie complet diferită faţă de cea din România, unde, cu toată discriminarea făcută tot *à la roumaine*, regimul Antonescu a trimis la moarte o mulţime de evrei (între 280.000 şi 380.000 cf. *Raportului Comisiei Wiesel*, 2004[58]). Din păcate, această crimă a fost susţinută tacit şi vinovat de BOR, din rândul căreia impardonabil de mulţi preoţi au fost şi comandanţi legionari. Iar regimul comunist impus de sovietici, altfel declarat propagandistic drept antifascist, a ţinut ascunsă această dovadă de imensă umanitate a Bulgariei până în 1989, din simplul motiv că meritele aparţineau unor instituţii ale statului care făceau obiectul urii de clasă: monarhia, biserica şi un guvern fost aliat cu naziştii. Această tăinuire în faţa opiniei publice este dovada supremă a minciunii comunismului. Iar soarta lui Dimităr Peşev adaugă şi mai multă amărăciune peste toată această lipsă de recunoştinţă. După ce acesta a încălcat toate regulile, abuzând în mod pozitiv de poziţia sa, mergând chiar până în localitatea Kjustendil unde erau concentraţi evreii pentru a opri fizic deportarea, răsplata a fost una foarte tristă. După demiterea din guvern, la sfârşitul războiului este judecat de autorităţile comuniste şi acuzat de antisemitism (sic!) şi de anticomunism. Se intenţiona condamnarea lui la moarte, numai mărturiile celor salvaţi au făcut ca pedeapsa să fie „doar” 15 ani de închisoare, din care a executat doar un an. A murit în 1973, uitat în propria sa ţară, dar amintit şi preţuit la Yad Vashem şi în restul

lumii civilizate.

Bulgaria a dat dovadă de o solidaritate pe cât de emoţionantă, pe atât de eficientă. Cea a României pare să se fi pierdut, deşi această solidaritate a existat odată.

Există un Bucureşti al bulgarilor, aşa cum am putea să ne imaginăm un Paris al românilor. Este Bucureştiul în care a trăit în secolul XIX o numeroasă comunitate bulgară, se vorbeşte chiar de circa 1 milion de etnici bulgari în 1878 (la nivelul întregului regat), când vecinii noştri s-au eliberat odată cu românii de sub Imperiul Otoman, în urma unui război ruso-turc. Astfel, am putut să văd locurile din Bucureşti unde au locuit vremelnic patrioţii bulgari, revoluţionarii care au pornit ceea ce istoriografia vecinilor noştri numeşte „Mişcarea de renaştere naţională a Bulgariei". Vasil Levsky, Hristo Botev sau Gheorghi Rakovsky au trăit şi la Bucureşti. Au luptat şi de aici pentru eliberarea ţării lor.

Rakovsky – *„un vulcan de om"* cum îl descrie ghidul nostru, dl. Luca Velcicov, pe scriitorul revoluţionar – a murit de tuberculoză la Bucureşti, osemintele lui au stat îngropate mulţi ani în cimitirul Bellu (azi sunt mutate la Sofia). Acest Bălcescu, dacă-mi este permisă comparaţia, al bulgarilor a locuit într-o casă azi dispărută sub buldozerele care au făcut loc unor blocuri comuniste. Monumentul cu placa de marmură care amintea de el a fost distrus în anii '60 de o echipă de muncitori care săpau şanţuri de canalizare. Un muncitor bulgar, de la Telefoane, care trăia în Popeşti-Leordeni, a reuşit să salveze placa şi s-o ţină acasă la el timp de aproape 50 de ani, şi azi ea este lipită pe peretele unui bloc de pe bulevardul Dimitrie Cantemir. Ce poveste! *„Pe toţi i-au primit românii: şi pe-ai noştri, şi pe greci şi pe sârbi, pe toţi, toţi"* continuă ghidul nostru, *„că aveau toţi nevoie unii de alţii, să scape de turci"*.

Unde s-a pierdut această solidaritate?

Cine mai ştie azi lucrurile astea, dacă noi nu le ştim? Cine în lumea asta mai poate înţelege ce s-a

petrecut în realitate în spatele „cortinei de fier”, dacă istoriile celor două ţări vecine, Bulgaria şi România, seamănă cu nişte ţipete de durere ale unor oameni aflaţi în două camere vecine dar antifonate? Dacă noi nu ne auzim strigătele, cum am putea să credem că le pot auzi cei de departe?

Pentru că doar atâta cât s-a spus şi cât s-a înţeles până acum din istoria comunismului e prea puţin şi prea pasiv, e doar o poveste despre „cum am stat noi, aşa, la barieră”. Şi toate aceste discuţii şi poveşti au un public la fel de restrâns precum cel de acum 50 de ani, care ar fi putut citi o notă informativă precum că:

„Numita Gortcheva Daniela, de naţionalitate bulgară, împreună cu numiţii Doina Jela, Stanciu Teodora, Oprea Marius, Budeancă Cosmin, Orăşianu Theodor şi Pătraşcu Alexandru, cetăţeni români, s-au întâlnit în perioada 17-20 mai în diverse localuri din municipiul Bucureşti pentru a comenta duşmănos împotriva regimului de democraţie populară din perioada 1945-1989, din RSR şi din ţara vecină şi prietenă RP Bulgară.”

Intermezzo

Am devenit meloman acum aproape 20 de ani, când eram student. Rockul adolescenţei nu-mi mai ajungea, iar Cinemateca de pe Eforie îmi acapara mai tot timpul. *Amadeus*-ul lui Milos Forman, văzut pe casetă video, cu imaginea ştearsă de atâtea copieri, mă conjura aproape să-l văd şi în sala de cinema, ceea ce s-a şi întâmplat. Apoi m-am decis să-mi cumpăr o înregistrare a *Requiem*-ului. Ştiu, e aproape un clişeu până aici.

Am găsit trei casete audio (pe vremea aceea CD-urile erau încă la început), cu trei dirijori: Karajan, Bernstein şi Ton Koopman. Am sunat-o pe mama, care e o mare amatoare de muzică, să-i cer un sfat, ce interpretare să aleg? Mi-a spus aşa: *„Măi băiete, nu ştii ce-o să te aştepte… deşi răspunsul e destul de simplu, însă îmi e un pic milă de tine… ia-le pe TOATE TREI!”*. *„Bine, dar eu nu sunt un meloman, nu voi putea să fac diferenţa, îţi trebuie o experienţă, sunt un ignorant etc”* m-am cam speriat eu. *„Nu e aşa”* mi-a răspuns, *„O să vezi, tu ia-le pe TOATE TREI”* şi mi-a închis telefonul. Destul de contrariat am hotărât ca măcar o dată, aşa, ca o excepţie, să ascult sfatul şi le-am cumpărat.

Karajan avea un cvartet de voci incredibil. În *Tuba mirum*, primul vers se prelungeşte prin toate cele patru voci, de la bas, la tenor, apoi la contralto şi terminând cu soprana, încât pare emisia aceluiaşi om dar cu un ambitus neomenesc. Bernstein – era un live – avea cea mai tragică viziune, toată durerea lumii era acolo pe scenă, *Lacrimosa* singură dura aproape 6 minute. Eram devastat. La Ton Koopman, aceeaşi parte avea abia vreo 2 minute şi ceva, părea zgârcită, seacă şi, în ultimă instanţă, chiar cinică. Toate tempourile erau mai rapide, iar sunetul mai sec. Nu ştiam pe atunci ce înseamnă „instrumente de epocă”.

Le-am ascultat pe toate trei timp de luni de zile, tulburat peste măsură de fiecare dată, ca şi cum te-ai fi recules în faţa unei opere de artă enigmatice, cum e Gioconda, cu valoarea religioasă a unei Madonne sau Pieta, dar inerent personale precum răsfoirea unui vechi şi prăfuit album de familie…

Iar după vreun an, răstimp în care toată muzica asta a venit peste mine ca un tsunami, cu toate femeile moarte ale lui Puccini, cu toate viespile lui Rossini, cu toate nebunele lui Donizetti sau Bellini, cu toată umanitatea lui Beethoven şi, negreşit, tot geniul lui Mozart, ei bine, am reuşit să trag o concluzie mai clară. Cel mai mult îmi plăcea versiunea lui Ton. N-avea vocile cele mai neamaiauzite, n-avea nici orchestra cea mai emoţionantă, dar avea spiritul *Requiem*-ului lui Mozart, cu toată intimitatea lui, cu tot omenescul cel atât de des călcat în picioare de ideile nebune ale acestei lumi. Era, de fapt, cea mai sinceră viziune.

Desigur, i-am iubit pe toţi ceilalţi care au vizitat şi au locuit în această partitură, şi pe Gardiner şi pe Marriner şi pe Giulini şi pe mulţi alţii, dar, aşa cum se întâmplă de obicei, Koopman mi-a rămas în suflet, şi probabil nu-l voi şterge niciodată de acolo.

Aşa că nu mi-aş fi iertat niciodată absenţa de la concertul dirijorului olandez, la Bucureşti, unde (O, Doamne! Ce minune!) urma să dirijeze tocmai *Requiem*.

Amsterdam Baroque Orchestra a desfăşurat pe scenă exact numărul de instrumente indicat de Mozart în partitură, de exemplu 3 tromboni, 2 trompete ş.a.m.d. Un efectiv minimal. Dar care a funcţionat extraordinar în a reda caracterul incomplet al uneia dintre cele mai enigmatice lucrări din muzica

clasică, sacră, cultă, sau oricum aţi vrea să-i spuneţi. Am spus incomplet, pentru că *Requiem*-ul nu a apucat să mai fie finisat de Mozart, asta nu înseamnă că ar fi lipsit ceva. Dimpotrivă, toate muzica a fost acolo în slujba funerară a unui om obişnuit. Ce mult contează acest amănunt! Obişnuitul om ca opus al binelui general. Totul a curs impecabil, cu un dirijor exuberant şi un cvartet de solişti de canto religios (un sector destul de diferit de cel de operă, aici sunt mai sobri, mai clari, nu-ţi vor face niciodată cu ochiul de pe scenă). Parcă soprana mi s-a părut că nu ar avea o dicţie perfectă în latină, dar partea a doua a concertului m-a contrazis şi în această privinţă. Că diverse generaţii de melomani se raportează la idolii lor e un lucru cât se poate de normal. După generaţii de dirijori care au chinuit *Requiem*-ul cu orchestre care mai de care mai romantice care să ilustreze prin muzică ceea ce compozitorul nu şi-a propus niciodată, din anii ’90 încoace, întoarcerea către autenticul istoric nu poate fi decât o soluţie bună. Şi ca viziune şi ca restituire. Ce mi-a plăcut foarte mult este că muzica de pe scenă a fost aproape identică cu cea de pe discul de acum 20 de ani. Un privilegiu, de-a dreptul.

A urmat *Ave verum corpus,* un motet celebru de la sfârşitul scurtei vieţi a lui Mozart, o pauză numai bună pentru a trece apoi la *Kronungmesse*.

A fost prilejul unor alte amintiri. Iniţierea implică aproape întodeauna şi un drum, o călătorie. Azi îţi pot fi necesare câteva click-uri de mouse, însă acum 20 de ani Internetul nu exista. Pentru un ortodox, contactul cu muzica sacră catolică, cu vocile acelea splendide care cântă în latină nu poate fi decât o experienţă cel puţin captivantă. Mai ales dacă, timp de 50 de ani, acest gen muzical nu putea fi ascultat decât în condiţii de enclavă intelectuală sau spirituală, în biserici catolice. Hotărât să aflu despre ce anume cântă oamenii aceia, am făcut acest drum iniţiatic în satul bunicilor, la preotul comunităţii catolice din zonă. Trec peste suspiciunile provinciale privind diferenţele de rit şi cum sunt ele percepute de o parte şi de alta a celor două comunităţi, important este că *deal*-ul înregistrării de muzică de Bach contra ceasloavelor catolice s-a realizat repede şi astfel am aflat multe, mult mai mult decât mi-aş fi putut închipui la început.

Pentru că dacă *Missa Încoronării,* o capodoperă compusă la numai 23 de ani, a fost reprodusă pe scena Ateneului, asta s-a întâmplat neapărat cu un scop. Acela de a te face să crezi din nou în umanitate. Totul a fost minunat şi mozartian de la un capăt la altul. *Kyrie* şi *Gloria* – de o seninătate aproape naivă, *Credo* – profund şi cutremurător, şi aşa mai departe, într-o înşiruire de sunete care transcendea toată distanţa dintre baroc şi secolul XXI, făcându-te contemporanul lui Mozart. Şi totul s-a încheiat cu *Agnus Dei*-ul acela divin, care te poate vindeca de toate bolile şi durerile. Dorotee Milds, soprana care a avut plăcerea să ne facă praf, o sală întreagă de Mozart *aficionados,* a cântat cu vocea cea mai pură versurile care nu-şi puteau găsi o muzică mai potrivită decât aici. *„Agnus Dei qui tollit peccata mundi, miserere nobis. Dona nobis pacem” – „Mielul lui Dumnezeu, care speli păcatele lumii, miluieşte-ne pe noi. Dă-ne nouă pacea”*. Da, acel Agnus Dei care te face să te gândeşti la aria de peste câţiva ani a contesei din *Le Nozze di Figaro,* minunăţia aceea de *Dove sono*. Numai că asemănarea e întâmplătoare, în afară de primele note restul e atât de diferit, ca şi contextul, de altfel.

Am plecat de la concert cu ochii în lacrimi. Ca să primesc chiar totul într-o singură zi, pentru că peste numai 20 de minute urma să mă întâlnesc din nou cu Antonio Pappano.

Două întâlniri

Amadeus Mozart a murit în 1791, la numai 36 de ani, lăsând în urma sa o operă muzicală care numără nu mai puţin de 626 de compoziţii. Cel puţin jumătate dintre acestea, cele create după vârsta copilăriei, sunt geniale. *Requiem în Re minor, KV 626* este ultima dintre ele, rămasă neterminată. Mai exact, lucrarea a rămas la nivelul unei schiţe, mai mult cu indicaţii privind tema şi instrumentele care o susţin. Un elev a terminat orchestraţia, aducând-o în forma în care se cântă azi. Povestea compoziţiei e destul de anecdotică şi de lungă, o găsiţi pe Internet cu uşurinţă, sau în filmul lui Milos Forman (unde este chiar distorsionată).

Un aspect interesant este că Mozart nu a scris nici o notă pentru flaut, oboi sau pentru corn în partitura *Requiem*-ului. Cum tonul funebru trebuia să primeze, este foarte posibil ca aceste instrumente cu tonalităţi mai înalte, mai vesele, să nu-şi fi găsit locul aici, sau, poate, urmau să fie adăugate cu discreţie într-o etapă finală de finisare. Poate că, de aceea, tristeţea nemărginită a acestei muzici este atât de pregnantă.

Mai mult, Amadeus a ales o orchestră foarte mică pentru a reprezenta slujba funerară. E posibil ca, imaginându-şi-o cântată tocmai la moartea lui, în condiţiile în care nu mai avea bani, să fi ales o variantă în limitele posibilului. Fiind şi unul dintre primii antreprenori compozitori, oricum orchestrele pentru care compunea erau relativ mici faţă de ceea ce vedem azi pe scenă. Sunt precizaţi în manuscris: 2 clarineţi, 2 fagoţi, 2 trompete, 3 tromboni, 2 timpani (tobe) şi un ansamblu de corzi, completat de un basso continuo. La care se adaugă soliştii (soprană, alto, tenor, bas) şi un cor al cărui efectiv este proporţional cu dimensiunile orchestrei.

Requiem-ul a fost reprezentat postum şi a început să devină foarte cunoscut odată ce a fost interpretat la funeraliile lui Joseph Haydn (1806) şi Fréderic Chopin (1849). Moartea acestuia din urmă devenise aproape un eveniment monden în Paris, multă lume „bună” pretinzând mincinos că a fost alături de Chopin în ultimele clipe…

Odată cu epoca înregistrărilor, *Requiem*-ul nu a fost ignorat, ba dimpotrivă, mulţi dirijori celebri au ţinut să-şi demonstreze capacităţile empatice cu semnificaţia acestei opere, cu Mozart, cu tradiţia muzicală ş.a.m.d. Dacă Mahler este cel care, în calitate de dirijor, mai ales la Opera din Viena, la sfârşitul sec. XIX, l-a reinventat pe Mozart, cu un succes considerabil (mai ales în *Die Zauberflote*), a venit rândul industriei să-l pună în vârful oricărei ierarhii.

Cum secolul XX a fost afectat atât de mult de ororile războaielor mondiale şi ale totalitarismului, tragediile la scară naţională ajungând să se banalizeze în cel mai oribil mod, a trebuit doar un pas ca muzica *Requiem*-ului să fie asociată cu suferinţa.

Herbert von Karajan şi Karl Bohm au fost doi dirijori excepţionali care în tinereţe au simpatizat nazismul, primul fiind chiar membru de partid, cel din urmă demonstrându-şi simpatia prin gesturi. Alături şi de Wilhelm Furtwängler, ei au trebuit să treacă printr-un umilitor proces de denazificare, care i-a ţinut departe de public, le-a redus veniturile, dar le-a adăugat un plus de moralitate unor sensibilităţi artistice deja demonstrate. Toţi trei s-au disociat prin fapte de ideile rasiale ale tinereţii: Karajan a promovat-o intens pe Leontyne Price, cea discriminată rasial în Statele Unite la acea

vreme, Furtwängler a reconciliat muzical două naţiuni în concertele inegalabile cu Yehudi Menuhin, Bohm a devenit, încă din timpul vieţii, un soi de apostol al muzicii lui Mozart.

Poate că din aceste istorii, interpretarea *Requiem*-ului a devenit una grandioasă, care trimite direct la tragediile umanităţii, la Holocaust, la Hiroshima, la Gulag, ai zice că proiecţiile unor imagini simbol ale acestor nenorociri completează muzica în modul cel mai impresionant. Corurile de mari dimensiuni alăturate unor orchestre post-romantice de circa 100 de instrumentişti te fac să vibrezi la o scară care te depăşeşte. *Basso continuo* e înlocuit de ditamai orga de catedrală catolică, în *Rex Tremendae* e inevitabil să nu te cutremuri. *Lacrimosa* ajunge să fie intonată în nişte tempouri infinite, pe care numai un cor numeros le-ar putea susţine vocal.

Leonard Bernstein empatizează în mod natural cu această viziune, cea a Holocaustului, iar limitele orchestrale sunt împinse şi mai departe, tendinţa de a duce o creaţie de secol XVIII alături de simfoniile lui Mahler este evidentă. Filosofia lui Celibidache de a transforma muzica într-o experienţă transcendentală foloseşte aceleaşi lungimi, chiar dacă tragicul se mai estompează făcând loc contemplaţiei, meditaţiei, serenităţii.

E o viziune, îmbrăţişată de generaţiile de melomani din anii ’60-’80, mulţi dintre ei fiind contemporani cu marile tragedii ale secolului XX, martori sau chiar victime.

Apoi a început o epocă muzicală nouă - cea a întoarcerii la sursă. John Eliott Gardiner, Frans Bruggen, Ton Koopman sunt printre promotorii unei noi maniere interpretative, folosind orchestre mici, aşa cum sunt specificate de compozitor, instrumente de epocă, tempouri rapide. Pentru că instrumentele au urmat şi ele o dezvoltare tehnologică, strălucirea alămurilor nu e numai vizuală, ci şi sonoră. Cele vechi aveau mai puţine armonii, mai puţine frecvenţe, un suflu mai scurt, se dezacordau mai repede, automat timpul de execuţie a unei secvenţe de note trebuie scurtat, pentru ca sunetul să aibă continuitate. Sigur că Mozart ar fi fost încântat de noile instrumente, cele din ziua de azi, dar a compus totuşi pentru cele vechi, atunci muzica lui, el cum a auzit-o în minte?

Aici nu mai vorbim de valurile emoţionale care însoţesc dramele lumii, ci de slujba funerară a unui singur om. Cu toată umilinţa necesară acestei slujbe. Cu toată durerea pierderii unui singur suflet, unic, extras din orice statistică. Comparativ cu manierismul anilor ’70 am putea spune că putem vedea Omul opus Ideii. Înclin, astăzi, să aleg în mod natural Omul. În mod curios, dacă asculţi mai întâi versiunea lui Bernstein, te indispune cea a lui Ton Koopman. Dacă, dimpotrivă, alegi mai întâi o versiune cu instrumente şi maniere de epocă, să zicem Herreweghe, vei considera bagheta lui Karl Böhm o ipocrizie.

Eu consider că e mult mai autentică a doua viziune, recent interpretată de Ton Koopman şi Amsterdam Baroque Orchestra la Ateneu. Aceasta este prima întâlnire despre care aminteam în titlu. Alţii, de regulă mai în vârstă decât mine, cred, nici mai mult, nici mai puţin, că dirijorul olandez „şi-a bătut joc de Mozart”. Nu pot să-i contrazic, atâta vreme cât tiparul sensibilităţii lor e altul.

A doua întâlnire a fost cu istoricul Marius Oprea.

Marius Oprea dezgroapă morţi. E vorba de victime ale Securităţii, oameni executaţi sumar în pădure sau la margine de drum şi îngropaţi fără vreo slujbă, în grabă, fără nici o cruce la căpătâi.

Surprinzător, sunt foarte multe cazuri. Odată dezgropate rămăşiţele, un preot susţine un serviciu funerar, înainte de a fi preluate probe pentru testarea ADN. Poveştile lui Marius Oprea despre aceste operaţiuni sunt multe, cu o cronologie a etapelor metodică şi aproape identică, dar cu emoţiile diferite de fiecare dată.

S.1
1
1

Odată, mi-a povestit, au exhumat trei schelete ale unor oameni urmăriţi de Securitate, prinşi şi executaţi într-o pădure. Au fost îngropaţi unul peste altul în poziţii groteşti. Preotul care a ţinut slujba era nepotul unuia dintre cei îngropaţi acolo. Tensiunea era atât de mare, încât preotul slujea şi plângea în acelaşi timp. Iar cei care au asistat la acest *Requiem* s-au gândit, în mai multe nopţi nedormite, la acea întâmplare.

Tragedia comunismului în România nu a constat într-un proces monolitic de exterminare în masă a unei comunităţi. Tragedia aceasta, naţională, e compusă din mii de tragedii individuale. Nu sunt milioane, sunt „doar” câteva zeci de mii de morţi, dar fiecare cu povestea lui. Care poate fi aflată în amănunt, de multe ori. Fiecare dintre ei merită un *Requiem*, acesta e singurul lucru sigur.

Nicolae

O istorie izbitor de asemănătoare cu cea a familiei Şuşman din Răchiţele a fost şi cea a pădurarului Nicolae Pop din Lăpuşu Românesc, Maramureş, Munţii Ţibleşului. Şi Pop şi Şuşman erau născuţi cam în aceeaşi perioadă (1898, respectiv 1894), având cam aceeaşi vârstă când au decis să aleagă munţii în locul închisorii, erau oameni aşezaţi, cu mulţi copii (câte 5 fiecare), făceau parte din elita locală de tip rural, cu averi comparabile (19 ha de pământ avea Pop, aproape 8 ha, plus două gatere şi un magazin – Şuşman) şi împărtăşind aceeaşi pasiune pentru vânătoare.

Dacă Teodor Şuşman şi-a ajutat consătenii în vremuri de foamete cheltuindu-şi banii personali pentru a le procura cereale, Nicolae Pop a înţeles sensul noţiunii de umanitate ajutând, în 1944, două familii de evrei să scape de urmărirea autorităţilor rasiste. În momentul în care fugarii au fost descoperiţi, Nicolae a ales să plece în pădure alături de ei. Hanna Marmor, una dintre persoanele salvate de Pop, avea să spună mai târziu despre acest gest: *„Ei au făcut pentru noi totul din toată inima, fără socoteli, cu dragoste şi căldură, din prietenie adevărată şi sinceră, dând dovadă de o omenie profundă ca şi cum viaţa lor proprie şi a familiei lor nu era în pericol de moarte în orice moment”*. Va fi preţuit alături de Oskar Schindler, ca să citǎm cel mai cunoscut exemplu, în lista de la Yad Vashem, a celor „ *Drepţi Între Popoare”* . Într-o epocă în care antisemitismul era la modă, aş spune că e un fapt extraordinar şi suficient pentru a contrazice generalizările stupide gen „toţi partizanii au fost legionari”. Nici Şuşman, nici Pop, şi nici mulţi alţii n-au fost.

Un lucru de neînţeles, pentru mine cel puţin, este acela că acest om nu este un personaj de notorietate.

Acelaşi gest de umanitate este repetat de Nicolae Pop şi după război, când, în 1948, adăposteşte 3 studenţi urmăriţi de Securitate pentru activitatea lor politică. Astfel, în 1949, Nicolae Pop alege demnitatea în locul neantizării şi, urmărit de Securitate, pleacă în munţi alături de doi dintre copiii săi, Aristina şi Achim. În timp i se vor mai alătura încă 14 oameni, urmăriţi fără încetare de autorităţi, ciocnindu-se cu soldaţii aparatului represiv, în timp ce familiile rămase acasă au fost chinuite şi deportate în Bărăgan.

Nu a putut fi prins. S-a predat în 1953 pentru că paralizase parţial. A fost omorât de Securitate înainte de a rămâne de la el măcar un proces verbal de interogatoriu.

Fata lui, Aristina, a fost condamnată la 20 de ani de muncă silnică. A supravieţuit pentru a-şi publica memoriile-interviu într-un volum.[59]

Aristina

(Fragmente din volumul *Să trăiască partizanii până vin americanii!*)

Într-o casă din centrul Bucureştiului, casă ascunsă în adâncul unei grădini cu legume şi pomi fructiferi, locuieşte o doamnă cu o biografie senzaţională. Istoria care i-a modelat-o a şi împiedicat-o să şi-o povestească. Este prima dată când o face acum.
Tatăl său, un vestit pădurar din ţara Lăpuşului, a salvat mai mulţi copii evrei de la deportarea la Auschwitz, în timpul stăpânirii maghiare, şi figurează la Memorialul Yad Vashem de la Ierusalim ca „drept al popoarelor”. Dar pentru că, patru ani mai târziu, în 1948, a ascuns în cantonul său mai mulţi fugari anticomunişti, a fost nevoit să se refugieze în munţii ţibleşului, fiind ameninţat cu arestarea după ce a refuzat să devină informator, cum îi propunea Securitatea. A luat cu el şi pe doi din copiii săi. Fata de optsprezece ani, cu un nume parcă mitologic: Aristina, este eroina acestei cărţi. Băiatul, Achim, avea cu patru ani mai mult. În urma plecării lor, ceilalţi membri ai familiei – soţia, ceilalţi copii, numeroase rude, mai mult sau mai puţin apropiate – au fost deportaţi în Bărăgan. În 1953, după patru ani în care a organizat şi condus grupul de rezistenţă din Munţii ţibleşului, grav bolnav, Nicolae Pop a coborât din munte şi s-a lăsat arestat de securişti, pentru a nu-şi încurca colegii de luptă şi pentru a-şi salva astfel rudele persecutate câtă vreme el era de negăsit. Securiştii n-au aşteptat ca boala să-l răpună: l-au ucis ei, fără judecată. Cei din munţi au fost în scurtă vreme fie împuşcaţi, fie prinşi şi condamnaţi: Achim la 22 şi Aristina Pop la 20 de ani închisoare. Cei unsprezece ani de până la graţierea din 1964 Aristina i-a petrecut în închisori, grav bolnavă ea însăşi, dar protejată de prietenia colegelor de suferinţă, între care era mereu cea mai tânără. (Romulus Rusan)[60].

Copilărie fericită

— Stimată doamnă Aristina Săileanu, v-am ruga să aveţi amabilitatea de a ne acorda un interviu şi, în cazul în care acceptaţi, să începem printr-o scurtă prezentare a dumneavoastră şi a perioadei care a premers detenţiei.
— M-am născut în Lăpuşul Românesc, judeţul Someş, la 13 mai 1931, într-o familie de ţărani. Am fost nouă copii, dintre care patru au murit, cinci suntem în viaţă. Locuiam departe de comună, la paisprezece kilometri distanţă. Duceam o viaţă frumoasă. Am avut o copilărie fericită până în anul 1949.

— Până să ajungeţi la acest moment, descrieţi-ne, vă rog, gospodăriile din Lăpuş …
— Făceam parte din categoria oamenilor mai înstăriţi din comună, dar, pentru că era o comună de munte, desigur, cei mai bogaţi arareori aveau 30-40 de pogoane, pământ arabil era mai puţin, deoarece era mai mult fânaţ, păşuni. În sfârşit, nu ne puteam compara cu moşierii din Moldova sau din altă parte. Oamenii se ocupau cu creşterea vitelor, aveau oi multe …
Eram aproape singuri în acel loc foarte pitoresc. Casa noastră, înconjurată de o pădure de fag, era

compusă din două camere, o bucătărie de vară, şură, grajduri, coteţe de porci, de păsări… Era o gospodărie frumoasă. Părinţii mei au fost foarte muncitori. Tatăl meu era pădurar. Vara, venea foarte multă lume la noi. Casa era deschisă. Tatăl meu era cunoscut de aproape toţi intelectualii din judeţ, întrucât era mare vânător şi mergea la vânătoare cu elita judeţului Someş - cu prefectul şi primarul de atunci, cu medici, avocaţi şi alţi amatori de vânătoare. Era, aşadar, foarte cunoscut şi îndrăgit de lume. Citea foarte mult, erau la curent cu tot ce se întâmplă - şi mama, şi el. Pe copii i-a dat la şcoala primară, iar, ulterior, pe mine şi pe un frate ne-a dat la liceu…

Începutul durerilor

— Unde aţi făcut liceul?

— La Dej, dar n-am reuşit să-l termin, pentru că a venit prigoana comunistă. Preotul greco-catolic Oniga Tănase oficia liturghia în biserica din comună. Au venit de la Securitate cu motocicletele, au înconjurat biserica, au vrut să-l aresteze – era într-o duminică –, dar s-a răsculat tot satul. El nu s-a mişcat, pentru că preotul nu are voie să întrerupă liturghia şi, la sfârşit, câţiva dintre cei prezenţi l-au dus la ei acasă. Securiştii au plecat pentru că oamenii au aruncat cu pietre în ei. Au arestat mai târziu peste 500 de oameni, pe care i-au dus la Cluj. Noi aparţineam atunci de Dej, de judeţul Someş; pe ei i-au dus la Cluj şi, desigur, unora le-a dat drumul. Alţii au rămas un an-doi la închisoare. Părintele Oniga a plecat în munţi, pe la diferite case care erau mai izolate de comune. Asta se petrecea în 1948. Am omis să vă spun că, după alegerile din 1946, foarte mulţi intelectuali erau urmăriţi, iar mulţi dintre ei au luat drumul pribegiei…

— Puteţi să ne daţi nişte nume?

— Tatăl meu, fiind un om de încredere, s-a trezit într-una din zile cu un prieten, preotul Nechita Neculai, protopop la Târgu Lăpuş, care i-a spus: *„Am un om, un politician, care face parte din Partidul Naţional ţărănesc şi este urmărit de Securitate. N-ai putea să-l adăposteşti?”* Tatăl meu i-a răspuns: *„Da, dar ştii că la mine este casă deschisă - unii vin, alţii pleacă… foarte mulţi oameni vin la fân sau la săpatul porumbului”*. Erau la noi, vara, câte 30-40 de oameni aproape în fiecare zi, până se terminau toate lucrările…

Cu toate acestea, tata a spus să-l aducă. Şi l-a adus. A stat la noi un an de zile. Se numea Vasile Paşca. Era din Târgu Lăpuş… Făcuse cinci ani de prizonierat în Rusia, de unde se întorsese în 1945, iar din 1947 luase calea codrilor. Timp de un an, cât a stat la noi, a fost văzut de diverse persoane. Temându-se, tata l-a dus la Botiza, o comună din Maramureş, la nişte prieteni, ca să nu mai fie văzut acasă la noi. Fără să ştie tata, aceşti prieteni adăposteau, la rândul lor, doi studenţi, care erau, şi ei, urmăriţi de Securitate. Studenţii au luat legătura cu Vasile Paşca şi ne-am trezit, după două luni de zile, cu ei, toţi trei, înapoi, acasă la noi.

Eu eram la liceu, la Dej. Desigur, cartea nu mergea prea bine, pentru că tot timpul mă gândeam la ai mei… nu ştiam ce se va întâmpla cu ei. De când Ardealul de Nord fusese cedat Ungariei, în timpul prigoanei împotriva evreilor, tatăl meu salvase opt evrei, între care o familie cu trei copii, unul de 2 ani, altul de 6 ani, altul de 8 ani. Încă de la vârsta de 13 ani, am stat mereu cu frică, pentru că le duceam hrană evreilor în munţi. Le duceam eu, împreună cu un frate de-al meu, ca să nu bată la ochi… Nemţii erau la noi în comună, împreună cu jandarmii unguri, dar ei nu umblau prin toate coclaurile după partizani, cum a făcut Securitatea mai târziu. Erau plini munţii de partizani ruşi, erau şi dezertori români din armata maghiară… era şi un cumnat al meu, fugit din armată. Ei bine, nemţii şi

ungurii veneau acasă la noi, se întâlneau cu alţii din alte părţi ale Maramureşului, din Someş, şi apoi plecau, fiecare la unitatea lui. Nu se împrăştiau prin păduri să-i caute pe dezertori. După 1947-1948 s-a schimbat situaţia. A venit Securitatea, care cred că a fost unică în felul ei. Au dat năvală toţi securiştii la noi acasă. Eu tocmai venisem după mâncare, de la liceu, de la Dej. Era 11 mai…

— În ce an?

— 1949… Ne-am trezit cu Securitatea de la Dej - peste treizeci, nu exagerez. Cei trei, care erau urmăriţi de Securitate, stăteau în camera mare. Când i-am văzut pe securişti în curte, am strigat: *„Aţi ştiut să veniţi pe la noi?”*, ca să afle cei din cameră că a venit Securitatea. Studenţii şi Vasile Paşca s-au uitat pe geam şi, văzându-i pe securişti, au sărit pe o fereastră direct într-un pârâu care trecea pe lângă casa noastră şi au dispărut în pădure. Trei dintre securişti au intrat în casă, s-au dus la geam şi au văzut urme de var căzut. S-au uitat unul la altul în tăcere. Eu am încremenit. Mama făcea pâine - începuse deja să scoată pâinea din cuptor… Vă daţi seama prin ce a trecut familia mea – mai întâi istoria cu evreii şi, cinci ani mai târziu, această prigoană.

Ispitirea

— Cei trei securişti au mers afară la ceilalţi şi, după ce au discutat, l-au chemat pe tatăl meu şi i-au spus: *„ştim că eşti un om de vază în comuna Lăpuş. Vrem să-ţi propunem ceva. ştim că ai salvat nişte evrei şi că ai fost împotriva horthy-ştilor.”* În paranteză fie spus, tata avea mulţi prieteni unguri. El nu se gândea că omul e ungur, că e ţigan,… om să fie… Era înconjurat de unguri foarte de treabă, ca, de pildă, Kiss Janko, care, tot timpul cât au fost evreii ascunşi în munţi, ştia că avem grijă de ei. Acesta l-a ţinut la curent pe tata cu mersul războiului ca să fie liniştit.
În sfârşit, securiştii i-au spus tatei: *„Tu ai salvat evrei, eşti un om bogat, uite, sunt nişte băieţi tineri, care au părăsit facultatea şi au fugit în munţi. ştii cum este tineretul… vrem să-i readucem la facultate. ţara noastră este după război, avem nevoie de intelectuali, aşa că te-am ruga să colaborăm. Mai mult, o să-ţi dăm şi o funcţie foarte mare dacă ne faci servicii, dacă-i predai. Eşti mare vânător, umbli prin munţi, iei legătura cu ei, în sfârşit, le dai de mâncare şi pe urmă ne anunţi.”* Tatăl meu i-a privit îngândurat şi le-a spus: *„Eu nu port haină militară, ci haină de pădurar; sunt ţăran, am gospodăria mea, copiii mei, cinci copii, familia mea, în sfârşit…, ce să vă dau eu? Dumneavoastră faceţi-vă datoria dumneavoastră, aşa cum eu mi-o fac pe a mea.” „Dacă accepţi, spun ei, o să te facem şef la Securitate.”* Tata le-a spus: *„Nu. Nu mă încântă acest lucru; niciodată nu mi-a plăcut haina militară, iar dacă am îmbrăcat haina de pădurar, am îmbrăcat-o pentru că din moşi-strămoşi ai mei au fost pădurari şi vânători. Eu însumi sunt vânător pasionat”. „Totuşi, totuşi, au insistat ei, te rugăm foarte mult să iei legătura cu ei şi să ne anunţi, căci eşti un om vestit pe aici şi ei o să aibă încredere în dumneata.”* Tata le-a spus: *„Eu nu pot să promit acest lucru.”* Alţi doi, dintre care un locotenent-major, Rusu, m-au luat pe mine deoparte şi mi-au spus: *„Nu cumva ai văzut pe la taică-tu nişte oameni îmbrăcaţi în straie de ciobani? Uite, o să treci clasele fără să înveţi, o să termini liceul, o să-ţi iei bacalaureatul, examenele toate, fără ca să te sileşti să înveţi. Până la urmă, te poţi căsători cu unul dintre noi; eşti tânără, ai şaptesprezece ani, eşti drăguţă…”*, mă rog, au început să-mi facă tot felul de complimente. *„Poţi uşor să-i atragi pe aceşti tineri, şi noi o să te ajutăm să termini facultatea, în sfârşit, să-ţi faci un viitor frumos.”* Eu zic: *„Nu ştiu despre ce vorbiţi, eu am venit acasă să-mi iau ceva de mâncare. Fiţi, vă rog, mai clari.” „Da. Uitaţi, au fugit atâţia studenţi, sunt în munţi, au făcut organizaţie, poate vor să te*

atragă, să le duci mâncare, aşa cum ai făcut cu evreii, că noi ştim totul, şi apoi vii şi ne anunţi." Le-am spus: *„Eu mâine plec la şcoală şi, oricum, nu ştiu nimic despre lucrurile astea. Vorbiţi cu tata, vorbiţi cu mama, vorbiţi cu fratele meu, care e mai mare ca mine, în sfârşit, eu nu ştiu la cine vă referiţi. Atâta ştiu, că am mulţumit lui Dumnezeu pentru că evreii au scăpat de Auschwitz, iar tatăl meu a făcut fapte bune… Noi am crescut cu frica lui Dumnezeu."* Pentru că era vânător, foarte multă lume se temea de tata. De exemplu, se întâmpla că treceau hoţii prin pădurile acelea, dar ne ocoleau casa, pentru că se temeau de tata, căci era un om foarte sever. *„Nu cred că ar trage la casa noastră"*, le-am spus. Şi eu când vorbeam cu ei, mă uitam, aşa, spre munte, şi ei au zis: *„Unde te uiţi? Te uiţi în pădure? Te uiţi după ei? Tu ştii şi nu vrei să ne spui." „Domnule, lăsaţi-mă-n pace că eu nu ştiu despre ce vorbiţi dumneavoastră!"*

Ce se-ntâmplă – la un moment dat eu m-am tot uitat în jos, aşa, şi am văzut, cam pe la ora 12 ziua cum câmpul era plin de armată. Eu când am văzut aşa, m-am speriat, am lăsat-o pe mătuşa cu frăţiorul meu, care era de doi ani, m-am dus la moară, care era în pădure, şi am spus: *„Tată, ce fac, căci vin zeci de securişti, sunt… e plin câmpul de ei."* Taică-meu a spus: *„Vino cu mine. Vino la mine."* M-am urcat prin pădure, m-am dus la el. şi-am plecat cu tata. Armata a venit, a devastat tot, a bătut-o pe mătuşa, băieţelul de doi ani, frăţiorul meu, a plâns, toată lumea ce-a întâlnit… era multă lume, veneau oamenii de la munca câmpului, erau oameni la noi acasă, veneau la lucru, i-a luat pe toţi, i-a bătut.

[…] Fratele meu era la stână, şi când a ajuns acolo armata la stână, a întrebat care este băiatul lui Pop. Şi atunci i-au spus ciobanii: *„Uite, Achim, că e Securitatea şi a întrebat de tine."* Stâna era în pădure; şi-atunci el a fugit (…) şi frate-meu a dat de noi, şi-am rămas cu tata.

Vă daţi seama ce era în sufletul mamei, soţul şi cu cei doi copii pe munţi, iar armata ne căuta, nu vă puteţi da seama ce-a fost în sufletul mamei. Şi armata mereu pe munţi după noi.

Aşa am stat patru ani…

Deportarea în Bărăgan

— Noaptea, au ridicat-o pe ea (pe mama, n.n.) şi pe toată familia - pe surorile, pe fratele meu, care împlinise cinci ani, pe nepoţi - şi i-au dus în Bărăgan. I-au luat noaptea, fără nimic, numai cu ce aveau pe ei, în august 1952. Nouă ni s-a tăiat orice mijloc de a mai afla ceva despre ei.

— Cam câţi au fost ridicaţi?

— Peste 15.

— Ştiţi în ce aşezare din Bărăgan au fost duşi?

— Lângă Feteşti, într-o comună de acolo, un sat… Rămăseseră nişte căsuţe de la unii bănăţeni, cărora li se dăduse deja drumul.
Acasă, nu vă spun ce persecuţie a început asupra rudelor: cumnaţii tatălui meu, fraţii, toţi bătuţi, arestaţi… Comuna a fost, pur şi simplu, maltratată de Securitate. Doar câţiva oameni din sat au fost scutiţi de acest tratament. Tata avea o vorbă: *„Sunt două categorii de oameni: gospodarii, cărora le place munca, şi nevoiaşii, care-i ajutau pe cei bogaţi la munca câmpului, dar aveau ce mânca, aveau o vacă cu lapte, aveau porc."* Dar nu toţi cei nevoiaşi erau la fel. De o parte dintre ei, care

erau leneşii satului, s-a folosit Securitatea. I-a pus în funcţii în comună şi, apoi, i-a luat pe cei care cunoşteau munţii şi umblau împreună după noi. Vreau să precizez că aceşti oameni erau lipsiţi de scrupule, fără teamă de Dumnezeu.
Cumnatul meu, Simion Ciontea, împreună cu familia lui, nu au fost duşi pe Bărăgan. Doar că îi urmăreau. I-au lăsat ca momeală că, dacă au ridicat familia şi au dus-o pe Bărăgan, noi vom trage la ei. Erau mereu urmăriţi. Sora mea s-a urcat în pod într-una din zile şi a găsit acolo ţigări şi chiştoace, cum fuma Securitatea şi îi asculta pe ei ce vorbesc în casă.

— *Ceilalţi cât timp au fost ţinuţi pe Bărăgan?*

— Din 1952 până în 1956. În 1956 le-a dat drumul. Împreună cu mama, pe Bărăgan au mai fost duşi: unul dintre fraţii mei, Ion, care avea 18 ani în momentul deportării, fratele mai mic, Nicolae, care avea 5 ani, sora mea, Bendrea Elena, cu băieţelul ei de 6 ani, Viorel, cumnatul meu, Gheorghe Bendrea, şi mătuşa mea, Palaghia Pop, care a şi murit pe Bărăgan. Fratele meu, Ion Pop, tocmai absolvise liceul înainte de deportare. Noroc că îşi luase bacalaureatul, graţie profesorilor din Năsăud. Secretarul de partid al liceului a vrut să-l dea afară de nu ştiu câte ori, dar profesorii au luat atitudine şi au spus: *„Acest elev trebuie să-şi ia bacalaureatul… Este un elev bun.”* şi l-a ajutat Dumnezeu de şi-a luat bacalaureatul.
Aceştia erau din familia noastră. Dar au fost şi alte familii care au fost în grup cu noi, pe toţi i-au luat. A lui Mâţ Ion toată familia au luat-o. […]

…Am trecut, apoi, în altă comună, în Dobric, aproape de Libotin. Tata avea acolo un bun prieten, Ion Perhaiţa, care avusese un frate senator, cred că liberal. Acesta avea mulţi prieteni în Dobric. Ne-a pus în legătură cu ei, iar aceştia ne-au adăpostit în casă. Unul dintre ei era Alexa Moşuţ, care, la rândul lui, ne-a pus în legătură cu un prieten de-al lui din comuna Costeni, care era secretar de partid. Acest om ne-a ţinut în podul casei lui, în timp ce jos veneau membrii de partid şi discutau politică. Până la urmă, au început să cânte: *„Să trăiască partizanii până vin americanii.”*

— *Comuniştii cântau?*

— Comuniştii, secretarul de partid, în timp ce noi eram în podul casei. S-au îmbătat şi au încins o horă acolo. Vă daţi seama ce comunişti erau…

Ultima întâlnire cu tata

— Şi am stat aşa, doamnă, până în toamna anului 1952. Securitatea începuse deja să intre prin sate şi să facă percheziţii din casă în casă. Atunci noi ne-am dus în Hărniceşti, Maramureş, şi am luat legătura cu familia lui Vasile Hotea, care era, oarecum, odrasla politică a lui Vasile Lazăr, fratele d-lui Ilie Lazăr. Tatăl meu a venit un timp cu noi, dar n-a vrut să rămână, pentru că nu cunoştea comunele şi oamenii de pe-acolo şi nu avea încredere. *„Eu rămân, totuşi, în preajma Lăpuşului, în ţara Lăpuşului, că acolo sunt stăpân pe mine”*, a spus el. Eu am rămas cu fratele meu şi cu Vasile Hotea în Hărniceşti, iar pe mine m-au dus pe la diferite familii din comună. Stăteam singură în podul cu fân; şi acum mă gândesc că era ceva foarte periculos: era un butoi mare, acoperit tot cu fân şi eu mă ascundeam în el, pentru că Securitatea umbla din casă în casă, intra în podurile oamenilor şi înfigea baionetele în fân până la duşumea. Din fericire, Securitatea a ajuns în comună abia după plecarea noastră. Stăteam singură la această familie, la Vasile al Parascăi. Nu-i reţin numele, doar

porecla.
Fratele meu, Achim, cu Vasile Hotea, care era din comuna aceea, au stat la Nicoară al Lupului, cumnatul lui Vasile al Parascăi, şi la Gheorghe al lui Ciontoş. Am stat aşa locului vreo două-trei săptămâni, pentru că Vasile Hotea era foarte urmărit - făcea parte din tineretul ţărănist, studenţimea ţărănistă - şi începuseră arestările: i-au ridicat pe fratele lui, Nicoară Hotea, pe sora lui, pe toţi, şi i-au dus la Sighet, unde i-au maltratat. Apoi am mers în altă comună, în Hoteni, unde am stat la Mihai al Axentei, pe urmă în Deseşti, la nişte rude de-ale acestuia… nu le mai reţin numele. În orice caz, în cele din urmă, a trebuit să părăsim şi aceste comune…
Iată ce se întâmplase: tatăl meu şi cu Ioan Mâţ rămăseseră în preajma Lăpuşului…, iar noi ne perindam prin satele de lângă Sighet: Hoteni, Deseşti, Hărniceşti, Sat şugătag, Juleşti…. La 15 octombrie 1952, ne-am întâlnit cu tata în munţii Secului. Trecuse o lună-două de când nu ne mai văzusem. Atunci, am observat că tata făcuse o pareză şi vorbea foarte greu. După ridicarea mamei, el s-a întristat foarte tare, a suferit mult, probabil că avea tensiune, era abătut. Mergea, totuşi, şi vorbea, dar cu greutate. Îşi găsea cu greu cuvintele. Am stat o zi de vorbă cu el, pe urmă el s-a întors din nou cu Ioan Mâţ în hotarul Lăpuşului, pe la diferite case, iar noi a trebuit să părăsim aceste sate. Până la urmă am ajuns la familia Moşuţ din Dobric, în zona Lăpuşului, unde mai stătusem cu o vară în urmă (1952). Cred că era luna martie când am mers la acest om.

Trădarea

— Numai că, după câte ştiu acum, acest Moşuţ îl predase Securităţii pe Ioan Mâţ, cu două luni înainte… Cum era de aşteptat, Securitatea l-a bătut într-un hal fără de hal. Când m-am întâlnit cu Mâţ, după 1964, mi-a arătat mâinile şi mi-a spus cum a fost bătut. L-am întrebat: *„De ce-ai spus oamenii la care ai stat în Maramureş?”* Mi-a răspuns: *„Dacă cineva îmi spunea «ai omorât pe mama ta», aş fi spus «Da, am omorât-o pe mama», numai să mă lase. Îmi puneau mâinile în apă ca să se mai desumfle şi o luau de la capăt… Apoi picioarele, laba, toţi mă băteau la tălpi, m-au schingiuit într-un hal fără de hal, încât n-am mai rezistat şi a trebuit să spun măcar câţiva - nu i-am destăinuit pe toţi”*. După ce a spus numele gazdelor, sigur că au început arestările prin Maramureş, prin Deseşti, iar noi a trebuit să părăsim acele sate.
…Deci ne-am întors la Dobric, la acest Alexa Moşuţ. Am plecat noaptea, vă daţi seama, de lângă Sighet, am trecut munţii - Sermentieşul, apoi şatra Pintii - prin zăpadă până la brâu. Era martie şi era încă zăpadă mare pe munte. După o zi şi o noapte, am ajuns la Dobric.
Moşuţ avea casa la marginea satului… Am intrat în curte, unde era şi casa unui frate de-al lui. Am bătut la uşă, dar nu ne-a răspuns nimeni. I-am spus fratelui meu: *„Să ştii că ăştia sunt arestaţi şi de aceea nu răspunde nimeni.”* La un moment dat, n-aveam ce face, doamnă, eram îngheţaţi de frig, am bătut la geam. Şi într-un târziu, s-a deschis uşa şi a apărut el.
Ne-a invitat înăuntru fără să aprindă lampa. Avea două fetiţe, una de vreo şapte ani, alta de vreo opt-nouă ani. I-am spus că nu mai avem alimente, nu mai avem unde să stăm… El a spus: *„Nici eu nu pot să vă ţin în casă pentru că a fost Securitatea şi pe-aici.”* Fuseseră arestaţi Ion Perhaiţa, prietenul tatei, şi mulţi alţi oameni de pe-acolo. Singur el nu fusese arestat, restul, toţi cei la care stătusem în vara lui 1952, erau arestaţi. *„Vă pot, însă, ajuta”*, a spus. *„Este un căsoi – aşa se spune pe la noi unei case cu o singură cameră – în hotarul Rogozului.”* Ne-am dus acolo – mai fusesem în vara aceea la acel căsoi… Dar, ce să facem? Foc nu puteai să faci, pentru că s-ar fi văzut fumul. *„Mergeţi acolo, staţi acolo şi la ora zece vin cu mâncare la voi.”*

Ne-am dus… N-am să uit niciodată: pe când îmi făceam rugăciunile, înainte de culcare, am văzut scrisul tatălui meu pe o scândură: *„Dumnezeu să binecuvânteze casa aceasta.”* Îmi era dor de tata. Mi-am tras sumanul pe cap şi am început să plâng. În timp ce plângeam, Vasile Hotea a ţipat: *„Te rog să nu mai plângi!”* Atunci mi-am ridicat sumanul să văd ce face Hotea. Îşi luase cărţile de rugăciune şi se ruga. Pe barba lui mare - pentru că nu se mai bărbierise de câtăva vreme - îi curgeau lacrimi. *„Doamne, cum se roagă! Ia să încep să mă rog şi eu!”*, mi-am spus şi m-am rugat până am adormit. Într-un târziu, ne-a trezit Hotea: *„Sculaţi-vă, nu vă speriaţi, suntem înconjuraţi de Securitate.”*
Aceasta era masa pe care ne-a pregătit-o Alexa Moşuţ.

Fratele meu a vrut să iasă primul, să deschidă foc. Hotea l-a tras de o parte şi a ieşit el în uşa căsoiului şi a deschis foc. Securiştii au dat drumul la câini, doamnă, şi tot puhoiul de securişti după noi trei… Căsoiul era pe un deal, şi-n jos, după o porţiune abruptă, era un pârâu. Eu am luat-o la fugă în jos, am intrat în pârâu şi am început să mă caţăr pe cealaltă colină. Era lapoviţă şi ninsoare şi erau fire lungi de iarbă, de pir, rămase din anul precedent. De firele acelea mă prindeam, doamnă, şi nu ştiam ce se întâmplă în spatele meu. Mă tot prindeam cu unghiile de pământ, scormoneam dealul, ca să pot să ajung pe culme, şi iar alunecam. Nu vă pot reda prin ce clipe am trecut. Am reuşit să ajung sus. Eram toată numai noroi, pe mâini, pe faţă, pentru că ei trăgeau în stil mare în acel dâmb, şi tot noroiul sărea pe faţa mea. Câinii m-au prins de cioareci, dar pentru că cioarecii erau din stofă de lână, nu m-au sfâşiat. Hotea a împuşcat un câine. Sus era un loc mai neted şi, când mă uit, fratele meu zăcea acolo, căzut, iar pistolul lui, „Oritza”, mai departe de el. *„Da ce-i cu tine, Ichim?”*, îi spun. *„Ce să fie? –* zice *– Sunt rănit.”* Era ciuruit de gloanţe, doamnă…. tot abdomenul era ciuruit, curgea sângele şiroaie din el… N-am mai putut să fug şi l-am strigat pe Vasile: *„Bade Ioane!”*, că aşa-i spuneam. Nu-i spuneam pe nume. Fiecare avea câte un nume ştiut doar de noi, ca să nu ne recunoască lumea. Mie mi se spunea Costică, altul era badea Ion, altul badea Gheorghe, badea Vasile…
Securiştii se apropiaseră deja de noi. Unul dintre ei mi-a dat o cizmă, de-am sărit în sus şi apoi am căzut cu faţa la pământ. Au strigat: *„Mâinile sus!”* Eu n-am vrut să ridic mâinile şi le-am spus să mă împuşte şi pe mine ca pe fratele meu. şi, cum era fratele meu căzut acolo, lângă mine, mi-a ridicat el mâinile. Atunci ei s-au apropiat şi s-au uitat la noi… Văzând că Achim se face din ce în ce mai palid, le-am spus: *„Ce faceţi cu el, nu vedeţi că moare?”* Ei s-au trezit şi au spus: *„Unde este Hotea? Îl scăpăm pe Hotea!”* Aşadar, ei ştiau cu lux de amănunte tot. I-am strigat lui Hotea: *„Să ştii că eu nu mai pot să fug.” „ţine-te după mine!”*, a spus el, dar eu am rămas lângă fratele meu. Şi s-au luat securiştii după el, iar lângă noi au mai rămas vreo patru-cinci. Pe Hotea l-au împuşcat. Am aflat ulterior că din partea cealaltă veneau alţi securişti, pe drumul Lăpuşului, între Rogoz şi Lăpuşul Românesc. Acolo era plin de maşini cu securişti care l-au încercuit şi l-au prins.
Între timp, starea fratelui meu se agravase. *„Faceţi o targă şi duceţi-l pe fratele meu, că moare!”*, le-am spus. Atunci, ei s-au dus la căsoi, au adus nişte scânduri şi au făcut o targă. Pe mine m-au legat şi ne-au dus până în comuna Dobric. Cu şuturi, nu vă pot descrie, cu paturi de armă în spate,… numai eu ştiu prin ce am trecut. Era 8 martie 1953, într-o zi de duminică. Ne-au urcat într-o dubă şi ne-au dus la Securitate, la Târgu Lăpuş. Mie mi-au pus nişte ochelari negri, atât de strâmţi, încât mi-au rămas urme la tâmple. M-au ţinut o noapte întreagă cu ei. Şi de-acolo m-au dus la Baia Mare, la Securitate. Şi de la Baia Mare la Satu Mare.

— Cât aţi stat la Baia Mare?

— 24 de ore, cam aşa. La Securitatea din Satu Mare m-au băgat într-o celulă la subsol, cu pământ pe jos, unde simţeam că mă sufoc din cauza lipsei de aer. Am tot întrebat de fratele meu şi, ulterior, am aflat – desigur, nu de la ei – că l-au dus la un spital.

— Despre tatăl dumneavoastră nu ne-aţi spus. Ce s-a întâmplat cu el?

— Da. Am omis să vă spun. De fapt, nu a fost arestat. După cum v-am spus, se îmbolnăvise. Avea tensiune şi făcuse pareză. Nu putea să vorbească bine. Se simţea din ce în ce mai rău. Ioan Mâţ, băiatul cu care a rămas împreună, mi-a spus, ulterior, când ne-am întâlnit după ani de închisoare, că s-a dus în comuna Ungureni, la preotul din comună, s-a spovedit, s-a împărtăşit şi i-a rugat pe cei care la care stătea ascuns să-l ducă la marginea drumului Lăpuşului, care făcea legătură între Băiuţ şi Lăpuşul Românesc, să-l lase acolo, lângă un pod. Era o iarnă foarte grea, era în ianuarie…

— Ianuarie 1953?

— Da, 1953. Localnicii l-au lăsat lângă pod. A văzut într-un târziu o sanie cu cai, a făcut semn cu mâna, căruţaşul a venit şi l-a luat. Aşa greu cum vorbea, l-a rugat pe acel om să-l ducă la postul de miliţie. Când l-au văzut cei de la miliţie, au dat telefoane în toate părţile, spunând că l-au prins pe Pop, şi au sosit zeci de securişti. Toţi erau fericiţi şi se felicitau între ei… Nu l-ar fi prins niciodată dacă tata nu ar fi hotărât să se predea… Oamenii la care a stat l-au rugat să nu se ducă la Securitate şi i-au promis că o să aibă ei grijă de el şi poate se va face bine. Iar dacă nu se va face bine, o să moară şi o să-l înmormânteze creştineşte şi va fi aproape de satul lui. Dar el a spus: *„Nu, pentru că dacă eu mor şi mă îngropaţi aici, toată armata o să mă tot caute ani de zile şi familia mea va suferi.”* În sfârşit, a venit Securitatea, n-au vrut să creadă că-i bolnav şi că nu poate vorbi. Au zis că nu vrea să vorbească şi unul i-a dat cu patul armei în faţă, de i-a ţâşnit sângele şi pe gură, şi pe nas. Ulterior am aflat că a fost împuşcat mortal chiar în ziua în care s-a predat la Târgu Lăpuş. Nu ştiu unde este înmormântat. A fost un om extraordinar, care şi-a jertfit întreaga familie şi pe el însuşi pentru a face bine aproapelui. Nu a fost un om egoist, un om care să trăiască numai pentru el… A fost un model. Nu spun asta pentru că este tatăl meu. Desigur, a avut şi duşmani, ca fiecare om. Dar duşmanii lui…

— Erau comuniştii din sat.

— Da, comuniştii din sat. […]

Întâlnire în închisoare

— […] şefa camerei era Lucreţia Jurj[61], care fugise în munţi cu soţul ei, pădurar… El a fost omorât, ea condamnată…

— La cât era condamnată?

— Lucreţia era condamnată pe viaţă, muncă silnică pe viaţă. Era o ţărancă foarte frumoasă, în vârstă de circa 28 de ani. Procurorii îşi băteau joc de ea: *„Tu ceri pastă de dinţi, ţăranco? Ai văzut tu acolo, în Munţii tăi Apuseni, pastă de dinţi?”* Iar ea spunea: *„Domnule procuror, n-am văzut pastă de dinţi, dar în fiecare zi mâncam patru-cinci mere şi uitaţi ce dantură bună am.”*

Veşti despre cei de afară

— În toată această perioadă, în care aţi fost închisă, aţi avut vreo veste despre familia dumneavoastră?

— În 11 ani nu am ştiut absolut nimic de ei, doar în 1954, când eram la Văcăreşti, mi-au dat în iunie o carte poştală în alb, să o scriu şi să o expediez. Am scris-o unei mătuşi din comună. În iulie ne-au dat a doua carte poştală. Cum nu am primit nici un răspuns de la mătuşa mea, a doua am trimis-o la o fostă deţinută, care a stat cu mine în celulă, Elisabeta Sălăjan, care era din Bucureşti (condamnată în lotul catolic, cu preasfinţitul Hirţea de la Oradea). O întâlnisem pe Bea la Oradea, unde am stat cu ea 6 luni, şi i-am trimis ei această carte poştală – eu eram foarte grav bolnavă de plămâni –, iar ea mi-a trimis un pachet. Nu aveam voie decât 5 kg: unt, zahăr,… atât ţin minte, dar să se încadreze în cele 5 kg. Şi atunci, dacă am văzut că nu am primit de la mătuşa nimic, i-am scris o a doua carte poştală, iar Bea mi-a trimis un pachet cu tot ce am avut voie şi, în acelaşi timp, am primit şi de la mătuşa pachetul. Fiind două pachete în aceeaşi lună, au depăşit 5 kg şi nu mi-au dat decât 5 kg, au luat şi dintr-unul, şi din altul. Dar a intervenit acest doctor, Nicolae Popescu, care a fost pentru noi îngerul păzitor şi care ne-a îngrijit, şi a mers la director şi mie mi-a dat înapoi untul, mi-a dat zahărul, nu mi-au dat nişte fructe şi nu mai ştiu ce mai era pus acolo, dar restul mi-au dat. Şi mătuşa mi-a scris de cei de pe Bărăgan. Atât mi-a scris: „Sunt bine cu toţii.” Dar din 1954 până în 1964 nu am mai ştiut nimic despre ei. […]

— Era cineva din comuna dumneavoastră?

— Dintr-o comună vecină. Atunci am început să plâng, îmi curgeau lacrimile. *„Vai, Aristina!”* şi cere repede un bilet, scoate banii, plăteşte biletul: *„Eu sunt Gavrilă Bizo din Suciu de Jos, suntem rude prin alianţă. Fratele meu a fost profesor la Dej”* – era, într-adevăr, profesor de română, domnul profesor Bizo, şi eram rude, o mătuşă de-a mea se căsătorise cu un frate de-al lui. Scoate biletul şi îi spun: *„Mama, ce ştiţi de mama?” „A murit mamă-ta.”* Atunci a fost şocul mare şi am zis: *„Vai, Doamne, de ce am mai venit de la închisoare?”* A fost un şoc pentru mine. Dar, totuşi, mi-am revenit şi am întrebat de ceilalţi. *„Toţi sunt la Lăpuşul Românesc. Toţi au venit la casele lor de pe Bărăgan, toată lumea este bine, în afară de mama ta, care a murit, şi un frate al tău.”* Am aflat mai târziu, era fratele meu Achim, care fusese împuşcat în munţi. Condamnat odată cu mine la 22 ani, fusese eliberat în 1956, odată cu bolnavii incurabili. S-a dat atunci un decret. Ecaterina Juriari a fost eliberată şi ea tot atunci. Achim a fost dus la un spital de boli nervoase. Mama a venit şi l-a scos de acolo, a dat semnătură că răspunde de el şi l-a luat acasă. Asta cred că a fost prin ’57-’58, iar în 1962 a murit fratele meu, a murit în acelaşi an cu mama: el în aprilie şi mama în august.

— Dar a fost bătut? Cum de s-a îmbolnăvit?

— După ce a fost rănit, a făcut un icter, probabil de atunci a rămas bolnav. Ce-or fi făcut cu el după aceea, nu ştiu. El era o fire cam sensibilă şi poate că tot şocul acesta l-a dat peste cap. […]

Un ocean de suferinţă şi moarte

— Să recapitulăm împreună dezastrele prin care aţi trecut. Tatăl dumneavoastră, un ţăran respectat de toată lumea, a fost arestat şi a fost omorât de securişti. Fratele dumneavoastră Achim a fost împuşcat, arestat, condamnat la 22 ani şi a murit din cauza detenţiei. Ceilalţi membri ai lotului?

— În total, lotul nostru a cuprins 50-60 persoane, dacă numărăm şi sprijinitorii, adică pe cei care ne dădeau de mâncare şi ne ascundeau.

Dintre cei cu care am fost în munţi, iată cu ce pedepse s-au ales numai câţiva dintre ei: tatăl meu, deci – omorât după ce s-a lăsat prins; Oniga Tănase, preot greco-catolic, împuşcat în 1953; Vasile Hotea, student la Politehnică, împuşcat în 1953 la arestare; Ioan Rus, student la Drept, condamnat la 25 de ani; Vasile Tivadar, elev în vârstă de 19 ani, 20 de ani condamnare; Mircea Dobre, student, 22 de ani; Vasile Paşca, licenţiat în teologie, ortodox, 22 de ani; Gavrilă Dunca[62], ţăran, dezertor din armată, 25 de ani; Ilieş Dunca, ţăran, 25 de ani; Dumitru Hotico, împuşcat în februarie 1952, la arestare, şi Ion Hotico[63], fratele lui, câte 25 de ani condamnare. Dumitru Chindriş, ţăran, 23 de ani; toţi aceştia cinci din urmă au fost din comuna Ieud, Maramureş. Ioan Mâţ, ţăran, dezertor din armată, 25 de ani condamnare; Teodor Giurgiu a reuşit să stea ascuns până în 1964; Vasile Blagu de la Târgu Mureş, care a avut 25 de ani condamnare, a murit la Gherla. Dintre cei care ne-au ajutat, care ne-au dat mâncare… Grigore Pop, ţăran, din Lăpuşul Românesc, unchiul meu…, a fost dus la Canal, unde a murit. Mama, fraţii mei, toţi cei din familie care n-au fost cu noi în munţi au fost duşi în Bărăgan… Nu mai vorbesc că ni s-au luat odată cu libertatea şi casele, şi averea, şi dreptul de a vorbi, de a gândi. Nouă, ca şi altor milioane de oameni.

Adevărata listă a lui Schindler (secţiunea România)

Pop, Nicolaie
Pop, Maria
Pop (Săileanu), Aristina

Nicolae Pop, un fermier înstărit şi muncitor, trăia în satul Lăpuşul Românesc, în Transilvania de Nord. După ce naziştii au ocupat Ungaria, Pop s-a oferit să o ascundă pe Hanna Marmor şi pe copiii ei şi să le facă rost de tot ce aveau nevoie. *Dosar 7123*

Restul îl găsiţi în original pe site-ul celor care au salvat evrei de la Holocaust[64], cu secţia acestuia pentru România[65]. Un om demn, cu valori solide, el nu s-a schimbat, iar când locul totalitarismului nazist a fost luat de totalitarismul comunist, a repetat gestul de omenie faţă de nişte tineri studenţi, umăriţi de poliţia politică. Această decizie de a rămâne om până la capăt i-a fost fatală.

Ce ştim despre ceilalţi? Cui i-a păsat vreodată?

Sporadic, apar în presă sau pe Internet diverse nume din această listă. Din păcate, numele respective sunt folosite pentru a argumenta o dezbatere, de obicei politică, şi mai puţin pentru a arăta lumii speranţa. Speranţa că merită să crezi în umanitate, că au existat şi că pot exista în continuare oameni extraordinari care nu au nevoie să li se dicteze politic ce este bine şi ce este rău.

Dar cel mai interesant este acest tabel statistic.

ŢARA	NR.	ŢARA	NR.
Albania	69	Japan	1
Armenia	21	Latvia	132
Austria	90	Lithuania	831
Belarus	569	Luxembourg	1
Belgium	1,612	Macedonia	10
Bosnia	40	**Moldova**	**79**
Brazil	2	Montenegro	1
Bulgaria	19	Netherlands**	5,204
Chile	1	Norway	47
China	2	Poland	6,339
Croatia	107	Portugal	2
Cuba	1	**Romania**	**60**
Czech Republic	108	Russia	179
Denmark*	22	Serbia	131
Ecuador	1	Slovakia	525
El Salvador	1	Slovenia	6

Estonia	3	Spain	6
France	3,513	Sweden	10
Georgia	1	Switzerland	45
Germany	510	Turkey	1
Great Britiain	19	Ukraine	2,402
Greece	313	USA	3
Hungary	791	Vietnam	1
Italy	524		
Total: 24,355			

Este vorba de numărul „Drepţilor între Popoare” după ţară şi origine etnică. Câţi salvatori se bucură de recunoştinţa evreilor în fiecare ţară.

România are 60 de oameni, mai puţin decât Republica Moldova, cu 79. Tentaţia este să aduni cele două numere şi să compari rezultatul, 139, cu celelalte ţări: cu Croaţia (109), cu Republica Cehă (108), cu Bulgaria (doar 19!) cu Serbia (131) şi să ne simţim mândri că am salvat atâtea suflete de la moarte, mai multe decât vecinii noştri.

Un prieten apropiat mi-a spus că lista aceasta este incompletă, cazurile de români care au salvat evrei fiind mai numeroase, unele dintre aceste cazuri fiind mai semnificative decât cele din listă, cu un număr mai mare de oameni ajutaţi să scape de moarte. Poate că numărul trecut în dreptul României ar putea astfel să crească. Nu vi se pare ciudat că sunt mai mulţi basarabeni salvatori decât români?

Sigur, va fi greu să egalăm ţări precum Polonia (6 266), Ucraina (2 363) sau chiar Ungaria (764) sau Lituania (800)…

Un număr mai mare ar demonstra lumii că antisemitismul românesc ar fi exagerat de istorici, că toleranţa românilor ar putea fi astfel cuantificabilă.

Aşa să fie oare? Sigur, nu trebuie să generalizăm, să absolutizăm astfel de raţionamente. Dar haideţi să ne punem problema şi altfel.

Dacă au existat zeci de salvatori asta poate însemna că au existat zeci de mii de victime. Dacă numărul salvatorilor este de ordinul sutelor… poate că numărul victimelor este de ordinul sutelor de mii. Iar în cazul miilor de gesturi de umanitate am putea calcula pierderile de vieţi operând cu milioane. Pentru că epicentrul Holocaustului a fost Polonia, unde naziştii au construit cele mai îngrozitoare lagăre de exterminare. Pentru că Ucraina, un oribil teatru de război, a fost locul în care deportările şi represaliile în rândul populaţiei civile, inclusiv a celei evreieşti, a atins recorduri tragice. Dar şi pentru că Bulgaria s-a opus deportării evreilor şi a reuşit să nu intre în acest joc sinistru de-a moartea şi de-a viaţa în funcţie de rasă.

La asta v-aţi gândit vreodată? Dacă nu v-aţi gândit, atunci ar fi bine să observaţi că evreii şi ţiganii deportaţi din România au fost împinşi spre zona Transnistriei, de aceea Basarabia are un număr mai mare de cazuri de tip „Schindler” decât România.

Pe cât de mult ne poate emoţiona faptul că 139 de români au decis riscând foarte mult, chiar şi viaţa, că trebuie să rămână oameni până la capăt, pe atât de mult ar trebui să ne cutremure faptul că, oricât de cinic ar părea, au avut şi de unde să salveze atâţia oameni. Este o dovadă a crimei.

De ce nu s-a putut altfel?

În 1975, la Helsinki s-a semnat o declaraţie „pentru securitate şi cooperare” între ţările europene atât cele comuniste cât şi cele capitaliste. Războiul rece atinsese înainte de 1975 nişte cote ale tensiunii fără precedent, acordul de la Helsinki a încercat să stabilizeze situaţia. Respectivul act a avut un enorm ecou în propaganda de stat de la Bucureşti ca de altfel în toate ţările Europei de Est. Liderii comunişti erau satisfăcuţi pentru că prin acest document status quo-ul Cortinei de Fier a fost legalizat. Ideea „neamestecului în treburile interne” a fost adoptată de toată lumea, ceea ce dădea mari speranţe liderilor comunişti de la Bucureşti sau de la Sofia că nu vor mai putea fi schimbaţi de către Moscova precum un simplu „country manager”. Inviolabilitatea frontierelor dădea satisfacţie URSS că influenţa politică asupra unei importante părţi din Europa nu va fi ameninţată.

Cu toate astea, a fost adoptat şi un „pion otrăvit” din punctul de vedere al Estului: Punctul VII. Respectarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, inclusiv a libertăţii de gândire, conştiinţă, religie sau de convingere.

Acest punct, aparent o noţiune teoretică fără impact într-un stat totalitar, a cărui ideologie putea suplini fără probleme absenţa în practică a drepturilor omului, cu o propagandă masivă despre perfecţiunea socială a sistemului comunist, a provocat tocmai fisurile cele mai adânci în structura acestor uriaşi cu picioare de lut. Oamenii care aveau curajul şi demnitatea de a denunţa totalitarismul aveau la îndemână o promisiune semnată de care se puteau prevala. Diferenţa faţă de anii ’50 în România sau perioada interbelică în Uniunea Sovietică era aceea că un protestatar devenea mai greu de omorât. Dispariţia unei voci trebuia justificată, asasinatele în masă deveneau mult mai greu de dus la capăt. Marile epurări ideologice nu mai erau posibile. Gulagurile nu mai puteau avea amploarea de altădată.

Aşa se face că în Cehoslovacia anului 1977 a apărut mişcarea Charta 77, care critica tocmai eşecul implementării măsurilor pentru garantarea drepturilor omului, semnate de statul comunist în 1975. Faptul că mulţi dintre semnatarii documentului au fost arestaţi dădea şi mai mare importanţă mişcării. Unul dintre aceşti disidenţi era un scriitor pe nume Vaclav Havel. Viitorul preşedinte ceh de după 1989 avea să fie unul dintre cei la care intelectualitatea românească s-a uitat cu admiraţie după Revoluţie, întrebându-se, cu amărăciune: *„De ce nu am avut şi noi un Havel?”*.

Un alt efect al acestui punct VII a fost iniţiat de vizita Papei Ioan Paul al II-lea în Polonia anului 1979, când acesta a făcut apel la respectarea tradiţiilor naţionale şi a celor religioase precum şi a drepturilor omului. A fost un moment important care a avut o influenţă asupra înfiinţării unui sindicat independent de puterea politică, Solidarnosc – Solidaritatea. În ciuda înăspririi condiţiilor sociale din Polonia, acest sindicat a crescut, cu inteligenţă şi cu obstinaţia de a recăpăta demnitatea muncitorilor polonezi. Liderul acestui sindicat a fost un muncitor electrician, pe nume Lech Walesa, viitorul preşedinte al Poloniei de după 1989. În România, după căderea comunismului, intelectualitatea şi societatea civilă s-au întrebat cu tristeţe şi frustrare: *„De ce nu am avut şi noi un Lech Walesa?”*.

Se poate spune că anul 1975, prin acordul de la Helsinki, a însemnat începutul sfârşitului pentru regimurile comuniste din Europa. Aceste regimuri totalitare s-au năruit prin implozie în 1989,

România fiind ţara în care violenţa acestei căderi a fost cea mai profundă.

Dar în realitate, România a avut şi un scriitor care a încercat să conteste sistemul exact ca Vaclav Havel şi un muncitor care a încercat să creeze un sindicat independent precum Lech Walesa. Numele lor sunt Paul Goma şi Vasile Paraschiv.

Paul Goma a scris o scrisoare deschisă, difuzată la postul de radio Europa Liberă, în care cerea autorităţilor să respecte drepturile omului şi cerea românilor să semneze Charta 77. Impactul disidenţei sale a fost mic, a fost expulzat în Franţa după numeroase hărţuieli ale poliţiei politice. După 1989, intelectualitatea românească a uitat să-şi amintească de el, la fel cum în anii ‘70 s-a temut prea tare să i se alăture. Paul Goma trăieşte astăzi la Paris, încojurat de controverse ce ţin de *political corectness*, un motiv în plus ca societatea civilă din România să-l uite şi să-şi îndrepte eforturile cu şi mai multă vigoare spre ecologie, ca să dau exemplul cel mai recent.

Vasile Paraschiv a înfiinţat la Ploieşti primul sindicat liber din România şi a fost unul dintre foarte puţinii oameni care i s-au alăturat lui Paul Goma. Sindicatul lui a fost ignorat de muncitori, iar intelectualii nu l-au băgat în seamă. A murit acum aproape un an, la 4 februarie 2011, ignorat de

media şi de orice discurs intelectual, mult mai preocupate ambele de oportunitatea brandului turistic al României, un subiect „fierbinte” la acea dată.

De ce nu s-a putut altfel? De ce nu s-a putut ca în 1990 alegerile libere din România să nu fie câştigate de atât de mulţi reprezentanţi ai Partidului Comunist Român? De ce democraţia emergentă din acei ani nu a avut nişte imagini iconice care să aşeze noul stat român pe nişte baze mai morale decât tot o fundaţie cu rădăcini totalitare? Nota de plată a uitării a venit mult prea repede, în iunie 1990, când represiunea demonstraţiei din Piaţa Universităţii l-ar fi făcut şi pe Stalin mândru de rezultatele comunizării impuse de el în România…

Un alt amănunt interesant este acela că dacă tragem filmul înapoi, spre anii ’50, în perioada cea mai neagră şi cea mai dură, cea a instaurării regimurilor comuniste în Europa de Est, vom observa că în munţii Cehiei nu s-au refugiat ţărani înarmaţi decişi să nu accepte „democraţia populară”. Iar în Polonia rezistenţa anticomunistă a avut un caracter de guerilla militară, organizată ca o armată underground, dar care îşi prelungea existenţa din perioada războiului. De ce fenomenul acestei

rezistenţe armate în mediul rural, rudimentară şi tragică, este specifică României şi Bulgariei şi nu Cehiei sau Ungariei? Răspunsul este înapoierea economică a acestor ţări. Elitele intelectuale firave au fost spulberate fără probleme de poliţiile politice. Industriile slab dezvoltate din aceste ţări nu au avut dimensiunea necesară pentru apariţia unor mişcări de extrema stânga suficient de puternice pentru a produce nişte lideri comunişti capabili să împace interesul naţional cu fericirea comunistă. Sună aberant, dar revolta din 1956 de la Budapesta şi Primăvara de la Praga din 1968 au fost posibile prin implicarea unor lideri comunişti care au ajuns la concluzia că ţările lor sunt mai importante decât triumful comunismului în URSS. Dacă în locul lui Imre Nagy sau al lui Alexander Dubček ar fi fost nişte capete pătrate, preocupate să respecte întocmai orice aberaţie venită de la comisarii sovietici, aşa cum a fost cazul comuniştilor români şi bulgari, atunci aceste repere ale demnităţii din perioada comunistă nu ar fi existat.

Până în 1975 nu se putea face mare lucru. Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistenţă faţă de totalitarism, alta decât cea a agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Nu e nici o fatalitate în această istorie a României. Dar există această ipocrizie perpetuată şi după 20 de ani de la Revoluţie, prin care societatea românească îşi ignoră oamenii care au făcut ceva concret împotriva comunismului şi care este una dintre cele mai mari neîmpliniri ale visurilor de la sfârşitul anului 1989. Nu putem să credem la infinit că Occidentul ne-a trădat sau că anul 1989 în lume a fost opera unor servicii secrete oculte. Comunismul s-a prăbuşit din interior, prin eforturile oamenilor prizonieri ai acestui sistem. Iar începutul sfârşitului a fost anul 1975.

Nu cred în Dumnezeu şi îmi pare foarte rău pentru asta

În 1937, într-un singur an, în Uniunea Sovietică au fost executaţi o jumătate de milion de oameni. În acelaşi an, populaţia Gulagului a atins un record de 15 milioane de deportaţi, o populaţie pe care România o atingea abia în 1948. Este anul în care epurările din partidul comunist condus de Stalin ajung la apogeu, politica internă a URSS devine ceea ce a căpătat denumirea ulterioară de „terorism de stat”.

Printre enorm de multele victime, s-a aflat şi mareşalul Mihail Tuhacevsky. Acesta, deşi descendent al unei vechi familii de nobili, veteran al Primului Război Mondial (în care a căzut prizonier al germanilor, reuşind să evadeze la a cincea a tentativă), s-a alăturat bolşevicilor în războiul civil. Dacă Armata Roşie a fost înfiinţată de Leon Troţky, Tuhacevsky este cel care făcut-o să arate ca o armată, modernizând-o prin industrializare militară, elaborând teorii militare folosite ulterior drept doctrină. În 1936 ajunsese atât de important, încât Stalin îl vedea ca pe un ultim obstacol în calea obţinerii autorităţii absolute în URSS. Arestat, torturat şi judecat în secret, a fost executat la câteva ore după pronunţarea sentinţei de către un anume Vasili Blohin. Nimeni altul decât cel care a organizat rece masacrul celor peste 7000 de ofiţeri polonezi, în pădurea Katyn, în aprilie 1940.

Revenind la Tuhacevsky, unele lucruri nu se pot uita, aşa se face că educaţia primită în familia sa nobiliară îi premitea să înţeleagă muzica şi s-o cânte la pian, acasă, în compania prietenilor săi, unul dintre aceştia fiind Dmitri Şostakovici. Tânărul compozitor şi pianist devine protejatul său, într-un context în care, după Revoluţia din Octombrie (sau Noiembrie), emigraseră toţi marii compozitori ruşi ai secolului XX, Rahmaninov, Prokofiev (singurul care se va întoarce), Stravinsky. Tânărul Dmitri, un copil minune, ajunge speranţa muzicii sovietice, adulat de autorităţi, care astfel puteau arăta lumii libere o muzică bună menită să abată atenţia de la munţii de cadavre produse de abatorul ideologic. *Toutes proportions gardées*, un fel de Nicolae Labiş…

În 1934 Şostakovici primea felicitările tuturor la premiera operei sale *Lady Macbeth din districtul Mtsensk*, Stalin şi apropiaţii săi savurând grosier „pornofonia” scenelor de sex dintre Katerina şi Serghei, personajele operei. Povestea chiaburului bătrân şi încornorat, ucis de soţia tânără şi adulteră, căpăta semnificaţia luptei de clasă, sporind prestigiul tânărului Dmitri. Doar doi ani mai târziu, în 1936, părăsirea lojei de către acelaşi Stalin, în timpul unei noi reprezentaţii a operei, sub privirea îngrozită a compozitorului, avea să declanşeze celebrul atac din *Pravda*, în care acuzaţia de formalism avea efecte cu mult mai dramatice decât o cronică de spectacol a vreunui ziarist indispus de muzica modernă. Dmitri pierde aproape totul, singura sa bucurie rămâne venirea pe lume a primului său copil, o fată, Galina.

Un adevărat teatru absurd. Compozitorul este silit să scrie la rândul său un denunţ al lui Tuhacevsky, alături de alţi apropiaţi de-ai mareşalului arestat. Singurul motiv pentru care acest denunţ nu a devenit public a fost amănuntul că anchetatorul său a fost la rândul său arestat şi executat, înainte de a-şi termina misiunea.

Flashback 1937. Acesta este anul în care Şostakovici a compus şi a prezentat publicului Simfonia a 5 a, considerată un fel de *Întoarcere a fiului risipitor* înapoi către „lumina” ideologiei comuniste. Este supremul său efort de a reintra în graţiile puterii.

Îşi prezintă lucrarea colegilor, scrie articole explicative în presă în care arată că simfonia reprezintă lupta sa interioară, între concepţiile sale retrograde pe care reuşeşte să le biruiască şi să vadă în sfârşit marele adevăr, reprezentat de muzica triumfală a ultimei părţi. Oficialii partidului îl cred şi reputaţia sa este restabilită. În sală, publicul înţelege altceva. Partea a treia a simfoniei, încărcată de un tragism la o scară uriaşă, dominat de tremurul corzilor şi al temei prohodului rusesc, nu este nimic

altceva decât un imens recviem. Pe care lumea îl percepe ca atare şi cei care şi-au pierdut prietenii şi rudele în holocaustul acelor ani plâng în tăcere.

Avantajul muzicii în faţa literaturii este că prima nu necesită nici o traducere pentru a fi înţeleasă de oamenii din orice ţară. Cum poate sta alături tema triumfului „fericirii" în comunism alături de plângerea morţilor cauzate de aceeaşi „fericire", într-o singură lucrare, ţine de personalitatea dedublată a lui Şostakovici. Aşa cum este privit diametral opus ca un simbol al realism socialismului, tot aşa este văzut drept un opozant al lui Stalin. Muzica lui este considerată genială de unii dirijori, de exemplu Leonard Bernstein, dar este privită drept Mahler de mâna a doua sau odioasă politic de către alţii care refuză chiar s-o interpreteze, cum a fost cazul dirijorului finlandez Esa-Pekka Salonen. Doar Dmitri compusese un marş pe teme finice care urma să celebreze o ipotetică intrare triumfală a armatei sovietice în Helsinki ca rezultat al invaziei eşuate din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. În fine, Şostakovici este acelaşi personaj care, ajuns într-o poziţie de putere în lumea artistică, este capabil să semneze denunţul lui Saharov şi în acelaşi timp să ajute pe absolut toată lumea care-i cerea ajutorul, cu o devoţiune mergând până la abnegaţie, chiar propriile lui cerinţe fiind ignorate din cauza insistenţei diligenţelor sale în numele celor care-l solicitau.

Se poate vorbi de „rezistenţă prin cultură/muzică"? Nu ştiu. Se poate vorbi de colaboraţionism, obedienţă, compromis? Nu chiar. Promovat intens şi gălăgios de regimul sovietic, a fost subiectul a două epurări, căci după episodul din 1936-37 a mai urmat un nou auto dafe în 1948. Aceleaşi lucrări ale sale erau, pe rând, şi mediatizate şi interzise…

Această dualitate dureroasă ajunge să capete şi o semnificaţie metafizică, atunci când ateul comunist Şostakovici e întrebat dacă crede în Dumnezeu. Răspunsul lui a fost: *„Nu. Şi îmi pare foarte rău pentru asta"*.

Apocalipsa după Christian Badea

Am fost tentat să cred că, pentru o săptămână, e suficient să vezi deschiderea stagiunii de la Teatro alla Scala şi m-am decis târziu şi cu greu să merg la Ateneu pentru concertul Filarmonicii „George Enescu" dirijat de Christian Badea. Un concert la Ateneu, în decembrie, chiar şi fără zăpadă, are ceva special, e un fel de a te refugia concret din faţa frigului într-un loc în care te poţi încălzi şi la minte, nu numai la trup.

Îmi amintesc de o poveste magică a lui Neagu Djuvara. Întors de pe front, în timpul unei ierni pline de ninsoare, într-un Bucureşti uşor frivol, fără nici o cunoştinţă concretă a războiului, el ajunge la Ateneu, la un concert dirijat de George Enescu. Şi acolo, în atmosfera caldă a sălii, ghemuit în primul rând, sub vraja muzicii, în mijlocul unui public care ignora tragediile de la câteva sute de kilometri distanţă, având în faţa ochilor reprezentările terestre ale iadului concret, de pe front, şi ale raiului spiritual al muzicii, emoţiile îl copleşesc, iar el încearcă inutil să-şi ascundă lacrimile de privirile celor din jur.

Temerile au părut să se adeverească după prima parte a programului. A fost o lucrare recentă a lui

Cornel Ţăranu, *Saramandji* – după *Don Giovanni* am înghiţit destul de greu o compoziţie contemporană, nu chiar inaccesibilă, dar căreia nu i-am gustat exotismul anunţat. Mi s-a părut, singura consolare, mai interesantă decât unele compoziţii de-ale lui Enescu. Iar orchestra a fost în regulă, compactă şi riguroasă pe nişte serii de sunete şi ritmuri destul de „mitraliate”.

Concertul nr. 3 pentru pian şi orchestră de Prokofiev a mers încă şi mai bine. Alon Goldstein a cântat bine, corect, fără emfază, lăsând să se vadă modernitatea şi influenţele americane ale lui Gershwin din partea a doua. Nu m-a scos din amorţeală nici bisul pianistului, un preludiu de Chopin.

După pauză, totul s-a schimbat destul de radical. A fost Simfonia Nr. 5, Op. 47 de Dmitri Şostakovici, o lucrare cu o întreagă poveste în spate. Este considerată drept debutul „cu dreptul” în perioada realism socialismului compozitorului sovietic.

Cele două teme ale primei părţi, marcate de ambiguitate, au sunat foarte bine, m-au făcut atent, curios cum va decurge simfonia în continuare. Corzile au avut un rol important. O să mă repet, nu vreau să evit să spun că filarmonica a crescut mult în bine după perioada tristă şi prea lungă a directoratului lui Mandeal. Sarcasmul valsului din partea a doua a bătut înspre grotesc, grotescul ideologiei mai degrabă decât autoironia declarată de Şostakovici. Solo-ul de vioară a fost memorabil.

Partea a treia a fost de-a dreptul copleşitoare. Frisonul uriaş pe care l-a declanşat vibrato-ul corzilor a fost extraordinar. Coralul suflătorilor reluând tema liturgică a slujbei ortodoxe ruseşti a accentuat foarte mult senzaţia de nesfârşită durere. Dezolarea contemplării unei pustietăţi lipsite de orice urmă de viaţă a părut că transcende sunetul instrumentelor. Dacă tragicul din *Requiem*-ul lui Mozart poate friza ridicolul atunci când este transpus la scara întregii umanităţi, aici tocmai aceasta este ideea. De imensitate a regretelor celor mai profunde. Nu găsesc acum nici un echivalent al vreunei compoziţii atât de deprimante.

Ceea ce ar fi trebuit să reprezinte marşul triumfal al comunismului din partea finală, într-un contrast victorios faţă de *Largo*-ul părţii a treia, a devenit sub bagheta şi prin meritul lui Christian Badea o apocalipsă.

Pentru că în 1937, cu multă vreme înainte de instaurarea „democraţiei populare” în România, pentru cetăţeanul sovietic, la fel ca şi pentru Şostakovici, sfârşitul lumii numai aşa putea să arate. Ca un triumf. Sau poate tocmai acest triumf al lui Stalin nu putea să fie asociat cu nimic altceva decât cu sfârşitul lumii. Nu există cei patru cavaleri ai Apocalipsei, există doar o colosală statuie a proletarului urcată pe vârful turnului Babel. Sunetele percuţiei de la început m-au adus în pragul senzaţiei de vomă. Finalul bubuitor în care percuţia şi alămurile (excelente pe toată durata concertului) au dat asaltul final m-a lăsat fără speranţe. Pentru că după concert, ascultând diverse înregistrări, cu Gergiev, Kondraşin sau Mravinsky (cel care a dirijat şi premiera absolută a simfoniei), am realizat că dl. Christian Badea a avut o viziune foarte întunecată în ceea ce priveşte ultima parte, feroce subliniind o anumită sălbăticie a ritmurilor, aş putea spune chiar o anumită barbarie, marşul triumfător a sunat ca un galop al unor hoarde de năvălitori…

Mi-a plăcut. Foarte mult. Deşi e greu de afirmat că ţi-a plăcut ceva care te-a întristat. A fost aceeaşi stare ca după vizionarea unor filme ca *4 luni, 3 săptămâni şi 2 zile* sau *Das Leben des Anderen* Din nou aplauze pentru Filarmonica George Enescu. Bravo!

Cum au dispărut monarhiile din Europa de Est

V-aţi pus vreodată această întrebare? Toată lumea ştie că Regele Mihai a fost forţat să abdice la 30 decembrie 1947. De la acest fapt istoric, oamenii, azi, comentează vrute şi nevrute.

Acest text nu-şi propune să facă apologia monarhiei. Nu este un nou capitol de dezbatere „Republică" versus „Monarhie". Este doar o lecţie de istorie. Ordinea poveştilor care urmează este aleatoare.

Bulgaria

În 1940, aflată într-o situaţie comparabil de dificilă cu a României, Bulgaria intră în război alături de Axă. În cazul refuzului, ar fi fost invadată de Germania. În cazul acceptului urma să primească înapoi Cadrilaterul. Evident, a fost aleasă a doua variantă. Regele Boris al III-lea a făcut toate compromisurile pentru a limita efectele potenţiale ale războiului asupra ţării sale. Mai puţin unul: n-a vrut sub nici o formă să declare război Uniunii Sovietice, lucru care-l scotea din sărite pe Adolf Hitler. Nu intru în detalii, esenţial este că Ţarul Boris al III-lea moare subit în 1943, la scurtă vreme după un nou scandal cu Hitler.

Îi succede la tron fiul său, de numai 6 ani: Simeon al II lea devine noul Ţar. La fel ca şi în cazul Regelui Mihai I al României, s-a constituit un consiliu de regenţă condus de Prinţul Kiril de Bulgaria, fratele lui Boris. Kiril a făcut toate eforturile posibile de a scoate Bulgaria din alianţa cu Germania, ducând aceleaşi tratative cu Aliaţii prin Cairo (un exemplu familiar şi nouă, românilor). Eforturile acestea nu au împiedicat Uniunea Sovietică să declare război Bulgariei şi s-o ocupe.

Prinţul Kiril a fost arestat (1 februarie 1945) şi executat (iunie 1945) alături de 22 de miniştri într-un total de 67 de membri ai clasei politice, pentru crime de război. Asta în condiţiile în care Bulgaria a fost singura ţară din Axă care n-a exterminat nici un evreu. În 1946 monarhia este abolită prin „referendum", iar tânărul rege Simeon al II-lea este exilat.

Ungaria

La sfârşitul Primului Război Mondial, Ungaria a devenit pentru scurtă vreme republică, întrucât tot imperiul se destrămase iar regele Carol al IV-lea nu mai avea peste ce domni.

După revolta comunistă din 1919 a lui Bela Kun, care a declarat Republica Sovietică Ungaria, înfrântă cu ajutorul important al României, puterea a ajuns la amiralul Miklos Horthy care a declarat Ungaria drept regat, dar nu l-a lăsat pe Carol al IV-lea să acceadă la tron ci a instituit Regenţa, postul de rege fiind declarat vacant. Regenţa a fost condusă de Miklos Horthy. Astfel încât, odată cu înfrângerea Ungariei în Al Doilea Război Mondial, regenţa şi-a pierdut reprezentantul. Tranziţia spre comunism a fost mai dificilă la Budapesta pentru că presiunea Occidentului a fost mai mare, alegerile din Noiembrie 1945 au fost libere, comuniştii n-au avut decât 17%. Cu toate acestea, democraţia în Ungaria n-a putut rezista, la presiunea sovieticilor comuniştii maghiari au fost cooptaţi în guvern, pe care l-au cucerit cu totul până la urmă aşa cum s-a întâmplat mai peste tot în Europa de Est. În 1946, Ungaria este declarată republică, deşi nu mai fusese condusă efectiv de un monarh încă din 1918.

Iugoslavia

Ultimul rege al Iugoslaviei, Petru al II-lea Karageorgevici, a fost un opozant al Axei. Era foarte tânăr,

doar 11 ani, când a urcat pe tron, astfel încât a fost şi aici instituită regenţa, condusă de unchiul său Prinţul Pavel de Iugoslavia. Acesta a semnat Tratatul Tripartit prin care oficial Iugoslavia intra în război de partea Axei. Ce a urmat a fost un fel de 23 August de la noi.

Petru al II-lea, care nu era de acord cu alianţa cu Axa, îl înlătură de la putere pe Prinţul Paul. Un act extrem decis la vârsta de 17 ani. Cronologia este următoarea:

- 25 Martie 1941 – Paul semnează Tratatul Tripartit
- 27 Martie 1941 – Petru al II-lea îl înlătură pe Prinţul Paul şi se proclamă Rege
- 6 Aprilie 1941 – Hitler amână „operaţiunea Barbarossa" şi invadează Iugoslavia, care capitulează pe 17 Aprilie.

În aceste condiţii dramatice, Regele Petru pleacă în exil în Anglia împreună cu guvernul, iar Iugoslavia este dezmembrată în provincii împărţite între Italia, Ungaria, Bulgaria şi Grecia.

În haosul care a urmat, războiul s-a mutat în zona undergound, două armate de partizani, una comunistă iar cealaltă monarhistă, apropiată apoi din ce în ce mai mult de germani, s-au bătut între ele şi împotriva tuturor. Au învins comuniştii, care au cucerit puterea la sfârşitul războiului, iar la 29 Noiembrie 1945 Adunarea Constituantă a abolit monarhia, Petru al II-lea nu a mai revenit din exil niciodată.

Cehoslovacia

Fiind o provincie a Austro-Ungariei, la sfârşitul Primului Război Mondial, odată cu obţinerea independenţei, s-a declarat republică.

Polonia

Pe măsură ce Polonia s-a reconstituit ca stat, după ce timp îndelungat a fost împărţită între Prusia, Austro-Ungaria şi Rusia, ideile iluministe au impulsionat eliberarea naţională, astfel încât renaşterea Poloniei s-a concretizat în forma unei republici (1918).

Albania

Ahmet Zogolli a fost omul care a creat statul naţional albanez modern. Ajuns prim ministru, apoi preşedinte al Republicii, a instaurat monarhia constituţională, în 1928, devenind Regele Zog I – Skanderbeg III al Albaniei. Nu este locul să discutăm despre domnie, a fost ciudată, regele, excentric într-un fel, a supravieţuit numeroaselor atentate asupra sa (peste 50!!), în criza anilor '30 ţara sa devenind dependentă economic de Italia.

Aşa cum Germania a anexat Austria, la fel, Italia a anexat Albania în aprilie 1939 (Invazia a început chiar în Vinerea Mare). Ultimatumul nu a fost acceptat de Zog, rezistenţa, deşi eroică, a fost repede înfrântă, astfel încât regele a plecat în exil, ajungând la Londra. Partizanii comunişti, ajutaţi de comuniştii iugoslavi, au preluat controlul la sfârşitul războiului. În urma unor alegeri, din decembrie 1945, „câştigate" cu 93% de comunişti, Adunarea Naţională a Albaniei declară abolită monarhia în ianuarie 1946. Regele Zog nu va mai reveni niciodată din exil, unde se stinge în 1961.

România

Regele Mihai I, confruntat cu dezastrul unui război pe teritoriul României, îl arestează, la 23 August 1944, pe conducătorul statului, dictatorul Ion Antonescu. Regimul comunist se instalează treptat în România ocupată. După alegerile fraudate masiv de comunişti din noiembrie 1946, în ciuda opoziţiei sale faţă de totalitarism („greva regală”), regele este silit să abdice şi pleacă în exil la 30 Decembrie 1947.

Rusia

Am lăsat la urma această ţară pentru că aici situaţia a fost mai complicată, monarhia fiind una absolutistă, nu constituţională, Ţarul Nicolae al II-lea al Rusiei fiind declarat împărat autocrat.

Situaţia economică îngrozitoare, pe fondul Primului Război Mondial, care a condus la Revoluţia din Februarie 1917, a fost asociată cu numele său. Ţarul a abdicat, fiind arestat împreună cu familia sa. În ciuda încercărilor disperate de a pleca în exil, acest lucru nu i s-a permis. Comuniştii au preluat puterea de la guvernul provizoriu al menşevicilor în Octombrie 1917 şi în noaptea de 16/17 Iulie 1918 Ţarul Nicolae al II-lea al Rusiei, împreună cu toată familia sa, soţie, copii şi personalul care a ales să-i însoţească în captivitate, este executat în subsolul unei case în care erau deţinuţi.

Concluzie

Toţi monarhii Europei de Est erau foarte tineri în perioada izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial. Dar toţi au primit o educaţie aleasă care i-a învăţat să se comporte cât mai demn, în orice situaţie. Astfel încât, în ciuda tinereţii şi a lipsei de experienţă, ei au încercat să decidă ce este mai bine pentru popoarele lor.

Eu sunt de părere că regii Europei de Est au reuşit să se comporte excepţional în nişte condiţii de un dramatism extrem. Faptul că monarhiile lor au fost spulberate de totalitarismele secolului trecut contează mai puţin, regretele sunt tardive şi, pentru multă lume, sunt eterne. Contează însă foarte mult că monarhiile constituţionale din răsăritul Europei au demonstrat că reprezintă ultimele redute ale democraţiilor din aceste ţări, aceste instituţii fiind în acelaşi timp şi ultimele desfiinţate.

Astfel încât cred că aceasta este adevărata semnificaţie a cuvintelor Regelui Mihai:

„După 84 de ani de când am devenit rege, pot spune că cele mai importante lucruri, după libertate şi democraţie, sunt identitatea şi demnitatea.” (discurs 25.10.2011)

Regele meu[66]

Bunica mea a cerut să fie însoţită
în greaua trecere a vămilor cereşti
de un portret
al unui domn,
strecurat sub rever
ca un mister.

Prost educat şi lipsit de înţelegere,
am crezut, la vârsta minciunilor de alţii mestecate,
că domnul nu e decât un amant
pe care eu, juvete, aruncat în joc,
n-am voie să-l mărturisesc.

Urcat în pod, după comuniunea sa din groapă
-dragoste, pe veci aşezată-
am descoperit figura celui ales,
în pagini de sepia
era Regele meu.

Actul III: Copacul uitării

Unde-am ajuns? Ce se va întâmpla? N-am ajuns nicăieri anume, nu se va întâmpla nimic special. Ar fi o minune să nu uităm.

Un prieten foarte bun, Theodor Orăşianu, pomenit deja în aceste pagini, a revenit în România după 19 ani de exil. Ce s-a schimbat? Mai nimic, dar aproape totul s-a uitat… În loc de încheiere, o să transcriu gândurile[67] lui:

Primele impresii pe care le-am avut revenind pentru prima oară în ţară, după aproape 19 ani, au fost devastatoare. Am venit cu maşina, aşa încât am putut vedea mai îndeaproape şi altceva decât Bucureştiul. Ce m-a impresionat cel mai mult era tristeţea de pe feţele mereu gri ale oamenilor şi pufoaicele. Faptul că toţi, dar absolut toţi aveau o plasă sau o pungă de plastic în mână. Păreau că se deplasau haotic în vederea unei ipotetice aprovizionări cu alimente sau cu orice s-ar fi putut «să se dea » la cele câteva magazine prăfuite şi delabrate.

M-au impresionat vitrinele murdare, geamurile vehiculelor de transport în comun stropite cu noroi, casele în paragină, cu jgheaburile de scurgere smulse, lăsând apa să contribuie violent la distrugerea zidurilor, m-a izbit o lipsă totală de estetică în tot peisajul urban, aşa cum acum mă revolt şi continuă să ma impresioneze, din păcate, maşinile parcate oricum şi oriunde, atelierele mecanice improvizate în plină stradă, faţadele jegoase şi tencuiala căzută ca pielea unui lepros, gropile imense din stradă, lipsa capacelor de canalizare nesemnalizate şi, în fine, peste toate acestea, tronând copacul abandonului, copacul nesimţirii crase - oţetarul!

Pagubele aduse de această buruiană-copac valorilor imobiliare din România cred că se ridică la multe miliarde. Creşte peste tot în fisurile zidurilor, pe orice mic maidan, chiar de curând abandonat, creşte în burlane, în crăpăturile noilor borduri abia montate şi « aşa de scump » plătite de comunitate, creşte cu sălbăticie pe parbrizul maşinilor abandonate în chiar centrul capitalei, despică şi dărâmă ziduri aparent solide, înalţă caldarâmul şi asfaltul trotuarelor şi creşte, continuă să crească până într-o zi când va creşte şi în sufletul oamenilor.

Nu vreau ca ţara mea să devină ţara oţetarului! Culmea, nimeni nu-l smulge, nimeni nu-l stârpeşte ca pe o buruiană ordinară ce este, iar el continuă să crească peste tot, să se înmulţească şi să-şi întindă crengile şi frunzele rău mirositoare peste tot…

Antemioriţa - O scrisoare deschisă

Era o casetă audio diferită de cele ORWO obişnuite din comerţul socialist, una transparentă şi cu un plastic mai bine finisat. Mi-a dat-o cu un aer misterios – „Ai grijă, ascult-o singur”. Ni s-a părut, şi mie şi lui, că toată curtea şcolii se oprise din sporovăială şi agitaţie. Am băgat caseta rapid în vestonul uniformei.

În primăvara aceea, a anului 1986, în drum spre liceu, mă surprinsesem, dezgustat, că fredonam inconştient prima melodie auzită la radio de dimineaţă. Era un cor: „Cel bun, cel drept, cel mare, cel viteaz”. Ce oroare! De atunci mă hotărâsem să nu mai ascult radioul pentru ora exactă ci să mă uit la ceas, iar muzica - doar la casetofon.

Caseta conţinea o înregistrare de la emisiunea *Metronom* de la Europa Liberă, iar piesa care-mi plăcea cel mai mult era foarte lungă, o piesă rock, se numea *Negru Vodă*. Bruiajul, înregistrat şi el, şuiera şi acoperea muzica din când în când, iar mie mi se părea că ascult un mare concert şi că acele zgomote erau vuietul mulţimii încântate de sunetele electrice al chitarei lui Covaci…. *„Şi trecând peste hotare/ Voinicilor strigă tare”* – aşa erau versurile care nu continuau imediat cu altele ci cu un solo de chitară. Ca şi când Negru Vodă ar fi călărit cu acel instrument în mâini, ale cărui rifuri le-ar fi aruncat către ceata lui de viteji.

Nu puteam pricepe de ce muzica aceea era interzisă. Îmi aduceam aminte, ca prin ceaţă, călătoriile cu maşina, cu părinţii mei, iar când radioul difuza „Andrii Popa” le ceream să dea mai tare. Asta înainte de plecarea celor de la Phoenix din ţară.

A rămas pentru mine, atunci, muzica protestului cult, subtil, inteligent. Libertatea în formă muzicală. Revenirea lor în România mi s-a părut o minune. Şi poate că aşa şi era. Concertele lor, o revelaţie. Să vezi oameni de toate vârstele strigând versuri. Să-l vezi pe Ţăndărică la tobe precum cei mai mari percuţionişti ai rock-ului mondial era ceva special.

Au trecut mulţi ani de atunci. Emoţia s-a dus în mare parte. Azi, muzica de operă sau simfonică are o valoare mult mai mare pentru mine. Dar retrăiesc emoţia prin fiul meu pe care-l duc la concertele rock, multe şi excepţionale, de prin Bucureştii de azi. El are vârsta când poate simţi că Phoenix a compus „Strunga” sau „Mugur de fluier” numai şi numai pentru el. Eu zâmbesc cu nostalgie şi mă înduioşez de entuziasmul lui.

Am recuperat cât de mult am putut din literatura interzisă în comunism şi am citit grămezi de cărţi încercând să înţeleg ceea ce nu avea nici un înţeles, istoria ultimilor 60 de ani. Am avut parte de toate iluziile începutului de democraţie din România. Am avut timp şi să cântăresc, mai târziu, ce e cu adevărat important şi ce nu.

Când mă documentam pentru a scrie poveştile acestea am descoperit biografia unui om de o sensibilitate fabuloasă. Un haiduc. Unul adevărat, mai adevărat decât mi-aş fi putut imagina că se poate. Un haiduc anticomunist, care s-a bătut cu trupele de securitate în munţii Bucovinei dar şi în Făgăraş, alături de Ion Gavrilă. Numele său era Vasile Motrescu. Supravieţuitorii rezistenţei, cei mai celebri, atât Ogoranu cât şi Gavril Vatamaniuc, au scris nişte pagini extrem de admirative despre întâlnirile lor cu el. Ce îl face special şi chiar unic pe Motrescu este amănuntul că, fiind un ţăran cu studii puţine, constrâns de soartă să ia drumul pădurii, a refuzat abrutizarea. Capacitatea imensă de introspecţie l-a făcut să scrie un jurnal de o umanitate sfâşietoare şi să compună poezii. Poeziile lui, chiar dacă trădează doar pe alocuri o naivitate literară, sunt de o sinceritate şi frumuseţe cărora nu le poţi rezista. Cel puţin eu am capitulat emoţional în faţa lor. Ironia istoriei face ca aceste documente unice să fi supravieţuit tocmai prin odioasa instituţie a represiunii care le-a strâns drept probe la dosarul Motrescu.

Atunci mi-am amintit de Phoenix. Aşa, deodată, am avut imaginea unui stadion în delir care scanda numele haiducului la un concert a cărui piesă de rezistenţă ar fi fost una compusă pe versurile lui.

Dragă Nicule, dragă Moni,

Aş muri de plăcere şi de emoţie dacă aşa ceva ar fi posibil. Şi nu numai eu. Cred că acei foarte puţini oameni care l-au cunoscut pe acest haiduc, precum şi cei poate ceva mai mulţi care au auzit de el ar fi foarte fericiţi. Dacă numele lui ar putea fi făcut cunoscut tocmai prin această formă de memorie care este muzica, atunci chiar aş putea spune că România nu este Ferma animalelor.

Liga femeilor extraordinare

Numărul lor nu-l cunosc cu exactitate. Sunt multe. Numai „Haiducii Muscelului” au avut alături de ei sprijinul a cel puţin 34 de femei extraordinare, aşa cum le puteţi găsi pe site-ul dedicat lor, eroinelor din Nucşoara[68]. A fost suficient să se audă o singură voce, cea a Elisabetei Rizea, pentru ca societatea românească de după 1989, avidă de modele, să recunoască în ea o icoană a demnităţii umane, clasa politică să încerce să se folosească de imaginea ei, iar detractorii să găsească ocazia de a se face auziţi, contestând-o absurd. Această mediatizare binevenită, apetisantă pentru consumul unui naţionalism rămas drept o moştenire damnată a regimului comunist, a făcut ca superficialitatea să pună repede stăpânire pe imaginea rezistenţei anticomuniste feminine şi să ne oprim doar la „Tuţa Rizea”, refuzând parcă să mai aflăm mai multe.

Chiar dacă le-aş şti pe toate (ceea ce nu e cazul, din păcate), mi-ar fi greu să le enumăr aici. Pot doar spune că, de fiecare dată când mai descopăr un nume, mă opresc să meditez asupra poveştii acelei femei. Voi aminti în continuare doar cinci nume, poate voi reuşi să mai adaug şi altele, în timp.

Încep, inevitabil, cu Elisabeta Rizea. Povestea ei este destul de cunoscută, deşi mai degrabă sunt cunoscute încă şi mai bine câteva vorbe de-ale ei. Elisabeta a fost o ţărancă din comuna Nucşoara, care i-a ajutat pe cei din grupul Arnăuţoiu cu alimente şi informaţii timp de mai mulţi ani. A fost arestată şi a făcut 6 ani de puşcărie, între 1951 şi 1956. Este extraordinar faptul că, după eliberarea din închisoare, a continuat să-i ajute pe „Haiducii Muscelului” în ciuda tuturor riscurilor. A fost bătută îngrozitor de securişti, în special de un anume căpitan Ion Cârnu, imaginea lui rămânând fixată în memoria ei, ca o rană necicatrizată. Odată cu distrugerea grupului, în 1958, a mai executat încă 6 ani de detenţie (a fost condamnată la 25 de ani muncă silnică, fiind eliberată în urma amnistiei din 1964). Carisma Elisabetei Rizea, imortalizată în serialul *Memorialul durerii*, care i-a dedicat un episod întreg – ,,Viteaza din Nucşoara”, a transformat-o într-o icoană. Chiar dacă, în condiţiile date, au existat şi alte femei, cum a fost Marina Chirca, de o solidaritate dusă la extrem faţă de fraţii Arnăuţoiu, când vine vorba despre acest grup, Elisabeta Rizea va fi probabil întotdeauna citată şi amintită în primul rând. Realitatea concretă, istorică poate să n-o plaseze neapărat în prim plan, de altfel nu se poate vorbi de o ierarhie a meritelor, însă mărturia ei va rămâne mereu o dovadă a demnităţii individuale, cu atât mai admirată cu cât oricine s-ar imagina în locul ei ar avea o mare problemă de conştiinţă: Eu ce-aş fi făcut?

Pentru mine, devotamentul acestor femei mă duce adeseori cu gândul la singura operă a lui Beethoven – *Fidelio*. Dacă Leonora este capabilă să se travestească pentru a se angaja ca temnicer la puşcăria în care este închis soţul ei, în realitatea brutală a anilor ’50 din comuna Nucşoara, libertatea era o noţiune relativă. Cine mai era liber? Cei nearestaţi dar asediaţi de trupele forţelor de represiune dislocate în regiune? Cei din munţi vânaţi ca nişte animale şi ducând o viaţă inimaginabil de grea? Cei din puşcărie, detaşaţi şi izolaţi de această viaţă? Este un Fidelio fără happy end. Nimeni nu este salvat în final. Există un cor al suferinţei, dar care nu va cânta niciodată *O welche Lust…* Şi cu toate astea, solidaritatea unei comunităţi, întinsă pe o perioadă de aproape 10 ani, în care riscul de a plăti cu viaţa a devenit clar încă din primul an, este demnă de muzica lui Beethoven…

Şi un ultim amănunt. În ciuda notorietăţii Elisabetei Rizea, nu se poate găsi nicăieri o fotografie a Nemesis-ului ei, acel Ion Cârnu pe care ea îl aminteşte de fiecare dată. Mai mult, nici măcar o

fotografie de-a ei din tinereţe nu e cunoscută. Deşi Elisabeta se referă obstinat la tinereţea ei, („*Eram şi eu altfel la 38 de ani… […] Şi uite în fotografie ce păr bogat am avut, şi salba de aur…*”) în contrast cu imaginea ei aşa cum o ştie toată lumea, („*Eu trăiesc încârligată, cum sunt, şi cu genunchii scoşi*”), mai nimeni nu pare să-şi fi pus întrebarea: Oare cum arăta femeia asta la vârsta aceea, când făcea ce făcea, nu cum arată acum, când povesteşte? Ei bine, Elisabeta-Leonora arăta ca în fotografia de mai jos.

Mărturia ei a fost consemnată într-o excepţională carte, a regretatei Irina Nicolau[69], alături de mărturia lui Cornel Drăgoi, fiul unuia dintre cei 4 preoţi din lotul Arnăuţoiu, executaţi pentru că au făcut ceea ce au predicat, ajutându-şi aproapele.

Voi rămâne tot la cazul Arnăuţoiu, pentru că, dacă am vorbit despre loialitatea femeilor care i-au sprijinit, e necesar să amintesc de femeia care a făcut parte efectiv din grupul „Haiducilor Muscelului” pe toată durata existenţei acestuia. Este vorba de Maria Plop.

Această femeie nu a supravieţuit represiunii, murind în închisoarea de la Miercurea Ciuc în 1962. Ea nu va povesti niciodată cum a fost în munţi timp de 10 ani, sau cum a fost viaţa ei de dinainte de asta. Declaraţiile ei din anchetă sunt lapidare şi aproape sigur contrafăcute. Declaraţiile martorilor care au cunoscut-o sunt şi ele, inevitabil, subiective. Interpretarea oficială a autorităţilor statului român este odioasă şi revoltătoare. Se cunoaşte că a venit din Moldova, dintr-un sat de lângă Iaşi, alungată de război şi de foamete. Că a lucrat ca argat în curtea familiei Arnăuţoiu. Că a plecat alături de cei doi fraţi în munţi, unde a fost văzută adesea cu arma în mână. Că a participat la acţiunile grupului, în special la cele cu caracter politic, distrugând portretele tovarăşilor din conducerea PCR afişate ostentativ în locurile cele mai nepotrivite: într-o cabană turistică din Munţii Făgăraş sau în incinta unor magazii forestiere, de-a dreptul ridicol! Şi se mai ştie că a avut o fetiţă împreună cu Toma Arnăuţoiu. Aparent, un personaj enigmatic, ar fi putut fi uitată uşor. Soarta n-a vrut să lase lucrurile aşa.

Fetiţa care a fost internată într-un orfelinat şi apoi înfiată a aflat cine este în realitate. Este meritul acestei fetiţe că astăzi se ştiu atât de multe (şi totuşi insuficient) despre povestea acestui grup, cel mai longeviv ca activitate din istoria rezistenţei din munţi. Mai mult decât istoria propriu-zisă mă simt mai impresionat de povestea acestei căutări. A acestui drum al recuperării memoriei.

Există o operă a lui Giuseppe Verdi, una dintre cele mai profunde şi mai interesante dintre toate pe care le-a scris, în care unul dintre personajele feminine nu apare deloc pe scenă, nu există nici măcar o notă scrisă pentru ea dar, cu toate astea, opera este străbătută de la un capăt la altul de amintirea ei. De la o vreme, când ascult această operă, Simon Boccanegra, nu mă pot împiedica să nu mă gândesc la acest personaj. Maria Boccanegra este moartă deja chiar de la începutul operei. Dar ea trăieşte în sufletele celorlalţi prin fiica ei, pe parcursul întregii drame. O fiică, Amelia (coincidenţele merg şi mai departe), pierdută, înfiată şi care-şi descoperă originile abia peste 20 de ani. Şi cum toate lucrurile nespuse, neştiute şi neînţelese pot fi înlocuite de muzică, tăcerea Mariei Plop poate fi înţeleasă şi aşa, doar prin sunetele unui preludiu-uvertură sau ale *duetului final al iertării…*

Dar Maria Plop nu a fost singura femeie plecată în munţi, au mai fost şi altele. Iar acestea nu merită să dispară în uitare, mai ales că unele dintre ele au scăpat cu viaţă şi au apucat să ne povestească viaţa lor. Şi poate că una dintre cele mai emoţionante mărturii este cea a Lucreţiei Jurj, membră a grupului lui Teodor Şuşman din Răchiţele. Lucreţia, căreia tovarăşele ei de detenţie îi spuneau „Moţoaica”, era o tânără ţărancă din zona Huedinului care s-a măritat cu un pădurar, Mihai Jurj. Acesta îi ajuta pe cei din grupul lui Şuşman până când a devenit suspect în ochii autorităţii statului român. În momentul când securitatea i-a confiscat arma, Mihai a înţeles că arestarea devenise o chestiune de timp şi a decis să se alăture grupului. Iar Lucreţia se hotărăşte fără să clipească să-l urmeze pe Mihai în calvarul său, iubindu-l ca o nebună până când, într-adevăr, doar moartea i-a putut despărţi. După 1989 a vorbit despre toţi aceşti 4 ani petrecuţi în munţi, interviul fiind publicat într-un volum, *Suferinţa nu se dă la fraţi*[70], autori Cosmin Budeancă şi Cornel Jurju, care este pe cale de a fi reeditat în curând. Există o simplitate devastatoare a poveştii Lucreţiei, în care toate deciziile care astăzi ni se par înspăimântătoare devin cele mai normale. Şi peste toate o imensă iubire, tot interviul, oricâtă valoare istorică ar avea (şi are încă o valoare foarte mare!) mie mi s-a părut mereu o nesfârşită declaraţie de dragoste pentru soţul ei, a cărui ultimă imagine păstrată în minte este cea de pe drumul spre închisoare, agonizând în urma loviturilor primite în timpul arestării. Şi cum să nu fie o declaraţie de dragoste când spune:

„Io tot timpu’ am continuat să mă gândesc la Mihai. Am avut şi o poză cu el când era militar, pe care am păstrat-o mult timp. […]
După ’90 , am revenit la numele de Jurj, că pă mine aşa mă cunoaşte lumea. […] Tare mult mi-o plăcut să mă întorc la Jurj. Că Mihai o rămas tot timpu’ în sufletu’ meu. Oooo, Mihai, tare bun o fost, o fost un copil fără mamă… […]
Eram tare fericită când mergeam cu Mihai pă munte, pă la colibele unde erau moţii cu vite şi oi. Mai cântau fetele din bucium şi io aşa de fericită mă simţeam. Eram în al nouălea cer. […] Am fost tare apropiată şi legată sufleteşte de Mihai. De aia l-am şi urmat şi nu am nici un sentiment de regret. Aş fi regretat dacă nu l-aş fi urmat. N-aş fi avut linişte dacă l-aş fi abandonat. Pentru că şi el, săracu’, prin orice greutăţi ar fi trecut, trebuia să mă vadă. De aia, atunci în ’50, o şi zis şefu’ ocolului silvic către securişti «să fie cu ochii pă mine că mă iubeşte soţu’ şi vine acasă».

Cine ştie unde l-o aruncat după ce o murit… Nu i-o pus nici lumânare, nici nimica. Io îi aprind câte o lumânare de câte ori mă duc la biserică. Aşa că io îs liniştită că mi-am făcut datoria de soţie adevărată. L-am urmat pă munte şi mi-aş fi dat şi viaţa pentru el….”

De-a dreptul romantic, iar eu, când citesc cele de mai sus, îmi aduc aminte de Donizetti şi de muzica lui, de eroinele sale nebune. De Lucia di Lammermoor, de exemplu. O operă în care Lucia ajunge chiar să ucidă numai să nu fie despărţită de iubitul ei. Şi toată atmosfera tragică şi toată fatalitatea par a fi atât de asemănătoare. Iar cuvintele Lucreţiei, amintindu-şi de toate durerile, sunt parcă un lung *Soffriva nel pianto …*

„De predat nu ne predam. Soţul s-ar fi împuşcat, dar el nu mă puşca pe mine. Mihai nu s-ar fi dat viu niciodată. Nu ne-am gândit să ne predăm, pentru că soarta noastră o ştiam care este. Ei nu se mulţumeau cu ce spui şi scoteau de la tine ce doreau ei şi apoi te condamnau la moarte. Acum, pe mine nu mă condamnau la moarte, că n-am tras. Dacă aş fi zis că am tras… De altfel, la proces m-o întrebat: «Ai purtat armă?» «Am purtat, sigur că am purtat.» «De ce ai purtat armă, dacă nu ai tras?» «Păi, să nu ducă soţul două!» Avea soţul o carabină, un ZB şi o armă de vânătoare. Cum să ducă el trei… Carabina îmi plăcea, că era mai mică. Aia o desfăceam, o curăţam.”

Pariez că nu veţi găsi uşor o fotografie de-a ei pe Internet. Am eu una, de când era tânără şi fericită, înainte de a pleca în munţi, ea este Lucreţia – Lucia:

Tot în Ardeal, există povestea unei alte femei extraordinare, Aristina Pop. Un înger. Era copil când tatăl ei a salvat de la deportare o familie de evrei, ascunzându-i în pădure vreme de vreo câţiva ani. Această experienţă a exercitării umanităţii ar fi meritat să-i fie răsplătită altfel de către viaţă. Numai că, după război, Nicolae Pop, tatăl ei, a repetat gestul de solidaritate, ajutând 3 fugari anticomunişti să scape de urmărire. Autorităţile au intervenit în modul obişnuit, adică foarte dur. Arestarea pădurarului Pop a eşuat, Aristina (de numai 18 ani) şi fratele ei, Achim, îl urmează în munţi, în timp ce restul familiei (în total 15 persoane) este deportată în Bărăgan. Aristina a fost capturată în 1953, după aproape 4 ani de urmărire. A făcut puşcărie până în 1964. În 1996, familia Marmor, salvată de la Holocaust, înscrie numele soţilor Pop şi al Aristinei la Yad Vashem.

Aristina are şi ea o carte a amintirilor, se numeşte *Să trăiască partizanii până vin americanii!*, pe care o mai puteţi găsi. Relatarea pierderii inocenţei şi apoi a speranţei, rememorarea tragediei pierderii familiei sunt pur şi simplu zguduitoare. Iar eu, când îi citesc şi recitesc povestea, văd un înger. Iar inocenţa ei poate fi cântată, precum inocenţa unui personaj de operă verdiană. Aristina este Gilda din Rigoletto, cu toată dezolarea din *Tutte le feste al tempio…*

Iar fotografiile… chiar că fac mai mult decât 1000 de cuvinte! Ştiu două imagini care trebuie puse alături. Prima este din perioada care a urmat arestării.

Cea de-a doua este de după eliberare. Ea este Aristina – Gilda:

„Eu eram la liceu, la Dej. Desigur, cartea nu mergea prea bine, pentru că tot timpul mă gândeam la ai mei… nu ştiam ce se va întâmpla cu ei. De când Ardealul de Nord fusese cedat Ungariei, în

timpul prigoanei împotriva evreilor, tatăl meu salvase opt evrei, între care o familie cu trei copii, unul de 2 ani, altul de 6 ani, altul de 8 ani. Încă de la vârsta de 13 ani, am stat mereu cu frică, pentru că le duceam hrană evreilor în munţi. Le duceam eu, împreună cu un frate de-al meu, ca să nu bată la ochi… Nemţii erau la noi în comună, împreună cu jandarmii unguri, dar ei nu umblau prin toate coclaurile după partizani, cum a făcut Securitatea mai târziu. Erau plini munţii de partizani ruşi, erau şi dezertori români din armata maghiară… era şi un cumnat al meu, fugit din armată. Ei bine, nemţii şi ungurii veneau acasă la noi, se întâlneau cu alţii din alte părţi ale Maramureşului, din Someş, şi apoi plecau, fiecare la unitatea lui. Nu se împrăştiau prin păduri să-i caute pe dezertori. După 1947-1948 s-a schimbat situaţia. A venit Securitatea, care cred că a fost unică în felul ei. Au dat năvală toţi securiştii la noi acasă. Eu tocmai venisem după mâncare, de la liceu, de la Dej. Era 11 mai…"

Ultima femeie pe care vreau s-o prezint aici este Marioara Cenuşă, din Putna, Bucovina. Este una dintre primele eroine ale rezistenţei anticomuniste. Ea a plătit cu prea mulţi ani de închisoare faptul că şi-a urmat soţul cu un devotament desprins parcă din literatura romantică. Iar talentul ei de a povesti este excepţional. Aproape că stau uneori şi mă gândesc la faptul că talentul unui Ion Creangă nu a fost deloc singular şi doar întâmplarea ne-a privat de plăcerea de a cunoaşte şi alţi povestitori.

Amintirile Marioarei[71] despre soţul ei sunt cele mai frumoase cuvinte scrise despre devotament:

„Îl spăl frumos, îl schimb cu cămaşă tare frumoasă, cusută cu model naţional, toată în negru, îi dau bundiţă de poplin, cusută tot cu model naţional tare frumos, pălărie bleumarină. Dar plâng de mă prăpădesc. Îl încalţ cu pantofi noi.

El zice: «Te rog tare frumos nu mai plânge atâta, că aşa îţi dau o bătaie…! Să nu plângi toată viaţa după mine. Eşti o femeie foarte bună; ştii să te porţi cu bărbatul bine; ştii să preţuieşti munca bărbatului; eşti o bună gospodină. Să nu te măriţi cu un bărbat prost, că-i păcat de tine şi de sufletul tău bun şi blând. E păcat de înţelepciunea ta şi de hărnicia ta. Te rog să iei bine seama să nu chici pe mâna unui prost. Dacă există Cele Lumi şi acolo voi plânge după tine. Dară dacă soarta mi-a hărăzit să mor nevinovat, apoi trebuie să mor. Mi-a fost tare dragă viaţa şi credeam că nu voi muri niciodată. Dar acum mi-a sosit ceasul; de pe fiecare minută aştept cu sânge rece gloanţele. Aşa îmi vor duşmanii mie: să-mi vadă casa pustie şi nevasta în văduvie, să trăiască în sărăcie.»

Mă cuprinde, mă pupă din toată inima şi zice: «Draga mea soţie, te rog din suflet să-mi dai iertare. Poate ţi-am greşit vreodată, dar nu din voia mea. M-am potrivit la duşmanii cărora le părea rău că trăiam prea bine.» Dar eu plâng în hohote.

Restul e aici, în acest document excepţional: *Maria Cenuşă – Începutu' amarului.*

Iar pentru mine, devotamentul Marioarei Cenuşă este acelaşi cu cel al unui personaj dintr-o operă de Giacomo Puccini, Minnie din La Fanciulla del West, o femeie capabilă să-şi joace cartea vieţii la poker pentru a-şi salva iubitul, *Una partita a poker*…

Mă voi opri aici deocamdată. Articolul acesta nu-i neapărat o galerie de tablouri, nici un exerciţiu de oratorie. Este un articol despre frumuseţea omului, pe care ipostaza feminină o face şi mai

înălţătoare. Prin solidaritate, transcendenţa amintirii, iubire, inocenţă şi devotament. Iar comparaţia cu personajele unor opere este complimentul pe care îl pot face, cu toată umilinţa, memoriei acestor femei extraordinare. Să mai adaug doar că peste câteva zile, pe 28 iunie, se vor aniversa 100 de ani de la naşterea Elisabetei Rizea, niciodată nu e prea târziu să ne aducem aminte…

Fata din Roşia Montană

Aveam 17 ani în 1952, când s-au întâmplat lucrurile astea. Înţelegeam multe încă de pe atunci. Apoi, după mulţi ani, am întrebat şi am vorbit cu toţi cei care într-un fel sau altul fuseseră martori. Sincer să fiu, nu credeam că voi putea povesti vreodată lumii despre cele petrecute în acel sat din munţii Apuseni, din cauza vremurilor care au fost aşa cum au fost. După Revoluţie, n-am avut timp s-o mai fac, eram mereu ocupat cu se întâmpla chiar în acea clipă în jurul meu. Acum sunt bătrân şi cred că e momentul potrivit să spun ce ştiu. Pentru că aceste lucruri trebuie ştiute, nu trebuie uitate. Toţi cei care au fost atunci s-au cam dus, mai sunt puţini care ar putea confirma ce am să vă istorisesc.

Actul I – Străinul

Ţin minte şi acum iarna aceea. Era multă zăpadă, cum e de obicei aici în munţi. Numai noaptea era urât, viscolea şi era foarte frig, dar în timpul zilei era mai mereu soare şi copiii ieşeau mereu cu săniile.

Înainte de venirea comuniştilor, mina de aur de lângă sat aparţinuse unei firme de la Bucureşti, îi spunea Societatea „Mica”, o companie privată care scotea aurul din minele din regiune. Şi era greu, că n-a fost niciodată uşor să scoţi aur din pământ, dar ieşeau bani buni. Ba chiar zona se dezvoltase, cei de la firmă au dat bani pentru şcoală, bibliotecă, chiar aveau o bancă şi un cinematograf. Era civilizat traiul, minerii aveau şi o casă de pensii, pentru că atunci nu era totul la stat. În 1948, în vară, comuniştii au naţionalizat această exploatare şi nimic nu a mai fost cum era înainte. Una se zicea la primăria din Roşia Montană, că va fi bine, că vom trăi în lux, dar alta se făcea în realitate. Erau aduşi moldoveni săraci să muncească în subteran cât mai mult ca să scoată ăştia de la partid aurul tot, cât mai repede. Beţiile şi scandalurile se ţineau lanţ şi, în general, toată zona era plină de venetici.

Aveam un unchi, avea vreo 80 de ani pe atunci, care plecase pe la 1890 în America să câştige bani, apoi se întorsese în sat. Şi odată, când cântecele şi chiuiturile de la cârciuma din sat, „Polca” se numea localul ăsta, se auzeau până la noi în casă, mi-a spus că tot aşa sălbăticie era şi în America unde fusese el, în Klondike, în timpul marii „Goane după aur”. Numai că atunci oamenii munceau ca nişte nebuni pentru ei, să se îmbogăţească. Acum toată nebunia asta era numai pentru supravieţuire. În Moldova, în 1946, fusese o secetă care făcuse oamenii să moară de foame, şi aceştia, disperaţi, au plecat unde au văzut cu ochii, pe toate şantierele comuniştilor, numai să poată câştiga un ban să-şi cumpere ceva de mâncare. Dar erau nişte oameni dezrădăcinaţi, mereu bănuitori şi aduşi într-o lume de care se temeau. Încercând să se adapteze şi nereuşind, ajungeau în cele mai bizare situaţii. Delincvenţi şi în acelaşi timp turnători la Miliţie, muncitori dar beţivi, melancolici şi violenţi în acelaşi timp.

Cârciuma „Polca” avea o cameră mare, construită în formă de triunghi, şi în partea dreaptă fusese extinsă cu un soi de baracă. Camera era mare, avea şi o scară, într-o parte, care ducea la un balcon de care erau atârnate diverse trofee de vânătoare, confiscate de la conacul fraţilor Faur, care fuseseră pe timpuri industriaşi în zonă, tot cu aurul. Pe sub balcon era intrarea către sala de bal, era şi o pancartă pusă deasupra uşii care indica această destinaţie a odăii murdare şi întunecoase care urma dincolo de ea. Lângă această uşă era o tejghea, un fel de bar, plin de toate ustensilele dintr-o cârciumă: pahare, veselă, tigăi, ceaune ş.a.m.d. Şi mai ţin minte că pe peretele respectiv era lipită şi

o hârtie de la „Siguranţa Poporului”, în care era reprodusă o sentinţă dată de un tribunal „al poporului”, care condamna la moarte pe un „bandit” care activa în munţi, Toader Ş. Mai scria şi că oricine l-ar fi ajutat cu ceva va fi condamnat la o lungă detenţie. Chiar lângă acest anunţ destul de înfricoşător era atârnată o reclamă cu „Economisiţi la C.E.C!”. Minerii intrau murdari în această cârciumă şi se puneau pe băut. Toată lumea îl cunoştea pe chelner, care era un tip cumsecade. Moldovenii se apucau de cântat şi îşi comandau pălincă, era unul dintre produsele locului pe care îl adoptaseră rapid şi cu entuziasm.

Nicu, acesta era numele chelnerului, avea o verişoară care era învăţătoare, o fată de 20 de ani foarte frumoasă. Şi cum toţi tinerii o visau, acesta profita de ocazie şi le vindea băutură. Venea un miner, Sonora pe numele său, şi îl întreba discret:

— Mina s-a decis pentru mine, în sfârşit?

— Sigur, îi răspundea Nicu, am înţeles că sunteţi preferatul ei.

— Atunci, ţigări la toată lumea!

Apoi venea Trin, alt îndrăgostit:

— Nicule, ce ţi-a spus?

— Deh! Dacă am înţeles bine, sunteţi preferatul ei.

— Pălincă la toată lumea!

Şi lumea se bucura şi aşa ajungeau toţi să se cinstească între ei. Când se îmbătau, îi apuca dorul de casă şi de multe ori atunci începeau şi certurile şi bătăile între ei. Mai trăia încă pe vreme aia un moţ, Nelu al lui Valase, un lăutar. Venea seara la „Polca” şi cânta un cântec despre care ştia că le merge la suflet acestor pribegi. Avea o melodie frumoasă pe care o începea încă de departe, înainte să ajungă la cârciumă. Avea nişte versuri cam aşa:

Ce-or face bătrânii mei
tot departe, tot departe?
Trişti şi singuri moşii mei
ce-or mai plânge, ce-or mai zice
Că nu mai ajung…

Chelnerul îl anunţa cu gesturi teatrale şi, în clipa în care lăutarul intra pe uşă, pentru ca efectul să fie maxim, ca un făcut ajungea la versurile:

Oare mamaaaa… ce-o făcea?
De n-oi mai veni?
Cât o plânge ea!

Era momentul în care lumea începea să cânte la unison această baladă şi, cum erau deja cu chef după câteva pahare cu pălincă, lacrimile izbucneau deseori când se ajungea la versurile care vorbeau

despre câinele care nu-l va mai recunoaşte pe cel plecat, despre casa cu cerdac lăsată în urmă cu toate amintirile ei. Au fost chiar unii care n-au mai rezistat dorului de casă şi au plecat plângând spre gară, întorcându-se înapoi la sărăcia lucie de prin Botoşani sau Bârlad de pe unde veniseră, lăsând baltă munca şi iluzia câştigului care-i seca de puteri.

Într-o asemenea zi, când tocmai doina lui Nelu mai făcuse un moldovean să se întoarcă acasă, ba încă în cel mai grabnic mod cu putinţă, abandonând pe loc orice şi ajutat de banii daţi de pomană de tovarăşii lui, care aproape că-l invidiau, a fost prins un „bandit”.

După plecarea minerului, ortacii s-au apucat de o partidă de poker. Era un ceh printre ei, Zdenek, aşa-l chema, care-i bătea la cărţi mereu şi în seara aceea l-au prins când trişa. Voiau să-l spânzure, după ce l-au bătut bine de tot, norocul lui a fost că tocmai atunci intra pe uşă Ion C., un locotenent de la Securitate venit de la Cluj, care era pe urma „bandiţilor”. Ion C. era în felul său un om interesant. Era un tip înalt şi bine legat, la vreo 40 de ani, cu o privire superioară pe care o arunca asupra oricui. Bineînţeles că toată lumea ştia cine este şi ce face, aşa că nu se sinchisea deloc să se arate în uniforma care, ce-i drept, îi venea foarte bine. N-avea treabă cu colectivizarea sau cu prigonirea burghezilor. Fusese trimis să captureze o bandă care dăduse mult de furcă bolşevicilor prin zona Huedinului. Cine era suspectat că ar fi ajutat vreun „bandit” intra pe mâinile lui şi viaţa-i era terminată: bătăi, unghii smulse, coaste rupte, iar dacă nenorocitul mărturisea, urma un proces care-l condamna la mulţi ani de închisoare şi i se confisca averea. Ion C. însă era, se pare, un altfel de zbir. Părea să aibă o educaţie de pe vremuri, de altfel şi vârsta îl trăda. Asta am aflat-o mai târziu, mult mai târziu, de la un istoric ce se ocupa de studiul istoriei recente. La 40 de ani, dacă erai proaspăt recrutat în Securitate, erai musai colonel sau măcar maior, dar ăştia care veneau din Siguranţă şi care aveau experienţă cu şuţii şi gangsterii de la oraş, care ştiau să ia urma cuiva şi să pună cap la cap semnele, erau păstraţi, dar cu grade mai mici, locotenent, căpitan cel mult. Asta ca să-i înveţe şi pe ceilalţi nătărăi proveniţi din rândul muncitorilor comunişti, care abia ştiau să scrie. Atunci nu-mi dădeam seama, dar omul ăsta mă impresiona, avea ceva malefic şi fermecător în acelaşi timp. Mare pasionat de jocul de poker, se oprea adesea la cârciumă să joace până târziu cu minerii, dar şi să asculte ce se mai vorbea prin sat. Mulţi dintre mineri deveniseră chiar proprii lui informatori.

Banda respectivă dăduse nişte spargeri asupra unor barăci în care erau ţinute salariile unor tăietori de lemne. Mai mult, lăsaseră şi nişte mesaje împotriva lui Gheorghiu Dej şi a lui Stalin. Lucrurile păreau foarte serioase. În seara aceea i-a oprit pe cartofori, salvându-i viaţa cehului trişor. O fi fost un informator de-al lui şi Zdenek ăsta? Nu ştiu. Tot ce se poate. În orice caz, le-a zis tovarăşilor acestuia:

— Haideţi, măi băieţi… Ce e moartea? O lovitură în întuneric şi „Noapte bună!” Ştiu o soartă mai demnă. Ia daţi-mi cartea lui!

Era un doi de pică. I-a prins cartea deasupra inimii şi i-a zis:

— Aşa, deasupra inimii, aşa cum se poartă o floare. N-o să te mai atingi de cărţile de joc. Ăsta va fi semnul tău. Dacă îndrăzneşti să-l dai jos, atunci îi voi lăsa să te atârne de primul copac. Iar voi, ceilalţi, să le spuneţi tuturor despre ce e vorba.

Tocmai când era pe punctul să joace şi el o partidă de poker cu ortacii, intră în cârciumă casierul de

la CEC, un evreu pe numele său Aşbei. S-au pus pe vorbă iar eu, care venisem să cumpăr nişte ţigări, m-am nimerit destul de aproape încât să aud despre ce vorbeau la bar:

— Ce mai ştii de bandit, Aşbei?

— Mai nimic de trei luni de zile. Banda lui e de prin zonă, sunt şmecheri şi iuţi. Ai grijă, Ioane, eu mă duc să mă odihnesc, sunt rupt. Noapte bună tuturor!

Se făcuse ora să vină Minerva, învăţătoarea. Lumea îi spunea Mina. Era o tânără de o frumuseţe răpitoare, înaltă, blondă, cu o expresie senină şi inocentă în ochii ei mari şi albaştri. Nu am înţeles niciodată ce căuta în acest loc o femeie ca ea. Toţi primitivii aceştia care trăiau printre noi o priveau cu uitături de lup flămând. Şi trebuie să recunosc faptul că eram şi eu îndrăgostit iremediabil, ca un adolescent, de ea. Dacă se întâmpla să ajung în preajma ei, aerul acela de prospeţime mă făcea să mă simt brusc emoţionat. Avea o gropiţă într-unul dintre obraji, iar atunci când zâmbea era irezistibilă. Se îmbrăca aşa cum te-ai fi aşteptat de la o învăţătoare din sat, cu o fustă peste genunchi, care-i lăsa să se vadă picioarele lungi şi o cămaşă albă descheiată la gât, care o făcea şi mai atrăgătoare. Cum toţi minerii erau vai de capul lor, iar comuniştii deciseseră că trebuie eradicat analfabetismul, Mina venea să-i înveţe pe ortaci să citească şi să scrie. Numai că în toată nebunia acelor vremi, ca să mai îmblânzească sălbăticia acestor oameni, Mina le citea din Biblie. Preotul fusese arestat de mult, aşa că nu mai era nimeni care să le povestească oamenilor care este diferenţa dintre bine şi rău. Comuniştii nu vedeau cu ochi buni nici Biblia şi nici pe Dumnezeu. Dar ea avea acest curaj nebun să vorbească despre religie cu ofiţerul de faţă, căci ştia că locotenentul era îndrăgostit de ea şi-l juca aşa cum voia.

Pe de altă parte, Ion nu dădea doi bani pe lozincile ateiste, el avea alte treburi. Aşa că se apucă s-o curteze, cum făcea de obicei. Era însurat şi ea îl tachina mereu cu asta, dar el îi spunea întotdeauna că renunţă la nevastă imediat, dacă îi cedează.

Şi când se tachinau ei aşa, veni să ceară un pahar de pălincă un străin. Era o apariţie neaşteptată, omul era frumos ca un înger, avea o privire ageră şi întunecată. Avea un păr negru, ondulat şi destul de lung. Era îmbrăcat ca un muntean, cu bocanci şi o pelerină lungă peste hainele închise la culoare care aduceau cu o uniformă. Avea o cicatrice mică la tâmpla dreaptă, care-l făcea să pară şi mai misterios.

Culmea este că părea să se cunoască măcar din vedere cu Mina, pentru că s-au salutat. Zicea că vine de la Zalău, unde s-ar fi întâlnit întâmplător cu învăţătoarea. Locotenentul era roşu de furie şi îl luă la întrebări.

— Cum vă numiţi?

— Ionescu.

— Ce faceţi aici?

Străinul se retrase un pas. Pălise şi îl privea fix pe locotenent. Îşi ţinea mâna dreaptă sub mantie, ca şi cum ar fi ţinut ceva ascuns, să fi fost un revolver? Azi ştiu că da, dar atunci nu-mi dădeam seama ce putea fi.

— Ia veniţi încoace, tovarăşi! Străinul nu vrea să ne spună ce caută aici, îi chemă locotenentul pe ortacii care începuseră să se apropie ameninţători.

Lucrurile păreau să ia o întorsătură dramatică dar, spre surprinderea tuturor, se auzi vocea Minei, care în seara aceea suna altfel, metalic şi rece:

— Eu îl cunosc. Şi garantez pentru el!

Toţi se opriră, Ionescu se apucă să strângă mâini în stânga şi-n dreapta, iar chelnerul, pe fază, puse muzică, incitându-i pe toţi la dans. Locotenentul abia îşi stăpânea furia. A tras un şut unui scaun care se izbi de masa de joc. Străinul, impasibil, s-a apropiat de el şi i-a spus încet, dar suficient de clar cât să fie auzit de toată lumea:

— Poate facem o partidă de poker mai târziu, ce ziceţi?

Şi atunci s-a întâmplat. Evreul de la CEC şi cu un grup de mineri intrară târând după ei un om. Era „banditul”. Ion C. se repezi către el şi îl luă la întrebări pe loc:

— Banditule, să-ţi văd faţa. Eşti de-al lui Toader Ş.!

— Am fugit. Vă pot arăta unde este. Nu vă mint.

— Ştii unde e ascuns?

— Da, ştiu strada, vă pot duce acolo.

— Să mergem! Locotenentul se mai sfătui puţin cu Aşbei, plănuind evident cum să procedeze.

— Legaţi-l, zise Ion C. şi plecară în grabă.

— Mergem să-l prindem pe Toader Ş.!

În mod curios, nimeni nu observase că atunci când „banditul” ceruse un pahar de pălincă, înainte de a pleca, străinul ieşise din sala de bal şi se uita fix la acesta. Ambii erau palizi şi cu fălcile încleştate, dominaţi parcă de o tensiune teribilă. Banditul mai apucă să spună că nu-l vor putea prinde pe şeful lui decât dacă e lăsat liber să intre în pădure şi să se apropie de el. Odată adormită vigilenţa acestuia, va fluiera scurt şi urmăritorii vor putea interveni. Deodată am simţit mâna ca o cange a locotenentului cum mă strângea de umăr.

— Vino cu noi!

Am plecat cu toţii. Privind în urmă, l-am văzut pe străin cum intra cu Mina în cârciuma rămasă goală. Aveam să aflu abia peste vreo 25 ani ce s-a întâmplat acolo, precum şi explicaţiile altor evenimente care s-au petrecut în zilele acelea, în Roşia Montană.

Actul II – Scena 1 – Împuşcătura din noapte

Am luat-o pe uliţa unde locuia târfa satului, pe care o cunoşteau, evident, toţi minerii. Flăcăii din sat dădeau pe la ea doar pe ascuns, dar moldovenii intrau şi ieşeau toată ziua de la ea din casă. Îmi era cu neputinţă să cred că o căpetenie de bandă ar fi putut să intre neobservat în casa aceea, când atâţia

bărbaţi se vânzoleau pe acolo. Desigur, nu l-am găsit în acest loc, după cum ne şi spusese prizonierul, şi am pornit-o la deal, spre pădure.

„Banditul” trebuia lăsat liber să se ducă să-şi cheme şeful, iar noi să stăm ascunşi. Odată ajuns însă la primii copaci, acesta a luat-o la fugă şi, oricât de bine trăgea locotenentul cu revolverul, tot nu l-a nimerit şi omul s-a făcut nevăzut. Ne-am întors în sat comentând cele întâmplate, în timp ce Ion C. şi Aşbei înjurau de mama focului şi se certau între ei.

Am ajuns acasă, taică-meu era îngrijorat că nu mai veneam cu ţigările. I-am povestit ce văzusem.

— Măi băiete, eşti mare de acum, poţi înţelege multe, dar fii atent! Să nu vorbeşti cu nimeni despre ce o să-ţi spun. Ai înţeles?

Am dat din cap, nu puteam să vorbesc, pentru că nu-l văzusem pe tata niciodată aşa de serios.

— Ăştia nu sunt bandiţi, măi băiete. Sunt partizani, sunt haiduci. Ăştia ai lui Toader Ş. sunt ăia de stau în păduri şi aşteaptă să înceapă războiul cu bolşevicii şi să vezi tu atuncea prăpăd. Taică-su o fost primar într-un sat de lângă Huedin, la Răchiţele, şi comuniştii l-or dat jos şi i-or luat averea. Şi el o plecat în munţi cu fiii lui. Şi-n satul ăla or fost cozi de topor care i-or chinuit familia şi or condus potere de securişti prin păduri ca să-l prindă pe bătrân şi pe copiii lui şi pe toţi cei care li s-or alăturat, că sunt mulţi. Şi muierea bătrânului o fost bătută până o murit, copiii cei mici or fost deportaţi iar unul dintre băieţii mai mari o fost prins şi nimeni nu mai ştie pe unde e închis, cum e şi popa Nicolae de la noi din sat.

— Deci nu jefuiesc oamenii?

— Nici vorbă. Astea îs poveşti pe care să le creadă minţile necoapte ca a ta. Bătrânul s-o răzbunat însă pe Suciu, că aşa-l chema pe ăla de-i chinuia familia şi i-o luat averea. S-or dus oamenii din ceata lui care nu erau din Răchiţele la el acasă noaptea, îmbrăcaţi în uniforme de securişti şi l-or luat că cică l-or prins pe bătrân şi să vină să-l recunoască. Ăsta, bucuros nevoie mare că aştepta răsplată pentru trădarea lui, s-o dus. Când or ajuns în pădure, l-or găsit într-o poiană pe bătrân legat de un copac. Şi Suciu ăsta gata să sară să-l lovească, îl scuipa, îl înjura şi striga la el ce-o să păţască şi să-i spună ce-o făcut el ca să-i distrugă neamul. Şi atunci bătrânul, care nici nu-l privise în ochi până atunci, s-o dezlegat şi toţi ceilalţi s-au demascat că de fapt nu erau securişti ci haiducii lui Ş. Şi l-or omorât ca pe-o năpârcă ce era omul ăsta. Iar bătrânul, când o văzut că tot ce muncise el o viaţă s-o dus, s-o omorât şi l-o purtat Securitatea mort, în furci, prin sat şi l-o aruncat într-o râpă. Da’ pe fiii lui tot nu i-or prins, că ceata de haiduci i-o rămas moştenire celui mare, lu’ Toader Ş. E un bărbat înalt şi frumos, de mor fetele din toate satele după el. Oricât or încercat comuniştii să-l prindă, n-or putut, chiar de l-o înconjurat cu armată în munţi vreme de săptămâni. Or dat nas în nas cu el şi cu ai lui de zeci de ori şi-or tras să-l puşte dar n-or reuşit decât să-l zgârie la cap.

— Unde la cap? am întrebat cu gura uscată.

— Aici, la cap, zise tata şi mă ciocăni uşor cu degetul la tâmpla dreaptă.

Am încremenit. Însemna că străinul de la „Polca” era chiar Toader Ş.! N-am reuşit să adorm. Cred că era trecut de miezul nopţii când am auzit o împuşcătură venind dinspre casa învăţătoarei, care locuia

nu departe de noi, la trei case mai încolo. Tata se trezise şi el. Nu ştiu de ce, ne-am îmbrăcat şi am rămas la lumina unui opaiţ să aşteptăm. Stăteam aşa de vreo două ore când au venit minerii cu locotenentul de Securitate şi ne-au luat cu ei.

— Trebuie să veniţi cu noi să-l prindem pe Toader Ş. Dacă refuzaţi, înseamnă că-l cunoaşteţi şi vă mănâncă puşcăria. E rănit, îl prindem repede, iar dacă nu, în câteva ore va veni oricum armata.

Minerii erau surescitaţi ca şi cum ar fi participat la o mare ispravă. Probabil că habar nu aveau despre ce era vorba, aşa cum nici eu nu ştiam nimic cu doar câteva ore mai devreme. Tata avea o privire de gheaţă.

Actul III – Vânătoarea de oameni

Am mers prin pădure până s-a luminat de ziuă. Securistul avea o lanternă electrică şi căuta cu ea picăturile de sânge din zăpadă. L-am găsit dimineaţă pe Toader Ş. epuizat, în spatele unui copac. Era mai palid la faţă decât zăpada din jur. N-a apucat să scoată revolverul, că minerii l-au prins. Ion C. scoase o hârtie împăturită din buzunarul de la piept al uniformei, care era la fel cu sentinţa afişată la cârciumă, lângă bar.

— Banditule, las’ că o să vezi tu moartea chiar acum!

Apoi securistul continuă ca pentru el însuşi:

— Părea rănit de moarte. Şi când mă gândesc că, în loc să îngheţe în zăpadă, el era încălzit de suflarea Minei, mângâiat, sărutat…

— Haide, măi Ioane, scânci chelnerul, încercând să-şi salveze verişoara.

— Un bandit! Să ştie toată lumea! Venise să fure banii de salarii ai oamenilor muncii!

— Dar n-a făcut-o! A fost aproape un om cinstit…

— Da? Asta e Minerva pe care o vor toţi! Iubita unui bandit!

Aşbei era roşu şi asudat, ţipând bucuros că l-au prins pe bandit. Securistul îi aruncă o privire cruntă lui Nicu.

— Am plâns pentru dragostea ei, pricepi? Acum e rândul ei să plângă, cu lacrimi cât bolovanii.

Ajunserăm toţi lângă haiduc. Se ridicase. Minerii îl şi legaseră deja. Securistul se apropie.

— Ionescu din Zalău. Aici e sfârşitul. Ar fi putut să te privegheze dracul când ar fi trebuit să mori îngheţat. Dar uite că Dumnezeu m-a ajutat să fiu aici şi să te scuip în faţă când o să te omor.

În toată busculada aceea, Toader părea că vrea să spună ceva şi tocmai Sonora observă acest lucru şi începu să răcnească:

— Lăsaţi-l să vorbească! E dreptul lui!

— Mulţumesc, Sonora! gemu haiducul.

De unde-i ştia numele? Asta n-am aflat-o niciodată. În acel loc şi în acel timp, nimeni nu părea preocupat de acest detaliu. Toată lumea se potolise, aşteptând încordată să audă ce are de spus „banditul”.

— Pentru ea, numai pentru ea vă cer o singură favoare, nu pentru mine. Promiteţi-mi atât, un singur lucru: să nu ştie că am murit!

Eram toţi bulversaţi. Ne priveam în ochi fără să înţelegem. Omul ăsta urma să fie executat, căci era condamnat la moarte, iar lui părea să nu-i pese de asta, ci de durerea învăţătoarei. Locotenentul se sufoca de uimire. Şi în liniştea aia nefirească, în care parcă abia atunci începeam să înţelegem pe deplin ce urma să se întâmple, în liniştea aia în care nu ne mai auzeam nici respiraţia, ci doar vedeam aburii ieşind din gură, în liniştea aia în care parcă şi zăpada încetase să mai scârţâie sub picioare, spre stupefacţia noastră, banditul începu să cânte o doină pe care nu o mai auzisem niciodată.

Am fost duşi în altă ţară
Dar mă-ntorc la primăvară
Înapoi când oi veni
Tot pe tine te-oi iubi.
Munţilor cu creasta rară
Nu lăsaţi straja să piară
Dacă piere straja noastră
A pierit şi ţara noastră.[72]

Cred că doar eu şi cu tata înţelegeam ce voia să spună. Şi am început să plâng încet, pe tăcutelea. Tata era încremenit şi parcă gata să sară să-i facă ceva rău securistului pe care-l fixa cu privirea. Pentru o clipă, m-am temut pentru el. N-am apucat însă să facem nimic. Pentru că deodată, cu un zgomot care părea infernal, dintre tufele din jur, cu un nechezat înfricoşător, a apărut un cal în şaua căruia era chiar Minerva! S-a apropiat imediat de locotenentul de securitate şi i-a pus pistolul la tâmplă.

— Despre ce justiţie vorbeşti tu, ţap bătrân? i-a strigat cu putere.

— Ai grijă ce vorbeşti, fato!

— Ce poţi să-mi faci? Nu mi-e frică de tine!

— Săriţi pe ea, luaţi-o, e singură! Opriţi-o! striga securistul. N-are ce face! Luaţi-o!

Mina îi privea tremurând de furie, în timp ce ţeava revolverului apăsată pe tâmpla securistului îi lăsase pe piele o urmă roşie.

— Vreţi să mă opresc? A fost vreodată vreunul dintre voi care să-mi spună „Opreşte-te!” când mi-am pierdut zilele tinereţii pentru voi? Când v-am ascultat dorul de casă şi când m-am folosit de tot ce ştiam ca să vă pot mângâia disperarea? Când m-am purtat cu voi precum un camarad, a spus vreodată cineva „Opreşte-te!”? Omul ăsta – arătă cu pistolul spre haiduc – e al meu! Dumnezeu l-a

binecuvântat să meargă departe cu gândul unei alte vieţi, mai bune. Nu-l puteţi omorî, pentru că banditul despre care ştiţi voi nu există. Am aflat asta acum o seară, în casa mea, chiar de la el.

Nimeni nu a îndrăznit să facă nimic. Şi-atunci, fulgerător, haiducul sări lângă ea în şa şi duşi au fost. Până să ne dezmeticim, erau deja departe.

A fost anchetă mare în zilele următoare şi pădurea a fost înţesată de soldaţi care scotoceau fără succes după urmele „banditului". Am strâns bani, angajându-mă miner, voiam să plec de acolo, din locul acela pe care represiunea Securităţii îl făcuse de nelocuit. Pentru că toţi cei care erau rude cu Minerva sau prieteni cu ea au fost arestaţi şi toată lumea era suspectată.

Ca să strâng bani, am ajuns să cânt şi în corul partidului, tot felul de aberaţii comuniste. Într-o bună zi, a fost adus un tenor de la Opera din Bucureşti[73] ca să le cânte minerilor. Aveam 20 de ani. Aşa era atunci, partidul trimitea tot felul de ciudaţi în tot felul de locuri nepotrivite. Cânta în limba italiană nişte melodii săltăreţe la care, uneori, minerii strânşi la căminul cultural aplaudau apatic.

În locul Minei fusese trimisă o activistă UTC, cam isterică şi urâtă, care zbiera ziua toate lozincile despre prietenia cu URSS, iar după câteva luni de predici comuniste ajunsese prietenă cu nişte mineri fioroşi care o îmbătau şi apoi petreceau noaptea cu ea. Cu toate astea, ea a făcut o minune. Vrând să scape din fundătura în care intrase, a insistat ca acel tenor să asiste la o cântare a corului nostru. După toate marşurile pe care le-am zbierat cu toţii, la masa de după, tenorul a venit lângă mine şi mi-a spus:

— Ce cauţi în locul ăsta? Ai voce bună, vino la Bucureşti cu mine, te voi ajuta.

— Am bani strânşi chiar pentru asta. Sunt gata!

Am ajuns la Conservator, la o audiţie. Am fost admis după ce a trebuit să învăţ notele muzicale. Am cântat la Operă şi, la un moment dat, am realizat că aşa cum voiam să scap din satul meu natal, trebuia să scap şi din România. Am plecat într-un turneu în Germania şi nu m-am mai întors decât după vreo 25 de ani, când comunismul din Europa de Est fusese răsturnat. Când m-am întors în sat, am încercat să-i găsesc pe cei pe care îi cunoşteam, dar mai ales pe cei care mai puteau şti ceva despre Mina.

Singura persoană care mai avea o legătură cu ea era o ţigancă. În 1952 era o copilă de 14 ani. După cum era obiceiul lor, al ţiganilor, se măritase şi avea un copil mic încă de la acea vârstă. Ca să poată trăi, o mai ajuta pe învăţătoare la curăţenie şi la spălat. M-am dus în ţigănie ca s-o caut şi, după câteva întrebări şi indicaţii, am ajuns la o babă slabă care trăgea dintr-o ţigară fără filtru, aşa ajunsese. Bărbatul îi murise demult, dar ea era optimistă, înconjurată de o puzderie de nepoţi de la cei 14 copii pe care-i avusese. Am stat de vorbă o zi întreagă, pentru că i-am plătit cu dolari povestea şi şi-a dat tot interesul să-şi aducă aminte cât mai multe detalii.

Actul II – Scena 2 – Partida de poker

După plecarea securistului şi a minerilor din cârciumă, străinul rămăsese singur cu Mina. Ce şi-au spus acolo nimeni nu ştie exact, dar se poate bănui. Se pare că minerii erau ajutaţi de învăţătoare să pună deoparte mici pepite de aur pe care reuşeau să le fure din mină. Iar cârciuma era ca un fel de

bancă. De altfel, după ce se consumaseră evenimentele din zilele acelea, în urma aluziilor făcute de învăţătoare, toţi minerii fuseseră anchetaţi, nimeni nu mai era de încredere. Şi s-a descoperit şi aurul moldovenilor. Cert este că Toader, deşi ştia despre aur, nu s-a atins de el. Unii oameni se jură că i-au văzut pe fereastra cârciumii pe el şi pe învăţătoare sărutându-se.

Un singur lucru e sigur, anume că în seara aceea străinul a venit în casa Minei. Ţiganca era acolo şi se pregătea să plece. Alăptase copilul, pe care apoi bărbată-su îl luase şi cu care plecase înaintea ei acasă.

Mina părea să aştepte pe cineva şi într-adevăr, peste puţină vreme, ajunse şi străinul. Au stat de poveşti în timp ce ţiganca se uita pe gaura cheii, plină de curiozitate. Au povestit despre vieţile lor, despre lucrurile care le plăceau, iar când a început să ningă, tânăra l-a invitat pe străin să rămână la ea peste noapte, apoi au început să se sărute.

În acel moment s-au auzit bătăi în uşă. Toader s-a ascuns şi au intrat chelnerul Nicu, un miner, Sonora şi Ion C.

— Ionescu al tău, domnişoară, Ionescu din Zalău e chiar banditul Toader Ş.

— De unde ştii, Ioane?

— De la iubita lui. Nina, da! Aia de-o întinde tot satul, căci am fost la ea. Ne-am dus la ea acasă mai întâi şi, când i-am spus pe cine căutăm, ne-a arătat fotografia lui. Poftim!

— Bine, băieţi, mulţumesc de vizită, noapte bună!

Oamenii au plecat şi, odată ieşit din ascunzătoare, străinul fu asaltat de femeie cu pumnii, cu palmele:

— Mincinosule, cine eşti tu?

— Ştiu, totul mă acuză…

— Afară! Nu vreau să te mai văd!

— O vorbă doar! Nu încerc să mă apăr, sunt oricum blestemat. Într-adevăr, sunt Toader, pe care lumea-l crede un fugar şi un tâlhar. Şi poate că, într-un fel, aşa şi sunt. Tatăl meu a murit acum jumătate de an şi singura mea avere este această ceată de haiduci. Când te-am văzut însă, m-am îndrăgostit de tine şi tot ce mi-am dorit a fost ca tu să nu afli cine sunt. Am visat degeaba, acuma ştii…

— Ieşi afară! Or să te omoare… începu ea să plângă, nu-mi pasă!

Străinul o împinse într-o parte şi ieşi din casă. Afară ningea tot mai tare. N-au trecut două minute şi s-a auzit o împuşcătură. Acea împuşcătură care mă trezise acum mulţi ani… Uşa casei se dădu de perete şi Toader, rănit, intră greoi, apoi se prăbuşi pe podea.

— Nu închide uşa, plec înapoi… gemu el.

— Intră! Intră! i-a strigat Minerva.

— Nu!

— Eşti rănit, rămâi, ştiu eu unde să te ascund.

Coborî scara care ducea spre podul casei şi îl ajută să urce în pod. La timp, căci aproape imediat la uşa casei bătea locotenentul de Securitate Ion C.

— Ce mai e acum, Ioane?

— Nu sunt Ion. Sunt locotenentul major DGSP C. Ion, aflat în misiunea de urmărire a acestui Ionescu al tău. Urmele lui duc la această casă. Unde e?

— M-ai înnebunit cu Toader Ş. ăsta al tău! Caută-l, poftim!

Securistul se apucă să controleze toate ungherele. Dădu la o parte pătura de pe pat cu ţeava revolverului. Verifică ferestrele şi uşa.

— Unde e? Nu avea pe unde să fugă!

O fixă cu privirea şi se apropie de tânăra femeie:

— Spune-mi că nu-l iubeşti…

— Eşti nebun!

— Sunt nebun după tine! Te iubesc şi te vreau acum!…

Se aruncă asupra ei, trăgând-o de cămaşă. Învăţătoarea se apăra cum putea, muşca, zgâria, ţipa şi la un moment dat reuşi să-l îmbrâncească, astfel încât acum stăteau la o distanţă de vreo doi metri unul de celălalt. Ofiţerul întinse mâna spre ea:

— Îţi jur, nu vei fi a lui!… Oh! Ce-i asta? Am sânge pe mână!

— Cred că te-am zgâriat eu, îi răspunse Mina gâfâind.

— Nu sunt zgâriat, îi arătă mâna de pe care ştersese sângele. Uite! E sânge din nou!

Se uită în sus. Din tavan curgeau picături de sânge printre scânduri.

— E acolo! Acolo!

Cu toate protestele şi îmbrâncelile femeii, securistul trase scara şi se urcă în pod, de unde se întoarse cu bietul Toader, mai mult mort decât viu.

— Mai vrei să joci poker cu mine, d-le Ionescu din Zalău? Mai vrei?

— Ajunge, Ioane! Uită-te la el! A leşinat! Ascultă-mă! Să stăm de vorbă. Cine eşti tu, Ioane? Un cartofor în uniformă, doar te-am văzut prea bine la cârciumă. Iar Toader? Un bandit. Şi eu? Trăiesc de pe urma aurului furat de aceşti mineri. Toţi suntem la fel, nişte hoţi. În seara asta ai venit aici pentru mine, tot atât de mult cât ai venit şi pentru el. Am o propunere.

— Ce vrei să spui?

— Ce îţi ofer este acest om şi viaţa mea. O partidă de poker! Dacă vei câştiga, mă poţi lua şi pe mine şi pe acest rănit. Dar dacă te bat, dă-ţi cuvântul tău de ofiţer, omul ăsta e al meu.

— Nu credeam că-l iubeşti atât de mult… Accept, da! Şi vei fi a mea!

— Pe cuvântul tău?

— Ştiu să pierd ca un domn. Doar că nu voi pierde.

Minerva se scuză că e nervoasă şi îi tremură mâinile, ceea ce era adevărat. Se duse spre un dulap unde ţinea cărţile de joc, undeva în spatele ofiţerului care se instalase la masă, şi, profitând de neatenţia lui, scoase trei cărţi din pachet, pe care le ascunse în jartieră. Se puseră pe joc. Încordarea era maximă.

— E un lucru îngrozitor dacă te gândeşti că o partidă de poker poate decide o viaţă de om, şopti ea, în timp ce o lacrimă mare i se prelinse pe obraz.

— Sunt gata! Taie!

— Jucăm până câştigă cineva două mâini din trei, bine, Ioane?

— Câte? Ion servea cărţile.

— Două…

— Ce-ţi poate plăcea la un bandit?

— Şi tu ce găseşti atrăgător la mine? Lasă asta! Ce cărţi ai?

— Un rege.

— Şi eu.

— Valet.

— Damă!

— Ai câştigat, Mina. De data asta. Mâna următoare!

Securistul avea vocea sigură dar nervoasă.

— Câte, Ioane?

— Una.

— Şi eu două…

— Doi aşi şi o pereche!

— Nimic!

— Egalitate! Suntem egali!

Urma ultima mână.

— Şi-acum Ioane, e decisiva?

— Da. Taie!

— Ioane, îmi pare rău pentru ce ţi-am spus adineauri, că eşti un cartofor…

— Împarte.

— Să ştii că ţin la tine, Ioane, şi voi ţine mereu…

— Eu mă gândesc doar că în noaptea asta vei fi a mea. Restul nu e interesant. Trei regi! Ia uite aici: am câştigat!

— Aaah! Mi-e rău! Ioane, mi-e rău! Fă ceva!

Învăţătoarea era albă ca varul.

Ofiţerul se ridicase în picioare, uitându-se în jur după un pahar. Se întoarse cu spatele la Minerva, ca să umple paharul din găleata cu apă care era lângă perete. În aceeaşi secundă, femeia înlocui trei cărţi cu cele ascunse sub fustă.

— Mai repede, Ioane!

Ioan îi întinse paharul.

— De aia ai leşinat, pentru că ai pierdut!

În clipa aceea, femeia se ridică brusc în picioare şi, cu o voce de nebună, îi aruncă în faţă:

— Te înşeli. Era de bucurie. Am câştigat. Trei aşi… şi o pereche!

— Noapte bună!

Ioan plecă imediat trântind uşa, iar ea, ca o posedată, se prăbuşi lângă iubitul ei, râzând şi plângând în acelaşi timp

— E al meu, aaah! E al meu…

Epilog

Aşa se petrecuseră lucrurile şi atunci am înţeles. Am înţeles în primul rând că bănuisem corect. Nu povestea în sine, pe care o anticipam deja, ci am înţeles că am avut un destin clar, desenat încă de la început. Nu ştiu câţi dintre voi aveţi cunoştinţe despre operă. Cu siguranţă, în Roşia Montană a anilor 50 nimeni nu avea habar cu ce se mănâncă. După ce am plecat din România, am bătut la uşa multor teatre de operă şi am tot fost audiat. Visam, aşa cum visează orice tenor, să cânt marile roluri din operele celebre ca Tosca sau La Bohème, Turandot sau Il Trovatore. La început nu era loc şi pentru mine, nimeni nu mă cunoştea, iar rolurile respective aparţineau vedetelor.

Mi s-a oferit rolul principal într-o operă de Puccini, una puţin iubită de critică şi de public, care nu se punea în scenă decât rar. N-aş fi acceptat dacă nu era vorba de o propunere a Metropolitan Opera din New York. Cine nu vrea să cânte acolo! Opera se numea *La fanciulla del West*. Nu o ştiam atunci când am semnat contractul, mă bazam doar pe faptul că agentul meu îmi spusese că vocea mea se potriveşte *tessiturii* rolului.

Când m-am apucat să studiez libretul mi s-a făcut rău. Era o poveste de dragoste între o fată din Vestul sălbatic, dintr-un sat de mineri emigranţi în epoca „Goanei după aur”, şi un bandit. Care nu era chiar un bandit şi acesta era personajul pe care urma să-l interpretez. Iar rivalul său era şeriful. Pe fată o chema Minnie. Pe şerif Jack Rance, iar pe bandit Ramerrez. Ramerrez este rănit, salvat de la o primă capturare de o partidă de poker în care Minnie trişează în faţa şerifului. Când este prins în sfârşit, are de cântat o arie de o frumuseţe nemaiîntâlnită, în care îşi exprimă o ultimă dorinţă: iubita lui să nu ştie că a fost executat. În chiar momentul în care urma să fie spânzurat, Minnie apare pe un cal, precum o amazoană, şi îl salvează.

Pe scenă eram Ramerrez. Am ştiut de atunci că acest rol va fi semnătura mea vocală. Pentru că în mintea mea, Ramerrez era Toader Ş., Minnie era chiar Minerva, iar Jack nimeni altul decât locotenentul Ion C. Eu trăisem acea operă, nimeni nu ştia asta. Şi am cântat rolul aşa cum a fost în realitate, pentru că fusesem martor. Trebuie să recunosc, am avut un succes fenomenal. Toată lumea mă întreba cum de mi-a venit ideea să cânt în acea manieră aria de la sfârşit, *Ch’ella mi creda*, cu lacrimi în glas. Ce să mai spun că, la premiera mondială din 1910, rolul banditului fusese interpretat chiar de către Enrico Caruso! Comparaţiile cu acest Dumnezeu al tenorilor erau prezente în toate ziarele.

Fanii de operă mă strigau pe stradă: „Ramerrez, uite-l pe Ramerrez!” pentru că, în ciuda lipsei de popularitate a acestei opere, se pare că eram atât de bun în rol încât una dintre seri a fost transmisă în direct la TV. N-aveam un răspuns, ci doar siguranţa că trăiesc un destin. Acela de a fi trăit pe viu o operă pe care apoi s-o cânt pe scenă. Ce aş fi putut explica? Tot ce mi-am dorit apoi a fost să aflu ce s-a întâmplat în acea seară de iarnă, în Roşia Montană a anului 1952. Ce aflasem de la ţigancă era deja ştiut de mine, voiam doar o confirmare. Episodul partidei de poker se petrecuse în viaţă identic cu actul II din operă. Culmea! În libret există şi ţiganca – dată fiind plasarea acţiunii în Vestul Sălbatic, Puccini a făcut-o indiancă.

Iar tot ce îmi doresc azi este să pun în scenă opera La fanciulla del West aşa cum o ştiu eu, aşa cum s-au petrecut lucrurile în realitate. În munţii României.

Notă: Orice asemănare a personajelor sau a întâmplărilor de mai sus cu persoane sau situaţii reale este intenţionată. Până şi Societatea „Mica” a existat. Toader Şuşman jr. a existat în realitate şi a fost un luptător anticomunist. La fel a existat şi tatăl său, Teodor Şuşman din Răchiţele, zis şi „tatăl moţilor”, ucis de Securitate în 1951. Povestea lor e mai tristă, viaţa a bătut arta din această perspectivă, şi aţi citit-o deja în acest volum. Au existat şi femei care şi-au urmat bărbaţii în munţi, Mina are corespondent în realitate mai mult decât credeţi. Doar aţi citit despre măcar o parte a unei adevărate ligi a femeilor exraordinare chiar în paginile acestui volum.

Cât despre tenori cu destin, ştiu cel puţin unul. Îl cheamă Vasile Moldoveanu şi a cântat la

Metropolitan Opera de 105 ori, mai mult decât orice alt tenor român.

Povestirea din acest articol nu este altceva decât o punere în context românesc a libretului operei lui Giacomo Puccini – *La fanciulla del West*, inspirat la rândul lui de piesa de teatru a lui David Belasco – *The Girl of The Golden West*, foarte la modă în Statele Unite la începutul secolului XX. Unele replici sunt chiar traduse din limba italiană. Dacă în 1910 subiectul aducea în memoria spectatorului evenimente petrecute cu aproximativ 50-60 de ani în urmă, unele dintre episoade fiind autentice (balada lui Jack Wallace din actul I, secvenţa picăturilor de sânge care curgeau din tavan din actul II, însăşi existenţa reală a personajului Minnie), este logic de ajuns la întrebarea: Cum ar trebui să arate o producţie românească a operei lui Puccini în 2012? O soluţie poate fi aceasta: contextualizarea dramei din perspectiva unor evenimente petrecute în ţara noastră acum 60 de ani. Teoria se susţine şi prin faptul că drama devine mai credibilă decât în libretul original, întrucât personajul lui Ramerrez nu mai este un tâlhar ci un personaj pozitiv explicând mai bine finalul în care „*the tenor gets the girl in the end*".

Pe de altă parte, interesul stârnit de acest articol, la data publicării lui online, datorat în mare parte plasării acţiunii în Roşia Montană, îmi provoacă şi câteva reflecţii. În România secolului XXI există un discurs public pătimaş pro sau contra exploatării aurului din Munţii Apuseni. Indiferent de partea cui este dreptatea, aici este vorba de o renaştere a fenomenului de „Gold Rush" sau mai exact a „Febrei aurului". Nu este oare o idee cam perimată? Au trecut circa 150 de ani de când genul western era o realitate cotidiană. Nu cumva acest fals liberalism antreprenorial opus unui la fel de fals naţionalism ecologic trădează tocmai decalajul, întârzierea şi, în ultimă instanţă, chiar falsul discursului public din societatea românească? Ceea ce ar fi trebuit să rămână o dispută rezolvabilă tehnic şi juridic între nişte ministere şi o companie privată a devenit o miză politică în numele căreia puterea şi opoziţia politică au ajuns să-şi manipuleze electoratul. Este la fel de limpede că nici comerţul cu resurse naturale în cantităţi deloc impresionante nu poate fi o soluţie pentru economia unei ţări, cum nici turismul dintr-un singur sat din munţi nu ar putea produce minuni. Şi-atunci cum este posibil ca această dispută să inflameze o ţară întreagă? Manipularea potenţată de propaganda politică îşi găseşte un ecou pe măsură în mentalitatea naţional-comunistă a populaţiei.

Chiar am scăpat de comunism?

[1] Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa anticomunistă din munţii României, 1946 - 1958*, editura Gîndirea Românească, Bucureşti, 1993 sau online.

[2] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenţei/Anii suferinţei*, editura Timpul, Iaşi, 2002, disponibilă online.

[3] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenţei/Anii suferinţei*, editura Timpul, Iaşi, 2002, disponibilă online.

[4] Mai multe despre aceste grupuri în excelentul articol al lui Dorin Dobrincu, *Grupuri „minore" din rezistenţa anticomunistă bucovineană (1948-1961)*, disponibil online.

[5] Adrian Brişcă şi Gabriel Ciuceanu, *Rezistenţa armată din Bucovina, vol. III (1952-1958)*, publicată la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2006.

[6] Documentele penale ale lui Vasile Motrescu şi Gavril Vatamaniuc se regăsesc în lucrarea amintită şi în *Rezistenţa armată din Bucovina, vol. II (1950-1952)* şi *vol III (1952- 1958)*, de Adrian Brişcă şi Gabriel Ciuceanu, publicate la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, în 2000, respectiv 2006.

[7] Jurnalul lui Vasile Motrescu împreună cu poeziile şi scrisorile lui au apărut în două cărţi: *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu şi rezistenţa armată din Bucovina*, de Adrian Brişcă, apărută în 2005 la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, (nu cred să se mai găsească) şi *Jurnale din rezistenţa anticomunistă – Vasile Motrescu, Mircea Dobre* la editura Nemira, Bucureşti, 2006, care se mai poate cumpăra de pe internet (costă doar 10 lei, la promoţie). O analiză a acestui jurnal, scrisă de Theodor Bărbulescu şi Liviu Ţăranu, *Existenţa cotidiană a unui „bandit": cazul Vasile Motrescu*, se poate găsi online. De asemenea, câteva poezii reprezentative se pot citi online.

[8] În ceea ce-i priveşte pe Constantin Cenuşă şi Cozma Pătrăuceanu, cele două texte, alături de alte mărturii, le-am găsit într-o carte apărută în 2005 la editura Vremea, Bucureşti, coordonată de Mihai Rădulescu: *La capătul iadului. Mărturii şi documente*. Online, puteţi găsi: Cozma Pătrăuceanu, *Amintiri*, şi Marioara Cenuşă, *Începutu' amarului*.

[9] A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. 2448, vol. 13, ff. 111-112, Fragment din jurnalul lui Vasile Motrescu, editat în *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu şi rezistenţa armată din Bucovina*, de Adrian Brişcă, apărută în 2005 la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti.

[10] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenţei/Anii suferinţei*, editura Timpul, Iaşi, 2002, disponibilă online.

[11] Căutările Google din acest text au fost efectuate pe data de 12 iulie 2012.

[12] Cum Şuşman este supus unei controverse, există şi o lucrare care-i contestă atitudinea antitotalitară, asociindu-l cu imaginea unui infractor de drept comun: *Cazul Şuşman în judecata răchiţenilor* (Casa de Editură Napoca, 2005), scrisă de Teofil Răchiţeanu şi Teodor Boc; autorii au publicat în presă mai multe articole care conţin ideile din lucrare. Eu nu sunt convins de argumentaţia lor, nu le găsesc logica. Un asemenea articol este disponibil şi online, pe diverse site-uri. La capitolul documente există câteva cărţi despre acest grup, *Rezistenţa armată anticomunistă din Apuseni. Grupurile „Teodor Şuşman", „Capotă-Dejeu", „Cruce şi Spadă"*. Studii de istorie orală, Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, şi *Rezistenţa armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Şuşman" (1948-1958). Mărturii*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2004.

[13] Cosmin Budeancă şi Cornel Jurju, *Suferinţa nu se dă la fraţi…: mărturia Lucreţiei Jurj despre rezistenţa anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, apărută la editura Dacia, Cluj, în 2004.

[14] Fragment dintr-un interviu publicat în revista „Memoria”, în 2004.

[15] Interviul a fost realizat de Florin Cioşan pe 24 martie 2000, la Iaşi, şi se află în Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, având cotele 736, 737, 738; a fost publicat în Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă (editori), *Rezistenţa armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Şuşman” (1948-1958). Mărturii*, editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004, pp. 203-222.

[16] Locuitorii din Răchiţele.

[17] Teodor Şuşman a fost primar în perioadele 1922-1928, 1930-1934 şi apoi în timpul războiului, între 1939 şi 1945.

[18] Jebel şi Liebling: localităţi din judeţul Timiş.

[19] Catrina Şuşman a murit în 1950, în împrejurări neclare.

[20] În 1950, Teodor Şuşman este acuzat de constituire în „bandă politică înarmată” şi condamnat în contumacie la 15 ani muncă silnică şi confiscarea averii.

[21] Pentru detalii, a se vedea interviul cu Ana Neag.

[22] Teodor Şuşman s-a sinucis pe 15 decembrie 1951 – aceasta a fost multă vreme versiunea oficială. Cercetările recente ale istoricului Marius Oprea contrazic această teorie.

[23] Teodor Murg.

[24] Interviu cu luptătoarea martiră Lucreţia Jurj-Costescu, autor Octavian Coman, revista *Memoria*, 2004, disponibil şi online.

[25] Evident, vorbim mai întâi de *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, a lui Ion Gavrilă, care este editată azi de editura Marist din Timişoara. Primele 2 volume, cum spuneam şi mai sus, chiar merită citite, sunt practic amintirile lui şi scenariul filmului *Portretul luptătorului la tinereţe*. Cartea se mai găseşte cu greu prin librării, dar se poate comanda pe internet.

Pentru documente, există cartea aceluiaşi Adrian Brişcă alături de Radu Ciuceanu, *Rezistenţa armată din Munţii Făgăraş: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, de la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2007.

[26] O sinteză excelentă este cea a lui Dorin Dobrincu: *Rezistenţa armată anticomunistă din munţii Făgăraş, versantul nordic – Grupul Carpatic Făgărăşan/ Grupul Ion Gavrilă (1949/1950 – 1955/1956)*, pe care o puteţi citi online.

[27] Volumul al III-lea din *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc* este disponibil online. De asemenea, se pot găsi online şi fragmente din dosarul de la Securitate al lui Ion Gavrilă, comentate şi explicate chiar de către celebrul haiduc.

[28] Tragi-comicul număr poate fi consultat aici, unde vedeţi pagina 96 din fişier (94 din revistă, fişierul conţine şi coperta, de aici vine diferenţa). Prin cuprins mai găsiţi şi alţi „profesionişti”.

[29] Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. II, p. 102.

[30] Esenţială însă pentru documente şi nu numai e cartea fiicei lui Toma, Ioana-Raluca Voicu-Arnăuţoiu, aflată într-o minunată şi emoţionantă recuperare a trecutului familiei Arnăuţoiu. Atât de interesantă este povestea acestei căutări, încât ar merita o carte în sine. În fine, cartea amintită şi mai sus se numeşte *Luptătorii din munţi. Toma Arnăuţoiu. Grupul de la Nucşoara. Documente ale anchetei, procesului, detenţiei* şi a apărut la editura Vremea, Bucureşti, ultima ediţie e din 2009; o mai puteţi cumpăra doar direct de la editură, librăriile nu se mai obosesc să o expună.

[31] *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi în dialog cu Irina Nicolau*, editura Humanitas, Bucureşti, 2011, însă trebuie căutată neapărat ediţia în care apare şi *Mărturia lui Cornel Drăgoi*, pentru că e o completare mai mult decât fericită.

[32] *Utilizarea reţelei informative în reprimarea rezistenţei armate anticomuniste* , Luminiţa Banu, publicat în *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România. 1944-1962*, coord. prof. univ. dr. Gheorghe Onişoru, editura Kullusys, Bucureşti, 2003, pp. 317- 333.

[33] *Memorialul durerii* este un serial documentar de televiziune care prezintă persecuţia, închisorile, lagărele de muncă forţată, securitatea din perioada comunistă în România, realizat de TVR, al cărui principal producător este Lucia Hossu-Longin. *Memorialul durerii* a fost realizat în 120 de episoade, care au fost achiziţionate de Biblioteca Congresului American şi de arhivele Hoover. Au fost filmate peste 100.000 de minute cu supravietuiţori ai închisorilor comuniste.

[34] Film documentar al regizorului bulgar Atanas Kiriakov, tratează Gulagul din Bulgaria, respectiv lagărele de la Belene şi Loveci (Bulgaria). Disponibil online cu subtitrare în engleză.

[35] Fragment din capitolul „*Moartea în şapte acte*" din volumul *Şase feluri de a muri* de Marius Oprea, editura Polirom, Iaşi, 2008. Întreg capitolul este disponibil online.

[36] Nicolae Ciolacu – *Haiducii Dobrogei*, o carte scrisă în anii '80, la editura Muntenia, Bucureşti, după ce reuşeşte să emigreze în America. El a revenit în România după Revoluţie, s-a călugărit, căpătând numele de Părintele Nectarie, şi a murit la 98 de ani. Afilierea legionară este nedisimulată, dar cu atât mai utilă în a constata cât din acea ideologie se mai regăsea în minţile haiducilor după începerea comunizării. Disponibilă online.

[37] O altă carte, de factură istorică, este cea a lui Marian Cojoc – *Rezistenţa armată din Dobrogea 1945-1960*, de la acelaşi Institut de Studiu al Totalitarismului, Bucureşti, 2004.

[38] *Lacrimi şi sânge - Rezistenţa anticomunistă armată din Munţii Banatului*, Anastasie Berzescu, editura Marineasa, Timişoara, 1999, disponibilă şi online.

[39] Pe lângă cartea lui Anastasie Berzescu, unul dintre puţinii supravieţuitori ai rezistenţei din zona Banatului, care şi-a dedicat viaţa rememorării celor dispăruţi, în domeniul strict istoric, tot la Institutul Naţional Pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2004, există volumul *Rezistenţa Armată din Banat Vol. I (1945-1949)* de Adrian Brişcă. Nu-l căutaţi în librării, e inutil, se găseşte doar la Institut.

De asemenea, articolul *Mişcarea de rezistenţă anticomunistă din Banat (1945-1953). Grupări principale*, dr. Mircea Rusnac, disponibil online.

[40] Numărul de prizonieri politici eliberaţi are următoarea semnificaţie: 0 - nici un prizonier eliberat, atacul asupra închisorii sau lagărului a eşuat; N/A - numărul celor eliberaţi este necunoscut întrucât închisorile sau lagărele atacate au fost cucerite complet, eventual distruse, fiind eliberaţi toţi prizonierii. Mai multe detalii se găsesc online.

[41] Mai multe detalii se găsesc online.

[42] Filon Verca, *Paraşutaţi în România vândută*, editura Marineasa, Timişoara, 2000, disponibilă şi online.

[43] Vezi şi excelentul articol al lui Marius Oprea, din volumul *Şase feluri de a muri*, editura Polirom, Iaşi, 2008, *„Spionii care au intrat în frig”*, disponibil şi online.

[44] O înregistrare legendară a concertului, cu Yehudi Menuhin – vioară, Wilhelm Furtwängler – dirijor şi Philharmonia Orchestra, de la EMI, din 1953, poate fi achiziţionată online.

[45] *Al 17-lea*, articol apărut în revista *Securitatea*, nr. 3/1968, poate fi consultat online.

[46] Episodul este relatat la paginile 88-90, în versiunea online a volumului *Muntele mărturisitor*.

[47] *Fostul şef al poliţiei legionare, agent al Securităţii?* - Revista *Historia*, martie 2011, disponibil şi online.

[48] *Rezistenţa armată din Munţii Făgăraş: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, Adrian Brişcă alături de Radu Ciuceanu, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2004.

[49] N. la 7 ian. 1922, com. Negrileşti, Putna, student, fost căpitan de artilerie, necăsătorit, cu domiciliul în Focşani, str. Alecu Russo, nr. 5.

[50] N. 25 sept. 1922, com. Stâncăşeni-Tutova, fiul lui Ioan şi Agripina, muncitori agricoli, domiciliat în Bârlad, str. Beloescu, nr. 6, căsătorit, cu un copil.

[51] N. 2 feb. 1914, com. Onor, reg. Timişoara, raionul Delta, fiul lui Axente şi Maria, fără profesie, inapt serviciu militar, căsătorit, cu doi copii, cu domiciliul în Bucureşti, Str. Neagu Florea, nr. 5, et. II.

[52] N.?, cu domiciliul în Bacău (?), căsătorit (?), un copil (?).

[53] Excelentul articol, probabil singura biografie a lui Pavel Aranici, poate fi citit online.

[54] Articolul lui Mihai Timaru, *Am fost ofiţer al armatei regale române şi nu puteam să absentez de la lupta armată anticomunistă din Munţii Vrancei*, a apărut în revista *Memoria*, nr. 20, p. 120. De asemenea, interviul este disponibil complet şi online.

[55] Din volumul de poezii al lui Marius Ghilezan, *Ţigara unui viitor de paie*, editura Corint, Bucureşti, 2011, disponibil şi online sub formă de blog.

[56] Acest caz nu a fost anchetat niciodată, există un articol al jurnalistului Corneliu Buzinschi în „România Liberă”, numit *Uciderea pruncilor*, disponibil online.

[57] Pentru cei care vor să ştie mai multe: Articolul din presă care a adus în atenţia opiniei publice bulgare istoria haiducilor anticomunişti, *The Forgotten Resistance*. E scris de Daniela Gortcheva, jurnalistă şi scriitoare bulgară, un fel de Lucia Hossu-Longin (*Memorialul durerii)* de la noi. Articolul meu se bazează într-o mare măsură pe acest text, disponibil online. Un alt articol, istoric de această dată,

Goryani through the archives, al doamnei istoric Anka Todorova Ignatova, disponibil online. Şi, în final, Conferinţa de la Parlamentul European prin care bulgarii şi-au condamnat comunismul: *The Endured European Dream of Bulgaria*, de asemenea disponibil online.

58 Există, într-adevăr, o nuanţă. Raportul Elie Wiesel include şi victimele din Transilvania de Nord, teritoriu aflat sub administraţia maghiară în timpul războiului. Numărul victimelor din România (inclusiv Basarabia) se ridică la „abia" (ce oribil sună!) 70.000 de evrei. Din câte cunosc, nu s-au deportat evrei din Bucureşti, ci predominant din Moldova, inclusiv Iaşi, un oraş important. Autorităţile româneşti nu au salvat evrei, oricum numărul celor exterminaţi este aproape dublu decât numărul total de evrei din Bulgaria. Mai degrabă operaţiunea de exterminare s-a făcut „neglijent", într-un stil balcanic. Asta nu scade cu nimic din vină. Au existat, bineînţeles, şi oameni vrednici de o mai mare aducere aminte, care nu au abdicat de la conştiinţă şi au salvat multe vieţi din minoritatea evre-iască. În România (inclusiv Basarabia) au fost cel puţin 139 de asemenea cazuri, unul dintre numele importante recunoscute de memorialul Yad Vashem fiind Regina Mamă Elena, un merit al Casei Regale a României nerecunoscut niciodată de autorităţile comuniste. Dincolo de orice polemici privind Monarhia, un lucru este sigur, şi anume că noţiunea de discriminare este străină de această instituţie naţională.
O altă precizare necesară este şi relativ la Bulgaria, căreia i-au fost anexate în timpul războiului teritorii din spaţiul iugoslav de mai târziu, de ex. o parte din Macedonia. Acolo s-au operat deportări ale etnicilor evrei, dar în condiţiile în care decizia nu a fost în mâinile autorităţilor bulgăreşti ci ale celor germane. Pe teritoriul actual al Bulgariei însă, nu s-au efectuat deportări.

59 Aristina Pop Săileanu, *Să trăiască partizanii până vin americanii! Povestiri din munţi, din închisoare şi din libertate*, interviu de Liana Petrescu, postdocumentare, aparat critic de Virginia Ion. Editor Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2008. De asemenea, online se găseşte şi acest articol, excelent, al lui Dorin Dobrincu: *Nicolae Pop şi evreii*. La capitolul „Bibliografie", treceţi şi volumul lui Ştefan Bellu, *Pădurea răzvrătită*, editura Galaxia Gutenberg, Bucureşti, 2009, care conţine întreaga poveste a lui Nicolae Pop şi a prietenilor lui. Toate aceste cărţi nu se mai găsesc în librării, aşa că…

60 Interviul integral este preluat de pe site-ul Memorialului Sighet şi poate fi citit online.

61 Născută la 2 octombrie 1928, în satul Scărişoara Nouă, comuna Pişcolţ, judeţul Satu Mare. Membră a grupului de rezistenţă condus de fraţii Şuşman. La 28 august 1954 a fost arestată, iar în 1955 a fost condamnată la muncă silnică pe viaţă pentru „uneltire contra ordinii sociale" (209 c.p.), pedeapsa fiindu-i comutată ulterior la 25 de ani muncă silnică. A fost eliberată la 23 iunie 1964, prin graţiere. Lucreţia Jurj-Costescu, *Patru ani de rezistenţă cu arma în mână, în Munţii Apuseni,* în *„Memoria"* nr. 26, pp. 101-105; ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 37347; vezi şi Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *„Suferinţa nu se dă la fraţi…" Mărturia Lucreţiei Jurj despre rezistenţa anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; Lucreţia Jurj-Costescu, Ion Gavrilă-Ogoranu, *Destine în rezistenţă (I)* în *şcoala Memoriei* 2003, Fundaţia Academia Civică, 2003, pp. 87-94.

62 Născut la Ieud. Membru al grupului de rezistenţă „Pop-Oniga". Condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale. Eliberat prin graţiere la 25 iunie 1964. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 24688.)

63 Născut la 3 aprilie 1927, în Ieud, muncitor. Arestat în 1950 pentru că a ajutat pe partizanii maramureşeni, a fost eliberat în 1951. Membru al grupului de rezistenţă „Pop-Oniga". A fost arestat pentru a doua oară în 1952 şi condamnat la 25 de ani muncă silnică. Eliberat prin graţiere la 23 iunie 1964. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 33145.)

64 Yad Vashem: http://www.yadvashem.org/.

65 *Solidaritate şi salvare. Români printre „Cei drepţi între popoare"* - documentul este disponibil online.

66 Din volumul lui Marius Ghilezan, *Ţigara unui viitor de paie*, editura Corint, Bucureşti, 2011, al cărui blog vi-l recomand cu plăcere.

67 Fragment din interviul apărut în revista *„Căminul Românesc"*, Nr. 2/2011, Geneva.

68 http://eroinenucsoara.ro/

[69] Cartea se numeşte *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara, urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi*, editura Humanitas, Bucureşti, 2011. Versiunea aproape completă a interviului Elisabetei Rizea se găseşte în scenariul realizat de Rodica Mandache pentru reprezentarea pe scena teatrului a acestei mărturii. Scenariul se găseşte online.

[70] Detalii despre carte găsiţi la acest link, pe care sper să-l actualizez cât mai curând cu noua ediţie.

[71] Marioara Cenuşă, *Începutu' amarului*, disponibil integral online.

[72] Versuri din Grigore Leşe, *Cântec despre Bucovina*, o versiune a cântecului poate fi găsită pe YouTube.

[73] Cazuri reale. Există chiar mărturii video ale unor concerte suţinute de tenorul Ivan Kozlovsky în faţa minerilor din Donbas, locul de naştere al stahanovismului şi în acelaşi timp lagăr de exterminare pentru deţinuţi politici, unii dintre ei fiind închişi acolo doar pentru că erau de etnie germană. În România au fost cazuri asemănătoare de cântăreţi de operă duşi să le cânte minerilor. Dinu Bădescu e unul dintre exemple.